

I ДЕО

Јелица Стевановић
**НАРОДНО
ПОЗОРИШТЕ
У ОГЛЕДАЛУ
ВРЕМЕНА**

листови и часописи у издању
Народног позоришта у Београду

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ
11000 Београд, Господар Јевремова 19
e-mail: office@mpus.org.rs / www.mpus.org.rs

Одговорни уредник
ВЕСНА БУРОЈЕВИЋ

Рецензенти
Ред. проф. др ДРАГАНА ЧОЛИЋ БИЉАНОВСКИ
Проф. др МИЛОВАН ЗДРАВКОВИЋ
Др АЛЕКСАНДАР ПЕЈЧИЋ

Лектор и коректор
АЛЕКСАНДРА ЈАКШИЋ ПОПОВИЋ

Дизајн и прелом
ЈОВАН ТАРБУК

Коришћен материјал МПУС И НБС

Објављивање књиге помогло Министарство културе и информисања Републике Србије

Штампа и повез
ГИП Илијанум, Шид
Тираж 300 примерака

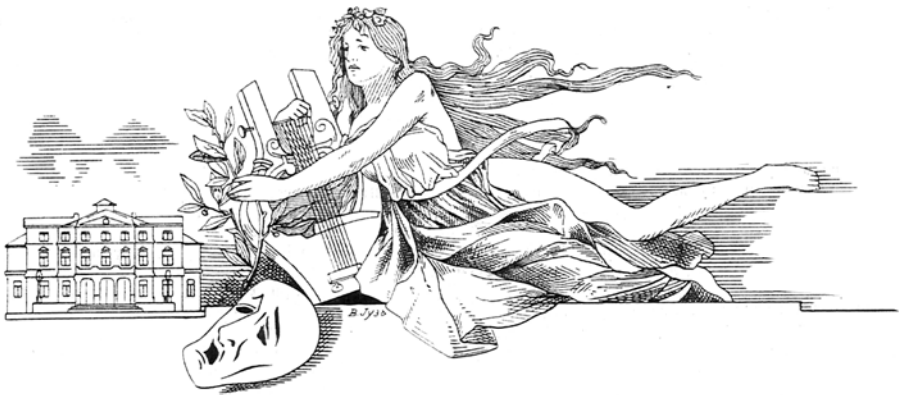
Књига је настала од докторске дисертације „Стварање медијске слике Народног позоришта у Београду сопственим издањима (листова, новина и часописа, од 1901. до 2008)“, коју је ауторка одбранила у јануару 2015. на Факултету драмских уметности у Београду (ментор: ред. проф. др Драгана Чолић Биљановски)

Јелица Стевановић

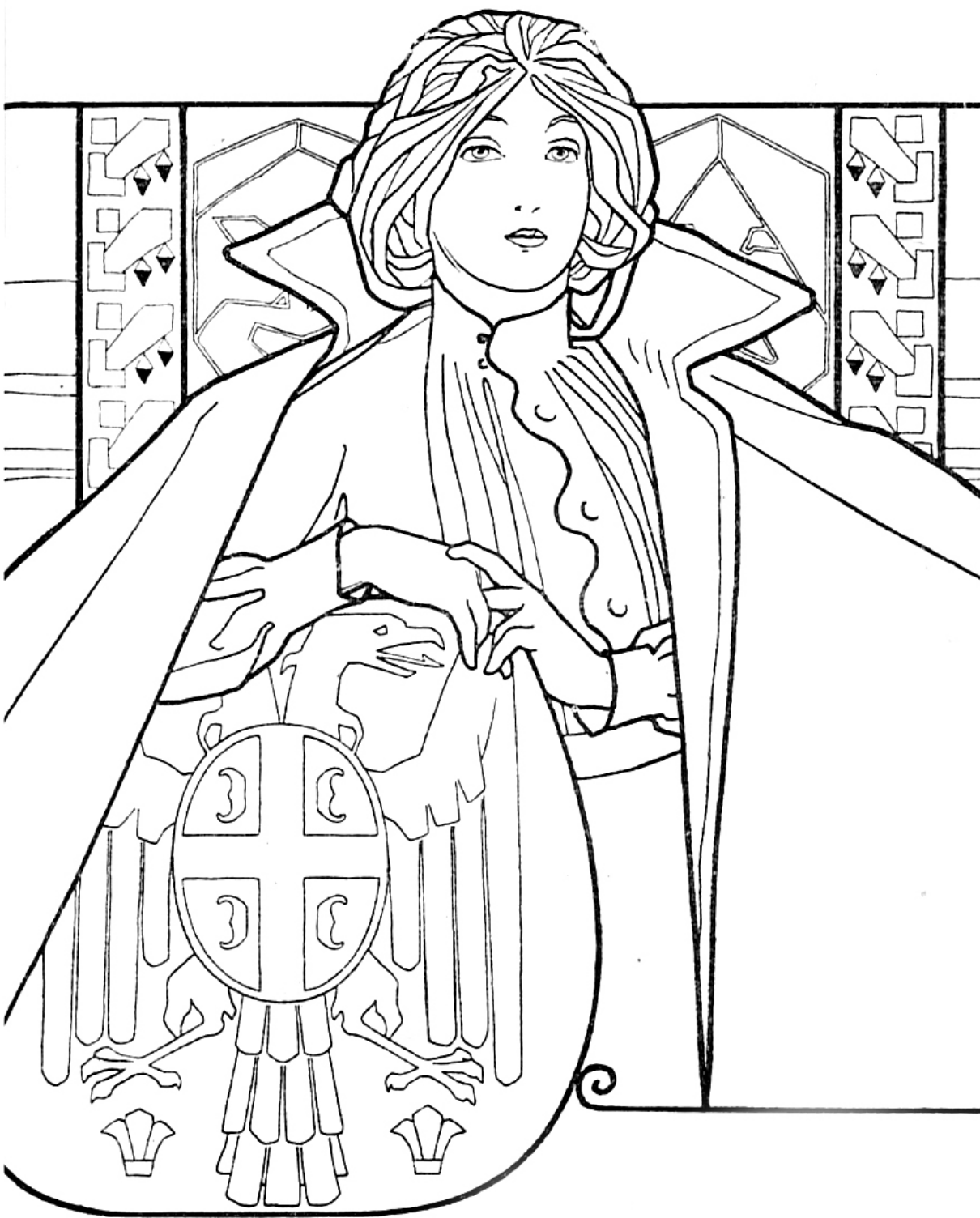
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА

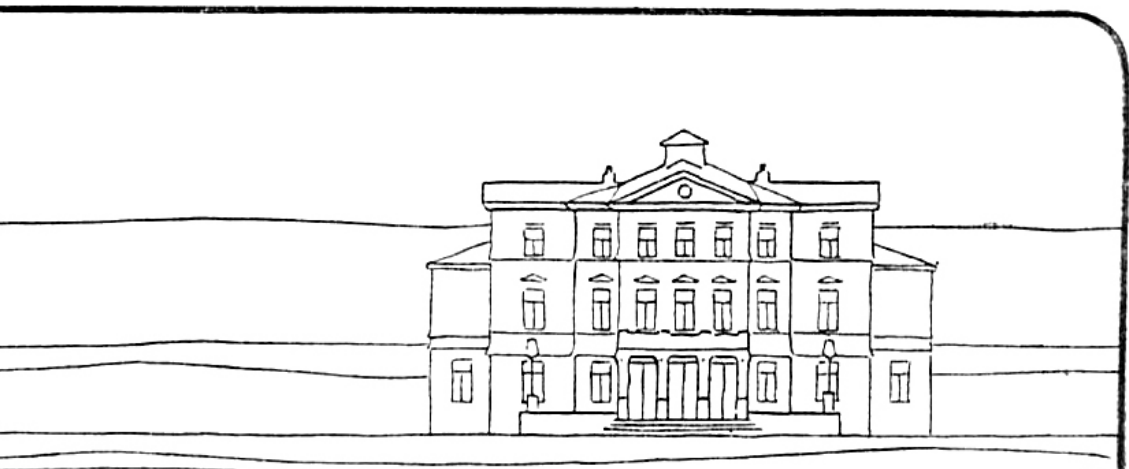
I део

(листови и часописи у издању
Народног позоришта у Београду)

Београд, 2021.

Светозар Рапајић

ОДРАЗ ПОЗОРИШТА У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА

Позоришну уметност, од њених давних пракорена па до најавангарднијих данашњих истраживачких пројеката, често означавамо, понекад поетски и метафорички, а понекад експлицитно и конкретно, као синкретичку уметност. Чувена Брукова теза, наизглед поетична, а уствари крајње суштинска и прецизна, говори о томе да позориште настаје када у неком простору (сцена, било који други простор издвојен за извођење) неки човек (актер, извођач, глумац, певач, играч) нешто ради (драмска радња), а други га посматра (гледалац). А такав четвороугао се склапа, нарочито у појединим позоришним облицима, кроз интерактивно коришћење и средства разних, ако не и свих других уметности.

Међутим, позоришна уметност има једну посебну особеност којом се битно разликује од свих других уметности. У њима се завршено дело одваја од уметника, даље живи кроз време и после смрти ствараоца и тако бива доступно и свим каснијим генерацијама.

Насупрот томе, позоришно уметничко дело постоји само у тренуцима извођења, нема дефинитивни облик јер се при сваком извођењу бар у нечему мења, а после извођења присутно је само у сећањима бивших гледалаца. Па и та сећања су често непоуздана, крајње субјективно селективна и обично подложна некој врсти додатног несвесног преобликовања.

То наравно представља огромну тешкоћу за све истраживаче позоришне историје, који помоћ траже и проналазе у секундарним изворима, сачуваним белешкама стваралаца, критикама из епохе, описима савременика, мемоарима и дневницима, писмима уметника и гледалаца, а такође у сачуваним архивским материјалима, скицама, књигама режије, програмима, плакатима, радионичким подацима, финансијским документима и, разуме се, у доступним прилозима из некадашњих алманаха, новина и часописа.

Познато је да у нашем народу, а нарочито у нашем позоришном амбијенту, култура чувања документације није никада била високо развијена. Додуше, за то је било и озбиљних оправдања. Вековна ванредна стања, ратови, бомбардовања, разарања позоришних зграда, пожари, принудна пресељења, избеглиштва, окупације, библијске погибије, сиромаштво, насилна преузимања власти и државни удари уз брисање неподобне прошлости и њених неподобних актера, турбулентна мењања државног и друштвеног уређења и државног имена и територије, планске акције истребљења и уништавања националног идентитета – све то није могао бити амбијент повољан за организовано и поуздано документовање токова уметничког, а камоли позоришног живота. Често је било много већих егзистенцијалних брига: избећи катастрофу, сачувати голи живот, свој и своје породице, прехранити се.

Није стога чудно, није само из небриге и лењости што су ретка наша позоришта која имају потпуну и сређену архивску документацију. То постаје видно приликом појединих јубилеја, када се уредници и аутори јубиларних монографија често сусрећу са скоро непремостивим препрекама да реконструишу позоришна догађања из прошлих година и векова. Многи подаци могу се евентуално пронаћи у некадашњој периодици, новинама и часописима, који су између осталог доносили успутне информације о појединим позоришним активностима. Па и то није увек могуће. Често се догађа да поједини бројеви периодичних издања нису сачувани ни у једној библиотеци, а и када се евентуално пронађу, подаци у њима често нису проверени и не слажу се са подацима у другим издањима.

Понека од великих позоришта у свету имала су и имају и сада неку врсту својих гласила (штампаних, а сада и електронских), која су углавном информативног типа, али понекад доносе и амбициозније текстове општијег, или чак теоријског типа. У нашој средини најдужу традицију таквих издања, и поред више краћих или дужих прекида у континуитету, имају наша најстарија позоришта, Народно позориште у Београду и Српско народно позориште у Новом Саду, чији лист *Позориште*, наша најстарија периодична публикације те врсте, на свом броју из 2005. године носи импозантну ознаку 72. године излагања. Последњи штампани број овог листа објављен је 2008. године, а потом се повремено појављују нови бројеви у електронском облику.

Таква позоришна гласила представљају значајан, али редак траг у сазнавању наше бурне позоришне прошлости. О томе Марта Фрајнд, једна од најпосвећенијих и најпоузданијих проучавалаца и откривалаца наших заборављених и занемарених драмских и позоришних токова, говорећи о укупној српској позоришној периодици закључује: „Судбина тих часописа је занимљива зато што су они деценијама били незаобилазан материјал, основна и често једина грађа у којој су се могли наћи подаци о историји српског позоришта...”¹ А затим мало даље констатује да је о овим часописима мало писано и додаје: „То је неправда зато што би, због специфичне судбине историје наше грађе о позоришту, историја нашег театра била далеко сиромашнија и непотпунија да није било управо ових часописа”¹.

Студија Јелице Стевановић о разноврсним штампаним периодичним гласилима Народног позоришта у Београду попуњава ову празнину на коју упозорава Марта Фрајнд: „Литература о овим часописима је веома оскудна. Они се спомињу у оквирима општег изучавања периодике, као вид делатности установа или појединаца, али недостаје њихов детаљан преглед, опис, а нарочито темељнија анализа”². Бар што се тиче Народног позоришта у Београду, те празнине, које недостају Марти Фрајнд, брижно, темељно и поуздано попуњава Јелица Стевановић. Па и много више од тога. Стевановићева проучава, представља, анализира, па и процењу-

1 Марта Фрајнд, *Огледи о српској позоришној периодици (1871–1941)*, Матица српска / Институт за књижевност и уметност, Нови Сад / Београд, 2015, стр. 7.

2 Исто.

је сва периодична издања Народног позоришта, од краткотрајних, до вишегодишњих, од уско информативних, или чак у некој мери забавних, до оних која су приступала и суштинским, или чак теоријским темама, од оних чије је интересовање било усмерено искључиво на интерну проблематику Народног позоришта, до оних која су читаоцима пружала ширу слику европске позоришне уметности и омогућавала им да успоставе или наслуте паралелу између великог света и домаћег позоришног амбијента.

Тај низ периодичних издања Народног позоришта започиње краткотрајни *Позоришни лист*, прво гласило ове врсте у Краљевини Србији, које је уређивао Бранислав Нушић (1901–1902). Ово прво периодично гласило Народног позоришта, поред мноштва реклама, доносило је најважније информације о раду самог позоришта, новости из рада других српских, словенских и европских позоришта, као и занимљиве цитате о позоришној уметности.

И други *Позоришни лист* (са поднасловом „Недељни илустровани часопис“), са многим ликовним прилозима, скицама, карикатурама и фотографијама (сагласно поднаслову), трајао је само једну сезону (1934/35). И овај лист је пре свега био посвећен информацијама из рада Народног позоришта, али су се у њему могли наћи подаци о раду иностраних позоришта, па чак и размишљања о општим театарским питањима. Непосредно затим, почев од сезоне 1935/36, долази гласило под насловом *Сцена*, са поднасловом „Илустровани позоришни и друштвени часопис“. Овај поднаслов јасно говори о шареној концепцији овог часописа, који следи концепцију претходног, али уводи много више забавних садржаја.

За разлику од досадашњих извора који су наводили да је ово гласило излазило до 1940. године, Стевановићева је утврдила да је оно објављивано све до краја марта 1941. године, односно скоро до самог априлског бомбардовања Београда. Стевановићева констатује да су листови у међуратном периоду били принуђени да се у рекламирању Народног позоришта служе модерним агресивним методама, па чак и објављивањем вицева, анегдота и козерија.

У окупираном Београду, од октобра 1941. године Народно позориште све до октобра 1944. објављује часопис *Српска сцена*, који доноси информације о раду позоришта, биографије кућних уметника, али и текстове о другим позориштима из тадашње Србије, као и о позоришном животу Немачке и њених савезника, или чак појединих окупираних земаља. Ипак, концепцијска линија водиља заснивала се на тези да је између два рата Народно позориште

упропаштено јефтиним и болесним страним садржајима, док је морална и просветна функција била сасвим занемарена, а у ново (окупационо) време позориште ће помоћи Новој Србији да уђе у Нову Европу вођену од великог немачког народа. И поред тога, у овом часопису су се могли наћи и озбиљни и корисни текстови са теоријском и историјском амбицијом.

У послератним театролошким списима навођено је (чак и у издању САНУ) да је Народно позориште, као своје прво гласило у новој држави, објављивало током 1952. године часопис *Позориште*, уређиван од Милана Ђоковића. Истраживања Стевановићеве су и у овом случају утврдила да је реч о непоузданом податку. Она је установила да се ради о два гласила Народног позоришта истог назива, о часопису *Позориште* који је излазио током 1948. године, који је уређивао Ђоковић, и о листу *Позориште*, који је током 1952. године уређивао Бранко Драгутиновић. Оба ова гласила су имала краткотрајни живот, односно само неколико објављених бројева.

Часопис *Позоришна култура*, објављиван током три године 1970–1972, настао је из јединственог самоуправно-едукативно-маркетиншког подухвата Народног позоришта, чији су се узорци могли наћи у ретким примерима појединих значајних европских позоришта, посебно оних левичарских, која су своју естетску идеологију повезивала са друштвеном мисијом промовисања високе позоришне културе међу најширим слојевима, које је буржујски позоришни амбијент запостављао. Тако је и при Народног позоришту настала, као његов аутономни ентитет, институција названа Позоришна комунa, која је окупљала као своје чланове бројне организације привредног, комуналног, угоститељског, просветног и других усмерења. Оне су својим учлањивањем, односно финансијским доприносом, ступале у заједницу са Народним позориштем и тиме добијале одређене повољности, које су се тицале могућности повремениог коришћења позоришних простора за своје потребе, али пре свега добијања улазница за представе позоришта по повлашћеним ценама.

Тако је и назив овог часописа, који је у првом реду био гласило Позоришне комуне, одсликавао прокламовани циљ: пропагирање и ширење позоришне културе у све друштвене слојеве. Иако је и овај часопис објављивао текстове разнородног карактера (па и рекламни материјал појединих чланица комуне), преовлађују текстови посвећени теорији и историји позоришта и амбициозне, чак

и капиталне теоријске студије на највишем научном нивоу. Могло би се рећи да је од свих гласила Народног позоришта овај часопис имао најизраженије теоријске амбиције, иако се то тешко уклапало у његове практичне циљеве.

Најзад, после издања која су називана „лист“ или „часопис“, дошло се и до формата који је примерено назван „новине“. Од септембра 2005. године издавачка делатност Народног позоришта објављује *Позоришне новине*, као месечник у новинском формату, који је у почетку био доступан за публику у фоајеу позоришта током представљања. У времену када су подаци о другим позориштима у земљи и свету лако доступни преко интернета, када постоје озбиљни позоришни часописи и високе едукативне институције драмских уметности, ове нове новине се ограничавају скоро искључиво на праћење догађања унутар куће, информације о припремама нових представа, извештаје са конференција за медије, интервјуе, гостовања домаћих уметника у другим срединама и гостовања других ансамбала и уметника у Народном позоришту, међународну размену, прве наступе младих оперских и балетских уметника у постојећем репертоару и слично. Односно, како каже Стевановићева, ове новине се труде да изграде информативни мост између позоришта и публике, понекад чак и средствима популарне штампе. Посебна пажња се поклања новој институцији унутар куће, Музеју Народног позоришта и његовим активностима, изложбама, промоцијама и наравно позоришној издавачкој делатности. *Позоришне новине* су убрзо постале и део опште новинске продукције, пошто су постале редовни месечни подлистак *Политике* (до децембра 2007), а затим *Вечерњих новости* (од јануара 2008), али је за припрему и уређивање и даље била надлежна Издавачка делатност Народног позоришта.

Знајући нашу пословичну небригу о чувању архивског материјала и документације, труд, упорност и промишљеност Јелице Стевановић и њено, могло би се рећи задивљујуће рударење по закопаним и запретаним животима Народног позоришта и његових гласила, уродили су овом импозантном студијом. Али Стевановићева не посматра предмет свог истраживања само кроз уску оптику театрографских и библиографских података. За њу је позориште, а нарочито Народно позориште, заиста одраз историје и огледало времена. Зато је свако од истраживаних гласила закономерно сместила у друштвени, културни, политички, економски и демографски амбијент епохе, у околности преовлађујућег укуса време-

на и домаће позоришне естетике, али и на утицаје међународних токова, унутар спољних и унутрашњих условљености и наметнутих ограничења, уз прекршаје и отпоре прописаним узусима и искорак у ново и непознато.

Раније наведени случајеви, у којима је Стевановићева документовано оспорила неке важне податке о ранијим гласилима Народног позоришта, до тада сматране за легитимне, само су неки од примера њеног педантног напора за проверавање свих наведених чињеница у ранијој литератури, ма колико оне потекле од ауторитативних издавачких, научних и уметничких кућа и из пера ауторитета наше историје позоришта. Она је тиме допринела прочишћавању наше наслеђене позоришне традиције, која је понекад обилувала погрешно или површно забележеним сликама наше прошлости и непровереним детаљима доспелим из усменог наслеђа. Такве слике су се затим често преносиле и цитирале у даљим текстовима и бивале опште прихваћене као аутентичне и нико их није доводио у питање. Стевановићева је имала и довољно упорности и стрпљивости у свом истраживачком рударењу, али и довољно храбрости да провери и докаже нетачност таквих, до тада неупитних података.

Структуру студије Јелице Стевановић карактерише методска промишљеност и поузданост. За свако гласило које истражује, она поред историјског оквира минуциозно реконструира техничку и графичку опрему, анализира уређивачки концепт и пописује значајније личности које су допринеле, идејно или конкретним прилозима, креирању физиономије дотичног гласила. Садржаји појединих гласила груписани су по темама. Главни садржаји се односе на Народно позориште, па су ти одељци тематски разложени на прилоге који обрађују текући репертоар, најаве будућих представа, позоришне уметнике, гостовања и слично. Такође су посебно обрађени, некад уопштени и површни, а некад озбиљни и документовани прилози о историји Народног позоришта, о српској, југословенској и међународној позоришној прошлости, али и новим позоришним догађањима у земљи и у свету. Посебно су приказани и прилози који додирују, а некад и промишљају проблемске позоришне теме, везане за све сегменте сложеног позоришног организма (драма, глума, говор, режија, сцена и костим, опера, балет, публика, критика). Поједина гласила се упуштају и у сложенију проблематику теорије и естетике позоришта. Најзад, вреди напоменути да Стевановићева не заборавља и позоришне

полемике и инциденте, па и пикантерије и занимљивости из бурног позоришног живота. Она при томе не бежи ни од вредносних судова о појединим гласилима, њиховом уређивачком концепту, зацртаној мисији, као и о томе колико је та мисија реализована, а колико није, и зашто није.

Најзад, што уопште није неважно, иако препуна података и научне апаратуре, студија Јелице Стевановић је занимљива, лако читљива и стилски дотерана. Она се може читати исцела, а може се усмерити само на поједина поглавља, а да опет буде занимљива. Она кроз оживљавање гласила Народног позоришта заиста представља одраз, пре свега позоришни, али у великој мери и друштвени, па и политички, околности у којима се развијала позоришна уметност. Те околности су некада биле лакше, некада теже, али никада нису биле сасвим лаке, нити ће то вероватно икад бити. А када је у позоришту лако, обично је резултат никакав.

Стевановићева закључује да ова њена студија „сведочи о театру који одолева искушењима и превладава проблеме, преживљава и надживљава ратове, промене граница, државних, политичких и економских система“. Историја ових позоришних гласила јесте и приказ величине и муке позоришне уметности, позоришног, а пре свега глумачког позива и сталне вере да је, околностима упркос, позориште вечно.

Београд, јун 2021.

РЕЧ АУТОРА

Примерци новина, листова и часописа које је објављивало Народно позориште чувају се превасходно у фондовима Музеја позоришне уметности Србије (МПУС) и Народне библиотеке Србије (НБС), али део ове грађе поседују и Библиотека града Београда (БГБ), као и само Народно позориште (*Позоришна култура* и *Позоришне новине*). Ради стварања шире слике делатности Народног позоришта у одређеним периодима, коришћена је и примарна театрографска и друга архивска грађа (дневне листе, платни спискови) из фондова Народног позоришта, МПУС и Архива Србије (АС), као и релевантна секундарна (Годишњаци Народног позоришта, прегледи репертоара Народног позоришта) и друга стручна литература о Народног позоришту.

Уз наду да ће ова књига бити занимљива свим поклоницима богиње Талије и корисна при будућим изучавањима историје Народног позоришта, наше драмске и музичке баштине, културних и социјалних прилика у датим периодима, историје и теорије медија и бројних других области које се граниче тематски, временски и просторно са предметом и периодом којима се књига бави – доносимо и неколико напомена:

- Народно позориште у Београду је током историје мењало име (Српско народно позориште, Краљевско српско народно позориште); ради лакшег праћења, овде ће бити коришћен назив Народно позориште (када се помиње неко друго Народно позориште, биће наглашено);
- у цитатима је задржан правопис из оригинала, рачунајући и у ранијем периоду врло произвољну употребу малих и великих слова;
- подаци о поједином гласилу као извору наведени су арапским и римским бројем (на пример бр. 4/II), што значи да је чланак о којем је реч или из којег је цитат објављен у броју 4, у другој години објављивања; изузетак су делови текста за које је унапред наведено на коју сезону се односе, где ће бити наведени само бројеви листа о којима је реч (бр. 4);

- корице гласила се наводе скраћеницама: K1 (насловна страна), K2 (предња унутрашња страна), K3 и K4 (задња унутрашња и спољна страна).

Хвала најпре Музеју позоришне уметности Србије за уступљену примарну грађу на којој је било засновано истраживање, као и за објављивање ове књиге. За увид у бројеве часописа који недостају збирци МПУС, хвала колегама из Народне библиотеке Србије, а колегама из Библиотеке града Београда – Одељења за стару и ретку књигу и књигу о Београду, хвала за приступ значајним секундарним изворима.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА

ПРОЛОГ

Позориште се одувек, логично је, превасходно бави својом основном, уметничком делатношћу – продукцијом представа и њиховим приказивањем пред публиком. У стању вечите материјалне оскудице, то је најчешће и све чиме се бави. Па ипак, свесно своје ефемерности, свог усуда најкраткотрајније, практично „једнократне“ уметности, кад год је у прилици, позориште се ипак труди да о себи остави неки траг. Значајни трагови ове врсте, будући да су настали у тренутку ако не самог уметничког чина, оно свакако током његовог настајања и његових најсвежијих ефеката а могу, теоријски, да остану вечити сведоци, свакако су новине, листови, часописи којима се истраживачи историје театра често користе.

Упркос неминовној субјективности, писана гласила које позориште само ствара, без ограничења која подразумевају остали јавни медији, специфична су и драгоцена грађа за проучавање слике одређеног позоришта. Увидом у овај јединствени материјал откривају се критеријуми које поставља сам театар: с једне стране, како се представити публици, шта јој у датом моменту и на који начин презентовати (од основне делатности, преко уметничког кадра – домаћег и гостујућег, до осталих програма, делатности, планова...), а с друге стране, како позиционирањем сопствене праксе у односу на савремене трендове у ширем и даљем окружењу одредити своје место на културној мапи у одређеном историјском тренутку.

Било би очекивано да су штампана гласила која је Народно позориште објављивало превасходно пратила делатност ове куће, те да је Позориште као њихов оснивач имало висок степен утицаја на стварање слике о самом себи, нарочито у историјском контексту. И према изучавањима Марте Фрајнд, позоришна периодика „обично јасно одсликава тип институције или групе које оснивају поједине позоришне часописе“, а гласила која објављују институционална позоришта дефинише: „То су она гласила која су концепцијски и финансијски везана за поједине позоришне куће, са задатком да пажњу посвете, пре свега, ономе што се у њима догађа. Улога им је делимично информативна, а делимично пропагандна – да обавештавају публику о ономе што се у датом позоришту догађа и да је

привуку к њему”³. Како ће се видети, са гласилима која је објављивало Народно позориште није увек било тако. С једне стране, нису увек превасходно пратила рад Куће, а са друге – већина је имала јасно изражену још једну, едукативну улогу.

У Београду су између два рата објављивани и други часописи који су пратили рад Народног позоришта, од којих су два била уско специјализована – *Sotmoedia* и *Позориште*, али они нису били издање Народног позоришта: власник првог је била „Илустрација“ Београд – Загреб,⁴ а главни уредник и власник потоњег је био Срећен Ил. Обрадовић, издавач, писац и фотограф аматер. О овим часописима постоје две опсежне публикације, обе у издању Музеја позоришне уметности Србије⁵.

На почетку, треба подсетити на значења неких појмова који ће се често помињати. Под појмом *лист* се подразумева „najmasovnija periodična publikacija, popularno nazvana novine. Ima stalan format, stalan naziv (zaglavlje), ustaljen broj stubaca, utvrđenu periodičnost izlaženja”⁶, *часописи* су специјализоване периодичне публикације књижевног, забавног, политичког, стручног, научног, привредног и сл. карактера које уједно „nastoje da pridobiju i zadovolje što širi krug čitalaca”⁷. Појам *гласило* („новине, лист као орган неке политичке странке и сл⁸“) биће коришћен као синоним за новине, *лист* и *часопис*, тј. као термин који обједињује периодику Народног позоришта.

Треба подсетити и на два значења појма *редакција* (нлат. *redactio*): „prikupljanje, sređivanje, obrada, doterivanje, redigovanje rukopisa koji treba da se objave“ и „svi urednici, saradnici i pomoćno osoblje za-

3 Марта Фрајнд, *Позоришна периодика – покушај дефинисања особености, проблема и типологије*. У: *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. XXXVII, св. II, Нови Сад, 1989, стр. 392–395.

4 Уредник је на почетку био Никола Трајковић, али пре него што је дошао у Народно позориште; кад је постављен на место суплента у Глумачко-балетској школи при Народном позоришту, напустио је часопис (на место уредника је дошао Никола Б. Јовановић).

5 Ирина Кикић, *Sotmoedia – живот позоришног часописа (1923–1927)*, каталог изложбе, МПУС, Београд, 1998; Оља Стојановић, *Позориште, недељни илустровани часопис – библиографија (1931–1934)*, МПУС, Београд, 2012.

6 Dušan Đurić, *Novinarska enciklopedija*, BMG, Beograd, 1997.

7 *Rečnik književnih termina* (glavni odgovorni urednik Dragiša Živković), NO-LIT, Beograd, 1992.

8 *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Матица српска / Матица хрватска, Нови Сад / Загреб, 1967.

posleni u izdavanju publikacija“⁹ (у међуратном периоду је коришћен термин *уредништво*). У нашој пракси је за међуратни период карактеристично и да уредништва формално нису постојала, „сео ро-
сао bio je u rukama nekolicine najistaknutijih i najkreativnijih urednika, a više su stvarali u hodu nego na formalnim sastancima“¹⁰. Како ће се видети, све до после Другог светског рата, у најбољем случају ће се знати главни уредник гласила које објављује Народно позориште, мада је извесно да је сваки од њих уз себе морао имати и сарад-
нике. О овоме податке, нажалост обично врло штуре, налазимо у импресуму (лат. *impressum* – „законски обавезно назначавање, на новинама и листовима, имена издавача и уредника, одговорних за садржину“¹¹). Појам *транскрипција* (лат. *transscriptio*) овде ће се користити у своја два значења: у основном значењу као „преписи-
вање, преношење неког текста на другу азбуку“¹² (у случају писања страних имена ћириличним писмом), али и у проширеном – у си-
туацијама када се у новинама-часописима објављује текст, обично интервју, који је првобитно био снимљен у говорној форми, па по-
том „преписан, пренесен“ у нови, писани медиј.

9 Dušan Đurić, исто.

10 Исто.

11 Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, допуњено, проши-
рено и редиговано III издање, Просвета, Београд, 1988.

12 Исто.

І чин

**ПОЗОРИШНИ ЛИСТ
(1901–1902)**

ИСТОРИЈСКИ ОКВИР

Кнежевина Србија је 1867, када је Ризван-паша предао кључеве Београда Михаилу Обреновићу, имала 1.216.246 становника¹. По попису који је направљен одмах по ослобођењу града, Београд је варошица „на пола пута из отоманске у европску цивилизацију“ која има „25.178 житеља и 3.444 куће. У њему живе трговци, занатлије, чиновници, војници, сељаци, надничари и беспосличари. Куће, занати, мода – прилагођавају се све више западњачким укусима; ‘геффоренес’ и шампањ се јављају поред бозе, алве и суџука; на баловима се играју кола и полке. Улице су уске, кривудава, нечисте и неосветљене (...) и влада оскудица у пијаћој води.“² Али жеђ тек ослобођеног народа за просветом, културом и науком била је велика. Како наводи Димитрије Ђорђевић, Београд је 1868. имао Велику школу са три факултета – Филозофским, Техничким и Правним, Богословију, Реалку, Вишу школу, трговачку и артиљеријску школу, Српско учено друштво, Народну библиотеку, Народни музеј, Народну читаоницу... и 44 питомца на студијама у иностранству. „Скерлић је навео да је 1868. године од 296 књига објављених у српско-хрватској књижевности, 126 штампано у Београду, 68 у Загребу, 47 у Новом Саду“.³

Те године је основано Народно позориште. Пре прве представе која је одржана 22. новембра 1868. (10. новембра по старом календару), у хотелу „Код енглеске краљице“, Милорад П. Шапчанин је у својој чувеној „Беседи“ рекао између осталог: „Ми налазимо, да ово није кућа, у којој се купе људи из света да забаве или насмеју и наплачу све који се у њу стичу; није ово кућа која изгледа само на беспосличаре, па да их на рачун њихове кратковидости заба-

1 Група аутора, *Модерна српска држава – хронологија (1804–2004)*, Историјски архив Београда, Београд, 2004, стр. 106.

2 Димитрије Ђорђевић, *Србија и Београд у време оснивања Народног позоришта. У: Један век Народног позоришта у Београду* (зборник), Народно позориште и Нолит, Београд, 1968, стр. 31.

3 Исто, стр. 31–32.

вља и успављује: – ово је велика школа за цео народ, где ректор и декан не траже сведочанства пре него нас пусте да слушамо шта се у њој говори и учи. Ово је јавна, најјавнија школа, приступачна за свакога који нешто мало школарине плати при уласку, где има науке и за сиромаша и за богатога, и за слугу и за господара (...) Уздајмо се да ће народно позориште побудити наше књижевнике, да из прошлога и данашњег живота изнесу на позорницу све оне карактере, који заслужују да буду узор свему Српству, а кроз њега и целога човечанству.”⁴ За нешто више од годину дана убрзане градње, већ 18. октобра 1869. (по новом календару) одиграна је прва представа у новом позоришном здању код Споменика.

Три деценије касније, на прелазу векова, млада држава се развија великом брзином, али уз много тешкоћа. То је, с једне стране, доба династичких превирања (веридба па брак краља Александра Обреновића и дворске даме Драге Машин, лажна вест о трудноћи краљице Драге, смрт краља Милана, атентат на краља Александра и краљицу Драгу), а са друге продора парламентаризма (октроисаним уставом уведен дводомни систем – Сенат и Скупштина, одржани избори за Народну скупштину на којима је највише посланика одабрано из редова Пашићевих радикала).

За само тридесет година у Београду, ослобођеном од турске доминације, становништво се више него удвостручило – 1900. има 69.780 становника. У Србији има 76,97% неписмених – на селу 84,99%, међу женама 92,64%. Али на светској изложби у Паризу математичар Михаило Петровић Алас добија златну медаљу за прототип апарата за графичко решавање диференцијалних једначина, награђен је и проналазак сушионице за сушење шљива нашег инжењера Косте Главинића, а први пут су излагана и дела наших уметника (ова изложба се означава и као датум када у нашу уметност почињу да улазе утицаји бечке сецесије, минхенског југенд стила и француске декоративне архитектуре). У децембру је у „Позоришној кафани“ одржана филмска пројекција „Првог српског кинематографа“ (биоскоп), власника Стојана Нанића, а већ следеће године Богдан Поповић покреће *Српски књижевни гласник*, а Геца Кон отвара своју чувену „Књижару”⁵. Стил доминантан

4 др Зоран Т. Јовановић, „Беседа“ Милорада Поповића Шапчанина, Театрон бр. 112, МПУС, Београд, август 2000. стр. 87-88.

5 Подаци преузети из *Модерна српска држава – хронологија (1804–2004)*, стр. 155–158.

у европској уметности, art nouveau (арт нуво, сецесија, југендстил, модерн стил, слободни стил...) – изразито еклектични стил који између осталог користи елементе касног романтизма, импресионизма, симболизма, уз јаке утицаје оријенталних, далекоисточних и античких медитеранских култура, а које комбинује са традиционалним европским занатима и модерном индустријском производњом⁶ – има јаког утицаја на све гране уметности у Србији, па и на позоришну.

У таквој атмосфери министар просвете Павле Маринковић, 14. јула 1900. на место драматурга и заступника управника Народног позоришта поставља Бранислава Нушића.⁷ „Одмах по доласку у Народно позориште, Нушић врши унутрашње реформе: већ постојећи Књижевно-уметнички одбор, који је имао карактер саветодавног тела (...) реорганизовано је (...) врши измене међу редитељима и разматра питање материјалних примања глумаца и техничког особља. Покренуће поправку позоришне зграде (...) због економичности предлаже да војни министар одобри учешће војног оркестра са капелником Фрањом Покорним, на представама НП-а (...) успева да ангажује сликаре и младе архитекте, а и да набави костиме нарочито историјске. Подноси захтев да сваки округ у Србији поклони мушка и женска одела; Министарство војске униформе, оружје и др.“⁸ Поред свега тога, Нушић даје иницијативу да се „покрене издавање *Зборника српске драмске књижевности*, у коме би се, по хронолошком реду, печатала сва драмска дела српске књижевности од прве појаве њихове до данас“.⁹ Иако је предлог одобрен, овај подухват никад није остварен.

Другу своју велику иницијативу у области издаваштва, покретање гласила Народног позоришта *Позоришног листа*, Нушић је остварио.

6 Према: М. Šuvaković, *Pojmovnik teorije umetnosti* и www.artnouveau-net.eu (март 2014).

7 др Гаврило Ковијанић, *Грађа Архива Србије о Народном позоришту у Београду 1835–1914*, Архив Србије, Београд, 1971, стр. 588.

8 Драгана Чолић Биљановски, *Нушић позоришни стваралац двадесетог века – Поводом 110-годишњице од прве представе на сцени Народног позоришта у Београду (1889–1999)*, Библиотека „Нушићеви дани“, Смедерево, 2000, стр. 17–18.

9 Бранислав Нушић – Министру просвете, АС, МПС, XVIII – 28/900.

БЕОГРАД 25. ФЕБРУАРА 1901.

УРЕДНИК
Бранислав Ђ. Ђушић

ГОДИНА ПРВА — БРОЈ 12.

ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ, УРЕЂИВАЧКА КОНЦЕПЦИЈА

ПОКРЕТАЊЕ ПОЗОРИШНОГ ЛИСТА

Театролог Марта Фрајнд наводи да су почеци позоришне периодике „обично нешто млађи од почетака одговарајућих историја театра и везују се за оне тренутке у њиховом развоју када се једна позоришна традиција довољно усталила и утврдила као нераздвојни део дате културе и стекла одређену самосвест“¹⁰. Такви услови су се у НПБ стекли на прелазу векова, иако је већ први управник Јован Ђорђевић почетком 1870. имао идеју да покрене позоришно гласило, а 1875. извесни Димитрије В. Божић, званичник Министарства финансија, предложио је тадашњем управнику Позоришта Милану А. Симићу да му доставља репертоаре, а он би издавао *Позоришни гласник* у циљу информисања публике, али и у циљу „одбране Позоришта од разних непријатеља“. Оба ова покушаја да Народно позориште има своје гласило, нису остварена.

10 М. Фрајнд, *Позоришна периодика – покушај дефинисања особености, проблема и типологије*; у: *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. XXXVII, св. II, Нови Сад, 1989, стр. 387.

Народно позориште је, међутим, од самог почетка своје делатности редовно штампало плакате (листе, дневне листе или, како бисмо данас рекли, каст-листе) за сваку појединачну представу. Оне су штампане и стављане на за то одређена места у згради и ван ње, а мало другачије преломљене, у виду тзв. листића, ношене су на кућне адресе претплатницима дан или неколико дана пре представе, односно продаване публици уочи саме представе¹¹. Бранислав Нушић, с једне стране књижевник и журналиста, с друге позоришник у пуној сложености те речи и најзад – велики практичар, дошао је на идеју да публици, за исти новац, исти информативни садржај допуни новинским текстовима. Тако издавачка делатност Народног позоришта почетком 1901, први пут у својој историји, поред уско информативног, добија широко информативни, али и образовни, а у мањој мери и забавни карактер. Ново, периодично издање, које носи назив *Позоришни лист*, било је уједно прво гласило ове врсте у Краљевини Србији¹².

Иако се термин „Уредништво“ користи у *Позоришном листу*, поред Нушића се конкретно још помиње Јевта Угричић, у својству „главног сарадника“ (био је ангажован свега два и по месеца), а пред само гашење *Листа* (бр. 69 / II) наводи се и да је „главни сарадник“ Миленко Ђ. Поповић поднео оставку, што указује на претпоставку да је Нушић имао и друге сараднике, анонимне. Чак ни Нушић не би могао сам да изнесе овај амбициозни подухват, нарочито будући да је у исто време био и управник Позоришта.

ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ, САДРЖАЈ, РИТАМ ОБЈАВЉИВАЊА

Лист је штампан на обичном папиру, у два формата 30 x 22 цм и 25 x 18 цм (већи формат је вероватно ишао претплатницима а мањи је нуђен публици), са заглављем на насловној страни које чини леп цртеж јасно израженог тада актуелног арт нуво стила, тј. сецесије, која се „okreće ravno ka prirodnim formama u ornamentu kao što su list, cvet, ljudska i životinjska tela“¹³. У десном углу загла-

11 Нажалост, тек од 1927. су сачувани комплети ових листа, по сезонама, док су из претходног периода сачувани само спорадични примерци.

12 Српско народно позориште из Новог Сада је имало свој лист *Позориште*, али оно се тада налазило у Аустроугарској монархији.

13 М. Шуваковић, нав. дело.

вља ћириличним словима пише „Позоришни Лист“ (тада су често све именице у наслову писане великим првим словом). Испод овога, између две хоризонталне линије, налазе се подаци о листу: лево „Београд, 14. јануара 1901“, у средини „Уредник Бранислав Ђ. Нушић“, десно „година прва број 1.“ Осим имена уредника, све остало је написано верзалом.

На почетку објављивања, одмах испод заглавља, у левом ступцу на насловној страни се налази репертоар са основним подацима о представама које ће се играти до изаска из штампе наредног броја *Позоришног листа*, а који садржи следеће податке: редни број представе од почетка године и редни број представе у претплати; дан и датум играња; наслов представе; жанровска одредница; аутор и/или преводилац (где је битно и аутор музике) и, у загради, бр. стране на којој се налази комплетна листа за ту представу.

У прво време *Лист* излази два пута недељно, на осам страна, од којих су четири посвећене текстуалном, новинарском садржају, а четири су остављене за листе и – рекламе. Текстови су преламани двостубачно, величина и врста слова је била углавном уједначена, осим кад су, да би сав текст стао у ограничени број страна, мање важни садржаји (вести) штампани нешто ситнијим словима, или, у изузетним случајевима, када се нека кратка вест посебно желела истаћи, па је штампана крупнијим словима. Већ од првог броја јасно се издваја један основни текст, који почиње на насловној страни и који се може назвати „темом броја“. Следе сталне и повремене рубрике: „Позоришне вести“ (кратке вести из Народног позоришта и у вези са њим), „Српска позоришта“ и „Словенска позоришта“ (краћи текстови о другим театрима из пера дописника), „Из позоришног и уметничког света“ (значајнији догађаји из Европе и света), „Листићи“ (занимљиве мисли, белешке, цитати о позоришту и уметницима...), те по потреби – некролози.

На следеће три стране се налазе листе представа које ће се играти, на којима се испод заглавља и осталих података који су објављени на насловној страни наводе и редитељ, комплетна глумачка подела, музички комади који се изводе пре почетка и у паузама између чинова, време почетка и свршетка представе. На дну појединих листа објављиване су и додатне информације, као што су цене улазница по категоријама или (нарочито у почетку излагања) основна обавештења у вези са *Позоришним листом*.

Тако у првом броју сазнајемо (а ово обавештење ће се објављивати и у десетак следећих бројева) да ће *Лист* излазити сваког че-

С III - 2/2

БЕОГРАД 14. ЈАНУАРА 1901.

УРЕДНИК
Бранислав Тодоровић

ГОДИНА ПРВА ВРОЈ 1.

КРАЉЕВСКО-СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

ПРЕСТАВА 9, 11 и 12

ДНЕВНА 3 и 4

У недељу 14 и понедељак 15 јануара 1901. год.

ПРВИ ПУТ

РАСТКО НЕМАЊИЋ

КОМАНД У ТРИ СЦЕНЕ И СЕДМ СЛИКА. Нанико Н. П.

(Листа на 5. страни)

ПРЕСТАВА 10.

У ПРЕПЛАТИ 7.

У недељу 14. јануара 1901. год.

ЂУРАЂ БРАНКОВИЋ

ИСТОРИСКА ДРАМА У ПЕТ ЧИНОВА ОД КУЛА ОВЕРЊИКА.

ПРЕВЕО И ПРИРЕДИО Ј. ТОДОРОВИЋ.

(Листа на 6. страни)

ПРЕСТАВА 13.

ОТВЕЧАНА 1.

У уторак 16. јануара 1901.

Прослава тридесетогодишњице г. Даворина Јенка**ЂИД**

СЛИКА ИЗ СКОПОГ ЖИВОТА У 5 ЧИНОВА, С ПЕВАЊЕМ. НАНИКАЛИ ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ И ДРАГОМИР БЕЗАК.

МУЗИКА ОД ДАВОРИНА ЈЕНКА

(Листа на 7. страни)

Позоришни Лист

Говини листова и листића, међу којима имаде и таквих, за које се управо не зна ни чему су и за какву сврху постоје, придружује се нов један лист, чији је смер са свим одређен и самим називом обележен, а чија је потреба данас готово очигледна.

Ми немамо ни листа ни часописа који редовно и уредно прати развитак драмске књижевности код нас и у страном свету и који би обраћао озбиљну пажњу на рад и кретање на уметничком и глумачком пољу. Јавност наша, имајући пред собом са свим другаче задатке, једеа да ће се кад год, и то са свим узглед, сетити да скрене пажњу своју позоришту и глумцима, драмској књижевности и уопште уметности. А „Позоришни Лист“ — то је несумњиво — има да послужи једној корисној просветној установи и да својски потпомаже њено јачање и свестрано усавршавање. Јер, кад никога нема а уопште нико и не помишља на то, онда је извесно дужност самога позоришта да се побрине о себи и своме напретку. С тога је несумњиво потребан овакав гласник, који ће, у првом реду ради напретка саме установе и ради уметности, редовно бележити и процењивати све поље значајније појаве у области драмске књижевности и целокупне позоришне уметности. Ово је један погодан начин, да се позориште, као једна јавна установа, подиже на виши ранг једног културног завода за више опште уметничко образовање друштва, за питомљење нарави, за познавање људи и света, за проучавање живота и прошлости.

Што потребу овога листа чини још јаснијом, то је, поред те васпитне, друга, литерарна његова страна: он ће поклонити пажњу произвођима драмским, упознавајући редовно своје читаоце са делима уметничким и њихним писцима.

Али, у низу задатака, што их себи ставља у дужност „Позоришни Лист“ нарочито се истиче једна, до сад занемаривана потреба, о којој се мора водити рачуна. То је зближење публике са позориштем. Позориште је још одежено од света; још је

СРПСКО КРАЉЕВСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

ПРЕДСТАВА 35.

СВЕЧАНА 2.

У БЕОГРАДУ, У ЧЕТВРТАК 22. ФЕБРУАРА 1901.

ЗАДУЖБИНА

Слика из српске прошлости у пет чинова, с певањем, по народној песми „Зиданье Раванице“, написао у стиховима М. П. Шанчанин. Музика од Д. Јенка. — Редитељ г. Рајковић.

А К Т:

ПРВИ ЧИН

Царска слава

Цар Лазар г. Рајковић
Царица Милица г-ца Поповићева
Вукосава { њихове кћери г-ђа Миљковићка
Мара { г-ђа Павловићка
Југ Богдан г. Милојевић
Миљко { његови синови г. Ђ. Станојевић
Бошко { г. Павловић
Патријарх Јеврем г. Д. Јовановић
Милош Обилић г. М. Петровић
Вук Бранковић г. Болманац
Живко Хомољак г. Божовић
Нико Коњичанин г. Д. Петровић
Раде, Непмар г. Динуловић
Голубан, царев слуга г. Стевановић

Остали Југовићи. Велике војводе и владете.

Високи Стеван. Дворишници. Дворкиње.

Гости цареве. Слуге.

ДРУГИ ЧИН

Пустиник

Југ Богдан г. Милојевић
Дамњан { г. Д. Рајковић
Миљко { г. Ђ. Станојевић
Бошко { г. Павловић
Војин { његови синови г. Спиридонович
Огњан { г. Стаковић
Влајко { г-ђа Тодосићка
Пустиник г. Тодоровић
Раде г. Динуловић

Остали Југовићи.

ТРЕЋИ ЧИН

Југовићи

Југ Богдан г. Милојевић
Дамњан г. Д. Рајковић
Миљко г. Ђ. Станојевић
Бошко г. Павловић
Војин г. Спиридовић
Огњан г. Стаковић
Влајко г-ђа Тодосићка

Живко Хомољак г. Божовић
Пустиник г. Тодоровић

Остали Југовићи. Прву слугу Живков. Сараори.

ЧЕТВРТИ ЧИН

Раде неимар

Цар Лазар г. Рајковић
Царица Милица г-ца Поповићева
Вукосава г-ђа Миљковићка
Мара г-ђа Павловићка
Југ Богдан г. Милојевић
Дамњан г. Д. Рајковић
Миљко г. Ђ. Станојевић
Бошко г. Павловић
Војин г. Спиридонович
Огњан г. Стаковић
Влајко г-ђа Тодосићка
Обилић г. М. Петровић
Бранковић г. Болманац
Живко Хомољак г. Божовић
Пустиник г. Тодоровић
Раде г. Динуловић
Драго, златар г. Поповић
Голубан г. Стевановић

Остали Југовићи. Војводе. Господа и Високи Стеван

ПЕТИ ЧИН

Раваница

Цар Лазар г. Рајковић
Царица Милица г-ца Поповићева
Југ Богдан г. Милојевић
Патријарх Јеврем г. Д. Јовановић
Кир Арсеније, игуман г. Ђ. Станојевић
Пустиник г. Тодоровић
Раде г. Динуловић
Обилић г. М. Петровић
Бранковић г. Болманац
Живко Хомољак г. Божовић
Вукосава г-ђа Миљковићка
Мара г-ђа Павловићка

Југовићи. Високи Стеван.

Две владике. Калуђери. Војводе и владете. Сараори.

ОРКЕСТАР

Капелник — г. Покорић.

1. Увертира „Косово“, од Јенка.
2. Сан — парафраза за штрафх квинтет, од Бродила.
3. Српско потпури „Србијанка“, од Слободе.
4. Весела је србадија — парафраза, од Дубека.
5. Српско потпури „Из шуме и дуга“, од Чижика.

твртка и недеље, да ће „поред садржине која се већ из овога првог броја може видети, доносити и листе позоришне тако да се засебне листе од сад неће штампати“, позива потенцијалне клијенте да своје производе и услуге оглашавају у овом часопису јер „то није дневни лист који се не чува већ лист који се са своје литерарне садржине чува и на крају године коричи“ (уз наведене цене огласног простора), позива читаоце да се на *Лист* претплате (уз наведену цену – 6 динара на годину или 0.50 динара месечно) и обавештава да се претплата даје „позоришним момцима“ који лист разносе или на каси Позоришта, те да се Уредништво и администрација листа налазе у згради театра.

Пракса је убрзо показала да основну идеју о учесталости објављивања треба мењати и већ у броју 8, до 11. фебруара, читамо информацију како ће од 25. фебруара, кад почиње гостовање значајног госта из Русије (о чему ће се касније говорити у посебном поглављу) па надаље, *Позоришни лист* излазити сваког дана када се одржава представа, са припадајућом листом (када су игране две представе у дану, разуме се, објављиване су две листе – некад, у зависности од расположивог простора, збијене на по пола стране). Од тог тренутка више нема потребе за „репертоаром“, те на насловној страни одмах почиње најважнији у броју, „ударни“ текст (у другој години репертоар се повремено поново јавља). У новом ритму објављивања *Лист* излази на четири стране, од којих су две или три попуњене чланцима и вестима, а једна или две листама. Реклама више нема. Из поновљеног обавештења о промени ритма објављивања које је штампано у бр. 12, сазнајемо да је ово постало могуће услед великог интересовања публике за *Позоришни лист*, о чему говори податак да после свега месец и по од првог броја гласило има већ 600 претплатника, а како Уредништво рачуна да ће се овај број, са порастом квалитета уређивања, још увећавати, публика ће по истој цени по којој је некада куповала само „листић“, сада добијати „у два броја шест страна чистог текста“. Од овог правила биће повремених одступања (углавном приликом празника – рецимо, бр. 56 је изашао на 8 страна и донео листе за три дана, то јест чак шест представа – али има и других разлога: бр. 63 и 65 из јуна доносе само либрето на 7 страна и листу оперете *Гејша*). Цена појединачног броја је иста као ранија цена листа – 10 пара динарских, а месечна претплата од 1. марта износи 1 динар. *Позоришни лист* је почео да излази у јануару и до краја те сезоне је у заглављу писало „прва година“ – последњи, 66. број, објављен

је 20. јуна. Будући да је Уредништво од почетка рачунало да ће редовни читаоци *Лист* чувати и периодично корицити, пагинација страна је настављана, тако да су у току прве године, дакле до краја сезоне, објављене укупно 322 стране. Руководећи се позоришном логиком, од почетка нове сезоне *Лист* започиње другу годину објављивања: први број у другој години (сезони) објављен је 2. августа 1901. Охрабрено успесима у току првих шест месеци објављивања (а вероватно и доласком Јевте Угричића, чије име се сад такође налази у заглављу), Уредништво у нову годину улази са већим амбицијама: *Позоришни лист* излази три пута недељно, али на пуних осам страна, од којих једна или две одлазе на листу представа, остале су попуњене текстом (цена и даље иста: појединачно 10 пара, месечна претплата 1, тромесечна 3 динара). Само први број је изашао као раније, на 4 стране. Будући да у другој години бројеви поново почињу од 1, и странице се такође пагинирају од 1 – последњи објављени број је 71, од 24. јануара 1902; последња страна је 532.

За свега годину дана *Лист* је неколико пута редизајниран. Од броја 28 (1. април 1901) наслов *Позоришни лист* сада пише готово целом ширином формата, веома стилизованим словима која се теже читају, а само прво слово је велико. У левом углу је цртеж позоришне маске (профил) испод које се чита потпис аутора (Валић¹⁴). Иза маске је свитак пергаментa, а иза и изнад свега тога је „вечни пламен“ на треногом постаменту. Композиција је проткана ловорикама, које се, у виду фриза у који су уткане још две маске (анфас), протеже целом ширином стране надесно и назире у позадини наслова. Генералије су и даље као код првог заглавља.

У нову сезону објављивања *Лист* улази са новим заглављем: назив листа је исписан на средини, у два реда, доста једноставним верзалом, а лево и десно га немарно окружује изувијана трака. Основни подаци о броју сада су у две линије, уоквирене слободно нацртаним цикцак линијама. У горњој, лево стоји редни број листа, у средини „Београд, и датум објављивања“, десно: „Година друга“. У доњој лево стоји „уредник, Бранислав Ђ. Нушић“, десно: „главни сарадник, Јевта Угричић“.

Од броја 30, од 16. октобра 1901, заглавље чини само назив листа у два реда, али са супротним поравнањем (горе лево *Позоришни*, доле десно *Лист* – поново оба прва слова велика), једноставним

БЕОГРАД 5. АПРИЛА 1901.

УРЕДНИК
Бранислав Ђ. Нушић

ГОДИНА ПРВА — БРОЈ 31.

ПОЗОРИШНИ ЛИСТ

Број 2

Београд 4. августа, 1901. год.

Година друга

УРЕДНИК, Бранислав Ђ. Нушић

ГЛАВНИ САРАДНИК, Јевта Угричић

Позоришни Лист

Број 36.

Београд 30. Октобра 1901. год.

Година II.

УРЕДНИК, Бранислав Ђ. Нушић

Лого фотографа Милана Јовановића (МПУС)

писаним словима али појединачним (неповезаним). У слободном горњем десном и доњем левом углу су две вињете са флоралним мотивима, типичним за сецесију. Горња линија са подацима о броју и датуму остаје иста, у доњој се поново налази (на средини) само уредник Бранислав Ђ. Нушић. Линије које их раздвајају сада су правилне цикцак форме. Једна вест из тог броја саопштава читаоцима да је *Позоришни лист* променио штампарију („из штампарије г. Хоровица у штампарију г. Светозара Николића“), те да због различитог избора слова и другог „материјала у slogу“ долази до извесних промена у изгледу листа (стр. 231). У истим „Позоришним вестима“ јавља се и да је Јевта Угричић напустио дужност главног сарадника услед преоптерећености „приватним пословима“, уз обећање да ће, према могућностима, и даље сарађивати са листом.

У време објављивања *Позоришног листа* није било лако доћи до фотографија уметника. Почеци фотографије у Србији се везују за име фотографа, литографа, сликара Анастаса Јовановића (1817–1899), а највећи допринос позоришној фотографији је дао Милан Јовановић¹⁵, који је свој први атеље отворио 1888. Крајем XIX века београдски фотографи почињу да се служе сувом плочом, новим камерама и новим врстама хартије, што је отворило пут ка савременој фотографији, а око 1900. развој полутонске технике штампања им омогућава да објављују разгледнице са ликовима знаменитих личности, међу њима и глумаца. Ипак, незграпност професионалних фотографских камера и недовољна осетљивост фотографских емулзија на вештачку светлост, још увек су захтевали снимање у студијским условима. Стога је *Позоришни лист* располагао малобројним фотографијама уметника, две врсте: портретима грађанског типа глумаца и портретима глумаца у костиму из

15 Дворски фотограф династије Обреновића, Карађорђевића и Петровића (на Цетињу), водећа личност српске фотографије у последњој деценији XIX и првој деценији XX века и најбољи фотограф српског глумишта између 1889. и 1914.

СРПСКИ ДРАМСКИ УМЕТНИЦИ

ИЛИЈА СТАНОЈЕВИЋ

ЧЛАН КРАЉЕВСКОГ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У РАЗНИМ СВОЈИМ УЛОГАМА.

одређене улоге¹⁶. Упркос томе што је илустровање новина знатно компликовало, поскупљивало и продужавало време штампања, Уредништво се побринуло да читаоцима, бар у случајевима важних ванредних догађаја, гостовања и прослава значајних уметника, популарише позоришно делање и на овај начин. Две фотографије су објављене поводом упокојења: глумца Веље Миљковића (вероватно је Уредништво стицајем околности имало његову фотографију, јер уз друге некрологе слике нису штампане) и почившег краља. У броју 52 из прве године је објављен веома занимљив колаж фотографија популарног Чича Илије Станојевића (портрет и фотографије из улога). Овде је, заправо, пренесена читава страна из „Нове искре“ (бр. 10, год. I, од 16. маја 1899, стр. 167), која је две године раније, поводом прославе 30-годишњице НПБ, објавила фотографије београдских глумаца¹⁷. У врху те стране је наслов „Српски драмски уметници“, из чега се може претпоставити да је и *Позоришни лист* хтео да наше врхунске глумце представи читаоцима на овај начин – али овај пример је остао усамљен.

Једине илустрације које нису портрети уметника су: изглед гледалишта Сцене код Споменика (цртеж гледалишта из перспективе сцене, седишта у партеру су нумерисана, као и ложе; уз илустрацију је текст о ценама улазница по категоријама – насловна страна, бр. 38/II) и „Диплома Друштва за Српско народно позориште“ (рад Уроша Предића, алегорија „језгра свега оног, што би драмска поезија на позорници ваљала да покаже“). Попис свих илустрација објављених у *Позоришном листу* дат је у Прилогу бр. 1.

У последњем објављеном броју, од 24. јануара 1902, као последњи текст на стр. 531 (на последњој страни је, као и увек, листа – *Фромон и Рислер*, четвртак, 24. јануара 1902) штампана је *Напомена*: „Са овим извештајима о прославама двојице наших најславнијих и најзначајнијих глумаца, престаје даље излагање нашег листа“.

16 Према: Горан Малић, *Путеви и размеђа 1945–1989*; у: *Фотографија код Срба 1839–1989*, САНУ, Београд, 1991; Горан Малић, *Фотографије у позоришту, кроз време*, Театрон бр. 128, МПУС, Београд, 2004; Горан Малић, *Милан Јовановић, фотограф*, Српска академија наука и уметности, Београд, 1997. и Mirjana Odavić, *Pozorišna fotografija i njeni autori zastupljeni u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije*, Teatron br. 156/157, MPUS, Beograd, 2011.

17 У тој години „Нова искра“ је објавила и: у бр. 7 (1. април 1899) групну фотографију глумаца у костимима Стеријиних ликова; на две стране у бр. 20/21 (16. октобар и 1. новембар 1899) још 18 портрета истакнутих глумаца.

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

На почетку првог броја, како ред налаже, објављен је уводник у којем потписано Уредништво на насловној и на следећој страни, под насловом *Позоришни лист*, говори о концепцији новог гласила, те о циљевима и задацима које Уредништво себи поставља. Будући да се ни после скоро три деценије постојања овог културног „завода“ није појавило гласило које би редовно пратило његове активности и помагало његовом повезивању са публиком, тј. са јавношћу, Позориште је решило да ту иницијативу само предузме. Уредништво даље констатује да је Театар основан као патриотска установа са основним циљем буђења и развијања националне свести и овај задатак је он савесно обављао све до почетка новог века. Али, како нови век собом носи нове захтеве и нове приоритете, и театар мора да им се приклони. Сада је његов задатак пре свега да обавља просветну функцију и у том смислу *Позоришни лист* је „погодан начин, да се позориште, као једна јавна установа, подиже на виши ранг једног културног завода за више опште уметничко образовање друштва, за питомљење нарави, за познавање људи и света, за проучавање живота и прошлости“.

Други задатак савременог позоришта је да подржава и развија драмску књижевност, у чему ће *Лист* играти велику улогу, јер ће доносити све важне новости из ове области, и у свету и код нас. Писаће о новим комадима, о њиховим ауторима, о томе како их и који театри приказују. Али *Позоришни лист* ставља себи нарочито у задатак да се ангажује на дотле занемариваном пољу „зближавања публике са позориштем“, које је „још одељено од света, још је велики број оних који и позориште и драмску књижевност, чак и уметност уопште сматрају као луксуз, као нешто непотребно то јест излишно“. У том смислу Позориште ће се и кроз своје гласило трудити да привуче публику, што је у тесној вези и са претходним задацима јер „треба већ једном појмити и увидети да је позориште једино и најпре позвано да развија и усавршава једну грану лепе књижевности – драму, и да са вољом и енергијом то знање књижевности и уметности проширује, разносећи га са позорнице у све слојеве, све сталеже, све узрасте нашега друштва (...) Јер уметност и књижевност збиља подижу човека у вишу сферу схватања живота и његових задатака“ (бр. 1/1).

ВРСТЕ ТЕКСТОВА

Поред поменутих рубрика које се формирају на самом почетку објављивања *Листа*, у сваком броју се налази бар по један дужи, „главни“ чланак. Како *Позоришни лист* убрзо почиње да излази чешће, а потом нешто ређе али на много више страна, па у оба наврата добија више простора за текстуални садржај, број оваквих текстова постаје све већи. Истовремено, ови чланци постају „озбиљнији“ и обимнији, па се протежу на два или више бројева, и тако постају краћи, а касније и дужи, како бисмо данас рекли – фељтони.

Према темама, ови текстови су теоријски, историјски, дескриптивни, информативни. Неки су преузети из стране или домаће литературе или периодике, а неки писани наменски за *Позоришни лист*. Ретко, ови текстови су потписани, и то обично иницијалима; некад је наведен извор, али чешће није.

Позоришни лист у првом реду прати рад Народног позоришта. Поред дневних листа и повремено недељних репертоара – као најважнијих дневно-актуелних информација о основној делатности Позоришта, *Лист* објављује разноврсне напise о целокупном раду ове куће: од обавештења о припреми новог позоришног закона, најави представе, аутора или глумца који ће се ускоро представити нашој публици, промена у најављеном репертоару, преко детаљног упознавања са гостима који се очекују, дугачког текста о првом управнику Народног позоришта Јовану Ђорђевићу, до тога да ли се неки глумац разболео, оздравио, отпутовао или се нека глумица удала.

Да би у потпуности испунио своју информативну функцију, *Лист* објављује и текстове који прате сиромашан позоришни живот у унутрашњости, али даје слику и рада театара у ужем и ширем окружењу, па и оних из најудаљенијих, егзотичних крајева света. У циљу остварења своје просветне функције, *Позоришни лист* објављује и низ текстова из области позоришне етике и естетике, продукционих специфичности, менаџмента, драматургије, уметности глуме, функцији музике у театру... Али, да би остварио и свој трећи задатак, приближио публици театар и обрнуто – *Лист*, осим што су сви текстови писани једноставним, разумљивим и пријемчивим језиком и стилем (данас помало архаичним), уз повремене духовите и забавне опаске, дигресије и додатке, објављује и низ текстова који приказују онај мање познат а публици увек интри-

гантан живот театра – ван представе, пре и после представе, око представе, „иза кулиса“. Тако у сваком тексту има понешто интересантно и онима са мање и онима са више општег образовања, позоришног искуства и знања, те са најразличитијим укусами и интересовањима.

У првом броју друге године објављен је уводник којим Уредништво констатује да је *Позоришни лист* током прошле сезоне „оправдао постанак и излажење своје. Његова је главна намера, да ближе обавести нашу публику у првом реду о позоришним стварима, а затим и о драмској књижевности и уметности уопште“. Поред тога, апострофира се још једна функција: „да послужи глумцима за њихово стручно обавештење, да буде, дакле, нека врста њиховог педагошког листа“. Уз најаву нових текстова из области историје и теорије драмске књижевности, чланака о историји и савременим токовима театра у свету и код нас, те биографија значајних уметника, Уредништво подвлачи: „Такав ће лист бити користан за све љубитеље позоришне уметности: за оне, који често похађају позориште (...) као и за оне, који су ма којим узроком спречени, да често долазе у позориште“ (бр. 1/II). Јасно је да никаква подела текстова не може бити стриктна, јер многи испуњавају више функција. У циљу рационалнијег прегледа свих текстова и што прегледнијег увида у њихов значај за стварање медијске слике о Народном позоришту у оно време, као и из перспективе данашњег читаоца, овде ће бити направљена њихова класификација према темама и наведени најрепрезентативнији примери.

* * *

Како се види из уводног текста које Уредништво објављује у првом броју *Позоришног листа*, циљеви и задаци новопокренутог гласила Народног позоришта су веома јасно формулисани и одређени. Издвајају се: просветна, тј. образовна функција (усмерена ка публици, али и ка глумцима), подстицање развоја савремене домаће драмске књижевности и приближавање театра публици (која имплицитно садржи, у првом реду, информативну функцију). Такође је јасно видљива свест о неопходности обавештавања публике (читалаца) о збивањима у другим срединама, како би се омогућило учење на туђим примерима и поређење са нашом средином. Приказана уређивачка концепција *Позоришног листа*, као и схема појединачних бројева, указују на веома професионално осмишљену и вођену уређивачку политику, која одговара циљевима и задацима које је Уредништво себи поставило, а истовремено је примерено потребама и могућностима – и читалаца, и публике, и самог Театра.

О НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

Ради лакшег праћења даљег садржаја, треба описати неке основне карактеристике позоришне продукције оног времена:

- представе су обично игране свега по неколико пута; понекад би била одиграна само премијера; ретке представе које је публика баш волела доживеле би по десетак реприза у сезони; неки наслови би се играли и по више сезона (са паузама или без њих); апсолутни „рекордер“ је *Коштана*, која је од праизведбе 1900. до 1914. одиграна педесетак пута¹⁸;
- будући да је број премијера у сезони, дакле, морао бити велики, спремане су са свега неколико проба;
- режија у савременом смислу не постоји, обично први глумци „аранжирају“ основни мизансцен и повезују сцене;
- у недостатку стручне школе, глумци се превасходно ослањају на таленат и темперамент; познавање епохе и менталитета, нарочито у делима страних књижевности, те психолошке анализе ликова и односа – практично није било¹⁹;
- сходно томе, суфлер је и на представама имао велику улогу, глумци су често скоро све време понављали текст који им шапач говори (разуме се, то у великој мери чује и публика);
- декор није прављен за сваку представу – постојале су „типске декорације“: салон, сеоска кућа, двор, шума... које су се углавном сводиле на велика осликана платна; намештај и реквизита су такође узимани из фондуса, према потребама комада и расположивом материјалу;
- костими су такође били типски; набављани су из иностранства, добијани на поклон од краљевске куће или од виђенијих грађана, а и глумице су, од специјалног додатка које су повремено добијале на плату, шиле хаљине – више према личном

18 О овоме детаљно у: Живојин Петровић, *Репертоар Народног позоришта у Београду 1868–1914 – јубиларно издање поводом 125-годишњице оснивања Народног позоришта у Београду (1886–1993)*, издање Музеја позоришне уметности Србије, Београд, 1993.

19 Више у: Милан Грол, *Из позоришта предратне Србије – Споменици савременика о глумачким генерацијама преткумановске Србије*, Српска књижевна задруга, коло XLVI, књига 318, Београд, 1952.

укусу него према потребама представа²⁰; и декор и костими су повремено коришћени сасвим произвољно, па је критика негодовала: „Место правог грчког одела, Јокаста и остале жене имале су некакве ампири и матинеа, без смисла и облика... Што се тиче осталих декорација на бини, за њих се уопште може рећи да су... бесмислено намештене и употребљаване“²¹.

ПРЕМИЈЕРЕ И ПРЕДСТАВЕ СА ТЕКУЋЕГ РЕПЕРТОАРА

Како је у позоришту најважнија представа, то ће се овде најпре говорити о начину на који је *Позоришни лист* посветио своје садржаје овом стожеру сваког театра. Иако је о репертоару највише писано у рубрици „Позоришне вести“, било је и других, наменских текстова који су били објављивани поводом премијера, обнова, гостовања појединих уметника, али и поводом представа са текућег репертоара. Ово су ретко биле најаве у данашњем облику, обично би *Лист* просто објавио текст о аутору, или о делу, некад о неком лику у делу... баш уочи приказивања одређене представе, без експлицитног наглашавања да је чланак у вези са репертоаром. Овде ће бити поменути неки од већих и значајнијих текстова, међу којима има и „главних чланака“, али и написа објављених у оквиру рубрике.

Текст „Колевка“ у бр. 4 од 25. јануара, на дан премијере, даје најаву истоименог савременог француског комада Е. Бријеа. Поред изношења основних података о писцу и кратког садржаја, чланак објашњава да се овакви комади у последње време ретко изводе на нашој сцени, због своје све неумереније ласцивности. Главне улоге играју Нигринова и Гавриловић. Убрзо после премијере (бр. 6) објављен је још један чланак истог наслова, који стаје у одбрану комада, оправдавајући избор овог текста са становишта актуелности, универзалности, књижевних и стилских вредности – а нарочито са етичког становишта, образлажући потанко питања брачних односа.

Премијеру каталонског комада *У долини* Анхела Гимера најављује

20 О сценографији и костимографији више у: Олга Милановић, *Београдска сценографија и костимографија 1868–1914*, МПУС и Универзитет уметности у Београду, Београд, 1983.

21 др Милоје Васић, „Краљ Едип“ на београдској позорници, Нова Искра, II/1900, бр. 2, стр. 63–64.

чланак „Шпанска драма“ (бр. 7), кроз теоријску расправу о сличности шпанских и српских типова у народној и у драмској књижевности, уз могуће историјско објашњење овог феномена („Каталонци су, као најбољи ратници, у XV и XVI стољећу играли на Балкану, пред Цариградом и у Цариграду и свуд по Старој Србији и Македонији врло велику улогу пре и после пада Цариграда и све до пропасти српске државе“). Премијера је била тек 16. фебруара 1902, те се може претпоставити да је спремање комада из неког разлога прекинуто или одложено, али *Позоришни лист* је на занимљив начин приступио упознавању публике са овим примерком не баш познате јој књижевности.

Драме Хосеа Ечегараја су последњих деценија XIX века биле често на репертоару Народног позоришта. Чланак који је насловљен његовим именом бележи да је овај аутор, уз Ибзена, Бјернсона и Стриндберга, у то време „од новијих писаца највише завладао светском позорницом“. Поредећи их, превасходно анализира разлике у приступу реализму у њиховим делима (бр. 18).

Викторијену Сардуу, његовој биографији и стваралаштву, посвећен је фељтон „Сарду“, који нарочито акценат ставља на дела која ће бити приказана у оквиру гостовања Љерке пл. Шрамове: *Мадам Сан Жен, Разведимо се (Сипријена), Дора* (бр. 21, 22, 23, 24, 25²²). Дуг текст у наставцима (бр. 23, 25, 26) „Руј Блаз“ препричава садржај и, ослањајући се на Игоов предговор драми, даје анализу познатог комада Виктора Игоа који се у то време игра на нашој сцени.

Тексту „Софокле“ је претходио напис „О драми“ (о којем ће касније бити речи); после увода о античкој трагедији и трагедима, чланак говори о Софоклу и његовим сачуваним комадима понаособ, а највише о *Краљу Едипу* који је на репертоару исте вечери кад је објављен први наставак текста (бр. 38, 39, 40).

Поводом гостовања Марије Хорицове Лаудове у броју 45 је објављен текст „Драматичар Зудерман“ о овом немачком драмском писцу и његовим комадима, нарочито о драми *Завичај* у којој се представила гошћа. Следећи број, 46, на дан када ова уметница

22 Обичај је да на крају сваког наставка пише у загради: наставиће се, а на крају претпоследњег дела (свршиће се). Такође, на почетку наставака пише: (наставак), а на почетку последњег (свршетак). Овде, на почетку дела објављеног у броју 25 пише „наставак“ и на крају „наставиће се“, али фељтон се ту или прекида, или грешком није назначено да је реч о последњем наставку. Ово није усамљен случај да се неки од чланака у наставцима не заврши.

наступа у насловној улози, подсећа публику на популарни Сарду-ов комад *Федора* (будући да су „момци“ носили лист претплатницима раније, ово је свакако била једна врста рекламе усмерене на „сталну публику“, на коју се и онда као и данас, највише рачуна кад су у питању ванредни догађаји као што су гостовања, јубилеји и сл.).

Поводом *Војислављеве вечери*, која је играна 12. маја и коју су чинила три дела: пролог *Песник*, први (сачувани) чин Војислављеве историјске трагедије *Радослав*, те комад *Смрт Периклова* са оригиналном, наменски писаном музиком Даворина Јенка – објављен је чланак „Сени Војислављевој“. Б(ранислав) Н(ушић) је написао кратак омаж о историјском тренутку у којем се појавио и о значају који је у нашој књижевности имао Војислав Илић. Испод тога је објављена песма *Последњи акорд – У споменицу пок. Војиславу Драгомира Брзака*, који је потписан пуним именом и презименом, што је права реткост у *Позоришном листу*. Најзад, ту је и трећи текст, непотписан, који говори о прологу који ће те вечери бити премијерно изведен. У овом броју (51/1) *Позоришног листа* све вести у рубрици „Позоришне вести“ биле су посвећене овој *Вечери*. Поводом гостовања Мише Димитријевића из Загреба, објављена су два текста о ауторима комада у којима ће наступити: „Гогољ“ на дан играња његове *Женидбе* (бр. 53/1) и „Тургењев“ као најавиоца комада *О туђем хлебу* (бр. 60 и 61/1).

Изузетно велико интересовање *Листа*, а очигледно и публике, изазвала је оперета *Гејша*. Ова „велика костимска оперета у три чина од Овена Хала; музика од Џона Сидни; превео Драгомир Брзак“ најављивана је доста унапред, у неколико наврата, у рубрици „Позоришне вести“. Уз дневне листе премијере и првих реприза (7, 8, 9. и 10. јуна) штампан је комплетан либрето и тако је бр. 63 (од 7. јуна) *Позоришног листа* изашао на 8 страна – 7 страна либрета и дневна листа. Следећи, 64. бр. је објављен тек 15. јуна (кад је играна следећа представа), да би бр. 65 био исти као бр. 63, јер је доносио либрето и листу *Гејше* за 16. и 17. јун. У оба наврата, у дну либрета се нашло места за једну кратку вест (у оквиру редовне рубрике): да је пауза између прва два чина 5 минута, а између другог и трећег – 15 минута, а да се пре представе свира увертира *Гејша*. Занимљиво је рећи и да је свако потоње извођење *Гејше* посебно бивало пропраћено, у рубрикама „Позоришне вести“ и „Драмске и музичке вести“: неколико пута на почетку следеће сезоне, *Лист* је обавештавао да се „текстови песама“ (либрето) могу

ПОЗОРЖИШТЕ

БЕОГРАД 7. ЈУНА 1901.

УРЕДНИК
Бранислав Ђ. Мушкић

ГОДИНА ПРВА — БРОЈ 63.

ГЕЈША

ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ ЈАПАНСКЕ ЧАЈДИНИЦЕ

ВЕЛИКА КОСТИМСКА ОПЕРЕТА У ТРИ ЧИНА ОД ОВЕНА ХАЛА,
МУЗИКА ОД ЦОНА СИДНИ. ПРЕВЕО ДРАГОМИР БРЗАК.

ПЕСМЕ

ПРВИ ЧИН

№ 1.

Свечани хор: Кад заруди зорин бај,
Ми смо будни, ори, лаки,
Песмом зору здрави сваки. —
Кад забљенги сунчев сјај,
Ми у мору златног сјаја
Ћеретамо покрај чаја. —
А кад сунцу ваља поћ'
Кад нам шане: лаку поћ',
Ми услимо рајске спове
Све до зоре рујне, нове.

№ 2.

Диван је Јапан!
Баште оласвуд
Шарени цвет;
Мириш шири грук
Поздравља свет!
Свуда вечни мај
Свакому знан!
Прави је рај
Дивни Јапан!

№ 3.

Хор Гејша: Да а' уз песму
Бурну, лаку,
Да вам дамо чај, —
Док познамо
И сазнамо
Вас господу сву?
Иа' би хтели
Да чујете
Наше песме крај?
Иа' да блиста
Љубав чиста;
За све ми смо ту!
Иа' би хтели
Кад би смеи
Чути женин суд;
Кад јој лака,
Песма свака,

Баажи топау грук?
Тихо, лако,
Журно, плахо
Ко је како рад.
Ми у хору
Звучном збору
Напред ћемо сад!

№ 4.

Хор Гејша и оеицира: Ми смо вес'о мали хор
Хај'те к нама у наш збор
Ту су више, ту је рај,
Ту је љубав, ту је чај!

Аа' је вес'о мали хор
Хај'те к њима у њин збор,
Где су више, где је рај,
Где је љубав, где је чај!

№ 5.

Гејша и хор: Преко мора погле там'
Енглез — мрнар иде к нам'
Неће чаја чашницу
Већ јапанску чашницу!
Тенак му је троји гред
И хрве се свуд узгред;
У кући му влада мир
Успут гради с цурум пир!

№ 6.

Феркеако: Преко сињих мора ваш је далеки пут
У незнању ви дођете крај;
Аа' је овде понајдешни кут
Покрај чаја мирисави рај.

Куниинге: Аа' ми нисмо знали јед' истинити глас
Да је овде тако сладак чај,
Да га носи с песмом веселећи вас
Мала Гејша уз вилиски бај.

Оеицири: С тога што чујемо тај мио глас
Да вам мома дивна служи чај
Ми смо амо дошли сад међ' вас
Да би вид'ли јед' глас тачан тај!

Хор: С тога што чујете тај мио глас
Да нам мома дивна служи чај
Ви сте амо дошли сад међ' нас
Да би вид'ли јед' глас тачан тај!

№ 7.

Гејше: Макар били ружиче ћуди
Ви сте нама мили гости;
Енглези су добри људи
Енглез има новца дост' —
Мала Гејша играће
Разне песме певаће

набавити пре представе на благајни или за време представе код разводника (бр. 3/II), да је ова оперета за три године извођења у Берлину имала 600 реприза (бр. 6), да се 19. августа даје последњи пут те јесени, те да ће се накнадно обновити уз измене у подели (бр. 7), да се због великог интересовања даје поново 29. августа (бр. 11) па још једном 9. септембра (бр. 13)²³. Већ 27. октобра се даје поново, са изменама у подели – уз најаве у *Вестима* (бр. 34, 35, 36, 40, 41, 42, 47/II).

На почетку **друге године** (сезоне), под насловом „Извор трагедији *Отело*“, *Лист* непосредно после извођења ове познате Шекспирове трагедије, уз кратак увод који упућује на изворник, објављује новелу *Il Moro di Venezia* (из збрке *Nekatominihi* Ђиралда Ђинтија) из које је велики драматичар преузео сиже. Следи закључак у којем се вели да се Шекспир, осим што је изменио крај, скоро до словце држао извора. Аутор текста је П. И. Вајнберг (бр. 10 и 11). Број 10 доноси и кратак чланак „Доде“, о Алфонсу Додеу, поводом комада *Фромон и Рислер*, насталом по његовом истоименом роману, који се даје те вечери. Следећих неколико најав прате сличан концепт: у броју 12 чланак „Балзак“ говори о зачетнику реализма Онореу де Балзаку, поводом његовог комада *Меркаде* који се те вечери, 1. септембра, даје први пут у Народном позоришту (у истом броју, рубрика „Из позоришног и уметничког света“ доноси текст о томе како је Балзак много радио, мало спавао, изузетно много пажње поклањао бројним коректурама које је сам радио...); чланак „Гете“ у броју 19 говори о „највећем песнику свога доба“ и о његовом комаду *Егмонт* који ће се приказивати те вечери, 20. септембра; поводом представе *Много вике ни за што* у броју 30 је објављен текст „Шекспир“, који у главним цртама слика портрет великог глумца, редитеља и писца (уз још неке текстове у истом броју: „Енглеско позориште у доба Шекспира“, „Беатрича из *Много вике ни за што*“ и најаве у вестима); а чланак „Густав Фрајтаг“ – поводом представе *Новинари*, најпознатијег дела овог аутора за који се у чланку каже да је најбољи немачки комад XIX века, говори о писцу и о времену у којем је стварао, о његовим заслугама и значају (бр. 38/II).

Премијеру комада *Чергашки живот*, која је била 6. октобра 1901, у броју 26/II најављује текст „Ханри Миржер – Приликом представе *Чергашког живота*“. Реч је, наравно, о Анрију Миржеу и њего-

вом роману „Живот боема“ (Scènes de la vie de bohème), који су он и Теодор Барииер драматизовали. Чланак је објављен у истом броју кад и листа премијере, а говори о историјату и значењу појма *чергаиш* (боем), те о аутору и настанку овог дела. Из рубрике „Позоришне вести“ у истом броју сазнајемо да су подаци узети „из предговора роману истог имена“. Ова тема је очигледно била веома занимљива, па *Позоришни лист* у броју 37 из друге године даје веома дугачак чланак „Чергаштво“ у којем се поново говори о овом појму. Аутор Павле В. Мијатовић има литерарни приступ теми, уз романтичарско преувеличавање врлина овог соја људи-уметника. Следи неколико текстова посвећених *Коштани*, чија је премијера у „новој преради“ била 20. октобра²⁴. Кратке најаве се налазе већ у *Вестима* у бр. 28 и 30, а бр. 31 од 18. октобра на насловној страни доноси краћи текст, поређење *Ивкове славе* и *Коштана*. На насловној и следећој страни броја 32, у којем је и листа премијере нове верзије текста, објављене су „Песме из *Коштана*“ (из II, III и IV чина), уз напомену у рубрици „Позоришне вести“ да су међу њима и три песме које до тада нису нигде објављене. Нешто касније, у боју 56 под насловом „Коштана“, штампана је она, одавно већ чувена критика Јована Скерлића, која је најпре објављена у „Искри“ па (уз Скерлићево одобрење, како се објашњава у „Позоришним вестима“ у истом броју) прештампана у *Позоришном листу*, а касније објављена у антологији *Писци и књиге*²⁵ – која је Борисаву Станковићу донела непорециво признање и славу, а поводом премијере овог изузетно необичног комада који ће се уврстити међу најтрајније и најиграније на сцени Народног позоришта. Потпис: Јован Скерлић.

Последња премијера којој је *Лист* посветио већу пажњу је била *Деведесет трећа* – комад који је по роману Виктора Игоа написао Пол Мерис. У „Позоришним вестима“ је ова премијера дуго најављивана, али је из техничких разлога (прављене су „оригиналне декорације“) одлагана и коначно одиграна 15. новембра 1901. Тим поводом су објављена три текста: „Дантон“, чланак-најава премијере о историјској личности Жан-Жака Дантона (бр. 43); „Одбор јавнога благостања“, такође као најава – о удружењу које је одиграло велику улогу у историјским догађајима у Француској 1793 (бр. 43);

24 Праизведба је била 22. јуна 1900.

25 Борисав Станковић. *О Коштани*, у *Писци и књиге*, књ. I, „Геца Кон“, Београд, 1907.

„Робеспјер“ – непосредно после премијере и прве репризе, а пред другу и трећу које су даване заредом, на насловној страни је објављен чланак о још једној кључној личности Француске револуције, која је уједно и лик комада *Деведесет трећа* (бр. 44/II).

А поводом обнове Нушићеве „бајке у пет чинова“ *Љиљан и Оморика* која је играна 26. децембра 1901, у броју 59 у којем је штампана и листа за ову представу, објављен је под насловом „Премијера *Љиљана и Оморике*“ приказ премијере из новембра 1900, који је својевремено објављен у „Звезди“, са потписом Commentator. Ова критика садржи исцрпну анализу текста, а нарочито музике која прати читав комад, а коју је „нарочито сачинио“ Станислав Бинички. Иако се одважио да пренесе критику свог комада изведеног пре неколико месеци, Нушић у *Позоришном листу* објављује само кратку вест-најаву праизведбе своје *Пучине* (премијера 29. новембра 1901). После премијере једна вест помиње да је „публика изазивала глумце више пута за време игре, а на крају представе изазвала је и самог писца. Том приликом предата му је скупоцена сребрна табакера од стране официра краљеве гарде“ (бр. 48 и 49/II). Нема сумње да је Нушић овде самог себе оштетио, јер појава новог савременог домаћег текста свакако завређује много више пажње у позоришном гласилу.

Јован Стерија Поповић

Доста дуго, у част великог комедиографа Ј. С. Поповића, Народно позориште је сваке године, на дан пишевог рођења, приређивало „Стеријино вече“. Те године се давао његов комад *Смрт Стевана Дечанског*, али је у броју *Позоришног листа* у којем је штампан плакат представе, објављена једночинка *Поезија и проза* „сцена из живота“, Милорада Ј. Митровића, написана поводом истог датума

1899²⁶, а штампана у „Зори“ 1900. Ликови су Јован Ст. Поповић – адвокат, Јелена Поповићка – његова жена и Милка – служавка. У истом броју (61/II) рубрика „Позоришне вести“ доноси Стеријину биографију и најављује прославно вече.

Посебну групу текстова из друге године чине написи Славка Љуби-чића, својеврсне експресионистичке и понекад недовољно разу-мљиве опсервације и контемплације о појединим драмским лико-вима из репертоара Народног позоришта:

- „Кларица“ – о женском лику из драме *Егмонт*, љубавници главног јунака (бр. 28);
- „Крамер“ – о Судермановом лику из комада *Пропаст Содоме* који није игран у Позоришту (бр. 29);
- „Беатрича – из *Много вијека ни за што*“ (бр. 30);
- „Мими“ – дужи текст, са деловима дијалога из *Чергашког жи-вота* (бр. 31).

Поред ових текстова, нарочито у другој години излагања, о поје-диним представама које се припремају, дају те вечери или су тек изведене, понекад је објављена дужа и опширнија вест, која у не-ким случајевима досеже обим чланка (на пример, у бр. 2/II, о ко-маду *Једанаеста заповест* који је затворио претходну и отворио нову сезону, дата је дужа прича о аутору, чешком глумцу и писцу Шамбергу; у бр. 5 – биографије Лабиша и Абуа, чије су једночинке *Једва стече зета* и *Убилац* играње те вечери; у бр. 8 о Сардуовом комаду *Разведимо се* – делом поновљено из текста о аутору, који је објављиван током пролећа; у бр. 9 је на страни и по у овој рубри-ци чланак о *Отелу*, овог пута из аспекта односа ликова; бр. 41/II поново доноси биографију Ежена Лабиша, чији се *Флорентински шешир* игра следеће вечери...).

26 О овоме *Годишњак 1899/1900.* пише: „Светковање годишњице Јована Стерије Поповића почето у прошлој години, продужено је и ове године свечаном прославом 30. децембра (1899 – прим. Ј. С). Давана је с нарочитим прологом Ми-тровића први пут Стеријина комедија у три чина *Џандрљив муж или која је же-на добра*“. У свом *Репертоару Народног позоришта...* Живојин Петровић овај пролог наводи под насловом *Поезија и проза* (игран је и 14. јануара 1900. и 31. децембра 1906).

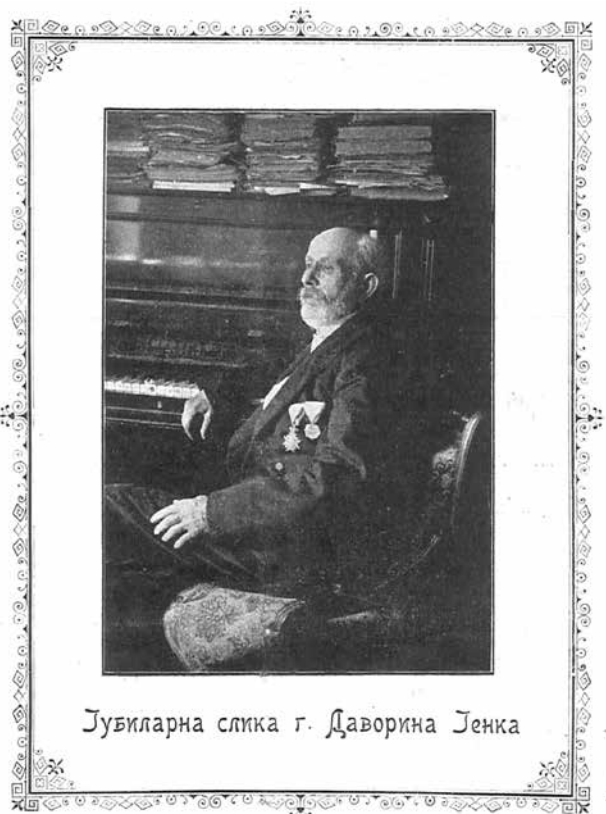
УМЕТНИЦИ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА И ГОСТИ

Позоришни лист је, наравно, писао и о глумцима, али не онолико колико би се могло очекивати. Врло је могуће да разлог томе лежи у чињеници да су у ондашњем малом Београду и тако сви знали све о нашим малобројним али маркантним глумачким појавама. Гостовања великих имена из других градова истог говорног подручја, те из других словенских центара, међутим, била су повод који *Лист* није пропуштао и своје читаоце би добро обавестио о гостима. Јубилеји наших уметника такође су били разлог да се о њима опширније пише, као и дебитовања младих уметника. Редовно је извештавано и о гостовањима наших уметника у другим позориштима.

Најзначајнија прослава збила се на самом почетку објављивања *Позоришног листа*. У јануару 1901. капелник и композитор Даворин Јенко обележио је 40 година уметничког рада и 30 година у Народном позоришту, уједно се опростивши од сцене. Поводом овог значајног догађаја, први број *Листа* доноси ширу вест, у којој стоји: „За ту прилику г. Јенко је сам изабрао Ђиду у коме су комаду његове композиције. Такође измеђ чинова свираће се само г. Јенкове композиције. Ми се надамо да ће тога дана многобројни пријатељи седога уметника и поштоваоци његовога рада, доћи да присуствују овој престави и тиме да се пажњом одуже седоме уметнику и са њиме опросте“. После свечане представе је објављен чланак „Прослава Д. Јенка у Срп. Краљ. Нар. Позоришту“ у којем се овом уметнику и академику одаје признање за пионирски рад у области домаће а нарочито сценске музике (бр. 2). Нешто касније је објављена и портретна фотографија слављеника (бр. 4), те вест да је композиторов јубилеј обележен и у Крушевцу, захваљујући једној од водећих путујућих трупа оног времена, Позоришту „Србадија“ под управом Димитрија Нишлића (бр. 6).

Као што је поменуто, гостовању кнеза Сумбатова ће бити посвећено посебно поглавље. Гостовање младе загребачке глумице, у оквиру размене уметника, најављено је у бр. 20 чланком „Љерка пл. Шрамова“ и више пута у вестима (бр. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26/1).

Непосредно после њеног одласка, ансамбл Српског народног позоришта је гостовао у Народном позоришту 23. и 24. марта 1901, одигравши два наслова: *Мрља што чисти* и *Женски рат* – о чему су објављене само дневна листа и неколико најава (бр. 25, 26).

Јубиларна слика г. Даворина Јенка

Прослава Д. Јенка

У СРП. КРАЉ. НАР. ПОЗОРИШТУ

16 о. м. прослављена је ретка свечаност у Срп. Краљ. Народном Позоришту. Даворин Јенко, композитор и академик наш, тога вечера опростио се са публиком, којој је 30 година говорио језиком најлепше и најсавршене уметности, а у коју је он унео сав капитал свога духа и талента.

Као ЗАБА, у комаду истог имена од Бертонеа.

Као Мирандолина у Голдонијевој комедији „La locandiera“.

Текст „М. Х. Лаудова“, о чешкој првакињи Народног позоришта у Прагу Марији Хорицовој Лаудовој је објављен уочи почетка њеног гостовања у Београду. Удата је за Игњата Хорица, књижевника, посланика у бечком Царском већу и чешком Земаљском сабору. Игра превасходно у салонским комадима, а имала је велике успехе на гостовањима у Загребу и у неколико пољских градова (бр. 43/1).

Без много помпе али у више наврата, најављена је премијера *Трулог дома* младог хрватског писца Туцића и неколико пута је јављено да је био гост на премијери, да му се допало па је остао и на следећој представи (бр. 4, 10, 34, 35, 36/1). Уз прву репризу овог комада играна је и премијера једночинке *Света лаж* још једног младог писца из Хрватске Милана Шеное, сина познатог Аугуста Шеное, најављена само кратким вестима (34, 36/1). Овде је очигледно била реч о размени писаца, то јест комада, јер је скоро у исто време ХНК играо Нушићев *Тако је морало бити*, што *Лист* директно само једном скромно помиње (7/1) – касније ће бити поменуто узгред, поводом гостовања Нигринове у ХНК, која је наступила и у овом комаду. Исти Нушићев комад је имао премијеру и у Прагу, о чему је објављена тек цртица (70/II). Веома дискретно је пропраћено и гостовање Пере Добриновића, тада члана Српског народног позо-

Гостовање НП у Смедереву

ришта из Новог Сада у представама *Мамзел Нитуш*, *Кир Јања* и *Нов комад* (28, 31, 32, 33, 34/I). Поменимо овде да *Лист* јавља и да је у току превожњење *Максима Црнојевића* Лазе Костића на чешки, где је предвиђено да се игра до краја сезоне (3/I), као и *Ђида* Веселиновића и Брзака (7/I).

У *другој години Позоришни лист* извештава да је део трупе Народног позоришта лето провео играјући у Смедереву, а део ансамбла је на почетку сезоне, када увек има мало публике, отпутовао у Шабац на веома успешно дуже гостовање,

од краја августа до почетка септембра (2, 5, 12/II).

Поводом ступања на сцену Љубице Теодосијевић (ћерке чувене глумице Зорке Тодосић), број 46 доноси текст „Позоришно дете“ о томе како глумачка деца одрастају у театру и како се многа од њих одлучују да наставе родитељским стопама (уз наведене неке примере из нашег позоришта), са напоменом да је у нашој краткој позоришној историји Љубица први изданак „треће генерације“ (она је била унука глумачког пара Коларовић, Љубице и Димитрија), а у следећем броју извесни Б. Р. доноси лирски надахнуту добродошлицу младој уметници после првог веома успешног наступа. Деби ове младе глумице је пре тога у више наврата најављен, а све до краја објављивања *Листа* у вестима је праћен сваки њен следећи наступ.

Овде свакако треба поменути и чланак „Једног Мостарца“, који извештава о гостовању Илије Станојевића у овом херцеговачком граду, о којем су раније већ објављене најаве у „Позоришним вестима“ (бр. 46 и 47/II), а касније и обавештење да се оданде вратио. У броју 52 из друге године, у чланку „Гостовање чича Илијино у Мостару“, даје се исцрпан извештај о наступима омиљеног београдског глумца Чича Илије са трупом Димитрија А. Гинића, којој

Софија Цоца Ђорђевић (МПУС)

се придружио на гостовању у Мостару. Играо је Кир Јању, Хлестакова у *Ревизору*, Валентина у *Распикући*, те Калчу у *Ивковој слави*. У свим улогама је био ненадмашан, а мостарска публика му је умела лепим вратити – реакцијама на представама, а нарочито на опроштајној, када је добио венце и поклоне од „Мостарских Српкиња“, „Српске омладине“, „Уредништва *Зоре*“, „Мостарских српских књижевника“, те захвалних „Чланова Гинићеве дружине“, „Чланица Гинићеве дружине“, као и самог Гинића – док су

га „Српкиње посипале сваковрсним цвећем“.

Под насловом „Пити-Синга“ (име лика који тумачи те вечери у оперети *Микадо*) крије се импресионистички текст о гци Миљковићевој, сада гђи Ђорђевићки (Софији Цоци) и њеним многобројним сценским креацијама (бр. 58/II).

Глумачки брачни пар Марија и Милош Цветић славио је 10. јануара 1902. 40 година рада. Ради бољег увида у значај који је овој прослави дао *Позоришни лист*, овде ће бити описани сви текстови који су објављени тим поводом.

„Прослава Цветићевих“ – чланак на насловној страни, доноси кратке уметничке биографије: он је глумац, редитељ, педагог и драмски писац, она глумица-певачица. Програм прославе: два комада М. Цветића – *Немања* (III чин) и *Тодор од Сталаћа* (III чин), те *Распикућа* (II и III чин – у комаду игра Цветићка, а у сцени „Концерт“ појављује се цео глумачки ансамбл, те ћерка и унучићи слављеника). У „Позоришним вестима“ у истом броју пише да је то 40 година глумљења оба уметника, 25 година његовог редитељског рада и 15 година његовог списатељства (бр. 64). У следећем броју се најаву понавља, уз списак повишених цена улазница, по категоријама, за ову прославу (бр. 65). На насловној страни следећег броја објављен је топао и дирљив свечарски текст посвећен слављени-

ку, под насловом „У споменицу Милошу Цветићу“ – из пера очигледно неког млађег колеге који се потписао псеудонимом Дон Карлос. У истом броју је и у „Позоришним вестима“ поново писано о прослави: детаљно о програму и поново о ценама, а рубрика „Листак“ доноси наводе из одушевљених критика које је загребачка штампа објавила приликом његовог гостовања 1881. и 1882, те новосадска поводом тамошњег наступа 1884 – све онако како је то објавио Ђорђе Малетић у својој *Грађи за историју*

Марија и Милош Цветић

*Народног позоришта*²⁷ (бр. 66). У следећем броју дат је у истој рубрици кратак извештај са прославе (бр. 67). Поново на насловној страни (после кратког најавног текста Иличићеве прославе), почиње дуг текст „Јубиларни дан Цветићевих“ – од раног јутра гости су долазили у дом слављеника да честитају, са поклонима и најлепшим жељама. Слављеници су неко време јуначки издржавали, али кад се на вратима појавила Милка Гргурова, „живци попустише“ и сузе кренуше. Узбуђење је расло, са новим плакањем кад је пристигла породица покојног Шапчанина, а врхунац је био кад је дошло „особље краљ. срп. народ. позоришта са својим управитељем г. Нушићем на челу; ту постаде права опасност за слављенике, потрес беше и сувише јак“. Предвече је дошао министар просвете и црквених послова и предао им „одличја, којима их је благоизволело одликовати Његово Величанство краљ“. На представи је било толико публике да су многи остали и пред вратима, јер није било

27 Ђорђе Малетић, *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду*, XII издање Чупићеве задужбине, Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1884.

карата за све (бр. 69). Следи дугачак списак телеграма из свих крајева Србије и многих околних земаља, који се наставља у бр. 70 и 71, да би се завршио коментаром Уредништва: „Г-ђа и г. Цветић, добили су још велики број честитака телефонских и у писмима, које неможемо донети услед престанка листа“²⁸. Поменимо само неке институције које су послале телеграм: Београдско певачко друштво, Певачко друштво „Јакшић“, Позориште „Србадија“, Позориште „Синђелић“, „Босанска вила“, Хрватско земаљско казалиште, Новосадска српска трговачка омладина, Одбор „Друштва за Српско народно позориште“, Панчевачко српско црквено певачко друштво, Српска земљорадничка задруга из Чуруга... и неке појединце: Алекса Шантић, (Светозар) Ћоровић, Антоније Хаџић, Лаза Костић, Јоца Савић из Минхена – те многе колеге глумци (појединачно или групно) из Загреба, Новог Сада и Софије.

Позоришне вести

Фотина прослава. У вечерашњој, свечаној представи, „Циганину“, учествоваће сем породице слављеникове и његовог глумачког особља сви наши артисти, од првога до потоњег.

Иако се не односе на уметнике Народног позоришта, свакако треба поменути да је *Лист* донео и написе поводом два велика јубилеја – загребачке глумице Иване Сајевић и путујућег глумца

Фотија Иличића. Свечарски текст о прослави Сајевићкине четрдесетогодишњице уметничког делања и опроштајне представе, доноси животопис ове уметнице, као и детаљан опис опроштајне свечаности, а наводи и да је она једно време са мужем играла у СНП, потом успешно гостовала у Београду и већ била потписала уговор са нашим позориштем, али се предомислила и ипак вратила у своје, Хрватско земаљско казалиште. Потпис: „Поз. – 9.“²⁹ (бр. 27/II). Прослава нашег великог путујућег глумца је незгодно пала у исто време кад и Цветићевих, па је остала у засенку. „Прослава четрдесетогодишњице глумовања Фотије Ж. Иличића“ је кратак пригодан текст на насловној страни броја 69. Народно позориште му приређује прославу 22. јануара 1902, представом Сиглигетијевог *Циганина* у којем насловну улогу игра свечар. Поред овог текста дата је вест у бр. 70, којом се читаоци обавештавају да ће на пред-

28 Одмах испод ових написа је објава да *Лист* престаје са објављивањем.
29 Текст је скраћена верзија написа из новосадског листа „Позориште“, бр. 9 из 1901.

стави учествовати, поред слављеника, његова породица, чланови његове трупе и цео ансамбл Народног позоришта. На листи објављеној у истом броју стоји, испод *dramatis personae*: „Г. Фотије Ж. Иличић и његова породица: г-ђа Милка Ранковићка, г.г. Љубиша Иличић, Вукашин Иличић и Светислав Ранковић, као гости“. А на насловној страни последњег броја, 71 од 24. јануара 1902, под насловом „Са прославе“, у нешто више од пола ступца се каже да је сала била препуна, публика је слављеника бурно поздрављала, на крају другог чина „Управник позоришта г. Јован Докић предао је слављенику одличје Њег. Вел. Краља“, у име „колегијума“ венац му је, уз пригодан говор, предао Гавриловић, а предати су му и венци „Новинарског Удружења, г. Цветића и г-ђе Цветићке и г. Бране Цветковића“. Слављеник је добио и честитке „из разних крајева Српства“, а увече је уприличен банкет у његову част.

Што се тиче гостовања наших уметника у другим позориштима, ту су пре свега наступи у Србији, углавном са нишким позориштем „Синђелић“ који су једно време били веома учестали, јер је Јевта Угричић био постављен за „сталног комесара“ при овом позоришту: Брачни пар Руцовић (бр. 1/1), Зорка Тодосић, Раја Павловић и Динуловић (бр. 4/1), Тодосићка у Крагујевцу са „Синђелићем“ (бр. 35/1), Светислав Динуловић исто (бр. 47/1). Наши глумци су гостовали и у иностранству. На позив ХНК, Вела Нигринова је крајем марта и почетком априла играла у Загребу Јелу у Нушићевом *Тако је морало бити*, Маргарету Готије у *Дами с камелијама* (отприлике у исто време кад је ове улоге у Београду играла Шрамова), и Мадам Сан Жен. *Позоришни лист* о овој турнеји Нигринове издашно извештава, доносиће и велике одломке из тамошњих, веома позитивних критика игре наше првакиње (3, 7, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 29/1).

Треба поменути да су у то време, а у оквиру покретања сарадње са словенским театрима, у Народном позоришту гостовале две чешке оперске певачице – Ноема Волфова која је одржала два краћа концерта пре представа (бр. 4, 5 и 6/II) и примадона из Прага, Ружена Матурова која је одржала концерт на двору, а потом изашла у сусрет позиву Позоришта да учествује у добротворном концерту (14 и 16/II). Те године је у Београду гостовало и Ибзеново позориште, на Булевару, што *Лист* такође помиње у својим вестима (27 и 34/II).

БЕОГРАД 25. ФЕВРУАРА 1901.

УРЕДНИК
Бранислав Р. Нушић

ГОДИНА ПРВА — БРОЈ 12.

Кнез Сумбатов-Јужин

У нашој средини се налази и у уторак са „Руг Блалом“ почиње давати своје представе велики руски драмски уметник, љубимац московске позоришне публике, одличан драмски писац — *Кнез Александар Иванович Сумбатов-Јужин*.

Јужин је у сваком погледу интересантна појава. Од боље породице, но што је његова, нити са толико љубави према позоришној уметности, није се још нико одважио да ступи на позорницу. Веома је лако појмити са колико се препрека имао борити *Кнез*, док је пробио пута до жељене мете. Али кад је свршио и правни факултет на петроградском универзитету, он је сасвим скршио предрасуду и ступио на позоришне даске, на којима је отпочео радити, и данас успешно ради, и као глумца и као песника.

Јужин је још у пуној мушкој снази; родио се 4. септембра 1857. године на имању своје матере, рођене Калогризове, у Одојевском округу Тулске губерније, и припада једној од најзнатнијих грузинских породица. Васпитавао се у тифлиској гимназији, где је свршио курс 1877. године. Четири године доцније свршио правни факултет на петроградском универзитету. У то

се време већ сматрао као један од познатих уметника петроградских клубова и периодичних петроградских антририза.

Његова тежња ка позорници испољила се врло рано, скоро још од петог разреда гимназије. Још као дете он је стално учествовао у домаћим позоришћима. По свиретку гимназије, већ је играо главније улоге на већим дилетантским позоришћима, разуме се, без икакве одређене правца.

У Петрограду је кнез Сумбатов још прве зиме почео узимати учешћа у клубовским позоришћима. У лето, између првог и другог универзитетског курса, написао је већ драму *Грозобран*. *Грозобран* је био одобрен и од књижевно-уметничког одбора али није даван на значајним позоришћима. У Москви је тај комад приказиван у Уметничком Клубу.

Од тада је кнез Сумбатов већ непрестано играо и писао за позоришта. Првог октобра 1881. године даван је у Москви у Малом Театру, један од првих његових комада: *Листе јули*, а 1884. — *Муж знаменитости*, 1886. — *Аргамови*, 1888. —

Окопи и најзад 26. децембра 1890. историјски комад *Петр Јован IV*. *Окопи* су познати и нашој публици.

ГОСТОВАЊЕ КНЕЗА АЛЕКСАНДРА ИВАНОВИЧА СУМБАТОВ-ЈУЖИНА

Почетак објављивања *Позоришног листа* поклапа се са пуним замахом буђења свесловенске свести те, поред великог подстрека који тих година на разне начине пружа савременом националном драмском списатељству, управа Народног позоришта са Браниславом Нушићем покреће велику акцију успостављања размене уметника међу словенским театрима. На самом почетку овог периода, и на самом почетку објављивања *Листа*, као први у низу, у Београд долази кнез Александар Иванович Сумбатов-Јужин, тада чувени глумац и драмски писац грузијског порекла, који је позоришну каријеру започео у Петрограду, да би је са великим успехом наставио у Малом театру у Москви. У Београду је боравио од 24. фебруара до 7. марта 1901, за то време одигравши Руја Блаза, Отела и Ричарда III, Уријела Акосту и Кина у истоименим комадима Виктора Игоа, Вилијама Шекспира, Карла Гуцкова и Александра Диме.

О доласку великог госта *Позоришни лист* (који у то време излази два пута недељно) почиње да бруји месец дана раније. На насловној и следећој страни броја 5, од 28. јануара, објављен је најпре велики чланак о покретању акције размене гостовања истакнутих уметника међу словенским театрима, у којем се истиче да ће први гост Београда бити Јужин. Следи рубрика „Позоришне вести“, у којој се чак пет написа односи на ово гостовање:

„Кнез Сумбатов“ – најављује се гостовање, те да ће *Лист* редовно информисати своје читаоце о припремама за дочек, а благовремено ће објавити и фотографију и биографију госта;

„Коференција“ – 22. јануара је одржана конференција за новинаре свих престоничких листа;

„Одбор грађана“ – образован је Одбор за дочек у чији шири сазив улазе представници „из свију редова грађанства“;

„Окови“ – да би се изишло у сусрет жељи госта, припрема се обнова представе *Окови* коју наш ансамбл игра по Јужино-

вом тексту³⁰;

„Руски листови о Јужину“ – извод из руске штампе у којем се најављује одлазак њиховог уметника у Србију, а из којег сазнајемо да се цела акција покреће на иницијативу Нушића и Јанка Веселиновића, те да ће то бити први наступ једног руског уметника на „југословенским позорницама“, који „предузима овај далеки пут руковођен једино љубављу према Србима, којима није добро позната руска драмска уметност“.

Следећи *Позоришни лист* (број 6, од 4. фебруара)³¹ доноси три вести о Јужину, из којих сазнајемо да је у оквиру Одбора за дочек формиран ужи састав, који ће се бавити конкретним организационим пословима, да је у једном руском листу објављено, између осталог, како овим гостовањем кнез Сумбатов постаје „пионир зближења и братства са јужним словенима, као што су петроградски глумци били пијонири³² братства са западним словенима; Чесима. У добри час!“, те да у Позоришту већ увелико теку пробе комада у којима ће наступити уважени гост.

Лист бр. 7, од 8. фебруара, доноси још три вести о припремама за велики догађај: за представе у којима ће Јужин играти поправљају се, освежавају па делимично праве и нови костими и декор; сви глумци и чланови управе фотографисали су се „понаособ“, те ће се од тих слика сачинити „нарочити скупocen албум“ који ће се даровати госту. Трећа, дугачка вест открива поименце све уважене чланове Одбора. Овај списак најречитије говори о значају који је дат читавом догађају. Ту су представници власти: главни секретар Државног савета и референт Министарства просвете (које је тада било надлежно и за Позориште); затим учене главе – неколико професора Велике школе, директор Трговачке школе, ректор Богословије и председник великошколског друштва „Побратимство“; представници медија – прота који је био и уредник „Хришћанског весника“, председник Удружења новинара и по један представник

30 Драма у четири чина, превео с руског Милован Ђ. Глишић, редитељ М. Цветић, премијера 29. октобра 1892. Представа је играна 4 пута у року од годину дана, а за ову прилику је обновљена (др Живојин Петровић, *Репертоар Народног позоришта...*)

31 На целој насловној страни (испод заглавља) је фотографија упокојеног Њ. в. краља Милана. На следећој страни су изрази саучешћа које Позориште изражава поводом његове смрти – ово објашњава зашто је од претходног броја протекло недељу дана: били су дани жалости, и представе нису игране.

32 Тако стоји у оригиналу: „пионир“; „пијонири“.

сваког престоничког листа; потом неколико виђенијих трговаца и један рентијер; најзад уметници – архитекта М. Антоновић, сликар Марко Мурат, композитор Стеван Мокрањац, књижевници Бранислав Нушић, Јанко Веселиновић и Драгомир Брзак, те глумци Ђура Рајковић и Милорад Гавриловић.

У „Вестима“ (било их је четири у вези са гостовањем) из броја 8, од 11. фебруара, сазнајемо како је Одбор одлучио да се у част госта приреди и велики банкет за који је „учешће“ 10 динара, а могу се пријавити – било којем члану Одбора – „сви грађани, ко то добре воље хоће“. Цене улазница за представе у којима Сумбатов игра биће веће од уобичајених, коначан репертоар ће се утврдити накнадно, али „се још сада могу добити упутнице³³ уз уобичајену доплату“. Поред поменутог, формиран је и Глумачки одбор, који ће у име театра-домаћина водити бригу о пријему и даљем боравку госта. И *Позоришни лист* ће, током овог значајног гостовања, излазити поводом сваке представе, дакле четири пута недељно, а ова пракса ће се касније наставити.

Број 9 од 15. фебруара доноси још четири вести о Сумбатовљевом гостовању: кнез стиже крајем месеца и прва представа у којој игра ће бити *Руј Блаз*; тачне цене места по категоријама за његове представе (од 0.60 за III галерију, до 30 динара за ложе у партеру и на I галерији); „концесије“ (повластице) које имају официри и ђаци Велике школе – неће важити; једине бесплатне улазнице биће новинарске.

Следећи број *Позоришног листа* (10, од 18. фебруара) доноси само једну вест о ванредном догађају, али она изузетно сликовито дочарава атмосферу која влада у граду тим поводом:

„Како се у јавности већ подигао глас противу препродаваца позоришних билета, којима се поред свих досадашњих покушаја не може стати на пут; а како позоришна управа и сама жели да ђаци наших школа добију могућности да гледају представе Кнеза Сумбатова, то је, да би се оправдана молба задовољила, решила: да се места на трећој галерији све до 25. ов. мес. не продају никоме сем ђацима, који се са ђачком картом јаве. После 25., пошто се ђаци снабду местима, пустиће се остатак карата у продају“.

Међутим, кнез јавља да ће стићи и пре очекиваног времена, и то очигледно изазива малу панику. У броју 11, од 22. фебруара, све вести у познатој рубрици су посвећене госту кога сви с нестрпље-

њем чекају – њих чак дванаест:

„Кнез Сумбатов“ – гост стиже у суботу, 24. увече, а прву представу игра 27;

„Окови“ – представа се игра у част новопристиглог, 25. увече. Моли се публика да, госту у част, дође у што већем броју;

„Сумбатов-Јужин“ – износи се пуно име госта, уз напомену да је Јужин његово глумачко име и да на листама увек тако пише;

„Венци“ – управи се јављају корпорације које желе да припреме госту венце;

„Позоришни лист“ – поново се обавештава да ће током гостовања и надаље *Лист* излазити поводом сваке представе; цена појединачног броја је 10 пара (колико је раније коштала листа), а претплата је 1 динар;

„Слике Кнеза Сумбатова“ – у фоајеу, крај билетарнице, изложене су „у лепом раму фотографије“ госта у улогама које ће играти;

„Почасни редитељ“ – решењем од 8. фебруара П.Бр. 1200, Министар просвете и црквених дела усвојио је предлог управе Позоришта и потврдио избор Кнеза Јужина за почасног редитеља нашег престоног театра;

„Повеља“ – тим поводом ће му бити предато посебно сведочанство – повеља „израђена на пергаменту а у бојама. Цела повеља је у врло укусном оквиру из уметничких амблема. С десне стране три музе глорифицирају бисту Јужинову а с леве је српски гуслар. Повеља има своју плишану футролу. Пре него што се преда Кнезу, повеља ће бити изложена на углед у излогу књижаре М. Стајића“;

„Банкет“ – ко жели да присуствује, може се јавити управи Позоришта или Драгомиру Брзаку;

„Представа од уторника“ – прошлог уторка је, по добијању телеграма да гост стиже раније, отказана представа да би се омогућиле неопходне пробе за представе у којима Јужин игра;

„Музика“ – на представи *Окови* између чиновна ће се изводити само руска музика;

„Банкет у Москви“ – Јужин је кренуо на пут 20. фебруара, преко Петрограда и Варшаве. Пред полазак из Москве, „српски конзулат тамошњи, српска колонија и словенско друштво приредили су Кнезу за сретан пут сјајан банкет“.

Гост је најзад у Београду! *Позоришни лист* бр. 12 од 25. фебруара на насловној страни доноси портрет уметника и започиње његову биографију, која се завршава на следећој страни. Следе „Позори-

шне вести“ – поново 12, и поново све у вези са гостовањем, из којих сазнајемо да је Јужин стигао брзим возом 24. увече, са пратњом – личним суфлером, гардеробером и фризером. На станици га је дочекала управа Позоришта, Одбор грађана и глумци који те вечери нису играли представу, а неки од њих сачекали су га већ у Новом Саду, да би га допратили до престонице. Навала за карте је тако велика да ће благајна радити и пре и после подне. Улазнице за банкет се могу купити на неколико места у граду, а сада стају 12 динара (јело и пиће су урачунати). Милорад Гавриловић је теже оболео, те неће моћи да учествује у представама у којима игра Сумбатов, као ни у његовом комаду *Окови*, те је у подели дошло до измена. Фотографије гостујућег уметника грађани могу да виде и у изложима фотографских и других трговачких радњи, а од помених слика наших глумаца и управе, фотограф је начинио и „ванредно укусан табло“.

На следећој страни је најава прве Јужинове представе, очигледно замишљена као универзална најава за читав циклус предстојећих гостовања: горња половина стране је доста стилизован цртеж (опет у стилу арт нуво) на којем је горе десно зграда Народног позоришта, лево попрсје девојке огрнуте плаштом и наслоњене на штит са српским грбом, позадина овог лика и фриз у дну стране испуњени су стилизованом шаром са народним мотивима, а испод цртежа крупним верзалом пише: „наши словенски гости“ (ова скраћена листа – најава гостовања ће се, међутим, користити само за Јужинове представе). Остали подаци, који заузимају доњу половину стране, преломљени су један испод другог: ко гостује, која представа је по реду од почетка сезоне, датум гостовања, наслов представе, аутор, преводилац, редитељ и у којој улози гост наступа. У броју 12 се најављује да ће гост у уторак, 27. фебруара 1901, играти насловну ролу у Игоовој драми *Руј Блаз*.

На четвртој, последњој страни, најављене су две представе које домаћини, госту у част, играју у недељу, 25. фебруара: национални комад с певањем Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака, изузетно омиљен код публике – *Ђидо*, у дневном термину и комад који је написао Јужин – *Окови*, у вечерњем термину.

У следећим бројевима *Позоришног листа* на насловним странама се налазе фотографије госта у улогама које ће играти, уз пратеће чланке о комаду у којем ће наступати. У броју 13, од 27. фебруара, то је *Руј Блаз*. Десет краћих и две дуже вести – све говоре о Јужину. Дат је коначни репертоар представа у којима наступа гост, по дату-

НАШИ СЛОВЕНСКИ ГОСТИ

ЧЛАН ИМПЕРАТОРСКИХ ПОЗОРИШТА У МОСКВИ

Ј. И. С. Јужин

ПРЕДСТАВА 40.

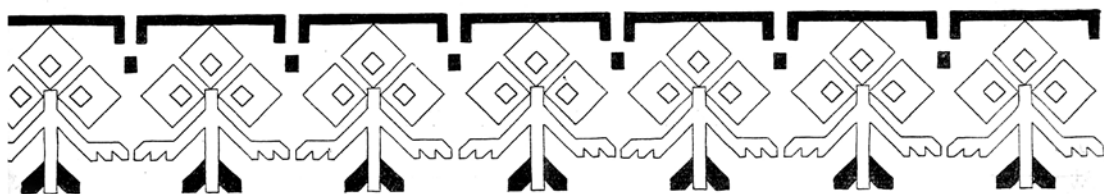
ВАН ПРЕПЛАТЕ 2.

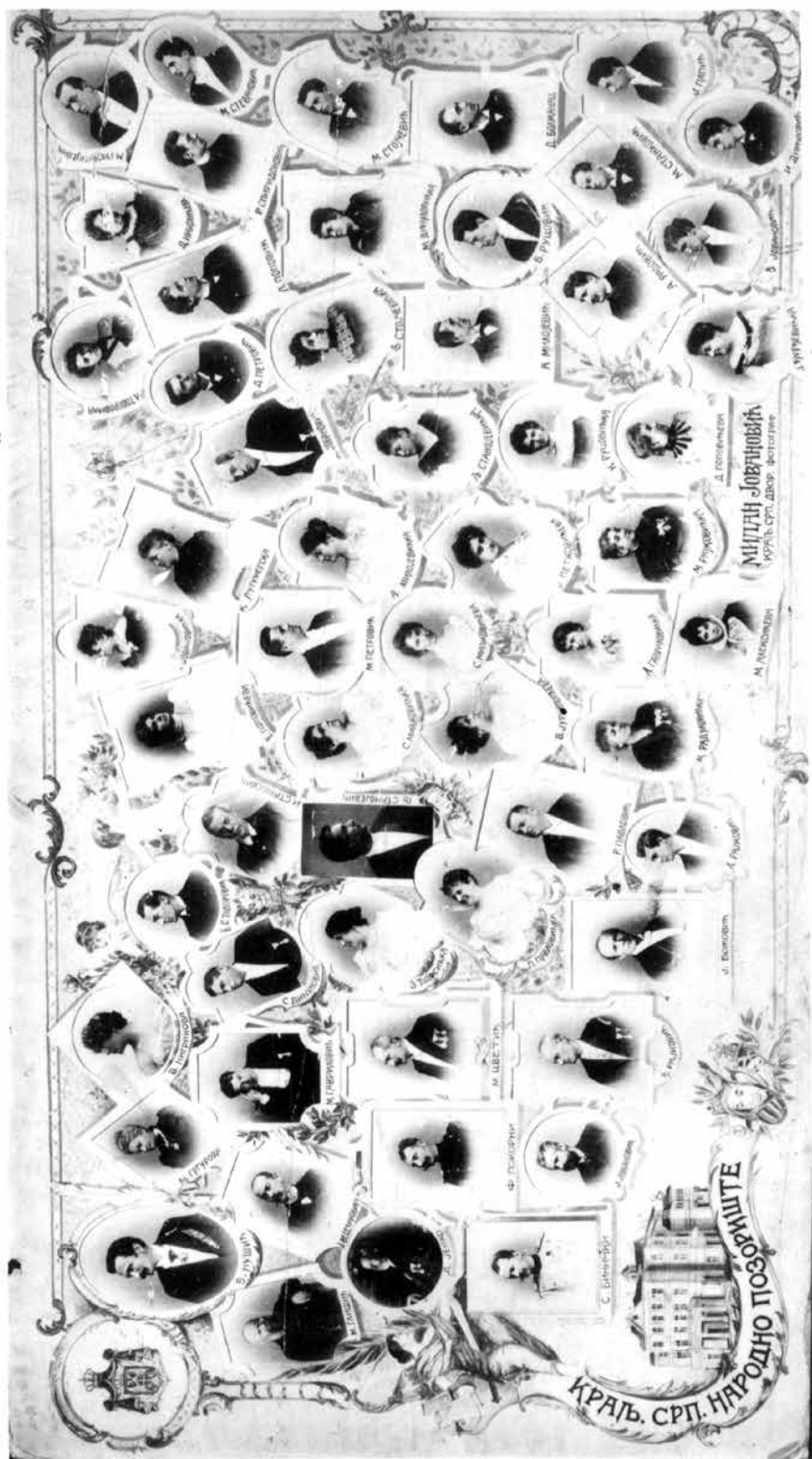
Сутра у среду 28. фебруара 1901. год.

О Т Е Л О

Трагедија у пет чинова од В. Шекспира. — Редитељ г. Љ. Станојевић.

Јужин у улози Отела.

Чланови НП са управником Б. Нушићем – поводом гостовања Јужина 1901. (МПУС)

мима; да би се изишло у сусрет потребама госта, *Отело* ће се играти у среду (уместо у четвртак који је уобичајен „позоришни дан“); госту у част, ансамбл домаћина ће 4. марта одиграти, по подне и увече, два разноврсна национална комада – историјску драму *Тодор од Сталаћа* нашег глумца Милоша Цветића и савремен, Нушићев текст *Тако је морало бити*; за банкет је одређен 5. март увече; да виде уваженог госта стижу многи „са стране“; Повеља је направљена; на перону је Јужина дочекала „гомила одабраног света“ узвицима „живео, живео!“, а од станице га је читава поворка, на неколико фијакера, пратила до „Гранд хотела“, у којем су на „првом спрату заузете за њега најлепше одаје“; Јужин је начинио посете руском посланику, Његовом преосвештенству митрополиту, председнику Министарског савета, министру просвете и свуда је био „љубазно примљен“, а уписао се и у дворску књигу; „Јужин је веома пријатан човек. На свакога, са киме само неколико речи прозбори, учини најпријатнији утисак. Меке словенске душе он је врло љубазан и особито приступачан. Наше га ствари јако интересују и о свачему се распитује. И овом пажњом, – ма да је она само на почетку, – која је госту до сада учињена, он је освојен, и, могло би се рећи, тронут“, стоји у једној вести. Већа пажња је посвећена представама којима је уважени гост присуствовао два дана раније. *Ђидо* је игран у дневном термину, како би се госту приуштило да види један савремени национални комад. Сала је била крцата, а почасни гост се „на представи веома забављао; њега је интересовало и шаренило наше ношње и лепота наших мелодија и обичаја, као, разуме се, и сам комад. Своје допадање изражавао је чешћим аплаудирањем“. Као што је најављено, у вечерњем термину је, на раније изражену молбу Јужина, игран његов комад *Окови*. Између чинова је извођена само руска музика, глумци су се „утркивали“ ко ће се боље пред аутором и уваженим колегом показати, он је, презадовољан, аплаудирао и између чинова ишао иза сцене да колегама честита, публика је гледала мало представу, мало госта, да би га на крају представе изазвала на сцену и поздравила громким „живео, живео!“. На преостале две стране у овом броју *Листа* налази се најава *Отела* (како је раније описано) и листа представе *Руј Блаз* за уторак, 27. фебруар.

Насловна страна броја 14, од 28. фебруара, доноси фотографију кнеза Сумбатова као Отела, и веома исцрпну причу о овом Шекспировом „урнек-делу“. Будући да су два броја објављена дан за даном, цифра од чак седам вести најбоље говори о бурном борав-

Јужин као: Отело

Ричард III

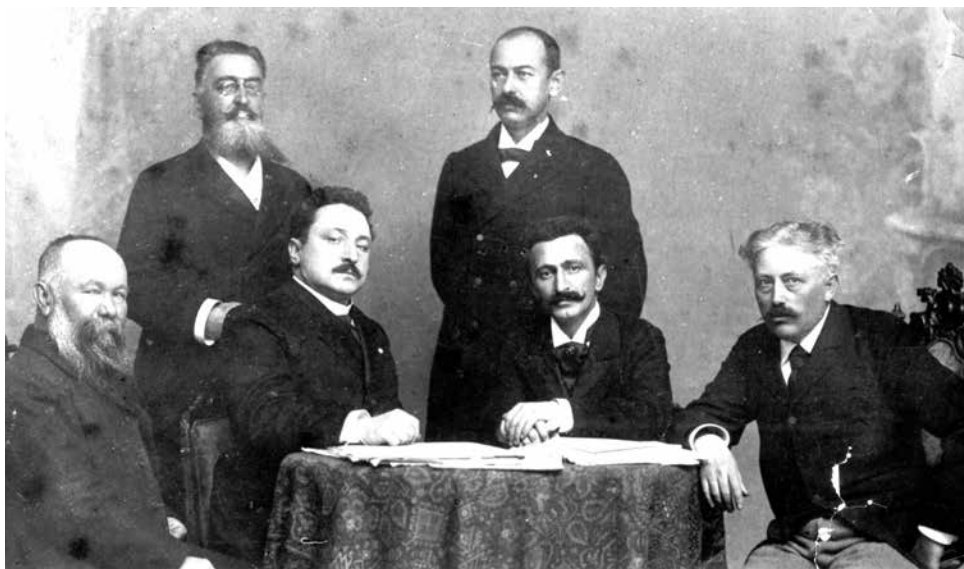

Руј Блаз

ку госта у нашем главном граду: митрополит Инокентије и председник Министарског савета А. Јовановић су узвратили посете; сви су изненађени чињеницом да „у свима комадима, у којима Јужин гостује, он има своју целокупну гардеробу, нарочито спреману за поједине улоге; тако исто и оружје и осталу реквизиту“; на претходној представи је добио „веома леп венац од природног цвећа“ од престоничке општине; Јужин игра и Отела и Јага (уобичајено за велике глумце оног времена), али за представљање у Београду је одабрао насловну улогу; Ђура Рајковић и Милорад Гавриловић су оздравили, па ће моћи да учествују у важним представама, како је то било предвиђено. У „Позоришне вести“ су током боравка Сумбатова смештени и краћи осврти на представе. За *Руја Блаза* је остало забележено и: „Јужин је играо одлично, као што игра паметан глумац. Од публике је био на првој појави срдечно дочекан бурним аплаузом, кад му је предат и венац Београдског певачког друштва, па је онда био поздрављан и на отвореној сцени, а готово после сваког чина изазиван. У трећем чину му је предат општински венац, а на крају представе био је двапут изазван и бурно поздрављен“. Следе – најави за *Ричарда III*, за петак, 2. марта, и листа за *Отела* који се игра у среду, 28. фебруара.

Према већ утврђеном реду, на насловној страни броја 15 од 2. марта је чланак о *Ричарду III* и фотографија руског уметника у насловној улози овог Шекспировог историјског комада. „Вести“ јављају да је Јужин био на аудијенцији код Његовог величанства

краља (1. марта), док је њему посету узвратио министар просвете; на *Отелу* му је венац предала високошколска омладина, међу бројним гостима са стране, на представи су били и представници Новосадског народног позоришта – управник Антоније Хаџић, „почасни управитељ и главни редитељ, стари уметник“ Димитрије Ружичић и сви „први чланови“ тог позоришта. У једној вести стоји: „Занимљиво је како Јужин игра све своје улоге без суфлера. Суфлер му добади само прве две-три речи његова говора, а он после чита ве монологи говори на памет неузнемираван оним по кадшто непријатним шаптањем из рупе. Његов суфлер прича, да Јужин тако исто игра и у Москви. Свима осталим глумцима, вели, суфлирамо, само њему не“. А у *Отелу* је Јужин сасвим освојио и гледалиште и стручњаке. Иако су сви били веома задовољни и на првој представи, улогом Отела Јужин је „далеко надмашио прву улогу. Ово је била милина гледати га. Свуда одмерен, без икаквог претеривања, па ипак пун ефекта (...) Његова је игра пуна топлине и осећаја, а плач његов над мртвом Дездемоном није плач глумачки, то је вапај, који иде из срца и душе, то је туга, која и вама сузе мами...“ На последње две стране – најаву *Уријел Акоста* (субота, 3. март) и листа *Ричард III* (петак, 2. март). Изгледа да гост није имао фотографију из представе *Уријел Акоста*, па се на насловној страни бр. 16, од 3. марта, налази само текст под овим насловом. Из вести сазнајемо да је претходног дана (2. марта) Јужин одликован од стране Њ. в. краља српског Орденом Светог Саве III реда, да је на представи *Ричард III* добио венац од ловорике и камелија – од Београдске трговачке омладине и од „поштовалаца Јужинових“, да је обећао идуће сезоне опет доћи у Београд, да је протеклих дана посетио „многе виђеније књижевнике и друге личности“, да ће га после представе *Тако је морало бити* београдске колеге водити на пријатељску вечеру код Коларца, док се за банкет пријаве још увек примају. Јужинов Ричард III је био још један велики успех уметника: „У свима сценама се огледала озбиљна, дубока студија (...) Поред све одвратности ове улоге и непријатног утиска, који она чини са позорнице, публика је ценећи високу уметност Јужинову, изазивала га после сваког чина, а у једном чину и двапут“. Будући да ће следећи број изићи тек 6. марта, на преостале две стране је пак мала гужва: најаву *Кина*, којим се (6. марта) Јужин опрашта од Београда, нашла се (без цртежа) испод листе *Уријел Акоста* (субота, 3. март); на следећој страни су листе за две недељне представе – *Тодор од Сталаћа* и *Тако је морало бити*.

Јужин са члановима Књижевно-уметничког одбора НП, 1901. (МПУС)
Седе (слева) М. Глишић, Јужин, Б. Нушић, С. Сремац; стоје (слева) Д. Брзак, Ј. Веселиновић

Ни за *Кина* нема фотографије, али текст заузима целу насловну и готово целу следећу страну (бр. 17, од 6. марта). У дну те стране и на половини следеће простире се чланак „Прва манифестација“ (у поднаслову: Писмо из Москве; потписано иницијалом М.), који детаљно извештава о банкету који је кнезу у част приређен у Москви пред полазак за Србију, али „на српском земљишту – у стану српског конзулата“ уз присуство бројних дипломатских и црквених великодостојника, међу којима су били и генерални конзул А. И. Череп-Спиридоновић и архимандрит Арсеније. После седмочасовне приче о нашим братским културама – уз раскошну трпезу, после бројних здравица, почасног госта су испратили до станице, где су га уз још једну чашу шампањца срдечно укрцали на воз. Поново свих девет вести, које заузимају сав остали простор предвиђен за текст у овом броју *Позоришног листа*, говори о активностима везаним за гостовање: *Кин* је његова последња представа, желимо му да се брзо врати; једна берлинска позоришна агенција звала га је да тамо гостује, он је одбио; Повеља и албум су спремни да му се уруче увече после представе; посетио је „наше старије глумце, а млађима је оставио своје посетнице“; сликао се (4. марта) „са целим позоришним књижевно-уметничким одбором у групи“... Као што је најављено, 4. марта после представе *Тако је морало бити*,

београдски глумци су одвели госта на „пријатељску вечеру“ код Коларца, којој је присуствовао и министар просвете, где су се размењивале здравице и на којој је гост добио две „песме похвалнице, од којих је једна, Брзакова, исто вече и отпевана. Друштво се разишло расположено и задовољно тек после 4 сахата у зору“. Заузврат, у својој здравици Кнез је, како бележи извештач, изјавио да се „знатном сумом уписује за добротвора Глумачког пензионог фонда“. Следеће вечери, 5. марта, био је приређен банкет „од свију престоничких сталежа обилно посећен“, размењивале су се здравице, при чему је Јужин показао изузетан беседнички дар. Београд се опрашта од кнеза Сумбатова сутра (7. марта) ујутру. Он преко Беча путује за Француску, где треба да проведе извесно време у „морском купатилу Кани (Canpes)“³⁴, одакле треба да оде у Лондон ради студирања Шекспировог Кориолана, којег ускоро треба да тумачи. „О Ускрсу ће већ Јужин бити на своме огњишту у Русији“, закључак је последње вести из овог броја *Позоришног листа*. На последњој старни је листа *Кин* (уторак, 6. март).

Рубрика „Вести“ се у следећем броју (18, од 8. марта) састојала само од једног дужег текста под насловом „Опроштајна представа“, који је доносио утиске са последње вечери у којој је гост играо Диминог Кина. „Опроштај је био и срдачан и топао и одушевљен“, констатује извештач и наводи дародавце шест ловорових венаца са „дивним нашим тробојкама и златним натписима“: српски књижевници, Српско новинарско удружење, престоничко грађанство, стари позоришни управитељ Фотије Иличић, управа Позоришта, а судећи по реакцијама госта, најдражи му је био онај од колега, „чланова Краљевског Српског Народног Позоришта“. На крају представе руском уметнику је предата и поменута Повеља којом се проглашава за почасног редитеља Народног позоришта (прочи-тао ју је Јанко Веселиновић), као и албум са фотографијама београдских уметника и чланова управе. Када је после много аплауза и повика „живео“ завеса коначно спуштена, присутни су присуствовали заиста несвакидашњем догађају:

„Ну најлепша је сцена настала иза завесе на бини, кад се Јужин праштао са својим уметничким друговима. До публике је допирало многоструко и урнебесно клицање: живео, живео, живео! Публика радознала, стаде на ово плескати, завеса се диже и ми угледасмо пуну позорницу глумаца, који плескаху и клицаху,

а у средини Јужина, који не знађаше од узбуђења шта ће. Ово последње пљексање и клицање другарско јамачно му је било најмилије.“

По одласку уваженог госта, иако је одмах са скоро истом преданошћу већ најављивао следећу словенску гошћу, младу загребачку уметницу Љерку пл. Шрамову, *Позоришни лист* нам сведочи о чињеници да се претходни гост и домаћини нису међусобно заборавили, преносећи у бр. 19, од 10. марта, да је Јужин испунио обећање и пред одлазак приложио Глумачком пензионом фонду 500 динара у злату (100 тадашњих долара)³⁵, а у бр. 20, од 11. марта, текст телеграма који је Јужин послао управнику Позоришта:

„Дубоко поштовање свима пријатељима и драгоме, братскоме београдском грађанству. Безгранична благодарност из свега срца Вама и милим саврузима мојим, глумцима: најтоплија љубав и духовни поздрав сабраћи књижевницима.

Господину Министру Просвете моје дубоко поштовање и благодарност.

Да живи Краљ Александар и Краљица Драгиња; живео братски српски народ.

Кнез Сумбатов-Јужин“

У бр. 23, од 17. марта, *Лист* најављује да ће у једном од следећих бројева московског часописа „Руске мисли“ Јужин објавити „своје успомене на десетодневно гостовање у Београду“, а у бр. 31 од 5. априла налази се и вест „Јужинова честитка“, која говори да је руски уметник депешом честитао ускршње празнике управи и друговима у Народном позоришту и да му је управник одговорио.

О утицају који је ово гостовање имало на Народно позориште сведочи вест из броја 45/II, која најављује репризу *Ричарда III*: представа ће се играти према Јужиновом „аранжману“, који је скратио извођење овог Шекспировог дела са четири и по сата, колико се до тада играло на нашој сцени, на три сата.

Треба нагласити да је *Позоришни лист* приликом овог гостовања достојно обавио и своју просветну функцију, дајући подробне уводне текстове (есејистичко-историјско-естетичке природе, писане веома једноставним стилем и свима разумљивим језиком) о свим комадима у којима је гост играо.

35 Данашња вредност је око 3.000 долара (према: www.measuringworth.com – приступљено августа 2014).

АКТУЕЛНОСТИ

Позоришни лист се, нарочито у почетку, бави и темама које се не односе директно на репертоар Народног позоришта али су свакако у непосредној вези са радом Куће. Ту се могу убројати:

О припреми новог Закона о позоришту, јер одредбе важећег више не одговарају савременом театру, његовом месту у друштву и култури нашег народа, као ни потребама самог театра („Позоришни закон“, бр. 2).

О представама за децу: како је прошло доба националног ослобођења и буђења националне свести (у којем је Народно позориште одиграло значајну улогу), те је подизање образовања народа међу првим задацима које и театар сада има, па он осећа потребу да се посебно обрати младој публици – ђацима. У том циљу Позориште ће убудуће посебне представе припремати за ове гледаоце, а имајући у виду њихове невине и маштом набијене душе, добро скројени и пажљиво одиграни историјски комади ће у ту сврху бити најприкладнији. Стога се позивају писци, нарочито Стеван Сремац који је „својим историским причама из књига цароставних умео да нађе језик и да изнесе језик којим се пише историско дело“, да се позабаве писањем комада који би испунили два основна задатка: да „појачавају важност историје као наставног предмета“ и „уздижу хуману задаћу позоришта на један много виши ниво“ („Дечје представе“, бр. 3). Из једне вести штампане у бр. 59 сазнајемо како је одлучено да се уз ђачке представе одржавају и „згодна предавања која би одговарала делу“, а из вести из бр. 64/II да ће се уочи Светог Саве почети са приказивањем новог комада за омладину, *Галебова стена* у драматизацији М. Сретеновића; бр. 67/II подсећа да су за децу у току сезоне приређене представе *Растко Немањић* и *Ђакон Авакум* и пише опширније о новој, светосавској представи.

Велика акција коју покреће нова управа – размена уметника из других словенских земаља, пропраћена је у *Позоришном листу* чланком „Наши словенски гости“. „Ми смо имали гостију са разних страна; словенске тек сад први пут дочекујемо“, вели се у тексту и даље образлаже неопходност успостављања тесних веза са братским словенским народима и братским словенским театрима – што ће се започети већ упућеним позивима

„познатим и прослављеним словенским глумачким уметници-ма“ (бр. 5/I).

„Конкурс“ за 10–15 певача који ће бити адекватно награђени, али неће моћи да се баве другим послом (9/I).

Вест под насловом „Балет“ доноси занимљив податак, који нажалост није касније помињан: „На нашој ће се позорници први пут учинити покушај са неком врстом балета у великој оперети Гејша“ (62/I).

Исцрпни извештај о протеклој, 1900/1901. сезони (18 домаћих и 6 страних комада је имало премијере) и најава сезоне 1901/1902. (бр. 1, 2 и 3/II).

Најзад, поменимо и да је управа са Нушићем на челу, покренула акцију преко потребног проширења зграде Позоришта; она нажалост није спроведена до после Првог светског рата, иако бр. 39/II јавља да су одобрена средства за овај подухват, а број 43/II да је чак одобрена и промена нивелације улице испод зграде, за 8,25 м колико је требало за доградњу, те да је одобрен и пројекат.

ПОЛЕМИКЕ

Још једна категорија чланака који, непосредно или посредно, говоре о Народном позоришту, могла би се назвати „полемике“.

Најпре, ту је одговор на неке ненаведене али, из контекста реплике коју *Лист* даје, очигледне нападе „једног дела наше штампе“ на управу због измена у репертоару: до измена је долазило због више силе, то јест болести глумаца („Реч-две о нашем репертоару“, бр. 6/I).

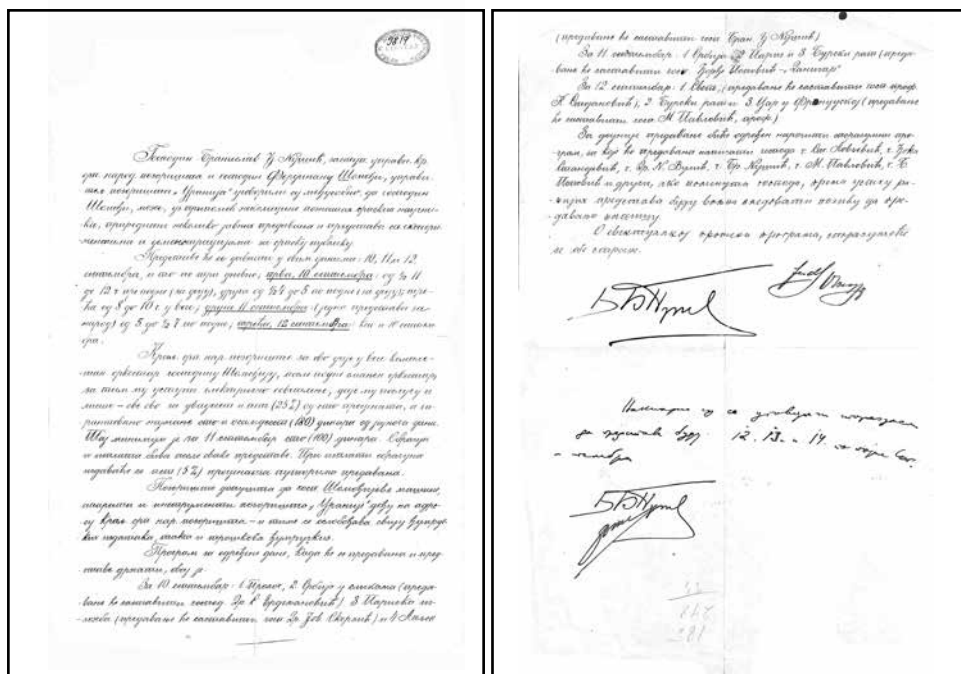
У чланку „Просвета и просветни људи“ оштро се замера нашим професорима и другима којима је просвета занимање, да су незаинтересовани за културна догађања, и док су у свим другим земљама учени људи „у авангарди, ови наши нису чак ни у резерви“. Констатује се да професора, учитеља, академика и уметника – нема на представама, и да свесрдно присуство ђака „увеличава одсуство професора“. Као посебан куриозитет истиче се: „А шта да каже човек за немар наше Академије Наука, која не зна ни кад јој један члан прославља 30-годишњицу рада, или која, знајући то, бива на тој прослави заступљена једним јединим лицем, и то приватно!“ Увидом у репертоар, може се са сигурношћу претпоставити да се овде мисли на недавну прославу Даворина Јенка, која је била у Народном позоришту (бр. 7/I).

Текст „Сарсеј и Срби“ преноси како је позоришни критичар и хроничар Сарсеј („оштро перо“ Француске, две године раније премићули позоришни критичар о чијој је биографији, методу рада, етици... у броју 45/II објављен дужи чланак) у својој „четрдесетогодишњој позоришној хроници“ и Србима посветио неколико редова, али негативних. Наиме, Коклен Млађи му се хвалио изванредним реакцијама публике на које је наилазио током гостовања у Русији, Румунији и Србији, о чему Сарсеј, између осталог, саркастично каже: „Осам пута изазван, и то, не заборавите, од Срба; том задовољењу нема се шта додати“. Анонимни аутор овог текста са насловне стране не крије чињеницу да је српска позоришна публика још млада и неука, али у одговор Сарсеју наводи такође неспорне чињенице да и у срединама са дужом културном и позоришном традицијом, па и у самој Француској, постоје небројени случајеви неоснованих симпатија или антипатија критике, публике, уметничких и учених кругова... које чак утичу на положај и третман уметника, њихових дела, па и репертоарске политике (бр. 57/I).

Управа се правда за очигледно непримерене наступе позоришта Уранија у згради Позоришта: на молбе да овој трупи уступи салу „непозоришним данима“ потврдно је одговорено тек пошто је штампа донела низ похвални текстова о овој трупи, професори од ауторитета пристали да држе конференције поводом представа трупе, а Министарство издало школама препоруку да представама присуствују. Па и тада је одобрено да се држе само дневне представе за децу, које је управа забранила чим су „г.г. професори чија су се предавања читала, тргли своје рукописе“ (бр. 20/II).

Уз увод о томе шта је позоришна критика и каква би требало буде, Св. Н. Јов. закључује како се у нашој штампи већ годинама није могла прочитати добра, основана и образложена критика. Из неуке и нестручне групе која се бави писањем позоришне критике у нас, он издваја Драгомира Јанковића, али на њега баца другу осуду – да је пристрасан, јер није наклоњен новој управи, па од кад је она на челу Куће, ништа му није добро („Позоришна критика“, бр. 39/II).

Исти аутор стаје у одбрану домаћих композитора и њихових дела, поводом концерта одржаног у Грађанској касини који је, како каже, оставио публику сасвим хладном зато што су извођена све страна дела. Он за то оптужује Биничког: „Од када је г. Бинички дошао, као да нестане наших музичара“, бележи и замера што се у последње време више не изводе дела наших композитора – која публика воли и разуме – већ само „класика“ која је уху наше публике и даље страна. Замерке су упућене и нашим композиторима, који су недовољно

Уговор између НП и Позоришта „Уранија“ (МПУС)

продуктивни („Музички матине у Београду“, бр. 40/II). У тексту „Неколико речи о Светиславу Вуловићу – прилог чланку г. А. Хаџића о Јовану Ђорђевићу“, нека женска особа (потпис З. Свет. В. указује на претпоставку да је реч о његовој кћери, док Уредништво у „Позоришним вестима“, обраћајући пажњу читаоцима на овај текст, уз објашњење да *Лист* одувек тежи објективности – наводи да је текст доставио „један члан његове породице“) протестује што Хаџић у свом тексту помиње како је Ђорђевић био незадовољан радом Одбора, а нарочито Вуловића и Кујунџића који су прекорачивали овлашћења у намери да оспоре све одлуке управника. Потписница овог чланка каже да је то Хаџићева малициозност и да, вероватно, своје мишљење о ова два покојника, који више не могу лично да се бране, „ставља у уста“ Ђорђевићу који такође више није ту. Будући да се у истом протесту помиње како је у неким новинама већ раније изашао текст другог аутора који Вуловића не слика у лепом светлу, биће да је овде реч о родбинској пристрасности, али Уредништво је текст објавило и – оставило читаоцима да пресуде (бр. 59/II).

ИЗ ИСТОРИЈЕ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Иако је јасно да те, 1901, још увек млад театар није имао потребе да се у гласилу којим се обраћа публици међу којом је још увек много оних који добро памте оснивање овог „института“, бави својом историјом – ипак је желело да ода дужно поштовање свом првом управнику. То чини дугачким, изузетно занимљивим и значајним фељтоном „Јован Ђорђевић“ који објављује у другој години. Текст је најпре најављиван у рубрици „Позоришне вести“ (39/II), као нешто што читаоци никако не треба да пропусте. Антоније Хаџић, председник „Матице српске“, одличан пријатељ и сарадник те несуђени наследник Ђорђевићев, написао је овај рад специјално за *Лист*. Како се вели у поновном скретању пажње читалаца на овај текст (40/II), Хаџић је раније, на другом месту, већ објавио текст о Ђорђевићу-књижевнику, док ће у оном новом штиву бити речи искључиво о његовим заслугама за наш театар. Најпре се говори о историјском тренутку у којем се Ђорђевић јавио у Новом Саду са идејом да оснује Народно позориште, у чему је не без муке и успео. Текст доноси обимне цитате из записа самог Јована Ђорђевића о тим прапочецима театра у Срба на страној територији и о распламсавању националне свести, а ту су и наводи из бележака о томе шта су задаци, дужности и обавезе управитеља позоришта. Ови цитирани делови јасно говоре о познавању суштине и душе театра, о етичким и практичним квалитетима овог утемељитеља и неуморног борца за опстанак најсложеније уметности и најкомпликованије културне институције. Аутор текста комбинује цитирање објављених и необјављених, знаних и незнаних текстова Јована Ђорђевића, његове богате преписке са самим Хаџићем и другим савременицима, те сопствена сећања на поједине догађаје и разговоре са Ђорђевићем. Уз коментаре и умешне анализе, аутор фељтона нас води кроз прве успехе СНП под Ђорђевићевом управом, гостовања у Београду и сусрете са кнезом Михаилом (уз причу о томе како је кнез обећао да ће изградити Позориште и како је то обећање испуњено, те како је Ђорђевића позвао да буде на челу будућег театра, што је овај сматрао својеврсном обавезом – коју је и испунио). Он пише о отварању зграде (са цитатима из чувене *Беседе* коју је Ђорђевић том приликом изрекао), о светлим почецима и потоњим тешким годинама Народног позоришта, те о дугим и мукотрпним покушајима да, кад је осетио исцрпљеност,

Јован Ђорђевић (МПУС)

Антоније Хаџић
председник „Матице Српске“

Јубиларна премија „Ораа“ за г. 1899.

своју функцију преда адекватном наследнику (требало је да то буде Хаџић, али судбина је одредила другачије). Читаоцима који су били савременици оснивања Народног позоришта овај текст је пружио лепа присећања на познате податке и ситуације, свакако и осветлио многе непознанице, а млађима је донео причу о недавној историји, па ипак тако другачијој од времена које познају. На срећу, овај текст је сачуван до наших дана, те нам доноси непроцењиво сведочанство „из прве руке“ превасходно о Јовану Ђорђевићу, али и о Хаџићу, Шапчанину, Бошковићу и другим личностима значајним за оснивање и опстанак Театра, као и аутентичну причу о првим годинама рада ове институције националног значаја. Текст је излазио у наставцима, у бројевима 40–54 (у 15 узастопних наставака) и, као што је речено, чак је изазвао и једно негодовање које је *Позоришни лист* такође непристрасно објавио.

ПОЗОРИШНЕ ВЕСТИ

Г. М. Цветић, који је дуже времена био на осуету и путовао ван Србије, вратио се с пута 18. ов. мес. у повољном здрављу.

Војислављево вече. По ранијем распореду имало се 23. ов. мес. одржати у Народном Позоришту „Војислављево вече“. Али озбиљна болест неколицине бољих глумаца учинила је да се и ово вече мора за неко кратко време одложити, као што је са истог разлога Управа позоришна дошла у немогућност да одржи и остали репертоар. Управа није рада да рескира те да са малим бројем проба изнесе Војислављеве лепе стихове први пут на српску позорницу, с тога ће то учинити онда — ипак кроз кратко време — када буде у могућности.

Г-ца В. Нигринова у Загребу. Управа Хрватског Земаљског Казалишта обратила се нашој Управи позивом да г-цу Нигринову почетком Априла упути у Загреб ради гостовања, остављајући госпођици да изабере себи репертоар. Наша Управа одазвала се радо овоме позиву, у толико пре што је он у складу са тежњом данашње Управе да створи што тешњу везу између словенских позорница.

Максим Црнојевић. Драма Лазе Костића „Максим Црнојевић“ преводи се на чешки и још ове сезоне биће изведена на позорницу у Прагу.

Колевка. Нови комад „Колевка“, комедија у три чина од Брије-а, који је одложен са болести двојице глумаца који су имали јаче улоге, играће се ове недеље, у четвртак 25. ов. мес. и суботу 26. ов. мес. У броју од четвртка проговоримо опширније о овоме комаду.

Наша штампа. Један део наше штампе а са мотива који су већ и по тону писања јасни, врло је нетолерантно предурео појаву нашега листа. Како „Позоришни Лист“ није намењен полемици, то преко таквог писања прелазимо са сажаљењем, остављајући времену да оно утврди оно што бисмо ми имали рећи.

Вердијево вече. Поводом смрти Вердијевог, а да би српску публику упознали са Вердијевог музиком, управа намерава да једно вече, уз какав погодан комад, између чинова унесе само Вердијево пијесе, нашто ће се нарочита пажња обратити публици.

Позоришне вести

Изјава. — Неки наши листови донели су према вестима прекојавских новина белешке о томе, како је г. Мика Стојковић, у неким местима у Војводини, под именом члана Краљ. Срп. Народ. Позоришта, купио претплату за позоришне представе, које је он обећавао тамо давати, па пошто је покупио претплату, како новине кажу, није обећање одржао. Неудалећи ниуколико у оцену поступака г. Стојковићевих, управа позоришна сматра само за своју дужност, изјавити, да г. Мика Стојковић већ од више година није члан Кр. Срп. Нар. Позоришта.

Оперете. — Још у току овога месеца даваће се осим *Гејше*, још и *Лена Јелена* и *Птичар*. Како обе оперете нису дуже времена биле на репертоару, надамо се, да ће их посетиоци радо дочекати.

Госпођица Ноема. — Оперска певачица госпођица Еле Ноема Волфова, бивша чланица љубљанске оперске трупе и позната чешка певачица, о којој су сви наши листови толико похвално писали, али која још никако није имала прилике, да се пред српском публиком појави, концертираће у Краљ. Срп. Народном Позоришту у суботу 11. ов. мес. између чина.

Убилац. — У суботу 11. ов. мес. уз концертат госпођице Ноеме приредиће се и два шалвива комада. Један је Лабишов, „Моја Исменија“, који је код нас у преводу назван „Једва стече зета“, али који није даван све од 1884. године, и ако је то једна од најлепших Лабишевих шала; а друго је нов комад *Убилац* од Е. Абу-а.

Покојни Тупинел. — Прва представа после данашње биће у четвртак 9. ов. м. *Покојни Тупинел*, лепа француска комедија у три чина од А. Бисона.

Текст песама из Гејше. — Ко жели, може добити текст песама за вечерашњу оперету код разводника, за време представе, или раније на каси.

РУБРИКА „ПОЗОРИШНЕ ВЕСТИ“

Ова рубрика је установљена већ у првом броју *Позоришног листа* и налазимо је у сваком следећем. Како њен наслов јасно говори, чине је кратка обавештења из Народног позоришта или у вези са њим. Текстови су, по правилу, непотписани, а теме су најразличитије. Ту сазнајемо ко је нов приспео у ансамбл, ко се од уметника разболео или оздравио, ко отпутовао или се вратио (из ових података добијамо вредне информације и о томе колико су наши глумци у то време гостовали у путујућим трупaма или у позориштима Новог Сада, Загреба, Ниша... колико одлазили у иностранство на стручна усавршавања). *Вести* јављају ко је и којим поводом управи или неком појединцу упутио телеграм, ту се најављују прославе значајних уметничких годишњица, гостовања уметника са стране или друге ванредне и значајне представе и догађаји, позива се публика да присуствује у што већем броју некој корисници³⁶. Овим путем обавештавају се читаоци који нису били присутни и подсећају они који су били – која је представа изузетно добро примљена од гледалаца, који уметник је од публике награђен овацијама, венцима и другим даровима, кога је одликовао краљ. *Вести* јављају и о евентуалним променама у репертоару³⁷, позивају на аудиције и аукције. У *Вестима* се чита ако је комад неког нашег писца преведен на неки страни језик или игран у неком другом театру, ако је неки догађај из нашег позоришног живота објављен у страној штампи, која музика ће се изводити између чинова (понекад – када то из неког разлога Уредништво жели да подвуче или када, рецимо, на листи нема места да се то напише)... *Вести* обавештавају о поклонима које је Позориште добило, уз захвалнице („За гарде-робу Народног позоришта поклонили су: Г-ђа Јелена Елезовић, овдашња, једно свилено либаде... госпођа Цаја Ј. Симићићева, удова, за успомену на њеног покојног сина Петја Ј. Симићића, бив. писара полицијског, једну свилену ешарпу са грбом“) или о предметима

36 Представе које су повремено приређиване у корист неког члана ансамбла (поводом прославе или због болести), глумачког пензионог фонда или неке друге сталешке потребе.

37 Овде није реч о репертоару у смислу најављених представа за следећи месец, јер тога није ни било, него о одступањима у уобичајеним данима којима се представе играју или о померању неке ванредне представе (гостовања и сл.) које су се заказивале раније него редовне представе, те дају информације уз објашњења о евентуалним представама које су биле отказане у последњи час.

које је неко изгубио у Позоришту („...један дурбин са футролом, једна футрола од догледа, једна лепеза, једна марама свилена мала... Сопственици ових ствари нека се изволе обратити секретару Нар. Позоришта, где исте могу примити“). Овде се оглашавају и добротворне акције, као она за прикупљање средстава за „погорело санитетско слагалиште“, у оквиру које Позориште приређује концерт, а његови чланови прикупљају и приватне донације (бр. 7/ II). Обавештава се публика да је делегација глумаца била на аудијенцији код краљевског пара да моле за помоћ „на побољшање глумачког положаја“; они су краљу и краљици предали позоришни албум (вероватно исти онакав какав је добио и Јужин), заузврат су „Њих. Величанства удостојила и поједине од њих својом милошћу“ (бр. 59/ II). Најављују се и повремени краћи концерти који се одржавају између чинова (обично соло певач или клавир, уз уобичајени оркестар).

Свака вест има кратак наслов. У зависности од расположивог новинског простора у појединим бројевима, од количине различитих информација, као и од дужине сваке вести понаособ, број вести у рубрици варира од свега једне, па до петнаестак. Ради стицања бољег увида у шароликост ових информација, следи неколико репрезентативних примера у којима ће бити наведени сви наслови вести у одређеном броју *Листа*, по редоследу објављивања, са кратким садржајем (у изузетним случајевима биће цитиране читаве вести).

„Позоришне вести“ у бр. 3, година I, од 21. јануара 1901:

„Г. М. Цветић“ – после дужег одсуствовања из земље, вратио се „у повољном здрављу“.

„Војисављево вече“ – најављено вече великог песника мора бити одложено до даљег, јер су се неки глумци разболели.

„Г-ца В. Нигринова у Загребу“ – ХНК је тражио да Нигринова гостује код њих у априлу, у репертоару који сама одабере. Управа Народног позоришта се радо сложила са овим гостовањем, тим више што се оно уклапа у тежњу које наша управа има „да створи што тешњу везу између словенских позоришта“.

„Максим Црнојевић“ – ова драма Лазе Костића преводи се на чешки и још те сезоне ће бити играна у Прагу.

„Колевка“ – нов Бријеов комад, чија премијера је била одложена због болести глумаца, играће се 25. и 26. тог месеца; у следећем броју биће писано опширније о комаду.

„Наша штампа“ (будући да је од интереса за основну тему, вест ће бити цитирана у целости): „Један део наше штампе а са мотива који су већ и по тону писања јасни, врло је нетолерантно пресудио појаву нашега листа. Како *Позоришни лист* није намењен полемици, то преко таквог писања прелазимо са жаљењем, остављајући времену да оно утврди оно што бисмо ми имали рећи.“

„Вердијево вече“ – поводом Вердијеве смрти, а како би публику упознала са стваралаштвом значајног композитора, управа жели да се једне од следећих вечери, између чинова неког „погодног комада“, изводе само Вердијеве композиције.

Број 64, година I, од 15. јуна 1901:

„Бугари о нашем позоришту“ – лист бугарског учитељског савеза доноси чланак о боравку учитеља из ове суседне земље у Београду, у којем се каже и: „Нарочиту пажњу посетилаца обраћа на себе дивно београдске позориште. Лепота грађевине, удобан унутрашњи распоред, богате декорације и подобност и вештина уметничких снага, све вас то просто очарава. Кад сте већ у њему, ви мислите, да се налазите у каквом европском позоришту. Јест, београђани³⁸ имају право да се поносе и хвале својим позориштем. Београдско позориште заслужује, да буде посећено од свакога од нас Бугара, који се нађе у Београду. Гости су били срећни, да посете позориште и да га заволе, благодарећи љубазности својих београдских колега, који су израдили, да се у њихову част представља *Ђида*, комад из српског народног живота. Овој су представи изволели присуствовати г. Министар народне просвете, управитељ позоришта, па и сами аутори *Ђиде*, г.г. Ј. Веселиновић и Д. Брзак.“

„Две свечане представе“ – најаву дневне представе *Ђакон Авакум* (последња ђачка представа у сезони) и вечерње *Милош Обилић* – са назначеним ценама, знатно сниженим, улазница по категоријама за прву представу.

„Музика“ – наведене су све нумере које ће оркестар, под управом Биничког, свирати између чинова на овим свечаним представама.

„Гејша“ – нова оперета која је „давана пет пута узастопце пред пуним кућама“ изазвала је „огромно допадање“, па су је неки

гледали већ по два пута. Представа ће бити поновљена још два пута, 16. и 17. тог месеца, по уобичајеним ценама.

Број 24, година II, од 2. октобра 1901:

„Недељни репертоар“ – наведене су по датумима, насловима и именима аутора, представе које ће се играти у следећих 7 дана. „Синфонијски концерат“ – најава концерта Београдског војног оркестра под управом Биничког, са солисткињом на клавиру Јеленом Шоповићевом, цене редовне.

„Пажња“ – „Обраћамо пажњу поштованих читалаца на лепу анализу Костићеве *Гордана* од одличног француског критичара и члана Француске Академије, Жила Леметра. Та је критика изашла у *Журналу де Деба* приликом превода *Гордана* на француски језик, пре десет година“. (На овом месту следи рубрика „Драмске и музичке вести“ која доноси превод поменуће критике.)

Број 31, година II, од 18. октобра 1901:

Лаза Костић

„Умро“ – кратак некролог Милану Стојићевићу, вишегодишњем члану ансамбла.

„Место венца“ – „Чланови народнога позоришта уписали су свога пок. члана г. Милана Стојићевића за члана певачког друштва ‘Обилић’“.³⁹

„Приспео“ – Лаза Костић је у Београду.

„Промена репертоара“ – промена представа због „разних техничких неприлика“.

„Бифе и посластичарница под закуп“ – позив Народног позоришта на јавну лицитацију којом издаје локале на годину дана.

„Деведесет трећа“ – најава премијере крајем месеца, за коју се „праве нове декорације и чине иначе велике припреме“.

„Недељни репертоар“.

Број 40, година II, од 8. новембра 1901:

„Висока посета“ – „Њ. В. Краљ и Њ. В. Краљица удостојили су представу *Библиотекара* својом високом посетом.“

„Услед промуклости“ – замена глумца у прексиноћној представи.
„Приспео и отпутовао“ – Исидор Бајић био у краткој посети Београду.

„Пажња читаоцима“ – скреће се пажња на текст Антонија Хаџића о Јовану Ђорђевићу као позоришном прегооцу, а који почиње да се објављује у овом броју.

„Прездравио“ – Раја Павловић је оздравио и враћа се на сцену већ у представи *Гејша*, кроз два дана.

„Гејша“ – најаву представе уз помињање протагониста, уз напомену да се млада глумица Софија Миљковићева опрашта те вечери од театра као госпођица под тим (познатим очевим) именом, те се жели добродошлица госпођи Софији одсадашњој – Ђорђевић.⁴⁰

„Тодор од Сталаћа“ – најаву представе са напоменом о промени улогама.

„Недељни репертоар“.

Мила Димитријевић

Миша Димитријевић

ЧЛАНОВИ ХРВАТСКОГ ЗЕМАЉСКОГ КАЗАЛИШТА У ЗАГРЕБУ

Како је изгледала рубрика „Позоришне вести“ у време кампања које су пратиле гостовања страних, словенских уметника у Београду, видело се у поглављу о Јужину. Треба, међутим, нагласити да је о гостовању загребачког глумца Мише Димитријевића, који је играо у четири представе (*Страх од радости* и *Женидба*, 15. маја, *Ни око шта*, 17. маја, те *Млетачки трговац*, 20. маја) писано, иако доста свестрано – само у вестима. Ове вести уједно констатирују и да је на свим представама било мало публике. Нешто мало боље, мада и даље углавном кроз рубрику *Вести*, најављује се десетак дана касније гостовање истог уметника, али са супругом

П. УБАВИЊЕ.

П. УБАВИЊЕ

ЈОАКИМ ВУЈИЋ.

ЈОВАН СТЕРИЈА ПОПОВИЋ.

Из часописа „Нова искра“ бр. 9 и 10 из 1901.

Милом Димитријевић, такође чланицом загребачког Казалишта. Поред најава (осим датума играња, вести се односе и на комад, на улогу), те њене кратке биографије и једног осврта на одиграну представу који су објављени у рубрици „Позоришне вести“, на насловној страни бр. 61 објављени су њихови портрети уз први део текста „Тургењев“, у оквиру којег је и прича о комаду *О туђем хлебу*. Мила је 31. маја играла у представи *Пријатељ Фриц*, Миша 2. јуна у комаду *О туђем хлебу*, а заједно су наступили у београдској премијери комада *Бабје лето*, 2. јуна.

Треба поменути и кратку вест из бр. 28, од 1. априла, која сведочи о још једној важној Нушићевој иницијативи, коју нажалост није успео да спроведе у дело – Музеју Народног позоришта: из Беча су приспеле слике Тоше Јовановића и Алексе Бачванског, а наручене су и бисте Јоакима Вујића и Стерије. Сlike су у прво време биле изложене код М. Јовановића, фотографа, а најављује се да ће бити пребачене у фоаје Позоришта.

У другој години излагања дешавало се да ова рубрика и изостане, али исто тако и да се о појединим представама које се припремају, дају те вечери или су тек изведене, напише дужа и опширнија вест, понекад практично чланак, о чему је већ било речи.

НЕКРОЛОЗИ

Већ од првог броја *Лист*, по потреби, објављује некрологе преминулим члановима Куће, или дуже вести поводом њиховог упокојења:

Веља Миљковић, глумац (бр. 1/I)
Душан Ликић, бивши суфлер (бр. 4/I)
Милан Стојићевић, глумац (бр. 31/II)

Поред тога, *Лист* често извештава и о смрти уметника из иностранства.

* * *

Као што је себи задао на самом почетку, *Позоришни лист* најближе прати рад свог издавача, Народног позоришта. Осим што дневним листама и недељним репертоарима обавештава о свакодневним репертоарским активностима, *Лист* – експлицитно или имплицитно, јавља и о продукционим активностима (Прилог бр. 2). Текстови којима се најављују премијере, неке од представа са репертоара, као и представе у којима ће наступити гостујући глумци (есејистичко-историјско-естетичке природе, писани веома једноставним стилем и свима разумљивим језиком), упознају читаоце, то јест публику, са аутором и са комадом који се поставља, са темама које износе, ликовима, са културом коју представљају – остварујући на тај начин истовремено информативну али и образовну функцију коју је ово гласило примило на себе.

Уметницима Народног позоришта *Лист* посвећује пажњу углавном о јубилејима, али не изостају ни најситније информације од значаја за уметнике и рад Куће – од најаве нових чланова ансамбла, преко значајних догађаја у приватном животу глумаца, до од-

ласка на гостовања и усавршавања. *Лист* се бави и статусом Народног позоришта, као и сталешким питањима уметника.

Позоришни лист промовише и посебне акције које нова управа покреће, као што је озбиљнији приступ представама које се играју за децу и школску омладину (избор комада, начин играња представе, предавања пре представа, позив писцима да сачине историјске комаде који ће најмлађима приближити историју и национ), а нарочито сарадња са словенским позориштима и размена уметника. Као што се видело, приликом ових гостовања Позориште је показало изузетне маркетиншке способности.

Превасходно текстовима о Народног позоришту, Уредништво испуњава свој задатак *приближавања Позоришта публици*, то јест испуњава основни задатак свих новина – информативни. Многим од тих написа, оно достојно обавља и своју *просветну функцију*. Најмање је експлицитно испуњавање задатка *подстицања домаћег драмског стваралаштва*, али оно је иманентно већини образовних садржаја *Листа*. Са данашње историјске дистанце јасно је да је једини вредан оригинални домаћи драмски текст који је имао премијеру на сцени Народног позоришта током 1901. био – Нушићева *Пучина*, али уредник није могао да пише о свом тексту. Верујући, очигледно, да остали комади нису достојни дубље анализе са становишта театра, Уредништво оставља овај задатак књижевној критици. Да би компензовало недостатак квалитетних текстова из националног стваралаштва у 1901. години, Уредништво необично много пажње посвећује појави Станковићеве *Коштане* у новој обради, третирајући је као премијеру – свега годину дана после праизведбе. Осим наведеног, домаће драмско стваралаштво Уредништво подстиче превасходно повременим позивима да се књижевници огледају и у овом специфичном жанру, те детаљним анализама иностраних комада у циљу едуковања наших стваралаца.

СРПСКА И СЛОВЕНСКА ПОЗОРИШТА

Као што је поменуто, *Позоришни лист*, како би испунио своју информативну али и образовну функцију, извештава и о театрима из ближе и даље околине. У прво време, издвајају се рубрике „Српска позоришта“ и „Словенска позоришта“ које излазе повремено, кад има материјала и кад у броју има простора, а доносе краће или дуже текстове о другим театрима из пера дописника (обично потписани иницијалима). Иако нису сви текстови о другим театри-ма објављивани у овим рубрикама, већ и као „главни текст“ (или један од главних), овде ће сви бити разматрани у једном поглављу. Ови написи читаоце обавештавају о основним особинама других театара, њиховим задацима, концепцијама, тежњама, условима рада, проблемима, плановима...

У броју 4/I је објављен текст „Народни дом у Нишу“ којим се јавља да велики град Ниш, „друга престоница српска“, нема „сем Краљевског дворца, који је заостатак из турског времена, сем цркве и окружног суда“ ни једне истакнутије зграде. Будући да је последњих година почео да се развија крупним корацима у разним правцима, као и да се новим Законом о позоришту предвиђа успостављање Народног позоришта у Нишу, грађани су донели одлуку да се што пре изгради Народни дом, који ће пружити уточиште свим „јавним установама које имају високу културну и хуману задаћу“, дакле и Народног позоришту. Оваква зграда би коштала исто или мало скупље него да се подиже само за театар, а имала би знатно ширу намену.

Под насловом „Хрватско Казалиште у Загребу“, у броју 25/I је дат најпре кратак увод о заједничким проблемима – како задовољити разнолики укус публике и помирити комерцијалне и културолошке захтеве – а потом је пренет текст из хрватског часописа за књижевност и уметност „Живот“, који анализира репертоар тамошњег театра у последња два и по месеца („највише се давало лакрдија, и то *деветнаест* пута“, следе оперета са 17 термина, опера са 14 итд.). Текст је објављен у доба гостовања Шрамове.

Број 44 доноси напис „Српско позориште у Мостару“ – преглед гостовања, са критичким освртима, српских путујућих трупа у последњих двадесетак година, те причу о оснивању и развоју омладинског позоришног друштва „Гусле“, које од 1887. приређује приредбе, прославе и представе у Мостару и околним местима. Наведен је репертоар и потенцирани успеси (уметнички и финансијски – који одлазе у добротворне сврхе). Потписан је Свет(озар) Н. Ђоровић, који се помиње у тексту као један од чланова Друштва. Поред ових студиознијих чланка, рубрике „Српска позоришта“ и „Словенска позоришта“ доносе више написа, који ће овде бити само наведени, некад и са неколико додатних информација. Преглед је дат хронолошки:

Српско народно позориште – СНП (бр. 1);

Хрватско земаљско казалиште Загреб (бр. 1);

Позориште у Прагу: „Чешко је народно позориште Чеху светиња... Ко жели познати Чеха и његову културу, ко жели сазнати и разумети тежње и наде Чеха, мора да упозна позоришну мисао, идеју, за коју се овај народ борио и много жртвовао“ (бр. 2);

Дубровник – играју српске и италијанске трупе, на смену. Стигло ново осветљење (бр. 2);

Ниш, „Синђелић“ – Јевта Угричић је од стране министра постављен за „сталног комесара“ при овом позоришту, па се од тада скоро сваке недеље на сцени у Нишу виђају глумци Народног позоришта (о чему је већ било речи), а Бинички припрема концерт (бр. 3);

Праг – о концерту оперске певачице из Берлина (бр. 4);

Хрватско земаљско казалиште – наставак (бр. 5);

Путујуће позориште Ђ. Протића је поново основано и било је у Вуковару, сад је у Земуну (бр. 5);

СНП – дугачак „Преглед рада Српског Народног Позоришта у Новом Саду у г. 1900.“ (бр. 6);

СНП – гостује у Белој Цркви (бр. 7);

О путујућим позориштима у Србији – где се које тренутно налази и које представе игра („Србадија“ Дим. В. Ст. Нишлића, трупе Мике Стојковића, Михајила Димића, Фотија Иличића) (бр. 8);

О путујућим позориштима у Србији, поново („Синђелић“, „Србадија“, трупе Мике Стојковића, Михајила Димића, Фотија Иличића), уз додатак Баната (СНП) и Босне (трупе П. Ћирића, Дим. Гинића и Драг. Милошевића) – (бр. 18);

СРПСКА ПОЗОРИШТА

Или 19. јануара 1901.

И наше позориште „Београд“ јављало у последње време. То није само с тога што је Или сад — поводом експозитивне — богатај експозитивом, већ познато с тога, што се наше позориште познала сад стала на нивоу са најбољим домаћим.

Г. Министар Просвете, који је будућност овога позоришта и самим законим о позориштима обзиром, одмах по доласку своје у Или одредио је једнога од својих чиновника, г. Ј. Угричића, за сталнога комесара при нашем позоришту. Та одлука већ, па је било довољно да наше позориште добије другог кака и поје у раду балка пука.

Г. Комесар на првом месту чинио је велику услугу како својем позоришту тако и његовим посетиоцима, што је израдио код Управе Краљ. Срп. Нар. Позоришта да ова из Београда шаље што чешће госте. И Управа Краљ. Позоришта, ма да је у испрљани и у немогућности да одмах свој репертоар, због многих болести које су ове године биле у глумца удриле — одлажала се овеко појину те, ево, сваке недеље скоро, из наше позориште се шаљу београдски глумци.

Најпре г-на Нитрова и г. Гавриловић који су имали велику успеха у комадима: „Токо је марица била“ и „Госпођа с Београда“, за тим су дошли г-де и господа Рубовић који су играли „Двадесет година“ и „Човек крив“. Представе „Двадесет година“ присуствовала су и Никола Величковић. Та пакла и управо однакоме нашом позоришту, учинила је добар утисак на све пријатеље позоришта, те они сад, благодарем Величковића на овој жалости, шаљу и доду глумца и глумице из наше позориште.

После Рубовића био пак је гост г. Илија Стајковић који нас је својом игром тако задовољио. Он је играо „Лав Јавор“, „Пату у Зајакон“, „Шерман“ и „Патрија“.

Сад очекујемо да нам дођу госпођа З. Тодосићка и г. Р. Павловић а за тим госпође Гавриловић, Милојевићка и госпођице Јуковићка и Милојевићка а од господа: Станковић, Јанковић и Тодосић.

О нашој игри — ако брзо долази — шаљу нам паролито и ошпирање.

Она игра београдских глумца, одје се бави и г. Ст. Никчић, позоришна кавалиер, који са својим оркестром чини пример да и онда да једна велика концерт електричар који су београдски већ глумци.

Путујућа позоришта Драгутина Крсмановића (у Далмацији — трупи су потребни глумци и глумице), Ђ. Протића (у Срему), Л. Драгутиновића (у Славонији — „Услед тога, што се управитељ препоручује Србима као Србин, а Хрватима као Хрват, не пролази ово друштво нигде добро и ако су му чланови сви Срби“) — (бр. 19);

Руско позориште — о прослави 25 година уметничког рада оперског певача Маријинског театра Тодора Игњатијевића Стравинског (са биографијом уметника); мецосопран Александра Павловна Крутикова московске Опере, после 25 година напушта позориште (биографија). Потпис: Круна (бр. 32);

Руско позориште — о „Талијанској опери“ у Петрограду (о представама поводом Вердијеве смрти, о неким истакнутим солистима). Потпис: Круна (бр. 36).

Друга година доноси чланак у два наставка (бр. 6 и 7) „Драма и позориште у Пољској“ о настанку и историји позоришне уметности у овој словенској земљи, о историји појединих већих театара, са описом зграде и анализом репертоара, као и краће уметничке биографије значајнијих аутора (писаца и композитора) и извођача (глумаца и певача).

Потом дуго нема никаквих написа о другим словенским и српским позориштима, а онда се јавља обједињена рубрика „Српска и словенска позоришта“ у бројевима 30, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 50, 51, 52, 58, 62 и 63. Будући да се више не објављују чланци, већ краће, најразличитије вести из ових сродних кућа (нове представе, техничке иновације, промене у ансамблу, гостовања глумаца...), овде ће бити поменуте само неке значајније:

О глумици ХНК Ивани Сајевић, поводом прославе 40 година уметничког рада и одласка са сцене (бр. 27);

Најава прославе 400. годишњице „уметничког хрватског песништва“ у организацији „друштва хрватских књижевника“, „југословенске академије“, „матиче хрватске“, „друштва Св. Јерони-

ма“ са „хрватским педагошко-књижевним збором“⁴¹, којом приликом ће се Загреб показати „у свој својој моћи и сјају“ (бр. 36); Цар Никола II је наредио „да се обнови и подигне углед варшавским позориштима, који су некад имала“, а нарочито да се води рачуна о „чувању чистог језика“, што је заједнички задатак Руса и Пољака (бр. 37);

Најава премијера за текућу сезону у СНП (нека дела су „већ научена, нека се уче, а нека ће се научити у току позоришне сезоне“) – (бр. 39); потом се у неколико наврата објављују недељни репертоари СНП (бр. 40, 41, 43, 44...);

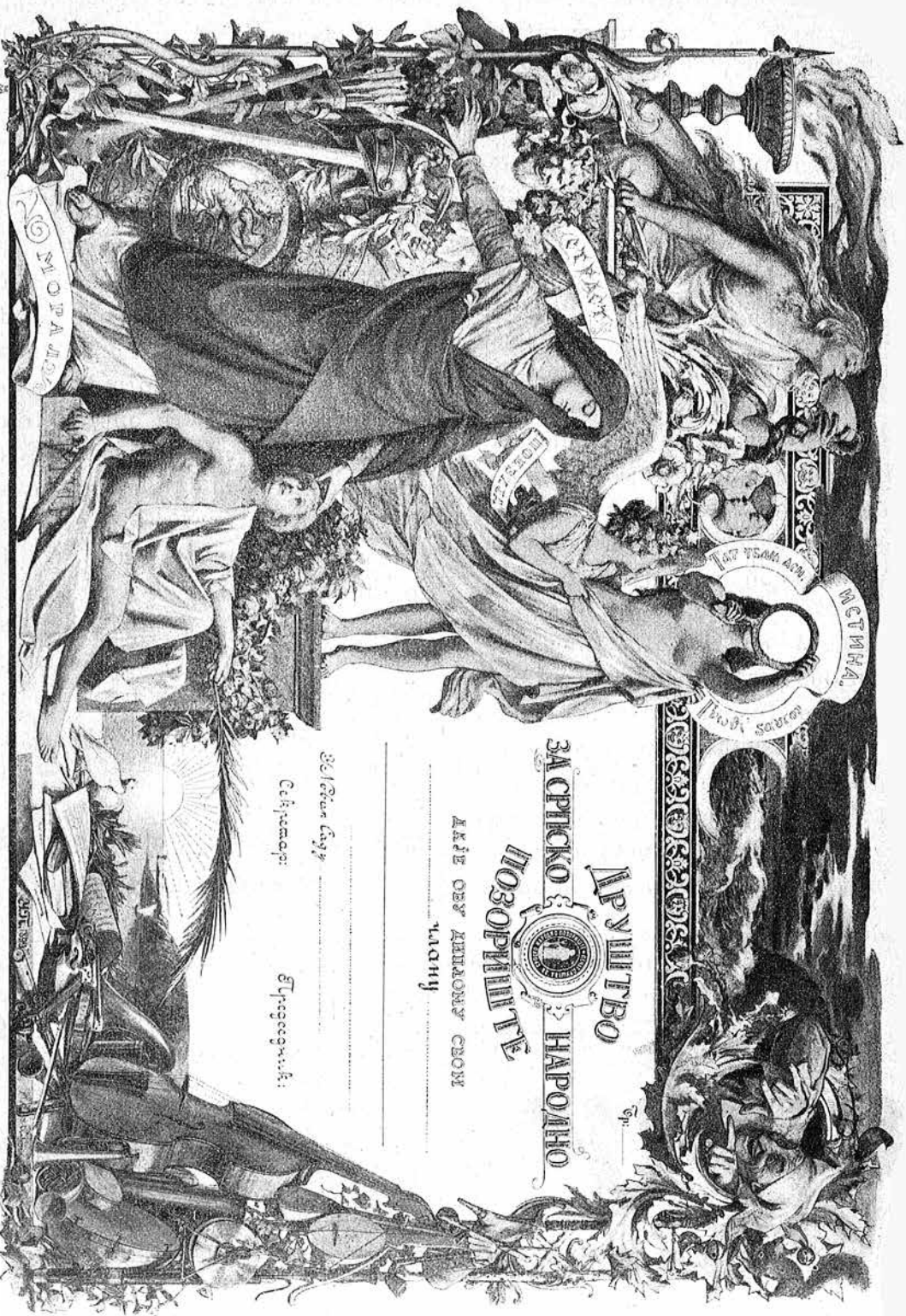
„Диплома – друштва за српско нар. позориште“⁴² – текст почиње на насловној страни и објашњава да је Друштво наручило диплому за своје чланове од Уроша Предића, коју је он и направио. У наставку су Предићев опис и објашњење ове богате сложене алегорије, којим сликар уједно подучава читаоце-публику суштинским естетичким и етичким вредностима театра. Репродукција дипломе је на полеђини насловне стране (бр. 42/II).

Миша Димитријевић се опробао и као драмски писац. Комад му је игран у Загребу и није наишао на одобравање критике (бр. 46); Учитељска школа у Јагодини је основала своју глумачку дружину, и даје представе са успехом. Напис говори о образовном и педагошком значају такве активности и наводи све ђаке-глумце поименце (бр. 47);

Потанко о новој премијери СНП – *Шваља* Лукијана Т. Бранковића. Чланак је преузет из новосадског „Позоришта“, са доста негативном оценом самог комада, уз опаску: „Траже се и траже на све стране драмски оригинали. Ево их сад препоручује и ‘Бранково Коло’ и ‘Босанска Вила’“ и закључак да се онај ко је предложио овај комад не каје, јер „бар се види јасно, како стојимо“ (бр. 48); Приказ, веома позитиван, Чеховљевог *Медведа* на сцени СНП, из часописа „Позориште“ (бр. 58);

„Прослава двадесетпетогодишњице глумовања г-ђе Тонке Савићке“ – још један чланак преузет од новосадског „Позоришта“, чији извештач (или дописник) је, очигледно, присуствовао прослави која је недавно била у загребачком Казалишту. Доносе се подаци о уметничким врлинама слављенице, те извештај са прославе (бр. 68).

41 Све институције су писане тако, у наводницима, малим словима.
42 Све је написано малим словима.

ДРУШТВО
ЗА СЪПЪСКО НАРОДНО
ПОЗОРНИШТЕ

АКТЕ ОТЪ АНТОНЪ СЕОН
ЧАНУ

Съставителъ: Григорий:

Диплома Друштва за СНП, рад, Уроша Преднића

Поменимо и рубрику „Драмске и музичке вести“ која пише о занимљивостима из не само позоришног живота, у земљи и Београду:

о „забавној вечери“ коју је приредило Женско друштво у Коларцу – програм вечери и осврт (бр. 44/II);

Исидор Бајић је у Новом Саду покренуо „музичку библиотеку“, у којој ће објављивати новије композиције домаћих и „лепше ствари“ страних композитора (49/II);

повелики и веома стручно написан изузетно похвални приказ концерта чешког виолинисте Фрање Ондричека, одржаног у Грађанској касини (50/II), а потом и вест да је исти уметник имао великог успеха и у Букурешту, где је и краљица присуствовала концерту (59/II);

најава, са целим програмом, приредбе *Војислављево вече* у Коларчевој дворани (17. децембра), у којој учествују чланови Народног позоришта (54/II);

најава „Уметничке забаве“ која ће бити организована у Коларчевој задужбини, на иницијативу Клуба аматера-фотографа, са комплетним дугачким списком имена особа из врха културног и јавног живота ондашњег Београда, које су у Одбору ове манифестације (66/II).

Понекад су се вести о словенским позориштима могле наћи и у рубрици „Листак“, као она о отварању нове зграде Опере у Варшави, а која описује архитектонске карактеристике и наводи да велика сала броји скоро 2.000, а мала, за музичку школу – 500 седишта (бр. 46/II).

„Тако је морало бити“ у Панчеву. — Српско Народно Позориште (Новосадско) завршило је своје представе у Панчеву двама новитетима и отпутовало за Суботицу, где ће остати најмање месец дана. — У понедељак давало је то позориште „*Кнеза са Семећа*“, слика из босанског живота, од П. Данкулова, а у уторак је давана Нушићева драма „Тако је морало бити“, која је играна са успехом и била добро примљена. Представа је присуствовао и писац са неколико пријатеља из Београда. Публика је симпатично поздравила и комад и писца. — После представе је у част гостима приређен банкет, који је био одлично посећен.

* * *

Народно позориште је на територији Србије било једини професионални театар па се, кад год је то било могуће, упркос својим не баш завидним материјалним, кадровским и другим условима, покровитељски односило према и даље веома ретким позоришима у унутрашњости. С друге стране, сарадња са српским театрима ван граница је била нека врста националне обавезе. Најзад, у доба појаве и све већег замаха идеје о свесловенском уједињењу, Народно позориште управо за време кратке Нушићеве управе (од 14. јула 1900. до 16. јануара 1902) покреће свеобухватну акцију приближавања, сарадње и размене уметника са театрима из других словенских земаља. Све ове задатке које је Народно позориште себи поставило *Позоришни лист* свесрдно прати и промовише, вршећи тако своју информативну и образовну функцију. Не мање значајно је и да на тај начин, посредно, пружајући јој додатне примере за поређење и обавештавајући је о успесима наших уметника на гостовањима – још дубље приближава публику Народном позоришту.

ПОЗОРИШТЕ У ЕВРОПИ И СВЕТУ

У јесен 1901, званично у другој години објављивања *Листа*, Уредништво одлучује да своје читаоце и позоришну публику упуту и у рад других европских, па чак и светских театара. Како ће се видети, избор театара је веома занимљив: од историјски знаменитих до савремених иноваторских; од центра културе, Париза, до егзотичног Далеког истока; од строгог немачког до медитерански разбарушеног венецијанског... Приступ темама је такође разнолик, од историјске анализе до путописа, али сви текстови су изузетно занимљиви и пружају ондашњем грађанину Београда широк увид у шаренило театарског живота на планети, те бројне материјале за поређење са Позориштем код Споменика.

ТЕАТРИ

Чланак „Мајнингенско позориште“, из пера глумца те трупе, говори о овом театру и његова три „стуба“: Војводи Ђорђу⁴³ II од Мајнингена, који је Немцима донео Шекспирове комаде и који је сам креирао сценографију и костиме, о његовој супрузи, некадашњој глумици а потоњој наставници глуме, а нарочито о пожртвованом управнику Лудвику Кронеку. Мајнингеновци су за 16 година гостовали у 38 градова у којима су одиграли 2.591 представу! Текст говори и о неким од тешкоћа на овим турнејама, те о тужној смрти Кронека⁴⁴. Код мајнингеноваца је важило гесло „сви за једног, један за све“ – глумци би једне вечери играли главне улоге, следеће би статирали. О сваком детаљу је брижљиво вођена брига. Критичари нису били добродошли, јер војвода није желео да о његовим глумцима и представама суде људи који не познају театар до најситнијих детаља. Зато је сам био изузетно строг критичар према

43 Тада су још увек била честа посрбљавања страних имена. Реч је, свакако, о Георгу.

44 Грешком слагача, уместо последњих неколико реченица другог дела овог текста (бр. 16) одштампан је крај текста „Париз у позоришту...“, заједно са именом преводиоца (што Уредништво у следећем броју, уз извињење, исправља).

свима, али исто тако нештедљив у комплиментима и похвалама, кад су били заслужени. Текст обилује анегдотама⁴⁵ (бр. 15, 16, 17 и 18/II).

Други чланак, „Париз у позоришту – пре двадесет и пет година“ Е. Екштајна доноси податак да Париз има преко 40 театара који негују разне жанрове. Најистакнутији су: Талијанско позориште, Велика Опера и Француско позориште. Текст говори о париској публици која у прва два наведена позоришта више долази да би била виђена него да види представу, закуп ложе је ствар престижа, ту се примају гости... У потоње долази школованија, искрено заинтересована публика. Следи детаљан пример поделе публике по категоријама седишта (које одсликавају друштвено-економске категорије грађана) у једном просечном театру, уз примере како се понашају: сви једу, само у зависности од staleжа различиту храну; продуцирају се тоалетама и „ситном реквизитом – на оградама ложа стоје изложене бомбоне, колачи, марамице, лепезе, журнаи, двогледи... са галерија, где су најјефтиније карте, честа су добацивања, па и гађања остацима воћа. Парижани не питају шта кошта, само да виде премијеру (бр. 15, 16 и 17/II).

Како је наведено, следећи чланак, „Нешто о хинеском позоришту“, преузет је од француског Temps-a, чији дописник из Кине јавља да га је тамошње класично позориште потпуно довело до очајања: „дрвене клупе представљају фотеље у паркету. По овим клупама, црним од прашине, извали се публика (...) мириси се дижу, на пуне ноздрве, жути, бљутави мириси (...) хинески инструменти (...) начине ужасну, киклопску ларму, бурну какофонију“. Представе трају по неколико дана, а глумци једва да једу и спавају за то време. Стил глуме дописник никако не разуме, јер ту ништа не сме да буде природно, тривијално. Сусрет са „народским репертоаром“ му је лакше пао, и он доноси читав један дијалог између младе лепе сиромашне девојке и богатог старца који јој се удвара. Она најзад пристане, ако се он уласком у кључалу воду подмлади, што он суицидно и учини, али чудо се догоди, и сада он, млад и леп – одбацује њу: „Он се опет попне у небеске регионе, а гледаоци се врате сваки својој кући“ – завршава француски новинар текст о овој егзотичној култури, који је свакако и нашој публици био веома занимљив (бр. 24/II).

45 У потпису стоји „По немачком чланку А. ?раша“ (прво слово није читко, вероватно – Браша).

Потпис испод чланка „Народна позоришта у Немачкој“ је: Le Petit Temps, што вероватно значи да је преузет из часописа тог имена. Реч „народно“ је употребљена у значењу „популарно, за народ, за масе“, а текст износи пример неког Циглера, гостионичара из сеоцета „Хонау у Виртембергу“ који је, читајући историјски роман извесног В. Фауфа *Лихтенштајн*, чије место радње је његово село и околина, пожелео да од њега начини позоришни комад. Жеља му се испунила кад је пут у његову гостионицу довео глумца Рудолфа Лоренца, којем се идеја допала па је начинио драматизацију. Онда су се обратили разним потенцијалним финансијерима, те добили потврдан одговор од фабриканта Лајбина, који им је омогућио зидање позоришта „при уласку у Хонау, на самом подножју замка Лихтенштајна“. Мештани околних општина су се одазвали у великом броју, па је омогућена представа са више од 150 учесника, и то тако да сваку локалну групу у комаду – представља аутентична локална група глумаца-аматера (сељани, горштаци и сл.). У 1901. *Лихтенштајн* је одигран „дванаестину пута“, а догодине се очекује и више (бр. 25/II).

Још један чланак, свакако преузет из неког страног извора (потпис: Otto Kaemmel), објављен у броју 30 – „Енглеско позориште у доба Шекспирово“ – говори о историјском, друштвеном, политичком, архитектонском... аспекту елизабетанског театра...

Број 53 доноси дужи текст „Реорганизација Француске комедије“, који поново говори о театру у Паризу. Чланак је преузет из тамошње штампе (потпис: „Н. П. Журнал“), што овог пута представља извесну препреку за разумевање, јер Београђани нису знали ни начин функционисања тог театра, као ни ко су актери ове приче. Међутим, једна вест у рубрици „Драмске и музичке вести“ (бр. 27/II) већ је објаснила суштину проблема: ту пише о одустајању од идеје да у овом театру „глумци имају удела и учешћа у управним пословима“ – јер при избору текстова сваки глумац је гледао само да ли има одговарајуће улоге за њега. По одлуци министра просвете, од сада ће то радити „два стручна, литерарно образована лица“ која ће реферате и предлоге подносити управнику. Ова одлука је изазвала велике ломове у Комедији, о чему говори чланак у бр. 53, који додатно осветљава слику менталитета француских глумаца, као и неких елемената организационог система овог чувеног театра. И у каснијим бројевима повремено се појављују вести о овом спору (бр. 60, 66/II).

Текст „Јеврејско позориште у Њујорку“ доноси веома занимљив

податак, да је историја јеврејског позоришта дуга свега 25 година: „Пре тога није било ни јеврејске позорнице ни уређене трупе“, говори у свом чланку Dr. Adolphe Danziger и објашњава то историјским и религијским факторима (вечите жртве, никад се не смеју и не радују, немају своју државу а у свакој другој су туђини, страх од хришћанских цензора, тежња да се не скреће пажња на себе... иако наводи и неке примере из давне историје када су, још у старом Риму, неки Јевреји били глумци). Најзад је 1876. извесни Јеврејин Голдфаден (који је писао драмске текстове) успео да сакупи трупу мушкараца вољних да глуме, и прву представу су одиграли три године касније, у Румунији, где су наставили да играју, гостујући често у Русији, у Одеси, а потом и у другим европским градовима, где су почеле да се оснивају и друге трупе. Следећи корак је било – стално позориште у САД, где се после прогона из Русије доселио велики број Јевреја. Само у Њујорку их је било пола милиона и сада тамо раде четири стална јеврејска театра, која приказују комаде из националне историје и тематике, али и светске класике – „појеврејене“. Појављују се, полако, и прве глумице (бр. 60, 62, 63 и 64/II).

Чланак „Једно позоришно вече у Млечима“ почиње као путопис који даје поређење између романтичарског наслеђа (у архитектури, природним датостима и нашој свести) и прљаве, запуштене, скучене свакодневице савремене Венеције. Онда аутор (A. v. Valke) улази у позориште и наставља да се згражава, јер на дрвеним клупама једва да има публике, немарно одевене, која гласно говори, довикује се и понаша као да је оно што се на сцени дешава уопште не занима. Ни сама сцена не изгледа много боље, све је запуштено и тужно. Али, док траје комад Ђузепе Ђакозе (који је овде потанко препричан), страни посетилац схвата да та публика реагује на најтананије финесе, које ни профињена публика уређенијих европских народа не би приметила, те се контраст са градских улица преноси на поље театра, уметности и духа (бр. 65 и 67/II).

„Глумци и критичари“ – изводи из немачке штампе (Berliner Lokal Anzeiger), из чланка који је написао Ludwig Barnay, оснивач Удружења немачких глумаца, извештавајући о најновијој одлуци те сталешке организације. Текст је веома дугачак, и говори о ондашњем увреженом обичају да се у Немачкој после премијере глумци потуцају од једног до другог критичара, што су глумци звали „критичарске посете“, а критичари – „уметничке посете“. Обичај је неетичан, понижавајућ за глумца, нема никаквог ефекта, представља

обострано мучење... али поставља се питање како га прекинути. Уредници предлажу да га Удружење забрани, ови пак – да га забране часописи. Ни једно решење није добро, па је предложено да новине објаве имена глумаца који су наставили да долазе у „посете“ (бр. 68/II).

ПРЕДСТАВЕ У ИНОСТРАНСТВУ

У другој години, када почиње објављивање чланака о светским театрима, јављају се и текстови о представама у страним земљама. Скоро сви текстови су потписани страним именима, па је сва прилика да су и они преузети из иностраних извора.

Аутор чланка „Тристан и Изелда – утисци из Бајрајта“ говори о опери *Тристан и Изолда* коју је гледао у Бајројту: импресионистичка опширна критика неког ко је очигледно изузетно музички образован. Ако овом додамо да наша земља у то време још нема Оперу, те да поменуто дело није код нас изведено ни до наших дана, сва је прилика да овај чланак није могао изазвати велико интересовање код наших читалаца, поготову оног времена (бр. 11, 12 и 13/II). Још једна оперска критика, објављена под насловом „Варвари“, говори о опери Камија Сен-Санса по либрету Викторијена Сардуа и П. Б. Гезија. Детаљан приказ са садржајем опере доноси доста неповољну оцену (бр. 34 и 35/II).

„Иветина коб“ пише о вишеструким неуспешним, и коначно једном успелом покушају да се драматизује новела Гија де Мопасана *Ивет*, те о томе како је комад дошао и на америчку сцену (бр. 35/II).

О немачкој праизведби *Хенрика VIII* у Хамбуршком немачком позоришту Београђани су читали у тексту „Једна Шекспирова премијера у Хамбургу“. Уз дужи осврт на разлоге због којих је ово дело и иначе ретко на сцени, те зашто је сад, у новом преводу, први пут на немачкој, даје се садржај, са критичким освртом⁴⁶ (бр. 36/II).

Следи неколико чланака о новим драмским делима, које *Позоришни лист* детаљно препричава. Текст „Енглеско позориште“ доноси причу о појави нове списатељице Луси Клифорд, тј. њеног новог комада, „љубавне трагедије“ *Јаче право* која је освојила енглеску

46 Текст очигледно није завршен – или грешком није одштампано последњих неколико редова, или је можда требало да буде објављен цео наставак, али се то није догодило. Аутор текста је др Лудвик Штетенхајм.

позорницу, уз хвалоспеве како се такво дело јавља „једном у веку“ (бр. 39/II). Бр. 48/II извештава о новом великом успеху у Антоановом позоришту, драме Андреје де Лорда *На телефону*, а о римској премијери новог комада Габријела д’Анунција *Франческа да Римини*, која је „трајала до три сата изјутра“, јавља број 49/II. Комад је оцењен као изузетно значајна литерарна вредност. *Позоришни лист* преноси и писмо бечком „Дневнику“ од 4. јануара 1902, са потписом Max Lesser, „Живи часови“. После бечке премијере циклуса од четири Шницлерове једночинке, насловљеног по једној од њих, аутор чланка анализира ове комаде, уз повољну оцену и дела и представе (бр. 64/II).

СТРАНИ АУТОРИ

О страним ауторима, позоришним композиторима и писцима *Позоришни лист* пише углавном поводом прослава годишњица или поводом смрти.

Ђузепе Верди

Најпре, ту је велики Ђузепе Верди: вест о томе да се разболео изашла је у броју 1, од 14. јануара; Верди је умро 15. јануара, а вест о његовој смрти је објављена у броју 2, од 18. јануара; бр. 3 од 21. јануара доноси његову детаљну биографију.

О животу и делу чувеног енглеског композитора Саливана, поводом његове напрасне смрти – новембра претходне године, уз напомену да су сахрани присуствовали „Енглеска Краљица, Немачки Цар и тадашњи Принц

Велски (...) сви остали чланови краљевског дома, највише племство енглеско и сви знаменити људи из Лондона...” говори чланак у два наставка „Сер Артур Суливан“ (бр. 30 и 31).

Број 8 из друге године посвећује чланак „Едмонд Одран“ недавно преминулом француском композитору, нарочито познатом по оперетама (код нас играна *Маскота*), са одломком наведеним према аутобиографији уметника.

Текст „Винченцо Белини“ је објављен поводом стогодишњице композиторовог рођења, и говори о времену у којем је стварао, о његовим почецима, опусу... (бр. 35/II).

Руски драмски писац, И. В. Шпажински, у то време очигледно јако популаран у својој земљи, тих дана је прославио 25 година уметничког рада, па је „Круна“ послао текст о овом аутору, као и о прослави (бр. 47/II).

ИНОСТРАНИ ГЛУМЦИ

У неколико наврата *Позоришни лист* доноси написе о познатим иностраним глумцима, који београдском читаоцу и посетиоцу позоришта оног времена могу бити занимљиви као информација или материјал за поређење са нашим уметницима. Ови чланци су углавном преношени из страних извора, али они, као и обично, или нису наведени или су потписи нејасни.

„Ермете Новели и талијанско позориште“ је текст о стању у италијанским театрима, о томе како је глумачки позив породични посао, иде с оца на сина кроз генерације и углавном је пун одрицања. Највише о тешким почецима и потоњем успеху чувеног глумца Новелија који је постао интернационална звезда и обогатио се, те размишља да у Риму установи стално позориште које би посветио Голдонију (бр. 27/I). Касније, у бр. 39, година II, рубрика „Драмске и музичке вести“ јавља да је отворена „Голдонијева кућа“ (Casa di Goldoni), са много блеска и сјаја, а потом *Позоришни лист* повремено прати збивања у овом театру (на пример приче о новим премијерама у бр. 49 и 63/ II).

Сер Хенри Ирвинг

„Сер Хенри Ирвинг“ – текст у наставцима о „највећем енглеском савременом глумцу“, доноси детаљну уметничку биографију, са критичким освртима на поједине улоге. У чланку доминира став да енглески глумци, уопштено гледано, нису ни близу уметничких достигнућа „континенталних“ колега, нарочито немачких и француских. Овакве оцене се могу објаснити тумачењем потписа. Наиме, у загради лево стоји В. и. W. а десно Ј(евта) У(гричић), што нам дешифрује једна вест

из истог броја (55): чланак је написан „по раду немачког књижевника Хермана Конрада“ и на „основу властитога посматрања уметника“. Дакле, изворник је немачки те стога пристрасан, а српски ђаци, у које је свакако спадао и Угричић углавном су се школовали у Аустрији, Немачкој или Француској, па су ове културе боље познавали и протезирали (бр. 50, 53, 54, 55/I).

„Едмонд Го – велики глумац из Комедије француске“ – хвалоспиви о тада чувеном француском глумцу, поводом његове смрти (марта те године). Истиче се његова улога у пропагирању реалистичког стила игре (бр. 55 и 56/I).

Дописник из Русије „Круна“ јавља о руској глумици, а превасходно оперској певачици, која је у априлу умрла у дубокој старости и скоро заборављена (прекинула каријеру пре више од пола века) у чланку „А. Ј. Воробјева-Петрова“ (бр. 62 и 64/I).

„Цецилија Сорел, члан Народног позоришта Одеона у Паризу“ – о младој и прелепој, 27-годишњој француској уметници, о њеном случајном уласку у позориште и досадашњем напредовању. Овде је наведен извор, часопис „Le Théâtre“, св. 51, за фебруар 1901. (бр. 64/I).

Чланак „Отац *Злога духа*“, о бечком комичару и писцу лакрдија Јовану (Јохану) Нестроју, објављен је поводом 100 година од његовог рођења. Код нас је игран његов комад *Лумпације вагабунда*, који је тада преведен као *Зли дух* (бр. 55/II).

Број 69/II, под насловом „Аделаида Ристори“ доноси вест да се Италија спрема да величанствено прослави 80. рођендан своје велике глумице, и њену уметничку биографију.

ВЕСТИ ИЗ СВЕТА

Позоришни лист има две рубрике којима своју публику редовно, скоро у сваком броју, обавештава о мање или више значајнијим догађајима из Европе и света – „Из позоришнога и уметничког света“ и „Драмске и музичке вести“, а у другој години објављивања и рубрику „Листак“. Будући да нема прецизног критеријума који раздваја ове рубрике, овде ће бити посматране у истом поглављу. Вести су објављене углавном без наведених извора и без потписа аутора; само је понеки дужи текст потписан иницијалом. То су некад само цртице од једне реченице, најчешће кратки текстови од по неколико реченица, али понекад су то и дугачки текстови у више наставка. Вести из света јављају о: новом комаду неког ауто-

ра (некад укратко препричан), припремама за премијеру неког комада у неком позоришту (такође понекад уз кратак садржај комада), оценама критике, гостовању неког уметника у неком граду, јубилеју неког познатог уметника, одласку у пензију или о смрти (обично пропраћено кратком биографијом), репертоару неког театра, оснивању неког новог театра или уметничке школе; то су и извештаји са појединих премијера, преглед раста цена улазница током неколико деценија, финансијски проблеми појединих театара, анегдоте, скандали (у Њујорку глумица на отвореној сцени убила колегу), занимљивости (који је први писац „изазван“ на сцену и кад, кад су се и како јавили у позоришту звиждуци као знак негодовања)...

У рубрици „Из позоришног и уметничког света“ је, између осталог, дужа прича о музичким догађањима у Бечу и закључком: „Са пријатним расположењем може се констатовати да Словени у Бечу и на музичком пољу потискују Немце и сваком приликом показују да су од њих бољи и већи“ (бр. 5/I). Потом текст о позоришту у Мађарској констатује да је, поред политичких и финансијских, велики проблем и криза драмског списатељства које се наши суседи нарочито труде да подстакну (бр. 9/I). Типично позоришним феноменима баве се текстови: о Сардуовом деспотизму на пробама (бр. 9/I); о лакоћи којом је Росини компоновао (бр. 10/I); о томе колико су поједини глумци и певачи зарађивали или бивали награђени (бр. 32/I); о позоришној критици у дневним листовима – из пера једног француског критичара (бр. 33/I); о улози шаптата у савременом театру, и какав су став и однос према суфлеру имали поједини светски познати глумци (бр. 57/I и 4/II); о „пољупцу у уста на позорници“ – како је све чешћа појава, уз неколико кратких анегдота (бр. 58/I); о „позоришним објавама“, тј. листама, плакати-ма (изум шпанског писца Козма Д’Овјела датира нешто пре времена Сервантеса, а дотле су представе најављивали добошари; тек касније, у Француској, на листу долази име аутора комада, а много касније и глумаца – бр. 60/I); о глумачкој трети, и како се неколико познатих светских глумаца оног времена борило са том непогодом (бр. 28/II)... О феномену коришћења реквизите говори дуги текст о полемици која се повела у француској штампи поводом изјаве неког критичара да у салонском комаду нема места реквизити као што је штап; одговара му глумац Ле Баржи, уз мноштво примера који показују да, иако можда заиста нема реалистичку утилитарну сврху, штап даје глумцу безброј могућности да изрази различита

расположења и стања (бр. 8/II).

Занимљива је и легенда „Зашто у Кини нема глумица?“ – цар Јунг Чинг се заљубио у лепу ученицу императорске позоришне школе, и оженио је. Кад је на власт дошао њен син, она је из чисте сујете издејствовала забрану, и „едиктом од 1736 године било је једанпут за свагда забрањено да жене представљају женске улоге“ (бр. 28/I). *Лист* обавештава и о прослави 25 година уметничког рада Мари-

С. Бернар и К. Коклен

је Марјусове Петипа, чланице петроградске Царске балетске трупе, ћерке Маријуса Петипаа, нарочито познате по својим виртуозним извођењима народних и карактерних игара (бр. 40/I), те о гостовању Саре Бернар и Коклена у САД, од октобра 1900. до маја 1901, где су одиграли 166 представа, уз податак да је она зарадила око милион франака у злату (бр. 54/I).

Како бројеви одмичу, рубрика „Из позоришног и уметничког света“ се скраћује, потом проређује и најзад нестаје. Рубрика „Драмске и музичке вести“ се у првој го-

дини разликује по томе што вести немају наслове, али су по садржају од почетка веома сличне. У другој години све више почињу да личе на оне из рубрике „Из позоришног и уметничког света“, да би до краја објављивања *Листа* наставиле да живе само „Драмске и музичке вести“. Треба нагласити да се, нарочито у каснијим бројевима, овде повремено појављују и вести из земље, као и у рубрици „Листак“.

За београдског читаоца свакако су најинтересантнији били текстови о актуелној представи по комаду Николе I Петровића која је играна у Немачкој, са изводима из четири критике објављене у тамошњој штампи (бр. 39/I) и једно мало закаснело сведочанство о међународном успеху *Гордане Лазе Костића*. Поводом потоње *Лист* преноси (како читамо у рубрици „Позоришне вести“ одмах изнад првог наставка, у броју 24/II) критику Жила Леметра, францу-

ског академика, објављену у „Журналу де Деба приликом превода Гордане на француски језик, пре десет година“. Критичар подробно препричава и анализира овај комад, дајући опаске на менталитетске и културолошке специфичности Балкана, те завршава: „У тој комедији има нечег варварског и дивљег што нам се чини оригиналним. Да сам директор у Одеону или Театр-Либру, мислим, да се не бих устезао играти је“ (бр. 24, 25 и 26/II). Још једна вест о „нашима у свету“ јавља да је „главни редитељ“ минхенског позоришта Јоца Савић кренуо

Јоца Савић (МПУС)

са трупом на турнеју по Немачкој и Аустрији, где ће играти представе у корист немачког глумачког удружења (41/II).

Значајна је била и кратка објава о „Великој школи за драматску уметност“ у Берлину, у чијој настави се изучавају: „техника говора, изображавање органа, енглеска и француска конверсација, наука о костиму, настава у мачевању, у игрању и кретању, историја немачке уметности, театарска

техника, предавања у историји књижевности и театарском праву, рецитација, учење улога, пробе на позорници, вештина режије, испитне представе, јавне представе“ (бр. 15/I). Занимљив је и извод из извештаја Удружења немачких глумаца, са статистичким подацима о броју чланова, броју пензионера, приходима и расходима... После дуже дебате чланицама удружења је признато и бирачко право у Удружењу, са јасним образложењем да глумице на сцени имају равноправни положај са колегама (бр. 51/II).

Из неког разлога, Уредништву је изузетно било стало да читаоце подробно упозна са драмама *Електра*, шпанског аутора Бенита

Переса Галдоса и *Михајло Крамер* Герхарта Хауптмана⁴⁷. О првом делу се најпре у броју 18 из прве године дају основне информације о комаду, да би у бројевима 9 и 10 из друге године изашао обиман текст о драми, са деловима дијалога. Овог пута се представа наводи као пример колико политички театар (реч је о клериканцима и њиховим противницима) може да делује на публику и масе, јер је у Мадриду изазвала велике демонстрације. Број 53/II, пак, пише да је *Електру* у Француској поставио Коклен Старији, али је сасвим пропала, јер је тамо незанимљива: није политички актуелна, а очигледно нема уметничких квалитета. О Хауптмановом комаду је прва вест објављена већ у другом броју *Листа*, потом је у првој години писано и у бројевима 30 и 31, па у бројевима 12 и 13 у другој години – веома слично као о драми *Електра*, уз поређење са ауторовим ранијим делима и констатацију да постаје „мрачан писац“. Једна вест из рубрике *Од Уредништва* у броју 13/II објашњава да су „реферати“ о ова два комада из пера „једног француског критичара“ (Арвед Ђарин) а да су објављени иако је о овим комадима већ писано у првој години, зато што су исцрпнији и зато што је било занимљиво видети како један критичар мисли о овим „модерним драмама“.

Елеонора Дузе

Поред прича о римској премијери Д'Анунцијевог комада *Мртви град* и игри Елеоноре Дузе (бр. 53/I), о успеху нове оперете Артура Саливана и неуспеху сер Хенрија Ирвинга у новој улози, Шекспировог Кориолана (бр. 66/I), о драми *Quo vadis?* Емила Мороа по роману Сјенкјевича (бр. 2, 3 и 4/II), новој драми хрватског писца Срђана пл. Туцића *Бура* (бр. 27/II), о премијери Судермановог комада *Част* у Антоановом театру (бр. 29/II) и др,

47 Нека Хауптманова дела су тих година играна код нас, у плану за ту сезону је био *Кириџија Хеншел* – игран је тек 1905 – али *Крамер* није помињан. Поменути шпански писац никад није игран на сцени Народног позоришта.

рубрика „Драмске и музичке вести“ доноси напise и о егзотичним театрима: о јапанској трупи Саде Јако и њеног мужа која у Европи и САД има великог успеха, па Кинези желе да пођу њиховим стопама и прикажу своју позоришну традицију (бр. 31/II), о истој трупи која је наступила у Берлину, у „централном позоришту“ (бр. 36/II), о позориштима у Индији која дају Шекспирове комаде, али прерађене тако да их публика разуме (у *Хамлету*, на пример, нема сцене са гробарима; бр. 47/II).

Обе рубрике су доносиле и оно што бисмо данас назвали „позоришне пикантерије“, па чак и скандале: о обичају оперских певача, нарочито певачица да тако „украшавају“ композиције које певају да их често ни сами аутори не препознају (бр. 5/II); о управнику једног театра који, у рекламне сврхе, објави да нека представа није погодна за омладину – и ето пуне сале одраслих (бр. 7/II); о новооткривеној болести, *агорафобији*, која је „специјално глумачка (...) страх од празног простора на сцени“; међу оболелима је и Коклен Старији (бр. 7/II). Ту би дошла и сторија о критици објављеној у Норвешкој – како је нека трупа играла комедију „неког Шекспира“ *Веселе жене виндзорске*, у којој рецензент уз све негодовање и омаловажавање дела каже и: „такав је комад и сувише сирота и бедна храна, на коју не би требало позивати образовану публику“, уз коментар о неуком критичару, да у Норвешкој „пише сваки о позоришту“ (бр. 2/II). Такође и напис о припреми музичара у Енглеској за свечаност крунисања краља Едварда VII: композитор којем припадне ова част имаће велики хонорар, а и могућност да, исто за велике паре, продаје „места у оркестру и хору“, јер богати радозналци добро плаћају да на овај начин присуствују крунисању из највеће близине, помешани са музичарима (бр. 28/II). На најаве да ће у Инсбрушком позоришту гостовати глумица Халтон, припремале су се велике демонстрације – зато што ће глумити на енглеском језику. Страсти су се стишале кад је управник пред представу обзнанио да је уметница Американка, а не Енглескиња, а и она „није крива што немачки језик није свуда уведен као позоришни језик“ (бр. 32/II). Француски писци желе да се групно упишу у чланове „руског литерарног друштва“, не би ли тако дошли до тантијема за своја дела која се у Русији масовно играју, јер та земља није приступила међународној заједници за заштиту ауторских права (бр. 55/II).

Ово је само кратак преглед пробраних вести и дужих прича које је у рубрикама „Из позоришног и уметничког света“ и „Драмске и

музичке вести“ *Позоришни лист* доносио у великом броју. Већим делом, ови садржаји су били информативног и образовног карактера, али исто тако и – забавног, јер обилују анегдотама из позоришног живота.

* * *

Позоришни лист о иностраном позоришном животу пише из најширег угла: са историјског аспекта, социолошког, архитектонског, организационог, етичког, естетичког и продукционог, са становишта односа позориште–публика, публика–уметник, позориште–уметник, позориште–критика, уметник–критика, о репертоару, сталешким питањима, понашању уметника на сцени и ван ње, о понашању публике на представама.

Овим садржајима *Лист* испуњава свој образовни задатак – у односу на публику, али и у односу на чланове Позоришта, који су на овај начин ширили знања о уметности и професији којом се баве и добијали могућност поређења са иностраним искуствима па донекле чак и могућност практичне примене неких од тих сазнања. Ови текстови су били и својеврсна школа и за драмске писце који су ту могли да прочитају многе корисне описе, критике, сугестије. И прави (увек малобројни) љубитељи позоришта су у овим текстовима налазили нова сазнања, као и материјал за поређење са театром који познају и воле. Али и шира публика, па и она нова, могла је да у причама о иностраним театрима некад и сад прочита многе занимљивости и анегдоте, који су је несумњиво привлачили позоришту.

ТЕОРИЈА

Будући да је *Позоришни лист*, слéдећи основне задатке Позоришта на прелазу између два века, на себе преузео и образовну функцију – и то не само у односу на публику већ и у односу на чланове Народног позоришта – сасвим је логична појава низа текстова који би се, најшире узевши, могли сврстати у област теорије позоришта и позоришне уметности. Имајући у виду да је то време када у нас готово да нема стручне литературе везане за позориште, као ни позоришне школе, појава оваквих текстова у позоришном гласилу је оправдана. Може се рећи да су ови написи, мада стручни, најчешће намењени ширем слоју (не заборавимо, ипак пробраних читалаца, то јест позоришној публици, и то превасходно оној „сталној“), премда се повремено јављају и уско стручни текстови. Само неколицина оваквих текстова, нарочито у доба активног ангажмана Јевте Угричића, изразито је компликоване форме и престручне садржине (као на пример чланак о Есхиловој *Орестији*, који подразумева читаоца изузетног, уско специјализованог – књижевног, историјског, позоришног образовања, или текст „Музика првих културних народа“, очигледно намењен музиколозима и понеком образованијем музичару – аутор првог је Н. Stümcke а анонимни преводилац вероватно Угричић, док је аутор другог написа др Ludvig Noht).

Како ови текстови нису непосредно везани за Народно позориште, овде ће, сврстани у неколико основних тема, бити само наведени, уз кратки опис садржаја.

ЕСТЕТИКА

„О узвишеноме“ – естетичко-етичка размишљања о појму „узвишено“ (бр. 8/1).

ПОЗОРИШТЕ

„Panem et circenses“ – о значају ове фразе (хлеба и игара) у старом веку и о неопходности друштвене бриге о масовним облицима забаве (и културе) у свим временима (бр. 11/1).

„Ернесто Роси – О уметнику и писцу“ – дужи есеј о уметности, о

позоришту, о писцу, глумцу, о разликама између идеалистичког и реалистичког приступа у делима, између „уживљавања“ и „имитирања“ у глумачком приступу... Росијев текст превео Б.(огобој) Ручовић (бр. 19, 20, 21, 22, 23, 24/I).

„Успех на позорници“ – дуг теоријски текст о сложености театарске уметности, о томе шта све треба знати и колико искуства је неопходно да би се позориште могло разумети, те колико је непредвидиво и како су често и најбољи познаваоци и дугогодишњи ствараоци позоришта грубо грешили у проценама да ли ће неко дело имати успеха или не, као и како су неки данас чувени комади на премијерама пропадали и бивали извиждани – уз анегдоте (бр. 39, 40, 41, 42, 43, 45/I).

„Значај позоришта за модерно друштво“ – предавање барона Алфреда Бергера⁴⁸, проф. на Бечком универзитету, потоњег управника Новог позоришта у Хамбургу. Изузетно занимљив есеј о потребама савременог човека и начину на који управник позоришта мора да их задовољи, не повлађујући им, већ тако што ће учинити да „уживање“ које гледалац (који тражи „мирноћу и душевну прибраност која се не добија одмах заједно са куповином позоришне улазнице“) очекује од театра после умног, нервног и физичког прептерећења свакодневним послом – нађе и у делима најквалитетније поезије: „Као и приређивач Божанствене комедије, тако мора да ради и управник земаљске комедије“ (бр. 26 и 27/II).

ДРАМА

„Шекспирови погледи на драмску уметност“ – анализа познатог Хамлетовог „говора глумцима“, са закључком да, нажалост, многи ни данас не следе ове мудре савете великог уметника (бр. 10/I).

„О драми“ – кратак есеј Виктора Игоа о томе да постоје три врсте гледалаца: жене (које желе на сцени емоцију, страст, дакле трагедију), мислиоци (који желе размишљање, карактере, прави живот, дакле комедију) и гомила (која захтева искључиво радњу, сензацију – мелодраму). И тако се, из потребе да задовољи све три врсте гледалаца, родила драма (бр. 11/I). Чланак „Руж Блаз“, о познатој драми Виктора Игоа која се у то време игра на нашој сцени, представља у неку руку наставак овог есеја. Препричан је садржај

и дата анализа комада, али је веома нејасно шта припада Игоовом предговору овој драми, који се наводи као извор, а шта су коментари преводиоца-приређивача (бр. 23, 25, 26/I).

„Госпођа с камелијама“ – есеј о овом чувеном делу А. Диме Сина, очигледно из пера анонимног Београђанина који је живео (вероватно се школовао) на страни, гледао овај комад на сцени Бургтеатра, често у насловној улози гледао ненадмашну Елеонору Дузе (бр. 32 и 33/I).

„Есхилова *Орестија* на модерној позорници“ – похвала новом преводу ове трилогије на немачки језик, поређење са претходним преводима, те детаљна анализа неких скоријих извођења на сценама немачког говорног подручја (бр. 57, 58, 59/I).

„Проблем трагике“ – прилично сложена естетичко-етичка студија о томе како је могуће да људи, нарочито они образованији, воле жанр који доноси крв и несрећу. Текст трага за историјским коренима овог питања, за физиолошком условљеношћу (говори се и о мазохизму, о ономе што бисмо данас назвали „екстремним спортовима...), трага за различитостима условљеним културолошким и националним факторима⁴⁹ (бр. 14/II).

„Драмски занат“ – у другој години објављивања излази дуги циклус текстова пренесених из француског недељника *Revue bleue* (бр. 20, 21, 22, 24, 25, 28, 36). Како сазнајемо у рубрици „Од Уредништва“ објављеној уз први наставак, ови написи „доносе много нових ствари – писци су им најновији драмски књижевници – и свакако ће занимати наше читаоце, а нарочито драмске писце и уметнике, макар се и не слагали у свему са њима“. У различитој форми (одговор на питање, есеј, полемика, интервју – први и једини интервју у *Листу*, са писцем Морисом Донајем, пренесен је из француске штампе, у бр. 21/II) савремени драмски писци⁵⁰, који се

49 Наведени извор: *Problèmes d'Esthetique et de Morale*, од С. R. C. Herekenrath.

50 У оквиру наслова „Драмски занат“ објављени су текстови следећих драматичара: Пол Хервије (Paul Harvieu – бр. 20), Морис Донај (Maurice Donnay – бр. 21), Франсоа де Кирел (François de Curel – бр. 22), Алфред Капи (Alfred Capus – бр. 22), Едмонд Ростан (Edmond Rostand – бр. 24), Брије (Brieux – бр. 25), Емил Фабр (Émile Fabre – бр. 25), Фернан Вандерем (Fernand Vandérem – бр. 28), Жан Жилијан (Jean-Jullien, бр. 28), Жорж Ансеј (Georgs Ansey, бр. 36), Жорж Порто-Риш (Georges de Porto-Riche бр. 36). Текст Пола Хервијеа изазвао је праву полемику, па је *Позоришни лист* објавио и неке реакције Ханрија Фукијеа („Господину Полу Харвије“, бр. 21) и Густава Ларумеа („Симпатична личност у позоришту“, бр. 23). Имена писаца су у ондашњој транскрипцији и у оригиналу пренета из *Позоришног листа*.

више не придржавају класичних образаца писања драме, говоре о својим назорима, правилима, „формулама“, начелима (или њиховом одсуству)... У текстовима се често помињу њихови комади и ликови из појединих комада (који нашој публици ни у то време свакако ништа нису значили), а једнако су честа и позивања на ауторе и дела из прошлости (који су и данас а нарочито онда били познати само ученој публици), као и на естетичка правила која су важила кроз историју драмског стваралаштва, те је сасвим сигурно да су ови текстови превасходно били намењени тадашњим и будућим драмским писцима. У броју 36/II, испод Порто-Ришовог кратког одговора на постављену тему, анонимни приређивач овог циклуса текстова је дао неку врсту прегледа и резимеа свега објављеног, уз цитиране речи извесног архитекте у закључку: „Теорија је немоћна да створи уметничко дело, али она допушта уметнику, да своје замисли доведе у равнотежу“.

„Модерна драма“ – иако не припада претходном циклусу текстова, ова студија би могла бити нека врста научног контрапункта поменутих написима из пера драмских аутора. Овде се, правим професорским приступом, даје преглед развоја драмске књижевности кроз неколико последњих векова, да би се дошло до теорије и праксе, уз наведене примере из савременог стваралаштва (аутор проф. др Карл Лампрехт, бр. 33 и 34/II).

ГЛУМА

„Основи глумачког талента“ – есеј о специфичностима глумачког заната и потреби да се овлада, како бисмо данас рекли, основним „глумачким средствима“, то јест сопственим телом и гласом (бр. 58/I – пише да ће се наставити, али то се није десило).

„Карактер смеха“ – према новој теорији неких француских научника, по томе да ли се човек смеје *ха-ха*, *хе-хе*, *хи-хи*, *хо-хо* или *ху-ху*, може се одредити његов карактер. У том контексту, наводе се примери како се у позоришту (и приватно) смеју неке важне личности: краљ Едвард VII, цар Никола II, румунски и италијански краљеви, енглеска и италијанска краљица, неке глумице... Иако говори о новим теоријским поставкама једног феномена из живота који се рефлектује и на сцени, текст је превасходно забавног карактера (бр. 4/II).

МУЗИКА

„Оперетска музика“ – поводом смрти оперетског композитора Едмонда Одрана, Пјер Лало је дао текст о историјату настанка ове врсте музике, уз лепе речи о њеним утемељивачима – Офенбаху и Хервеу. За све остале, рачунајући и Одрана, овај критичар има само замерке, јер су напустивши основни курс, безусловну веселост и раскошну комику, запали у тривијалност (бр. 29/II).

„Музика првих културних народа“ – историјско-културолошко-теолошко-музиколошка студија настанка, улоге и значаја музике у древним културама, карактеристикама њихових инструмената, лествица, мелодике, хармоније... даје повремено паралеле са савременом „западноевропском“ музиком и наводи примере у савременим делима који су инспирисани старом музиком различитих поднебља. Изразито стручан приступ, разумљив и интересантан вероватно само неколицини музички врхунски образованих читалаца (аутор др Ludvig Nohl, бр. 31, 32, 33/II).

„Музика као лек“ – доста невешто, вероватно преведен а не написан текст о дотадашњим теоријама и практичним експериментима којима је требало установити евентуалну улогу музике у лечењу болесника – посебно душевних (бр. 55/II).

„Мађарска музика“ – веома занимљив лирски есеј о историјату и карактеру мађарске изворне, народне, циганске музике; одличан пример како се стручан, научни текст, може дати обичним језиком, једноставним стилем, и како додатно зачињен субјективним ставом и сетно-меланхоличним сећањима, чини изузетно пријемчиво штиво које лако и неосетно постиже свој просветно-културолошки циљ (аутор др Louis v. Marguet, бр. 57 и 58/II).

* * *

Између осталих акција које је покренуо, Нушић је за време своје кратке управе покушао и да оснује Глумачку школу – чији недостатак се годинама осећао. Иако ову идеју није успео да оствари, он и његови сарадници су чинили све што је било у њиховој моћи да преко *Позоришног листа* позоришним делатницима приближе нека корисна сазнања.

Текстови из области теорије позоришне уметности иманентно претпостављају обављање просветне функције коју је *Позоришни лист* себи наменио. Образовни утицај је у овом случају превасходно усмерен ка људима у Позоришту и око њега, а нарочито драмским писцима. Стога је, осим општих тема из области позоришне историје и естетике, посебан акценат стављен на теме из области драматургије, а неколико текстова говори о глуми и музици у театру.

Упркос стручним темама, својим приступом и формом, ови текстови су у већини случајева приступачни и образованијима и заинтересованијима из редова публике.

„ИЗА КУЛИСА“

У очигледној жељи да читаоцима, то јест публици приближи театар и са оне друге, незваничне стране, из угла познатог само онима „с друге стране завесе“, Уредништво објављује и читав низ текстова који би се могли сврстати у категорију „иза кулиса“. Овде ће бити разматрани по темама о којима говоре.

ДРАМСКИ ПИСЦИ И ДЕЛА

„Први комад“ је наслов текста Алфонса Додеа о томе како је доживео најпре велику срећу кад га је у иностранству нашла вест да се његов први комад поставља у париском Одеону и још веће разочарање кад је свој текст и своје ликове угледао на сцени, сасвим другачије него што их је замислио и написао (бр. 28 и 31/1).

Занимљива белешка Лудвига Барнаја, дворског саветника и чувеног тадашњег немачког глумца и директора позоришта, „Једна проба из *Хамлета*“, преноси доживљај са гостовања у Паризу где је присуствовао проби чувеног Шекспировог комада, у Théâtre Français. На проби је, очигледно, најуваженији положај заузимао „писац“, извесни Мерис, који је комад, са тада већ покојним Димом Оцем превео и веома грубо прерадио. На неколико места Барнаји није могао да се уздржи и питао је одакле неке сцене које Шекспир није написао, и где су неки ликови које свакако јесте – и то с разлогом – на шта је љутити „писац“ увек најпре надмено тврдио да је тако у оригиналу, да би на крају увек установио да је то била – Димина интервенција (бр. 36 и 37/1).

Прича о заједничком писању комада, „Сурадње драмских писаца“, обилује примерима познатих и непознатих коаутора драмских текстова, уз анегдоту да се млади Мерис, кад му је издавач казао да му је роман добар и да би га штампао кад би аутор био Дима, обратио старијем колеги, и овај му „на невиђено“ одобрио да се послужи његовим именом. Тек касније је признао да управо чита један свој роман „који још не знам, али који ми изгледа да је прекирасан“ (бр. 59/1). О коауторству говори и чланак „Пут око земље“ – како је настао и како је дошао на сцену овај чувени комад (и роман) Жила Верна, те ко су били коаутори (бр. 61/1).

Мало збркан текст „Из анегдота о Госпођи с камелијама“ прича о

настанку и отежаном доласку на сцену овог Диминог комада, са анегдотама (бр. 61/I).

Текст немачког драмског писца (потпис: Хајнрих Лее) „Тантије-ме – Индискреције из позоришног живота“ демантује заблуде да драмски писци чији се комади играју много зарађују. Он признаје да има и таквих, али свега неколицина. Следи објашњење о томе шта законска регулатива (10% од бруто прихода) значи у пракси, те симпатична анегдота о цењкању са управником позоришта у провинцији које се завршило на 4% (бр. 56/II).

РЕЖИЈА

Текст „Сардуова проба (Водвиљ 1877)“ заправо су белешке А. Мортиера (у тексту се помиње редитељ Амброаз – могуће је да су то његове белешке, али у чланку није назначено) о томе колико се Сарду ангажује на свакој проби свог комада, којом суверено влада, на којој нико са стране не сме да присуствује, а сви морају да удовољавају његовим жељама и захтевима, па и каприцима (бр. 29/I). О Сардуовом деспотизму на пробама је већ писано у рубрици „Из позоришног и уметничког света“ (бр. 9/I).

„Лаубе као редитељ“ је чланак који драмског писца, чији комади су и у нашем театру у оно време доста играни, представља у улози редитеља. Његов приступ раду на комаду је веома сличан ономе који имају данашњи редитељи, што је у то време и у Немачкој и у Европи било веома авангардно, а за наше услове сасвим необично: он узима и лошије комаде јер су му већи изазов, па их надградњом претвара у одличне представе, дели улоге ван устаљених „типова“ и „фахова“, чиме пред глумце поставља изазове који често доводе до изванредних открића. Раду за столом морају да присуствују сви чланови тима, при чему често чита он сам (изванредно), на распоредним и свим осталим пробама се комад дорађује, пре-краја, он често форшпилује... (бр. 36 и 37/I).

ГЛУМА

„Из бележника једног импресарија Аделине Пати“ говори о ружним странама глумачког живота (честа путовања, замори, ризици, неизвесност...). Ако пак нека глумица и успе, и постане звезда, чекају је нове муке међу којима су и молиоци. Међу њима су најгори богаташи који од глумица траже корисницу за ову или ону „до-

бротворну целъ“, а сами од тога само извлаче личну корист. Знајући ово, импресарио описује како је једном одбио овакве молиоце, израчунавши им колико он и глумица од те вечери губе новца, те рекавши да ће се они те добити радо одрећи, иако нису богати, чим сви организатори ове акције, који јесу богати, одвоје исту суму. Молиоци се разбежаше и не вратише се (бр. 10/I).

Напис „Испред и иза кулиса“ извештава о чешком часопису који је спровео анкету међу глумцима и доноси одговоре тада чувеног глумца Бургтеатра, Зонентала, на неколико питања: како спрема улогу, шта осећа кад стане на сцену, шта ради између чинова и сл. (бр. 11/I).

Још један текст Лудвига Барнаја (из његовог дела *Позорница и свет*) „Шминка на позорници“, заступа и образлаже став да је шминка на сцени неопходна, насупрот све јачој супротној тенденцији коју прокламују Елеонора Дузе и слични (бр. 19 и 20/I).

Милка Гргурова

Белешке Милке Гргурове „Цртице из глумачког живота“ износе ружне стране глумачког живота – сурове захтеве, нужност да се публика не изневери ни у најтежим „приватним“ ситуацијама: глумац игра и кад му најмилији умиру... (бр. 28 и 29/I). О истој теми, овог пута на примерима страних глумаца, говори чланак „Драме на позорници“ (бр. 60/I).

„Уметничка скромност“ је још један, кратак чланак о глумачкој етици, који констатује

да „већи људи имају увек више скромности, него мањи“ – уз сликовите анегдоте како су два глумца различитих талената и „величина“ на различите начине одговорила на одушевљење публике (бр. 52/I).

О припремама праизведбе комада *Дон Цезар од Базана*⁵¹ објављена је подужа анегдота, из пера Адолфа д'Енерија, једног од

51 У Народном позоришту је премијера била 22. септембра 1874, али једну од обнова је имала 1. јануара 1900.

аутора (други је био Филип Диманоар), о томе како је насловна улога била намењена Фредерику Леметру, али је он све до премијере, упркос свим сугестијама, а уплашен да га публика не поистовети, поново, са улогом којом је постигао велики успех (Роберт Лупеж) – тумачио овај лик веома озбиљно. На самој премијери, док је трајао увод у којем се он не појављује, пало му је на памет да би могао да буде пијан и – лик је створен. Он је нов карактер беспрекорно спровео кроз читав комад, на радост публике, аутора и управе (бр. 66/I).

СЦЕНОГРАФИЈА

Текст под насловом *Код позоришног декоратора*⁵² у рубрици „Листак“ доноси веома занимљиве податке како се у оно време правила сценографија коју су углавном чинила огромна исликана платна (бр. 47, 48, 49 и 50/II).

ВЛАДАРИ И ТЕАТАР

„Наполеон I и позориште“ је дуги чланак у наставцима о брижљивој пажњи коју је Наполеон поклањао уметности, посебно музици и театру, о критичким ставовима које је саопштавао уметницима и које је бележио, а нарочито о дугогодишњем веома присном пријатељству током којег је тадашњи чувени глумац-трагичар Франсоа Жозеф Талма од генерала и потоњег цара добио небројено много подука о неопходности да се на сцени буде природан и истинит. У наставку „фељтона“ највише пише о цензури у току каснијег периода његове владавине (бр. 34 и 35, потом 47, 48, 49/I).

Текст „Засебне представе Лудовика Другог“ говори о баварском краљу изузетно наклоњеном уметности, нарочито позоришној, који је, схвативши да не може уживати у представи јер је увек предмет интересовања публике, једном организовао да се представа одржи само за њега, и кад је то успео, претворио је овај необичан метод у праксу. У тексту се конфронтирају различита мишљења о овоме, од негодовања уметника који не могу да играју пред празном салом, до похвала краљу који је, како бележи Ернст фон Посарт, глумац и директор ансамбла који је више деценија наступао пред Лудовиком, умео да награди уметнике и аплаузима и разно-

врсним поклонима. Његовом будном, искусном, упућеном и образованом оку и уху није могла да промакне ни најмања недоследност у извођењу, захтевао је непрекорну историјску аутентичност, захваљујући чему је немачко позориште његовог доба, а и задуго после, било снабдевано скупом и разноврсном техничком опремом (бр. 5, 8, 9/II).

Поред ових, углавном информативних, забавних па и поучних текстова, објављен је и чланак „Незнатан свет“ из „Figaro Illustré“, који после кратког увода о значају позоришних упосленика који нису глумци, са очигледним несимпатијама говори о понашању хорских певача и певачица у Француској (то су представници најразличитијих занимања и „дневних професија“, немају никакво образовање ни таленат, уображени су упркос бесперспективности, непрофесионални на сцени...), потом износи још горе мишљење о статистима, уз свега неколико површних, мада објективних реченица о техничком и другом пратећем особљу (бр. 8 и 9/I).

ПРИПОВЕТКЕ

Да би приближило позориште публици, Уредништво одлучује да, поред рубрике „Листићи“ коју повремено објављује а која доноси занимљиве мисли, белешке, цитате о позоришту и уметницима, анегдоте, вицее... у другој години почне са објављивањем краћих књижевних дела која говоре о театру. Најпре је, у оквиру нове рубрике „Листак“, објављена приповетка у наставцима Хермана Зудермана „Северна звезда“, о Антониу Лагрију, распусном аутору опере *Le nozze del banditto* који се, намамљен причама о раскошним плавушама а нарочито звезди тамошње Опере, одазвао позиву пријатеља-диригента да дође на далеки нордијски север, где овај спрема његово дело. Опчињен чарима бајне певачице, Лагријој се дуго безуспешно удвара, а она дуго успешно одолева. Ту се уплиће и њена сестра... Објављивање почиње у броју 3, а наставља се у бр. 4, 5, 6, 7, 8, 11 и 14/II – на крају овог, осмог дела стоји: наставиће се (а и прича евидентно није завршена), али наставка није било. У бр. 13 је, додуше, изашла цртица *Од Уредништва* која каже да у неколико бројева није било места за „Листак“, али да ће се у „два три броја која за овим иду дати више места *Листку* и тиме завршити ова прва приповетка у нашем листу“. Изашао је, као што се види, само још један наставак.

У бројевима 18, 19, 20, 21 и 22/II *Позоришни лист* доноси при-

чу „Из успомена једног драмског песника“. Иако је могуће да је ово заиста део нечијих мемоара, већа је вероватноћа да је реч о приповеци о почецима талентованог писца. Послао је свој први комад директору театра, овај га позвао на разговор и – ту почињу рушења многих младалачких заблуда и наивности: директор му тражи да тако брижљиво дотеран комад – преради, на читаћој проби глумци, који нису ни налик оним узвишеним бићима које је гледао на сцени, немају поштовања ни према њему ни према његовом „чеду“, редитељ га третира као нужно зло, на следећим пробама неки од почетка „глуме“, неки „маркирају“, неки праве сцене и „враћају улогу“, неки ни на последњој проби не знају текст... Премијера. Млади писац луд од треме, управник га теши. Глумци, преобраћени, у костимима и под шминком, максимално концентрисани, на висини својих задатака. Публика се смеје, аплаудира, већ после другог чина позива на сцену писца... Уз још много детаља – једна успела прича која одлично описује живот и рад у театру (потпис M-il).

Већ у следећем броју је објављена краћа приповест К. Желенског „У ропству“ – о младом, повученом, скромном и савесном глумцу неке путујуће трупе, којег се „дочепала“ старија суфлерка са надимком Пијавица, свима сем њему добро позната по својој промискуитетности и прохтевности, по којима је и добила надимак. Остале колеге нису хтеле да се мешају, па неискусном момку ништа не рекоше, али кад јадник убрзо одузе себи живот, многи пожалише што не проговорише на време (23/II).

Вероватно услед недостатка сличних књижевних дела, „Листак“ убрзо такође почиње да доноси вести и анегдоте, па се не разликује од „Драмских и музичких вести“ или „Из позоришнога и уметничког света“, а доста се преклапа и са „Листићима“.

* * *

Уредништво *Позоришног листа* са Нушићем на челу добро познаје своје читаоце и позоришне посетиоце, стога гласило редовно обогаћује садржајима који говоре и о животу позоришта који се не види из гледалишта. Ове, увек интригантне теме, најлакше ће постојећу публику још чвршће везати за позориште, а нову привући. Текстови који су овде сврстани у категорију „иза кулиса“ варирају од озбиљних етичких анализа појединих позоришних феномена, преко описа различитих редитељских естетика, методологија појединих стваралаца и односа познатих владара према театру, до приповедака које за тему имају живот иза кулиса – те имају и не-сумњиву васпитно-образовну функцију.

Позоришни Лист

Број 71.

Београд 24. Јануара 1902. год.

Година II.

УРЕДНИК, Бранислав Ђ. Нушић

Са прославе четрдесетогодишњице глумовања Џошија Ж. Мличића

Кућа је била пуна одабране публике и поштована старине Фоче. При појави — у улози Живка циганина — г. Фотије је поздрављен бурним аплаузом, а у току представе називан много пута.

На крају другог чина Управник позорнице г. Јован Докић предао је слављенику одличје Нег. Вел. Краља, на што је слављеник поздрављен усклицима „живео“.

За тим је г. Гавриловић, предајући му венац од стране колегијума, поздравио Фотију говором пуним рефлексije колико о мучном и бурном толико и о значајном животу слављеника. Кад је свршен говор и предат му венац поздрављен је узвиком: „живео“ од својих другова и ђака на позорници. Затим су редом предати слављенику венци од Новинарског Удружења, г. Цветића и г-ђе Цветићке и г. Бране Цветковића.

Г. Фотије добио је честитке из разних крајева Српства, а у вече је даван банкет у част његову.

Јубиларни дан Цветићевих

(Свршетак)

Нови Сад

Српско поздравље шаље слављеницима Новосадска српска трговачка омладина.

Слешчевић, председник
Радовановић, подпредседник
Вучковић, секретар.

Нови Сад

Слава јубиларима на дугогодишњем раду на српској позорници и књижи.

Породица Слешчевић

Нови Сад

Честитајући господину и вама четрдесетогодишњицу уметничкога рада кличемо од срца живили.

Михајло и Милка Марковић

Нови Сад

Управни одбор, „друштва за српско народно позориште“ усрдно поздравља дадашњу троструку прославу глумачког и књижевног рада на пољу српске позоришне уметности, велезаслужног Милоша Цветића, а честитамо и жени му четрдесетогодишњицу глумовања, нека им је слава!

Председник Д-р Лаза Станојевић,
Секретар Сава Петровић.

КРАЈ ОБЈАВЉИВАЊА ПОЗОРИШНОГ ЛИСТА

Како је одмицала прва и једина (календарска) година трајања овог гласила Народног позоришта, почео је да се осећа све већи замор Уредништва. За свега дванаест месеци (први *Позоришни лист* је изашао 14. јануара 1901, последњи 24. јануара 1902), објављено је 136 бројева, са укупно 854 стране. Мада нам *Лист* не оставља податке о томе ко је све уређивао гласило нити ко је писао, извесно је да Уредништво није имало ни много чланова, ни сарадника. Извесно је, такође, да никоме од њих рад у *Позоришном листу* или за њега није био једини посао.

Најпре су, како се видело из претходног, у цео подухват ушли прилично непретенциозно, да би се ускоро амбиције повећавале. Доласком Јевте Угричића *Лист* почиње да излази три пута недељно, са шест до осам страна „густог текста“. Задатак изузетно тежак. Додајмо томе и да су листе морале бити што тачније а знамо колико је позоришна уметност непредвидива до последњег момента, и сетимо се каква је онда била техника словослагања и штампања, па ће слика о компликованости задатка који су Нушић и сарадници себи задали бити комплетнија. Стога замор који се осећа у другом делу другог годишта, кад је Угричић напустио тим, нимало не чуди.

Са сваким новим изгледом *Листа* (измене у прелому обично су значиле промену штампарије), било је све више штампарских грешака, понекад и таквих да би мењале смисао текста. Уредништво се једно време трудило да их у следећем броју исправља, али је убрзо одустало. Почели су, како то већ у Срба бива, и напади (у „Српској Застави“ и сарајевској „Нади“⁵³), али то свакако није обесхрабрило Уредништво. Од почетка зиме почели су и штрајкови штампара, па је *Лист* неколико пута излазио само на једном табаку (4 стране) – али и та се ситуација нормализовала.

Од броја 59/II, од 25. децембра, *Лист* поново почиње у сваком броју да позива нове читаоце да се претплате („код разносача листа или код поште“), што би могло да укаже на постојање финансијских потешкоћа. У прилог овоме говори и наслов „Од администрације“ који почиње да се јавља од броја 13/II (4. септембра),

НОВО ОТВОРЕНА

Књижара за српску и страну литературу

❖ ГЕЦЕ КОНА ❖

У Београду, Књаз Михаилова улица бр. 34. до Гранд-Хотела.

Препоручује своје богато стовариште свију српских, француских, немачких и осталих страних књига.

Држи велико стовариште разних музикалија за гласовир, виолину и остале инструменте.

Прима претплату на све повремене списе, стручне и белестричне листове, модне журнале и листове за ручни рад.

Добавља сваку жељену књигу у најкраћем времену.

Цене су солидне, услуга брза и тачна.

2-10 Каталози се дају на захтев бесплатно.

испод којег је обавештење да *Позоришни лист* поново продаје рекламни простор, то јест објављује огласе, а погодности су „што их он неће доносити у великом броју, те ће падати у очи; а друго и с тога, што *Позоришни лист* долази до руку наше најотменије публике, и, најзад, треће што се штампају непосредно поред текста“. Овом позиву се одазвао само чувени издавач Геца Кон, који је оглашавао своју новоотворену књижару у Кнез Михаиловој 34, до Хотела „Гранд“. Оглас је објављен у бројевима 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 23, 27, 28 и 29/II. Нешто касније „Школа играња првог реда“ извесног Светозара Радосављевића се оглашава у бројевима 32, 35 и 37 – и то је све (ако се изузме веома мали и вероватно бесплатан оглас из бр. 30: Конкурс Позоришта „Србадија“ из Ћуприје за глумицу-певачицу, редитеља, две глумице и једног глумца). Од броја 63, од 3. јануара 1902, „администрација“ поново позива оглашиваче, али без успеха.

Па ипак, сва је прилика да ни ово није био разлог престанку објављивања *Листа*. У броју 69, од 19. јануара 1902, читалаштво се обавештава (бираним речима) да је Нушић, указом Министарства од 16. јануара, смењен са места заступника управника и деградиран у драматурга, а да су у исто време поднели оставке на места чланова Позоришног одбора Стеван Сремац, Јанко М. Веселиновић и Драгомир Брзак. Нушић у свом писму моли новог министра Љубомира Ковачевића да га пензионисе, уз објашњење да не мо-

же прихватити предлог да у Позоришту остане драматург, јер би „такав поступак... био и морална и материјална казна. Материјална стога што се тиме мени одузима 80 динара месечно, а морална стога што сам ја годину и по дана у Народном позоришту вршио четири дужности и са највећим их напором савлађивао, сада пак, а за награду, упућен сам да будем млађи и потчињен“⁵⁴.

Позоришни лист не пише о овој Нушићевој увређености и повређености, већ само одмах испод вести о смени јавља да је следећег дана, 17. јануара, указом краља а на сопствену молбу, Нушић пензионисан. Трећа вест објављује промену у Уредништву: „Услед насталих промена у управи иступио је из Уредништва овога листа наш главни сарадник г. Миленко Ђ. Поповић“.

После овога су објављена још два броја, оба на по једном табакү. Последњи текст, у бр. 71/II, под насловом „Напомена“, гласи: „Са овим извештајима о прославама двојице наших најславнијих и најзначајнијих глумаца, престаје даље излагање нашег листа“. Будући да је Нушић напустио Позориште, то је аутоматски искључивало и могућност да настави да уређује *Позоришни лист*. Изгледа да нико није био расположен да га у овој, по свему незахвалној улози, замени. Тако се угасио први лист Народног позоришта.

НАПОМЕНА

Са овим извештајима о прославама двојице наших најславнијих и најзначајнијих глумаца, престаје даље излагање нашег листа.

ПРЕГЛЕД

Како најављује у уводнику првом броју, Уредништво *Позоришног листа*, осим подразумеване информативне функције сваког медија комуникације, поистовећује све своје циљеве и задатке са мисијом коју у том тренутку има Народно позориште:

- образовна,
- подстрек и подршка савременој драмској књижевности,
- приближавање театра публици,

и овој концепцији остаје верно до краја кратког, дванаестомесечног живота овог гласила.

Позоришни лист у том смислу објављује најпре разноврсне написе о делатности Народног позоришта, потом текстове који се, најшире гледано, баве темама везаним за позоришну уметност и позориште као институцију, те о театрима у ужем и ширем окружењу и најзад из целог света.

Поред могућности коју пружа ондашњем али и данашњем читаоцу да, захваљујући дневним листама као и вестима и другим текстуалним садржајима, у потпуности реконструише рад Народног позоришта у том периоду, *Позоришни лист* доноси вишеслојну слику нашег националног театра:

1) Позориште и уметници уживају посебан углед у институцијама државе и града, као и краљевске породице, од којих добијају

- поклоне,
- прилоге,
- ордење и признања,
- гостопримство (органи власти и двор примају гостујуће уметнике, наше виђеније уметнике о прославама, представнике сталешких организација).

2) Народно позориште ужива велику наклоност грађана и публике; у малом граду, однос позориште—публика је изузетно присан, чак фамилијаран:

- Позориште претплатницима доставља листе (то јест *Позоришни лист*) на кућну адресу;
- публика се лично позива да присуствује појединим догађајима

- публика поклања Позоришту одела, делове ношње, реквизиту, намештај...
- групе публике (из разних удружења, еснафа...) али и грађани појединачно, поклањају венце глумцима приликом гостовања и прослава;
- публика глумце о прославама дарује често и врло скупоценим поклонима.

3) Позориште веома брижљиво води рачуна о:

- својим члановима (одобрава им одсуства за одлазак у иностранство ради усавршавања, ради гостовања у другим позориштима и трупам и прати њихове успехе, организује им прославе, кориснице за лечење, достојанствено испраћа на последњи починак; најзад, у *Позоришном листу* објављује садржаје едукативног и информативног карактера који су намењени превасходно уметницима);
- публици свих „катеорија“ (редовну публику лично, на кућу, обавештава о репертоару и евентуалним променама, за значајније представе им обезбеђује првенство при набавци улазница; сиромашнијим слојевима публике приређује посебне представе по повлашћеним ценама, за важније догађаје им обезбеђује право првенства при куповини јефтинијих категорија улазница; младој публици тражи одговарајући репертоар и организује пригодна предавања; покреће периодично гласило којим публику, осим о репертоару, редовно обавештава и о разнородним темама везаним за театарску уметност у земљи и свету);
- гостима („Ми смо уверени да ће уважени и драги гости код нас наћи оно исто што су на свом огњишту имали и уживали: Љубав, искрену љубав и поштовање, братску слогу и расположење. И они ће увидети да Београд није ни по чему далек од Прага и Петрограда и других градова словенских“, пише у бр. 5 од 28. јануара 1901, у тексту „Наши словенски гости“ којим се публика обавештава о предстојећим гостовањима словенских уметника. Сви су примљени са великим уважавањем а Јужин безмало као – цар).

4) За време Нушићеве управе Народно позориште је авангарда свесловенског покрета у позоришту. Покреће ланац гостовања значајних уметника из ближих и даљих словенских земаља и показује се као изузетно добар домаћин.

5) Народно позориште је нека врста матице српских позоришта у земљи и окружењу – позајмљује своје глумце, прати рад мањих позоришта и помаже им кад год и колико год може.

6) Народно позориште у том тренутку спроводи изузетно маштовите и свеобухватне маркетиншке кампање поводом појединих представа и важнијих догађаја:

- појава мало прерађене *Коштане* се свега годину дана после премијере најављује као премијера; *Лист* је у неколико наврата најављује, на насловној страни доноси текст у којем пореди два „нова“ домаћа комада *Коштану* и *Ивкову славу*, следећи број објављује „Песме из *Коштане*“ (неке од њих ексклузивно), најзад преноси целу изузетно позитивну критику тада највећег ауторитета међу домаћим критичарима;
- *Позоришни лист* о оперети *Гејша* скоро непрекидно пише месецима: најаве, листе, комплетан либрето (два пута штампан у *Листу*, али и засебно, да би се продавао пре представе), успех у свету... а више пута је најављивана као „последња представа“ у сезони или „ове јесени“, да би неколико дана касније било писано како ће се „због великог интересовања публике“ играти још једном, па још једном...
- поводом гостовања руског глумца кнеза Јужина, маркетиншка кампања је трајала недељама и захватила је читав град – одбори за дочек (виђенијих грађана и глумаца), конференција за новинаре, фотографије у изложима у центру града и фоајеу Позоришта, борба против тапкароша, поворка фијакера кроз град, банкети, посете званичницима... сваки корак госта се унапред најављује и помно прати.

7) Будући да би било неетично да гласило Народног позоришта даје вредносне судове о представама матичне куће, *Позоришни лист* нам, имплицитно, само наговештава актуелну естетику театра:

- борба за развој домаћег драмског стваралаштва је константа која траје од оснивања Народног позоришта и за три деценије није донела знатније резултате;
- улога редитеља у данашњем значењу речи још увек је непозната;
- глумци су без школе, али бујних талената и бурних темперамената;

- борба за реалистички приступ глуми још увек траје;
- креирање улога је превасходно интуитивно;
- сценски говор није на завидном нивоу;
- улога суфлера је велика;
- сценографија и костими су типски, нови се праве само за специјалне прилике.

II чин

ПОЗОРИШНИ ЛИСТ

(1934/35)

ИСТОРИЈСКИ ОКВИР

По гашењу *Позоришног листа* чији уредник је био Бранислав Нушић, Народно позориште неће имати своје гласило све до почетка сезоне 1934/35. У међувремену, током прве три деценије XX века, изменила се не само гео-политичка слика света већ и многи елементи свакодневног и, наравно, културног живота српске, потом и југословенске престонице. Била су и прохујала разарања изазвана Балканским и посебно Светским ратом која су донела материјалне губитке какве историја до тада није познавала, али и сасвим нов ритам и темпо живљења – променила се свест људи. Наука и техника се развијају неслућеном брзином, нижу се изуми о каквима није могло ни да се сања. Човек је измислио машину у којој лети – чак и малена Сремска Митровица има фабрику авиона. Измишљене су покретне слике, филмови се снимају и биоскопи отварају свуда, па и у Србији. Телефони улазе у приватне домове, за њима и радио-апарати. Свет се повезује, културе мешају, информације размењују до тада незамисливом брзином. Здравство напредује крупним корацима, вакцине и лекови продужавају људски живот, а научнике све више окупирају и лавиринти човекове психе. На светску сцену ступа прва социјалистичка земља на свету, Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР), са политичком организацијом коју је дефинисала Комунистичка партија. Сједињене Америчке Државе (САД) потреса највећа економска криза у историји, која се потом шири и на Европу. Адолф Хитлер 1933. постаје нови канцелар Немачке, а следеће године и фирер (титула која обједињује овлашћења председника и канцелара, корак ка успостављању тоталитарног режима). Немачка јача, оснивају се уговори и пактови о узајамној помоћи СССР-а, Француске, Чехословачке. Комунистички покрет у свету је у експанзији.

У целом „цивилизованом“ свету је изражена тежња за модернизацијом свакодневног живота, славе се урбани живот, спорт, аутомобилизам, авијација, масовна потрошња, туризам, забава. Све се комерцијализује, па и култура, што изазива наглу експанзију популарне и масовне културе (радио, филм, часописи, плакати, све-

тлеће рекламе, џез музика, екзотични кабаре, модерни балет...). У уметности превлађује арт деко (art deco – изузетно еклектичан стил који у првом реду комбинује традиционалне занатске производе и модерни индустријски дизајн и материјале), али и кубизам, орфизам, пуризам, футуризам, конструктивизам, утицаји јапанске, афричке, египатске и јужноамеричке примењене уметности, екзотични мотиви... То је време настанка урбане модерне фотографије и развоја дизајна (графичког, сценског, индустријског, дизајна одеће, намештаја...). У ликовним уметностима га карактеришу стилизоване фигуре, пре свега женских модела, али и јаке боје и геометријски облици¹. То је стил „који тежи симетрији пре него асиметрији, равним линијама пре него закривљеним; он одговара на захтеве индустрије и нових материјала и захтевима масовне производње“².

По завршетку Великог рата, Краљевина Србија улази у састав нове државе, Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. После „шестојануарске диктатуре“, када је краљ Александар I Карађорђевић суспендовао Устав и распустио Скупштину – од 3. октобра 1929. Краљевина СХС је преименована у Краљевину Југославију, са 9 бановина. Територија Србије обухвата: Дунавску, Дринску, Моравску, Зетску и Вардарску бановину и Управу града Београда. Према попису из 1931, Србија (у данашњим границама) има 5.725.912 становника; први пут испод 50% неписмених (44,6%). Београд броји 238.775 становника, од којих је 89,1% писмених. На крају школске 1934/35. на Београдском универзитету је било 7.939 студената и 280 наставника. Покрет за равноправност жена је све активнији.

Политичка ситуација у земљи је изузетно нестабилна. Јача Комунистичка партија, која има јак утицај на студентску омладину. Крајем 1931. и током следећих година студентски немири против диктатуре су све чешћи и све жешћи у Београду. Војводина и Хрватска појачавају испољавање незадовољства новом државом, 1933. су донета Начела хрватског усташког покрета. Следеће године, 9. октобра, извршен је атентат на краља Александра I Карађорђевића у Марсељу, престолонаследнику Петру II је одређено намесништво са кнезом Павлом Карађорђевићем на челу. Економска криза та-

1 Према: Miško Šuvaković, *Pojmovnik teorije umetnosti*, Orion Art, Beograd, 2011. i www.artdecoresource.com (септембар 2013).

2 Bevis Hillier, *Art Deco of the 20s and 30s*, Studio Vista / Dutton picturebacks, London, 1968 (превела J.C.).

кође потреса земљу: 1931. је „спроведена законска стабилизација динара, што је представљало прву девалвацију динара у Југославији“³, друга девалвација је била већ 1935.

Тих година се доносе многобројни закони, међу којима и о контроли хране, сузбијању заразних болести, о болницама, о основним и средњим школама, факултетима, о Бернској конвенцији за заштиту књижевних и уметничких дела, али и о цензури.

Збивања у култури и уметности су такође веома жива: основано је удружење драмских аутора, формирана надреалистичка група, Радио Београд је почео емитовање програма а убрзо је донет и „Правилник о пријемним радио-апаратима за приватну употребу“⁴ (1929); пуштена је у саобраћај прва аутоматска телефонска централа у Београду, са 11.000 бројева (1930), основане су Библиотека града и Државна филмска централа, донет савремен урбанистички закон, званично је превладала модерна у архитектури (1931), отворен је Коларчев народни универзитет, основан Српски ПЕН (1932), Народно позориште је основало Секцију за Дунавску бановину са седиштем у Новом Саду, у Београду је основана уметничка група „Живот“, која је деловала под директним утицајем КПЈ (1934), почео је да излази сатирични недељник „Ошишани јеж“ (1935)⁵. Удружење глумаца Краљевине СХС (потом Југославије), које је окупљало и оперске певаче и балетске играче, као и непредстављачко позоришно особље, веома активно дела још од 16. јуна 1919⁶.

И Народно позориште је сада другачије. Реконструкција зграде је у два наврата већ започињана, али су је прекинули Балкански а потом Светски рат током којег је претрпела знатна оштећења. Нова реконструкција је коначно завршена 1922: „Спољна архитектура је била знатно измењена, без јасно израженог стила. Представљала је мешавину сецесије и барока без истородности, са разбијеним јединством (...) Са бочним дозиданим деловима добиле су се

3 Група аутора, *Модерна српска држава – хронологија (1804–2004)*, Историјски архив Београда, Београд, 2004, стр. 231.

4 Исто, стр. 226.

5 Подаци за „Историјски оквир“ дати према: *Модерна српска држава – хронологија (1804–2004)*... стр. 223–239; Miško Šuvaković, *Pojmovnik teorije umetnosti*... стр. 75–76.

6 Више у: Мирјана Одавић (ур.), *Позориште у времену сваком* – каталог изложбе поводом 100 година Удружења драмских уметника Србије, УДУС, Београд, 2019.

гардеробе. Гледалиште је остало истог квадратног простора, али са више места, јер је смањен број ложа и седишта су преуређена. Дрвене галерије су замењене бетонским. Сада је гледалиште бројало 700 седишта, 33 ложе (плус нешто већа дворска) и 66 стајања – све укупно 944 места (714). Позорница је повећана у дубину са некадашњих 11 на 16 м, док је ширина остала иста. Позорница је добила још и 10 м дубине постављањем тзв. задње позорнице. Уграђена је била и покретна округла бина. Гардеробе, радионице, просторије за управу, магацини и друге помоћне просторије смештене су око задње позорнице на два и три спрата. Промењене су све инсталације и уведено је било централно грејање.⁷

Али, свакако највећа промена је то што Народно позориште више није само драмски театар: после више деценија постепеног развијања „музичке гране“, долазак уметника који су бежећи од бољшевика са територије СССР-а стигли до наше земље и ту се задржали – неки краће, неки заувек – омогућио је оснивање најпре сталног оперског а потом и балетског ансамбла. Прва представа званично основане Опере је била премијера Пучинијеве *Мадам Батерфлај*, 11. фебруара 1920, а прва представа Балета, 22. јануара 1923 – *Шчелкунчик* (*Рскало / Крцко Орашчић*) П. И. Чајковског. Од тада под истим кровом живе и раде три уметничка ансамбла. Скупеност једне сцене коју треба да деле три уметничка ансамбла решава се дугорочније адаптирањем зграде коњичке школе, Мањежа, која постаје Сцена на Врачару, нешто интимнија од оне у Згради код Споменика, веома омиљена и код глумаца и код љубитеља драмских представа. Са неколико прекида, Народно позориште је располагало овом зградом све до после Другог рата, када је она постала дом новоформираног Југословенског драмског позоришта. Позоришна сезона у којој се појавио други *Позоришни лист* Народног позоришта, 1934/35, припада једном од тих прекида: Управа је 27. септембра 1931. напустила позориште на Врачару; испражњени су магацини, редуковано особље, промењен репертоар – како бележи Годишњак Народног позоришта за четири сезоне (1928/29. до 1931/32), нажалост без објашњења зашто је до овога дошло. Из истог разлога, смањене су и „принадлежности“ чла-

новима Куће. До новог смањења је дошло и почетком 1933, због редукције државног буџета. Да би поправила ову ситуацију, нова управа Позоришта са управником Драгославом Илићем на челу успева да се договори са Државном хипотекарном банком о коришћењу позоришне сале Палате „Луксор“, у јесен 1933. Са Српским народним позориштем из Новог Сада је договорена сарадња у оквиру Секције за Дунавску бановину. Завршене су и припреме за отварање Глумачке школе. Управник Народног позоришта је Драгослав Илић (до 21. фебруара 1935), после чега на његово место долази др Бранислав Војиновић. Директор Дrame је до 9. марта 1935. био Радомир Раша Плаовић, потом Радослав М. Веснић; директор Оперe Стеван Христић, шеф Балета Борис Књазев⁸.

Од почетка XX века Народно позориште је чинило, повремено и успешне, покушаје успостављања модерне, професионалне режије, сценографије и костимографије. Али за континуитет у овој области коначни услови су се такође стекли доласком школованих уметника из СССР-а. Гостовања глумачке трупе коју су чинили некадашњи чланови Московског художественог театра (Московский Художественный театр – МХАТ) у два наврата, као и све чешћи одласци наших глумаца у иностранство, учинили су да нашом сценом завлада реализам у глуми – превасходно онај психолошки, по узору на систем глуме који је установио и пропагирао оснивач МХАТ-а Константин Сергејевич Станиславски. Па ипак, третман премијере и даље имају само наслови који се први пут јављају на репертоару Народног позоришта, а све друге нове поставке се третирају као обнове – за неке, за које су направљене опсежније припреме, наглашава се да су обнове, а неке се само појаве поново на репертоару. Број који на дневним листама одређује које је по реду извођење од премијере, почиње од праизведбе и наставља се током обнова. Домаће драмско стваралаштво Позориште и даље непрекидно стимулише и подржава; у том моменту већ делује неколицина искусних и проверених писаца. Пре свих Бранислав Нушић који за Народно позориште пише већ пола века.

То су околности у којима се појављује други *Позоришни лист* и траје током једне сезоне.

8 Подаци према Годишњацима Народног позоришта за сезоне од 1928/29. до 1934/35.

ПОЗОРИШНИ ЛИСТ

ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У нову, 1934/35. сезону Народно позориште улази, други пут у својој историји, са сопственим периодичним издањем, названим по првом, Нушићевом – *Позоришни лист*. Часопис је штампан на обичном новинском папиру, формата 15 x 23,5 cm. Од истог папира су и корице, али јасно издвојене дизајном и преломом. На насловној страни (К1) је једноставан уоквирен цртеж који одише арт деко стилем – драперије које представљају позоришну завесу, на просценијуму испред њих је низ запаљених свећа (као у нашем позоришту пре електрификације), а са невидљивих цугова висе неколико позоришних маски, евидентно различитих стилова, жанрова и епоха. Испод њих је, једноставним ћириличним верзалом, написан назив новина – *Позоришни лист*, а испод оквира, на самом дну стране се налазе подаци о овом броју: „Број 1; Београд 1. септембра 1934; цена 2 динара“. Насловна страна ће се у неколико наврата мењати. Већ у бр. 3, у духу истог сликарског стила, страницом доминира круг у којем су две стилизоване позоришне

БРОЈ 3

БЕОГРАД 1934

ЦЕНА 2 ДИНАРА

БРОЈ 8

БЕОГРАД 1935

ЦЕНА 2 ДИНАРА

маске – једна са изразитом гримасом страха, друга, иза ове, са мешавином ликујућег зла или застрашујућег осмеха; у првом плану је свећа чији пламен сваког тренутка може да захвати прву маску. Испод круга је име публикације, *Позоришни лист*, исписано другачијим, дебљим, али опет једноставним ћириличним верзалом. Испод рама који уоквирује целу насловну страну стоји: „Број 3; Београд 1934; цена 2 динара“. Од броја 8 поново се мења насловна страна. Сада је то стилизован и упрошћен цртеж дела сцене, с леве стране уоквирене завесом у дубини, на којој су две женске силуете: бела, напред, окренута улево, са подигнутим рукама, могла би бити глумица, певачица па и балерина, док црна, иза ње, окренута удесно, у руци држи лауту; испред њих, на просценијуму, налази се једна отворена лепеза (асоцијација на суфлерску шкољку). Испод оквира у којем се налази цртеж је назив листа, сада исписан стилизованим ћириличним верзалом. Све ово опкољава још један оквир, испод којег само још стоји: број 8 (лево), Београд 1935 (у средини), цена 2 динара (десно).

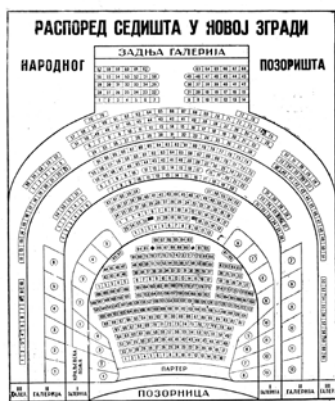
На првој страни текста је заглавље на којем је другачијим, али опет једноставним верзалом у два реда поновљен назив листа, с једне и друге стране краће речи су једна „љута“ и једна „насмејана“ маска, овог пута нацртане искошене, у перспективи. Наслов је подвучен двоструком хоризонталном цртом испод које су крупан број 1 (први број), ситним верзалом исписано у два реда *Недељни илустровани часопис / издаје управа Народног позоришта*, и датум, 1. IX 1934. Током годину дана, колико је овај *Позоришни лист* излазио, заглавље је остало исто, разуме се са променама редног броја и датума. На последњој, 16. страни, налази се репертоар за недељу дана (у левом ступцу за сцену Код споменика, у десном – за Палату „Луксор“). У дну стране је назначено: Штампарија „Гундулић“, М. Пешић и друг – Београд Доситејева 3.

Већи део броја је преломљен двостубачно, али понеке стране су штампане у једном ступцу. Иако су коришћене различите величине и врсте слова, без реда и разлога, прелом је ипак прилично уредан, логичан и читак; штампарских грешака има мало, углавном словних, али како се примиче крај објављивања све их је више. Стране се у сваком броју пагинарају од броја 1 до 16; корице се при пагинацији не рачунају.

У средини *Листа* се налази „уметак“ (непагиниран), који је увек уједно и програмски листић за понеку представу. Он је свакако штампан у већем тиражу, како би на дан представе могао да се

продаје публици независно, као програм за то вече, а у истом циљу је могао и да буде истргнут из средине. С друге стране, исти број *Листа* је, са различитим уметцима, био актуелан сваке вечери – до објављивања следећег броја. То је и разлог због којег неки примерци у комплекту *Позоришног листа* из збирке Музеја позоришне уметности Србије, који је коришћен приликом овог проучавања, немају сачуване ове стране. Уметак је увек на својој средини доносио каст-листу за одређену представу, са свим подацима који ће се те вечери налазити и на плакату, а око ње је мноштво реклама. Дуже листе, које нису могле да стану читаве на ову средину, настављају се на полеђини, или се чак штампа дупла средина, на 8 страна, што уједно оставља и већи рекламни простор. На првој страни уметка су обично у левом горњем углу били грб и заглавље: Народно позориште (Зграда код Споменика), а испод табле са ценама улазница за различита места: а) за редовну драмску представу; б) за редовну оперску представу, у оба случаја са по две колоне – за публику са „књижицом купона“ или без ње. Испод тога је информација о цени књижица (120 динара, а вреде 200) и начину набавке (на обе благајне позоришта до 6 часова увече). Неки од сачуваних већих уметака садрже и тлоцрте гледалишта обе сцене.

Пре изласка на сцену
 ма како била не-
 нервирана, понесем
 Вардар цигарета
 до сам до краја
 електризирана.

На самом почетку издавања *Позоришног листа* евидентно је да је управа, тј. Уредништво опредељено и ка економској оправданости, а свакако и нужности, те је у прелому знатан простор предвиђен за плаћене рекламе: унутрашње и спољна задња корица (K2), (K3) и (K4), велики део „уметка“ са дневном листом, али и свуда где би се испод текстова нашло места. Закупци већих огласних површина, па и целих страна су били: Филипс радио-апарати, трговина боја и хемијских производа Недељка К. Савића, Предузеће за израду кофера и торбарских услуга *Милан Ј. Стојановић и Ко*, док су мање огласе давале радње за трикотажу, метражу, доњи веш, галантерију, произвођач зубне пасте, зубна клиника, транспортно предузеће... Цигарете „Вардар“ рекламирају наши глумци: насмејано лице „краљице смеха“ Жанке Стокић испод којег је њеном руком написано „Слатка ли је Вардар цигарета!“ и – њен потпис (лево, колико се да дешифровати, такође Жанкиним рукописом пише: „Пре изласка на сцену ма како била нервирана, понесем⁹ Вардар цигарета и ја сам до краја електризирана“); и Милорад Јовановић који пали цигарету и поручује: „Пушим само цигарете ‘Вардар’ или ‘Дрину’, јер имају пријатну арому и укус“ (такође у рукопису, са потписом). У првом броју још увек не постоји довољ-

но велико интересовање потенцијалних клијената, па има доста празних поља намењених у ове сврхе, али касније је реклама све више – да би се пред крај објављивања *Листа* њихов број поново смањивао.

Технолошки напредак је омогућио да, за разлику од претходног, овај *Позоришни лист* буде богато илустрован. Илустрације су разноврсне, има их скоро на свакој страни а некад заузимају и целу страну. Некад илуструју чланак уз који се налазе а некад не. То су:

г. Драгослав Илић
управник Народног позоришта

(цртеж г. Жедринског)

- репродукције слика, цртежи и карикатуре уметника (аутора и извођача);
- цртежи и карикатуре других чланова Куће (актуелног управника Драгослава Илића и сл.);
- фотографије аутора и уметника;
- фотографије из представа;
- скице декора и костима;
- групна фотографија наших позоришних сликара, у екстеријеру, пред сликарницом;
- две фотографије из Шекспирове представе на софијској сцени.

У броју 10 је објављена и фотографија која представља својеврсну премијеру: „Једна сцена из *Кир Јање*, коју је г. Карпов, сарадник 'Политике', снимio за време представе“, пише у потпису. Иако

ради фотографисања глумци сада више нису морали да одлазе у фото-радњу, техничке карактеристике камера су и даље захтевале јако светло, те су фотографисане сцене из представа фотографисане на пробама, уз пуно радно светло. То је у брзом позоришном темпу и даље било компликовано, па су и фотографије сцена из комада још увек доста ретке. Сарадник „Политике“ је очигледно набавио камеру најновије генерације, која омогућава снимање током представе, те се добија утисак аутентичности и атмосфере представе.

Једна сцена из „Кир Јање“, коју је г. Карпов, сарадник „Политике“, снимио за време претставе.

* * *

Иако до краја објављивања овог *Позоришног листа* стоји да је „недељни“ часопис, од 1. септембра до 24. маја је објављено свега 14 бројева (Прилог бр. 3).

КОНЦЕПЦИЈА ЛИСТА

Осим што нигде не наводи имена уредника нити других чланова редакције, *Позоришни лист* не објављује ни уобичајену уводну реч, којом би се читаоцима најавило ново гласило. Упркос недостатку овакве експлицитне презентације уређивачке политике, концепција *Листа* је јасно видљива од самог почетка објављивања.

Већ у првом броју, *Позоришни лист* је показао да ће му преваходна намера бити да читаоце-публику информише о Народном позоришту, разуме се најпре о репертоару, али и о доласку нових чланова и о другим значајним активностима Куће. Поред тога, јављаће и о иностраним театрима, чиме ће читаоцима омогућити поређење токова нашег и светског, нарочито европског савременог театра. Како ће се касније видети, *Лист* ће повремено обавештавати и о позоришним збивањима у земљи, а биће ту и расправа и размишљања о разноврсним театарским питањима, обично преузетих из непознатих страних извора – некад са коментаром (увек анонимног) приређивача, некад без.

Те сезоне Београд и Позориште су славили 70. рођендан у том тренутку најпопуларнијег живог комедиографа Бранислава Нушића и тим поводом ће *Лист* објавити низ написа. Стицајем околности, још један велики догађај је морао бити адекватно пропраћен – смрт краља Александра I Карађорђевића (Ујединитеља) и преношење у вечну кућу, у цркву на Опленцу. Долазак Сергеја Прокофјева у Београд, иако је гостовао у Коларчевој задужбини, такође је био догађај који је и *Позоришни лист* морао да најави.

Ипак, основни задатак који је *Лист*, очигледно, себи поставио, био је пропагирање репертоара Народног позоришта. Као и раније, то се чинило на дневном нивоу: каст-листама свих представа, које су уметане у средину *Листа*. Али, за разлику од свог претходника, ово гласило доследно најављује све премијере, и то експлицитно, уз објављивање ауторске и извођачке поделе, датума премијере (некад егзактно, некад оквирно). Најављује их увек у више наврата и из различитих аспеката – са циљем да читаоце, то јест публику информише, припреми, научи.

Аутори чланака у *Позоришном листу* 1934/35, као и уредник, остају анонимни. Језик и стил писања су једноставни, прилагођени најширем слоју читалаца.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

У БЕОГРАДУ

Репертоар од 8 до 14 априла 1935 год.

Код споменика

ПОНЕДЕЉАК 8

Матине у 6:30 часова по подне

Г. Шименц, тенор, као гост

Танхајзер, опера од Р. Вагнера

УТОРАК 9

Злочин и казна

Драма по роману Достојевског, драматизовао Краснопољски

СРЕДА 10

(Са сниженим ценама)

Мадам Бетерфлај

Опера од Пучиниа

ЧЕТВРТАК 11

(Прослава десетогодишњице)

Јубиларни концерт Београдске филхармоније

Девета Бетовенова Симфонија

ПЕТАК 12

Катинкини снови (Први пут)

Комедија од Тодора Манојловића

СУБОТА 13 (дневна)

(Са популарним ценама)

Американска јахта у сплитској луци

Комедија од Милана Беговића

СУБОТА 13 (вечерња)

Г. Драбик, тенор, као гост

Саломе, опера од Р. Штрауса

НЕДЕЉА 14 (дневна)

Копелија, балет од Л. Делиба

НЕДЕЉА 14 (вечерња)

Големанов

Комедија. Написао Ст. Костов

„Палата Луксор“

ПОНЕДЕЉАК 8 (Затворено)

УТОРАК 9

Матине у 6:30 часова по подне

Право на грех

Комедија. Написао Вилим Вернер

СРЕДА 10

Ожалошћена породица

Комедија од Бранислава Ђ. Нушића

ЧЕТВРТАК 11

Матине у 6:30 часова по подне

Црквени миш

Весела игра од Ладислава Фодора

ПЕТАК 12

Матине у 6:30 часова по подне

Господа Глембајеви

Драма од Мирослава Крлеже

СУБОТА 13

Туђе дете

Комедија. Написао В. Шкваркин

НЕДЕЉА 14 (дневна)

Коштана

Комад из нишког живота с певањем. Написао Борислав Станковић. Музика од П. Ј. Крстића

НЕДЕЉА 14 (вечерња)

Право на грех

Комедија. Написао Вилим Вернер

О НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

ПЛАНОВИ, АКЦИЈЕ

Одмах испод заглавља првог броја, уредништво је одлучило да читаоце обавести о репертоару Народног позоришта за сезону која је пред њима. На страни и по, набројани су аутори и комади који ће бити на репертоару, почевши од драме, одвојено домаће (7 наслова) и стране (31 наслов), те обнове (укупно 17, од чега је 6 домаћих најпре наведено). За оперу су посебно наведене премијере (7 наслова) и „репризе“ (4 наслова). Балетске представе се не помињу. Поред плана премијера, у овом броју је објављен и кратак текст под насловом „Обновљена ‘Мала позорница’“. Реч је о сцени у Палати „Луксор“ коју је Народно позориште било присиљено да користи од губитка тако неопходне и драгоцене, омиљене драмске сцене, Сцене на Врачару, популарног Мањежа. Од кад је, с почетка сезоне 1931/32, позориште поново остало без ове сцене, током две сезоне се сналазило играјући, поред редовног репертоара на тесној сцени на Тргу, повремено и у Дворани Коларчеве задужбине, те у Земуну, у Дворани хотела „Централ“ (Тон-кино „Централ“). После доста упорног обраћања надлежнима, како је већ поменуто, управа добија на коришћење позоришну салу у Палати „Луксор“, коју потом прилагођава својим потребама, да би свечано отварање било 4. фебруара 1934. Иако не тако комфорна као Мањеж, ова сала омогућава бољи темпо играња представа, нарочито драмских. Полазећи од претпоставке да је публика са свим овим догађањима већ упозната, управа је сада обавештава како су током летње паузе спроведене грађевинске и друге техничке преправке на Малој позорници, те да ће она у току наступајуће сезоне бити много пријатнија и омогућити квалитетније позоришне инсценације.

Одмах иза овог, налази се текст „Глумачка школа Народног позоришта“ којим се читаоци обавештавају да, по одобрењу Министарства просвете, Позориште оснива Глумачку школу. Чланак даље доноси извод из Правилника новоосноване институције, из којег се види да ће школа имати два одсека (Педагошки одсек и Драмски студио – експериментално позориште), да ће трајати три године, од чега две чини теоријско-практична настава а једну волонти-

ГЛУМАЧКА ШКОЛА НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Како је већ објављено у дневној штампи, управа Народнoг позоришта, по одобрењу Министарства просвете, отвара ове године Глумачку школу. О оснивању и раду те школе изишао је Правилник из којег доносимо ове најважније чланове :

§ 1

Глумачка школа Народнoг позоришта у Београду саставни је део тог позоришта и дели се у две организоване институције: I Педагошки отсек (школа) и II Драмски студио (Експериментално позориште).

Она носи назив: Глумачка школа Народнoг позоришта у Београду.

§ 2

Циљ је Глумачке школе да практички и теориски спреми квалификовани глумачки подмладак. То постижава општим душевним, стручним глумачким и телесним васпитањем ученика, а у вези са практичним радом у Позоришту.

§ 3

Ова школа даје ученицима који желе да се прбсвете глумачкој уметности квалификације, потребне за примање у државна народна и остала позоришта.

Настава траје две теориско-практичне године и једну годину волонтерске службе у Народном позоришту у Београду а под надзором школске управе.

§ 4

Глумачка школа се издржава државном субвенцијом, предвиђеном у буџету расхода Министарства просвете. Поред тога, њени су приходи школарина и приходи од јавних продукција школе. Из тих средстава плаћају се хонорари наставницима, набавља се материјал за школу и књиге за стручну школску библиотеку.

§ 12

Ученици Глумачке школе могу бити редовни и ванредни.

§ 13

За редовног ученика Глумачке школе може се примити лице које има не само талента за глуму него и прикладну спољашност, чист орган, потпуно познавање српскохрватског језика и најмање четири разреда гимназије.

У школу се примају младићи и девојке од најмање 15 до највише 25 година старости.

За похођење школе плаћа се школарина. На предлог Управе школе може

рање у Позоришту. Наводе се и начини финансирања (полазници плаћају школарину, док сиромашне и талентоване Министарство може делимично или сасвим ослободити плаћања; студенти прве две године морају бесплатно да статирају у Позоришту), те мето-ди и циљеви ове одавно очекиване школе. Текст даје и неопходне информације и упутства за конкурисање потенцијалним кандида-тима. О Глумачкој школи пише и следећи број, који говори о томе који ће се предмети предавати и ко су предавачи, понавља услове за конкурисање и обавештава да се Правилник школе (по цени од 5 динара) може купити у Позоришту.

УПРАВА

Управа: Б. Војновић, Р. Плаовић, С. Христић, Б. Књазев

О директору Дrame, популарном глумцу Раши Плаовићу, Уредништво није сматрало да треба посебно писати, већ доноси његову фотографију уз текст о плановима Дrame на почетку сезоне (бр. 1). Како би обавестило читаоце да се директор Опере Стеван Христић вратио на дужност (како се види из *Годишњака* за сезоне 1933/34. и 1934/35 – после вишемесечне паузе), Уредништво објављује портретну фотографију овог уметника преко целе стране у броју 2. Број 3 представља новог шефа Балета, првог играча и кореографа, балет-мајстора Бориса Књазева, формом коју претходни *Позоришни лист* није користио – интервјуом. Одговарајући на питања анонимног новинара, он говори о значају свакодневних вежби и проба за развој балетског уметника; сам Књазев гради сопствени стил без одређених узора, али по угледу на класику коју сматра незаобилазном основом. Балетску уметност сматра живом уметношћу којој не прети опасност изумирања, захваљујући њеној синтетичности, а за њега се будућност ове уметности крије у повратку романтичарском „кроз призму модерне стилизације“. После успе-

шно постављених игара у Христићевој *Охридској легенди* са нашим ансамблом, Књазев најављује поставке три нова, једночина комада (о томе у одељку Најаве премијера).

Број 10 доноси причу о новом управнику др Браниславу Војновићу. Из детаљне биографије издваја се да је још од младости стремио ка позоришту али га је породица спречавала у тим наумима, да је у Паризу дипломирао филозофију и студирао позориште, што је наставио у Прагу у трупи МХАТ-а, да је докторирао у Пољској где је такође усавршавао своја знања о позоришту, одакле се враћа у Србију, постаје управник Српског народног позоришта, прелази у Министарство просвете, да би се сад у Београд вратио после руковођења скопским Народним позориштем краља Александра I, које је успео у рекордном року да извуче из дубоке уметничке и финансијске кризе у којој га је затекао.

НАЈАВЕ ПРЕМИЈЕРА

Позоришни лист из 1934/35. највећу пажњу посвећује репертоару, то јест премијерама, са превасходним циљем да публику благовремено упозна са представом која је у припреми, и то из најразличитијих аспеката. У том контексту, *Лист* доноси биографије аутора, описује историјске контексте у којима су дела настала, препричава дела, анализира их са становишта садржаја, форме, стила, жанровски одређује, доноси њихов историјат (у поступку настајања или потоњи сценски живот).

На крају најави се најчешће наводи подела – аутори поставке и извођачи. Често се једна представа најављује кроз неколико бројева; понекад чак делимично или сасвим поновљеним чланком из претходног или неког од ранијих бројева.

Ради стицања комплетније слике о начину на који је *Лист* представљао читаоцима нове представе, овде ће неколико примера бити детаљније описано.

Драма

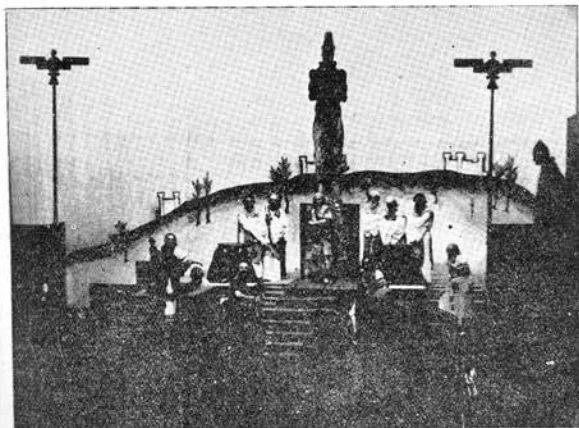
Домаћи драмски репертоар отвара, 7. септембра, комад Мите Димитријевића *Вечити Вавилон*; се већ у првом броју најављује чланком под насловом „Прва домаћа премијера“, који читаоце-публику уводи у тематику комада (проблем ратовања у име богова или бога, Библија, „јеврејско питање“...). Исти број објављује скице

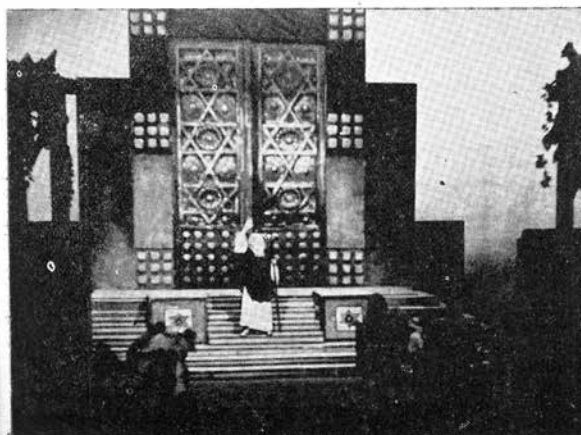
Д. Гошић
у „Вечитом Вавилону“

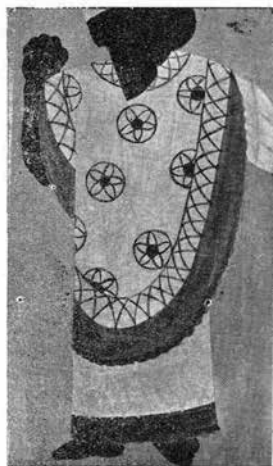
А. Паранос
у „Вечитом Вавилону“

Сцена из чина Димитријевићевог „Вечитог Вавилона“

Сцена из чина Димитријевићевог „Вечитог Вавилона“

Костим за цара Набукододосора
за драму „Вечити Вавилон“
(скица г-ђе М. Бабић-Јовановић)

Костим цара Набукододосора
за драму „Вечити Вавилон“
(скица г-ђе М. Бабић-Јовановић)

НАШ ОДЛИЧНИ ПРВАК ДРАМЕ КРЕИРА
ГЛАВНУ УЛОГУ У ЈЕДНОМ ДОМАЋЕМ ДЕЛУ

г. Добрица Милутиновић
игра улогу Набукодосора у „Вечитом Вавилону“

костима Милице Бабић, као и портрет Добрице Милутиновића са напоменом да игра улогу Набукодоносора у овом комаду, да би следећи број донео фотографије Ане Паранос и Драгољуба Гошића у костиму и са маском ликова које тумаче у новој представи.

Представљање домаћег драмског репертоара се наставља Нушићевом *Ожалошћеном породицом*. Супротно очекивањима, о прайзведби новог комада вољеног Нуше није много писано, упркос томе што је овом прайзведбом прослављен комедиографов седамдесети рођендан. На насловној страни броја 5 почиње текст који ће заузети четири стране (од којих је једна велики портрет слављеника), а који анализира Нушићеве ликове, нарочито „порочне“. У наставку чланак доноси анализу новог комада, са посебним акцентом на лик Агатона који ће тумачити Душан Раденковић. Наведени су и остали тумачи ликова, а редитељ је Јосип Кулунџић.

Као што је поменуто, будући да је већ играна на сцени Народног

„Ожалошћена породица“ (ансамбл)

г. Дрнић и г-ђа М. Поповић у „Ожалошћеној породици“

позоришта, нова поставка *Подвале* је третирана као обнова. О актуелности овог познатог комада, о новој режији Драгољуба Гошића и новом декору Владимира Загородњука који ће бити прилагођен Сцени у „Луксору“ писано је само у броју 7.

Међутим, иако је и *Максим Црнојевић* Лазе Костића игран раније, о овом се комаду пише као о премијери: најављиван је као „Обнова романтичарског репертоара“ и редитељски деби Мате Милошевића, уз неколико реченица о њему (бр. 9). У броју 10 сазнајемо да се ово дело Лазе Костића већ једном нашло пред послератном публиком Народног позоришта, на сцени „Дрвеног Мањежа“ у извођењу глумачког подмлатка који је окупио и представу режирао, мимо званичног репертоара, Пера Добриновић. Уз кратко, сентиментално подсећање на чика Перу и како су тада спремали

представу, анонимни аутор даје занимљиво поређење ондашње и актуелне глумачке поделе: нека имена су иста али у другим улогама, две ондашње глумице сада раде на билетарници Позоришта, а некадашњи Дуждевић – Мата Милошевић, сада покушава да ово дело домаће романтике прикаже „у савременој режији“.

Социјална драма Боривоја Јевтића *Продавница ваздуха* најпре се опет представља чланком о аутору који је био истакнути омладински борац за национално ослобођење, да би из идеалистичке за-слепљености сазрео у озбиљног критичара новог друштва. Овом драмом он раскринкава оне који су народну борбу злоупотребили и искористили за личну материјалну корист, нарочито банке које својим махинацијама и измишљеним трансакцијама „продају ваздух“ (бр. 8, 9).

Поводом премијере *Пустолов пред вратима* Милана Беговића такође се најпре говори о аутору, дугогодишњем директору Дrame, драматургу, редитељу, преводиоцу и критичару загребачког театра. Уз напомену да је дело превођено на чешки, бугарски, немачки, италијански, шведски језик и да је у тамошњим позориштима постигло велики успех, говори се о комаду и о његовој необичној форми и сижеу: прва слика је приказана реалистички (девојка на самрти), а све остале слике су њена предсмртна фантазија и приказују је са партнером (Смрт у разним отелотворењима) који се појављује у десет различитих ликова. У врло актуелном разговору, редитељ Јосип Кулунџић говори о проблемима савремене режије, за шта му овај комад својом специфичном структуром даје добар материјал. Праизведба у Загребу, десетак година раније, у Гавелиној поставци, ослањала се на сада већ превазиђени експресионизам, иако је стил у којем је читаво дело писано – конверзациони реализам. У ранијим поставкама је долазило до великог несклада између визуелне појаве ликова (гротескне, фантастичне...) и њиховог готово салонског говора. Он мисли да треба постићи „реалистичност“ сна, у који и девојка и публика треба да верују, али ипак – ради публике – све треба ставити у један оквир који ће подсећати да је оно што се у њему збива заправо сан, чему ће допринети и три једине боје на сцени: црна, бела и сива (бр. 8, 9, 10).

Јосип Косор, најпознатији по комаду *Пожар страсти* који је веома запажен и у Аустрији, Русији, Немачкој, Француској, Енглеској где је објављен и игран, и у својој новој драми *Нема Бога – има Бога*, бави се борбом добра и зла и свега што се налази између ова два екстрема, а главни носиоци сукоба су различити слојеви

грађанског друштва (бр. 13).

Неколико праизведби домаћих савремених дела, по обичају је најављено упознавањем читалаца са аутором и делом. Тако сазнајемо да је комедија *Катинкини снови* Тодора Манојловића прожета лаком иронијом о романтичној удавачи, која пропушта разне удвараче тражећи „принца из бајке“ док се на крају не одлучи за „доброг брачног друга и простосрдечног супруга“. Овај комад на београдску сцену долази после Сплита, Новог Сада и Осијека, у режији Јосипа Кулунџића (бр. 12).

Следи нова комедија Пеције Петровића, која се најављује у броју 13 – *Кад то не сме нико знати*. У први план се истичу успеси ранијих дела овог аутора на нашој сцени, посебно комедије чији су ликови до сада увек били лички сељаци, од чега писац сад не-

г. Петровић-Пеција

знатно одступа и збивања премешта у личку варош, у средину малограђанског слоја (срески начелник, бележник, свештеник, кафеџија, жандармски наредник и њихове жене) не губећи ништа од аутентичности, свежине и духа, доносећи заплет можда чак ближи и занимљивији градској публици. Следећи број доноси интервју са аутором, под

насловом „Пеција говори...“ Писац тврди како је и ова комедија са села, јер он једино о сељацима зна да пише, а и не верује да код нас има „салона“. Он не жели да предвиђа успех комада јер је то немогуће, публика има своју логику – која је суштина постојања театра и увек је пресудна – премда се у последње време критика ретко слаже са њеним мишљењем (бр. 14).

Следећи број најављује комад Петра С. Петровића, *Ослобођење Косте Шљуке* као драму која се заснива на стварном догађају: два човека се, не бирајући средства, боре за земљу. Писац у главним актерима не види само две особе, већ две класе које они представљају, богати који жели да се још више обогати и сиромашни који да би одбранио своју егзистенцију мора да прибегава истим методама, док се све не заврши „јединим коначним правним аргументом оголелог балканског сељака – секиром!“.

г. Петар С. Петровић

Позоришни лист у свом последњем броју објављује и чланак „Удружење глумаца приказује комад: *Наши манири*“, којим најављује уобичајену представу у корист „пензионог фонда неразврстаног претстављачког особља“. Непретенциозну комедију Љубинке Бобић одиграће Удружење глумаца крајем месеца у „Луксору“, а *Лист* је препоручује публици као загарантовану забаву, што поткрепљује и чињеница да је главни лик писан за Жанку Стокић која ће га и играти. Будући да је ова представа уврштена у „Репертоар Народног позоришта“¹⁰, само уз напомену: у корист Удружења глумаца, и овде ће бити

третирана као представа Националног театра (бр. 14).

Инострани репертоар почиње премијером комада *Вечера у 8 часова* Жана Девала који се препоручује будућој публици изношењем података о изванредном успеху који је постигао у целој Европи, а нарочито у Паризу. Уз напомену да је реч о критици буржоаског друштва, наводи се да представу припрема Јосип Кулунџић¹¹, као и целокупна глумачка подела (бр. 1). О истом комаду, који се овог пута зове *Понедељак у осам часова*, говори се и у броју 2, али кроз причу о аутору комада, његовим успешним преводима, тачније преносима из других књижевности и прилагођавањима француском тлу и духу, те о успеху овог комада у Паризу са дугим изводом из тамошње критике. Следећи бројеви углавном понављају податке о драматизацији, о теми и начину обраде, те наводе протагонисте (бр. 3 и 4). Комад се поново, овог пута мало другачије, препричава и у броју 5, док се у броју 6 посебан акценат ставља на критику буржоаског високог друштва која карактерише комад,

10 Сава Цветковић, *Репертоар Народног позоришта у Београду 1868–1965 – прилог прослави стогодишњице Народног позоришта у Београду*, Музеј позоришне уметности СРС, Београд, 1966.

11 По ондашњем обичају, *Позоришни лист* наводи само презимена уметника.

те извештава да сценограф за решавање брзих промена између 11 слика које чине овај комад користи ротациону бину. Ако пажљиво упоредимо побројане глумце са онима у претходним најавама, видећемо да је дошло до неких промена у подели, што би, као и техничке захтевности комада, могло да објасни очигледно одлагање премијере (под насловом *Вечера у осам*, премијера је коначно одиграна 13. децембра 1934). Ово евидентно доводи у проблем Уредништво *Листа*, јер иако се аутор или аутори новинских текстова труде да комаду приђу из другог угла, ипак је то већ шести пут „исто то, само мало другачије“. Треба рећи и да рубрика „Позоришта у иностранству“ у броју 7 доноси вест да је комад *Вечера у осам* постигао највећи успех у сезони у Народном дивадлу у Прагу. Већина комада из стране литературе је имала сличан третман. Тако се у три броја, на веома сличан начин пише о комаду *Међу вуковима*, као о новој појави на репертоару: то је „авантуристички комад“, пандан тада тако популарном „авантуристичком роману“. Текст чија је бурна радња смештена на Гренланд режира Радомир Раша Плаовић, а речено је понешто и о улогама и глумцима (бр. 1, 6, 7). Комедија руског писца Всеволода Шкваркина *Туђе дете* се у бр. 3 и 5 представља са аспекта садржаја (прича о девојци која одглуми да је у другом стању, што неочекивано доводи читаву њену околину да се прикаже у сасвим новом светлу), форме (низ наизглед неповезаних прича које се тек на крају комада доводе у везу), теме (конфликт традиционалног руског схватања да је дете својина, власништво најчешће оца – са савременим схватањима породице). *Привремена слобода* Мишела Дурана се најављује кроз дугу романсирано-анегдотску биографију аутора који је од сиромашног неугог провинцијалца са сновима да постане велики глумац, дошавши у велики град и ушавши у театарске воде, постао сценограф, глумац, помоћник редитеља и најзад – драмски писац. Живот писца даје асоцијацију на тему ове авантуристичко-романтичне комедије која говори о љубавним јадима прогоњеног бегунца и париске монденке (бр. 3). Комад *Дрвени коњи* чија тема је брачни троугао (муж, жена и љубавница, који налик дрвеним коњима на каруселу трче укруг, истовремено један од другог беже и један другог јуре, бесциљно) препричан је у детаље; у представи се користи Дебисијева музика (бр. 5, 6). Ибзенова *Дивља патка* је најављена кратком причом о аутору и његовом социјалном и књижевном ставу, те о његовом путу од поетских преко социјалних драма до – мистике (бр. 6, 7). Упркос пракси да се нове поставке већ позна-

тих комада третирају као обнове, *Перишов пут*, који је пре рата спреман без амбиција, у сиромашној опреми, сада се најављује као премијера. Комад се публици препоручује као дело које је пре седам деценија на француским сценама имало изванредан успех, а чији „лаки“ сиже (богати родитељи са девојком за удају путују у Швајцарску, праћени двојцом просаца...) и имена аутора, Лабиша и Мартена, гарантују публици добру забаву и раздраган смех (бр. 10). Још један од „лаких комада“, чешка комедија *Право на грех* Вилиме Вернера, говори о младој жени која одлази у бању, а њен супруг користи ову раздвојеност за малу авантуру. Будући еманципована, она сматра да има права на исти чин, али је мајка спречава у том науму, те јој враћа „брачну срећу“ (бр. 12). Уз подсећање да су две драме Анрија Бернстена већ имале успеха код наше публике, износи се сиже комада *Тајна*, психолошке драме о жени која, наизглед мирна и љубазна, има неодољиву потребу да разори сваку могућност среће свих који је окружују, па и својој тек удатој пријатељици (бр. 12, 13). За драму *Банка Немо* Луја Вернеја се као препоруке наводе чињенице да је аутор већ с успехом игран на нашој сцени а драма је била веома топло дочекана на бројним европским сценама, као и сиже: ова сатирична комедија прича фантастичну судбину продавца новина који је „луцидношћу, окретношћу и нескрупулозношћу“ дошао до положаја великог финансијског магната и сада господари економијом и политиком (бр. 13). Комад *Писмо* енглеског писца Сомерсета Мома¹² најављује се као занимљива, напета психолошка драма која се збива у егзотичним пределима Малајских острва (бр. 13, 14 – исти чланак). „Комедија модерног брака“ *Двопрег* Едварда Пура Монгомерија је оцењена као друштвено карактерна комедија која прича о две сестре и њиховим различитим брачним искуствима (бр. 14).

Позоришни лист посебну пажњу посвећује премијерама комада *Големанов* бугарског писца Стефана Л. Костова и *Злочин и казна* по Достојевском, у режији госта из Бугарске Масалитинова.

Големанова на сцену Народног позоришта поставља Јосип Кулунџић, а чланак детаљно анализира комад и пореди га са Нушићевом *Госпођом министарком*. Чудним сплетом околности, ова два, у својим срединама код публике најомиљенија комада, настала скоро у исто време, готово су идентична по идеји, ликовима, јези-

ку, начину излагања... Писци су се накнадно упознали, приликом гостовања београдског ансамбла у Софији, и „дивно су се забављали констатујући како је бугарска средина, истоветно са нашом, инспирисала најбољег бугарског и најбољег југословенског комедиографа, да напишу дело са једнаким мотивма“. Разлика је у томе што Костов пише о мушкарцу чији је сан да постане министар (мада се то до краја комада неће десити), а Нушић о жени чији муж већ на почетку комада постаје министар. Интересантно је и да се обе комедије завршавају тако што се протагонисти обраћају публици речима: „Одлазите! Одлазите сви!“ (бр. 11).

Прва најава премијере *Злочин и казна* је написана кроз причу о редитељу, бившем члану трупe Художественог театра, који је у њеним ранијим гостовањима у Београду играо главне улоге, да би

г. Масалитинов

последњих година био редитељ и директор драме у Софији и са тамошњим ансамблом постигао ванредне резултате, нарочито постављајући текстове савремених бугарских аутора. На свом другом гостовању у Народном позоришту (раније је поставио *Ујка Вању*; премијера 29. априла 1925) Масалитинов је започео пробе, по свом уобичајеном плану: прво појединачне читаће са носиоцима већих улога, тек потом са целим ансамблом, а уследиће распоредне (бр. 11). Следећи број, чији већи део је посвећен

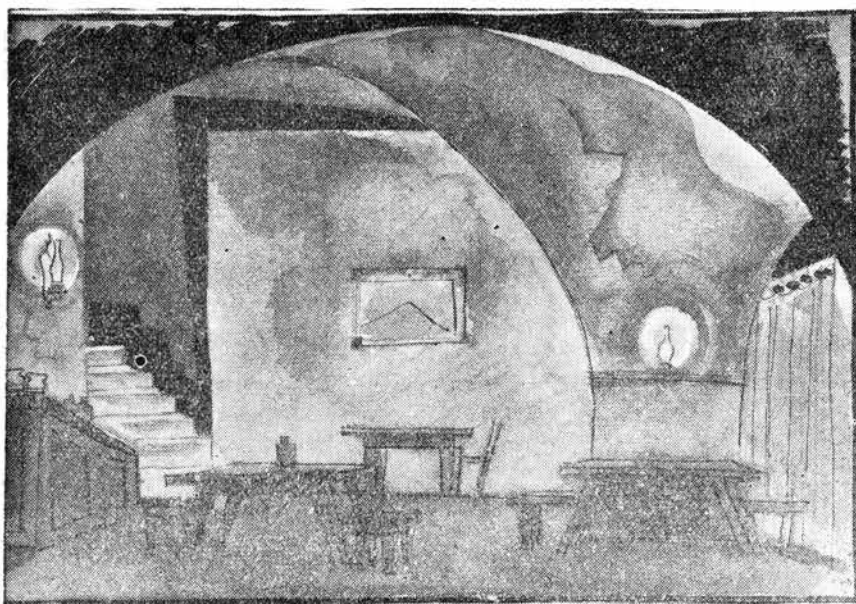
долазећој премијери великог класика, доноси интервју с редитељем о погодности романа Достојевског за приказивање на сцени и проблемима на које се у том претакању из медија у медиј наилази, тј. о карактеристикама драматизације Краснопољског која се користи при постављању дела на београдску сцену, а која у средиште драме ставља лик Раскољникова и све остале ликове и догађаје доводи у непосредну везу са њим. Представа је у Софији постигла ванредан успех. У истом броју (12) је и чланак на чак шест страна, који формом а и садржајем одудара од свих до сада објављених у овој публикацији. Дат је прво велики увод који нас упознаје са животном ситуацијом у којој се налази Раскољников, нарочито покушавајући да дочара његово ментално стање: „... као да тамни

„Злочин и казна“

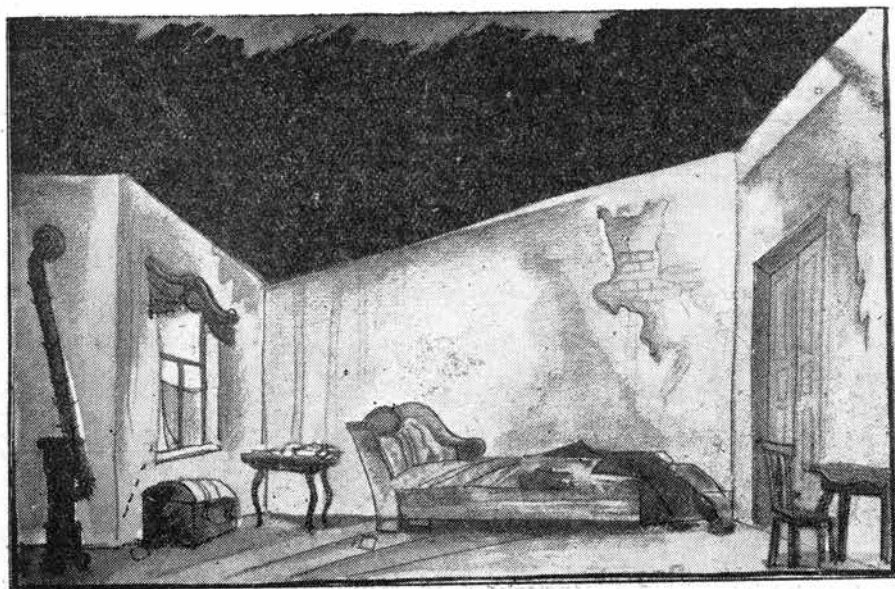

Неколико успешних типова (по скици г. Жедринског)

ДЕКОР ЗА ДОСТОЈЕВСКОГ

Скица декора за I слику драматизације „Злочина и казне“
(Изradio г. Жедрински)

Скица декора за III слику драматизације „Злочина и казне“
(Изradio г. Жедрински)

таласи свеопште светске туге обавијају његову душу (...) Рањена младићска гордост, разбијене наде, страшна брига за мајку и сестру, немаштина, глад, сузе за своју сопствену судбину и прогутане сузе беспомоћног саучешћа према сиротињи као што је он, – доводе га скоро до црне меланхолије.“ Потом, од слике до слике, даје се садржај комада, такође уз честе описе душевних стања главног јунака. Текст је на појединим местима неразумљив – што такође није била одлика досадашњих написа у *Листу*.

Опера

Домаће оперско дело, нарочито ново – одувек је било ретка појава, те *Позоришни лист* много пажње посвећује најави савремене опере Крсте Одака *Дорица плеше* (народна опера у три чина) која се помиње већ у првом броју. Како сазнајемо у броју 2, то је опера без неке фабуле, блиска некада популарним „комадима с певањем“, обилује међумурским фолклорним мотивима, док број 6 доноси подужу изјаву маистра Предрага Милошевића, који води музичке припреме. Он са пуно ентузијазма представља читаоцима овај једноставан либрето и партитуру загребачког композитора далматинског порекла и прашке музичке школе, и топло их препоручује будућем гледаоцу. Следећи најавни чланак почиње полемиком о још увек недовољно развијеној оперској публици у нас, те како је један од могућих начина приближавања ове уметности гледаоцима преко одувек омиљеног жанра – народног комада са певањем. Ову оперу чини квалитетна уметничка музика инспирисана народним мотивима и либрето сачињен тако да дело „представља везани низ дражесних слика из народног живота, са лепим народним обичајима који су везани уз песму“ (бр. 8). Текст у броју 9 од 1. фебруара објашњава како ликови своје емоције изражавају познатим народним међумурским песмама и доноси детаљан садржај опере, а у истом броју је објављен и чланак који на целој страни доноси биографију, библиографију и фотографију признатог хрватског новелисте Ђура Виловића, аутора либрета. Премијера је била две недеље касније, 15. фебруара 1935.

Треба поменути да текст „Оперске вести“, са поднасловом „Премијера опере *Блаженкина заклетва*“, најављује припрему нове домаће савремене опере, која ће имати праизведбу у Народном позоришту (бр. 11). Даје се кратка прича о композитору Петру Сто-

»ДОРИЦА ПЛЕШЕ« НАРЕДНА ОПЕРСКА ПРЕМИЈЕРА

г-ца К. Јовановић
пева у опери „Дорица плеше“

„Дорица плеше“ нова домаћа опера коју је написао загребачки композитор Крста Одак даваће се као друга оперска премијера ове сезоне на нашој позорници. Ову домаћу оперу увелико са солистима спрема г. Милошевић, диригент београдске опере, који ће дело и дириговати. Пошто је опера „Дорица плеше“ имала у Загребу на премијери ванредан успех, и код публике и код критичара, обратили смо се г. Мило-

шевићу и замолили га да нам у кратким линијама окарактерише ново дело.

„Опера „Дорица плеше“ почиње г. Милошевић, — народна је опера. Сиже је узет из међумурског живота, намерно писана у народском тону, тако да су богато искоришћени мотиви нашег музичког фолклора. Радња је, прилично некомпличована, једноставна, без великог или нарочитог заплета и без изразитих драмских акцената. Сеоска идила — пасторала. У радњу су веома вешто уплетени неки леви народни обичаји из Међумурја, елементи из народног живота и веровања на пр. свечаност на коњари, велико народно коло, „ромари“ (хаџије) који одлазе на хаџилук у Рим.

Музика је стилска, изједначена и базира на елементима међумурског фолклора. Иако није дословно узета мелодија, ипак је мелодика изграђена у духу народне песме. Врло су карактеристичне синкопе и музичке фигуре које стално потсећају на словачке и неке мађарске песме. У овој новој опери хор има истакнуту улогу, без њега се народна опера не би могла ни замислити. Леви и звучни хорови дају неку нарочиту драж овој сеоској идили.

јановићу, солистичка подела, те напомена да су либрето написали Мирко Јелушић и Мата Милошевић (редитељ и диригент се не помињу). Ова опера никад није изведена на сцени Народног позоришта.

Стране опере, како се и очекује, чине остатак премијерног репертоара те сезоне. О првом оперском делу за чију премијеру су у јеку припреме, Вагнеровом *Танхојзеру*, писано је већ у броју 1. Чланак „Почетак рада у опери“ обавештава да се премијера очекује у октобру (била је 16. новембра), говори о композитору, захтевности партитуре, историјату извођења и садржају дела, а у

броју 2 – о ауторима, декору, сложености задатка... Под насловом „Како се спремао *Танхојзер*“, број 5 даје врло оригиналну статистику припрема за премијеру ове опере, подељену у неколико поглавља: Колико лица учествује при изведби *Танхојзера*; Колико је било проба за *Танхојзер*; Уметничка опрема *Танхојзера*. Педантно одвојене групе сценских извођача (солисти, стални и ванредни вечерњи хор, ансамбл балета Позоришта и приватних балетских студија...) дају коначни број од 300 уметника и најужег помоћног особља (суфлер, инсписијент), збир проба (појединачних, клавирских, оркестарских, хорских...) долази до коначног броја од 560, а занимљив је и статистички приказ рада у радионицама за израду декора и костима: број и профил уметника и мајстора, број радних сати, број костима.... Из репертоара који је објављен у овом броју видимо да ће на дан објављивања *Листа*, 14. новембра, на Сцени код Споменика др Милоје Милојевић одржати предавање „О музичко драмском стилу Р. Вагнера и његовој опери *Танхојзер*“, које ће бити илустровано „музичким и певачким тачкама из *Танхојзе-*

ра, у извођењу солиста Опере уз клавирску пратњу Ивана Брезовшека“.

Поводом премијере Маснеове опере *Дон Кихот* објављен је текст који подсећа на велику популарност овог дела и код светске и код наше оперске публике, уз нагласак да је насловна рола (уз Годунова) „најсавршенија креација великог Федора Шаљапина“, што је само по себи највећа препорука будућим гледаоцима. Исти текст је објављен у три узастопна броја (бр. 11, 12, 13).

Лист најављује и нове оперске поставке, које су по ондашњим мерилима третиране као обнове. Најпре Росинијевог *Севиљског берберина* поводом којег је објављен интервју са реди-тељем Михаилом Каракашем,

Изведба „Севиљског берберина“ у Императорском Маријинском театру у Петрограду 1912 год.
(Базилио — Ф. Шаљапин;
Алмавива — К. Пиотровски;
Фигаро — М. Каракаш)

Скица костима за оперу „Дон Кихот“ од г-ђе М. Бабић-Јовановић

који објашњава своју концепцију: све је премештено у Француску, у светлу и веселу Розинину собу, комад се одвија под утицајима комедије дел’ арте услед чега су певачи углавном стално на про-сценијуму – ближе публици, што извођење прилагођава сцени у „Луксору“, за коју се и спрема. Уз чланак је објављена фотографија представе *Севиљски берберин* Императорског Маријинског театра у Петрограду, 1912. године, на којој се види и Каракаш у улози Фигара. Уз чланак је објављена фотографија представе Императорског Маријинског театра у Петрограду, 1912. године, на којој се ви-

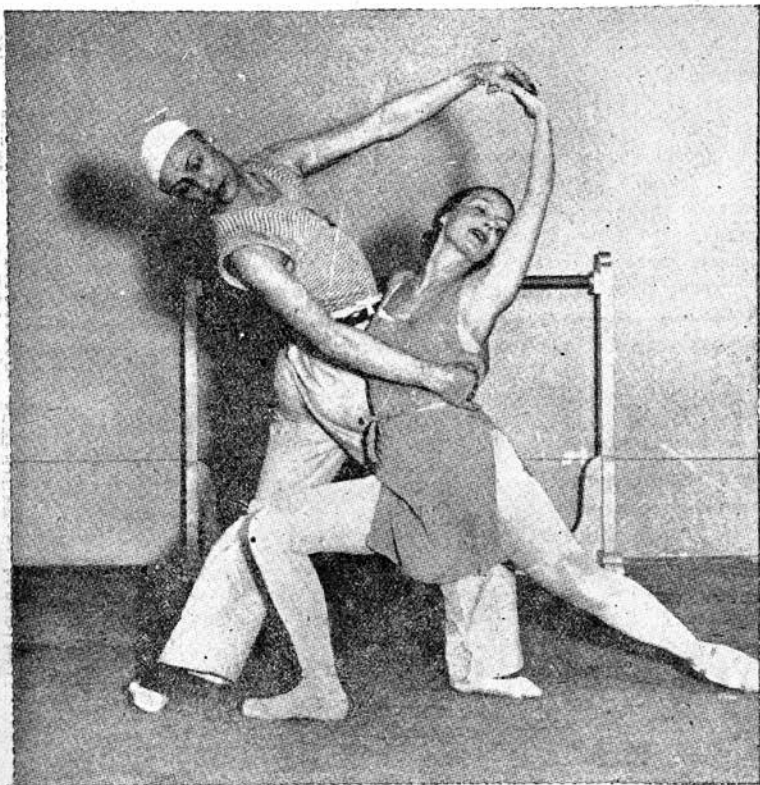
ди и Каракаш у улози Фигара (бр. 5).

О обнови *Кнеза Игора* се каже: „Трагични догађаји у нашој земљи у октобру прошле године омели су и одгодили извођење, које је требало да буде поводом 100-годишњице рођења Бородина“, следе кратка биографија композитора и историјат настанка ове опере, уз поређење њене теме и повода са догађајима на Косовом пољу (бр. 8).

Велики простор у *Позоришном листу* је посвећен и најави, како већ у наслову и наднаслову стоји: „једне значајне обнове (...) *Хофманове приче* – у новој режији и новом декору“. У броју 9 се образлаже намера Опере да поред премијера нових комада обнови већи број раније извођених: пре свега зато што је већина њих, у духу некадашњих обичаја, постављана површно и шаблонски па им је неопходно осавремењивање, као и зато што су током дугог века на сцени доживљавале многе измене у подели и постале толико „расклимане“ да су почеле да одбијају публику. Следи интервју са сценографом Жедринским, који објашњава како он реални и иреални план у овом комаду преклапа, меша, стапа (у првом плану се налазе тродимензионални, реалистички елементи декора, у задњем плану је сликана сценографија; у ово се уклапају и костими који су гротескно-симболични и гротескно-реалистични...). Проток времена се огледа у костиму и намештају, који иде од ампира до бидермајера. Разигравање мизансцена и живи распореди хорова омогућени су коришћењем ротације, али и степеништа, те платформи на више нивоа (бр. 10). Најзад, представа се најављује и кроз причу „Е. Т. А. Хофман – многоструки уметник“, богату биографију аутора основног текста по којем је настао либрето. Бурном животу овог правника-чиновника, композитора, књижевника, сликара, сценографа, редитеља, карикатуристе, аутор чланка прилази студиозно, али анегдотски. На крају текста је дата библиографија музичких и књижевних Хофманових дела, те које три његове приче су послужиле као грађа за либрето (бр. 11). Међутим, после оволиких најави, једна нота у бр. 12 јавља да ће премијера *Дон Кихота* бити пре *Хофманових прича*, без навођења разлога (премијера је коначно била 18. септембра 1935).

Г. Жедрински: скице костима за оперу „Хофманове приче“.

Г.ђа Олењина и г. Књазев студирају нов балет

Балет

Млад и још увек нејак ансамбл Балета, извео је у току сезоне само једну премијеру, састављену од три једночинке: *Живот једног дана*, *Ендимион* и *Мисли*. Оне се предочавају читаоцу у броју 3, кроз интервју са Борисом Књазевим, који је аутор либрета, кореограф и редитељ сва три комада. Он објашњава да је за *Живот једног дана* музика наручена од Хугела, *Опсесија* се поставља на Бетовенову музику, а за *Ендимиона* је музику компоновао Макс д'Олон, по захтеву Књазева којем је као основа за либрето послужила старогрчка легенда. У броју 7 анонимни писац појашњава публици да је први балет инспирисан животом инсеката и кореографисан у класичном стилу, *Ендимион* је постављен у комбинацији класике и модерне пластике а грчки мит преноси језиком игре, док су у балету *Мисли* (*Опсесија*) главни јунак „персонификоване мисли једног лудака“, а ансамбл је „пројекција његових представа у реалност (беле, црне и сиве мисли)“.

НОВИ ЧЛАНОВИ ДРАМЕ

г-ђа Слава Кос

Слава Косица позната је Драмама још из времена кад је била у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу.

г. Димитрије Величковић

Димитрије Величковић рођен је у Београду 1908. Године је познат као један од најбољих уметника у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу.

Д. Величковић играо је у многим позориштима у Београду, а такође и у Загребу. Он је један од најбољих уметника у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу.

НОВИ ЧЛАНОВИ ОПЕРЕ

г-ђа Љубица Љубић

Љубица Љубић позната је Драмама још из времена кад је била у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу.

Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу.

Олга Ољдекоп позната је Драмама још из времена кад је била у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу. Она је једна од најбољих уметница у нашој драми. 1931 год. извођача на позоришту „Свети Петар“ у Загребу.

УМЕТНИЦИ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Позоришни лист је, између осталог, себи дао задатак да читаоце, то јест публику, упознаје са новим члановима уметничких ансамбала. Тако број 2 доноси причу о три нова члана Дrame, Слави Кос и Димитрију Величковићу који су представљени фотографијом и кратком биографијом на по једном ступцу, док биографија и фотографија Божицара Дрнића заузимају читаву страну, чиме се јасно ставља до знања да је он најзначајнији појачање ансамбла. У последњем пасусу се још кратко наводи ко од њих којем фаху припада и зашто је потребан Кући. Већ у следећем броју представљени су нови чланови Опере. Биографије и фотографије Љубице Љубић и Олге Ољдекоп заузимају по један стубац, док Ани-ту Мезетову, на целој страни, читаоцима представљају портретна фотографија, биографија и изводи из критика које сведоче о већ изузетно успелој иностраној каријери ове уметнице. Испод овога стоји и напомена да је за ову сезону, као стални гост, ангажован и познати драмски тенор Марио Шименц. У броју 4 је, фотографијом и биографијом како је то већ уобичајено, али и са неколико извода из критика из загребачке штампе, представљена млада глумица Јоланда Гание Раданчевић, дотадашњи члан Драмског студија ХНК у Загребу.

У доба објављивања *Позоришног листа* пада 70. рођендан нашег великог комедиографа и свестраног позоришног прегаоца Брани-слава Нушића. Да непосредно пред објављивање броја 4 није уби-јен краљ Александар I, овај би број свакако био посвећен писцу. Па ипак, упркос комеморативном расположењу и првим страна-

Бранислав Т. Нушић
слави 70-годишњицу живота

ма које су морале бити посвећене почившем владару, *Позоришни лист* број 4, под заједничким насловом „Нушић и позориште“ и наднасловом „Крајем новембра слави Б. Ћ. Нушић 70-год. Јубилеј“, доноси пет кратких, потписаних текстова о слављенику. О Нушићевом стваралаштву је писао Драгослав Илић; о Нушићевим троструким заслугама за београдско позориште (прво су његови текстови, друго њихов утицај на формирање врских глумаца, треће – стварање верне, квалитетне публике) говори Велимир Живојиновић; тзв. нушићевску глуму и јединство глумац-текст-публика анализира Радомир Раша Плаовић; др Ранко Младеновић контемплира о феномену Нушића и његових ликова „некад и сад“, о игри у коју аутор изузетно квалитетно увлачи и публику; Јосип Кулунџић констатује како је утицај Нушића на публику толики да се већ може рећи: колико је аутор стварао ликове и њихове реакције на основу савременика, толико су и савременици почели да формирају свој став и понашање према Нушићевим ликовима. Слављенику је посвећен и текст „Шта је Нушић дао београдском репертоару“, који се бави статистиком дотадашњег извођења Нушићевих дела на сцени Народног позоришта, а завршава се речима: „За Бранислава Нушића не постоји позоришна криза и за њега не значи филм конкуренцију. Успехом своје *Министарке* или свог *Пута око света* он премашује успех свих и најсензационалнијих филмова код нас, јер би ти комади, кад би се давали у континуитету, могли, по досадашњој цифри, ићи преко месец дана трипут дневно, што зацело није успело ни једном филму“ (бр. 4). У броју 5 није било препрека да наставак приче о слављенику и најава премијере његовог новог комада буду већ на првој страни *Позоришног листа*, о чему је већ било речи у одељку о премијерама у Народног позоришту. Прослава Нушиног рођендана се продужава и у броју 6 који доноси текст „Димићеве декорације“, с наднасловом који објашњава садржај: „Анегдота из Нушићевог живота“. Ово су топла сећања великог комедиографа на свој први сусрет са театром: док је био дете, у Смедереву је играла трупа Михајла Димића а он је имао срећу да представе гледа бесплатно, са привилегованог места, на слоњен на бину; једном су за трупом (као залог за позајмицу) у магацину његовог оца остале кулисе, што је младом Нушићу омогућило да оснује први „свој театар“, он је био директор, а његов друг – први љубавник. Следећи број доноси још једну анегдоту из живота свечара, „Нушић као шегрт“. Прича је поткрепљена речима самог Нушића, о времену кад га је отац одвео да шегртује код не-

ког трговца, одакле је овај убрзо побегао. У овим, највероватније на нушићевски начин „преправљеним“ сећањима, стоји да је главни разлог због којег се дванаестогодишњи дечак одважио да се оглуши о очеве жеље – страх да ће му друг Јевта Угричић одузети „шнур“ у њиховом позоришту које су правили током распуста, и не само што ће играти главну улогу иако је био лошији глумац, већ ће му одузети и режију (бр. 7).

НАШИ УМЕТНИЦИ У СВЕТУ

Успеси које наши уметници постигну ван земље одувек су били од великог значаја, па их и *Позоришни лист* ревносно бележи. Овде ће бити поменути и они који нису били чланови Народног позоришта, у том тренутку или никад, али су као гости оставили значајан траг у историји нашег националног театра.

Иако су Маргарита и Максимилијан Фроман у то време чланови загребачког Хрватског народног казалишта, *Лист* с поносом доноси кратку вест да Маргарита Фроман гостује у Паризу, по позиву театра „Фоли Бержер“, где ће радити кореографију за њихову нову ревију. За то време, у ХНК ће је на месту балет-мајстора замењивати Максимилијан (бр. 2).

МАРГАРЕТА ФРОМАН ГОСТУЈЕ У ПАРИЗУ

Редитељ и балетни мештар загребачког казалишта Маргарета Фроман добила је недавно понуду од највећег париског театра „Фоли Бершер“, да преузме целокупну кореографију у великој новој ревији тога театра, која се спрема за ову зиму. Наша одлична уметница, пошто је добила у споразуму са казалишном управом допуст од Ми-

нистарства Просвете, отпутовала је 1. о. м. у Париз, где је чека доиста сасвим изузетно велики уметнички задатак. — Пре одласка поставила је г-ђа Фроман у загребачком театру наново увежбане балете „Копелију“ и „Жар птицу“. — За време њеног одсуства замењиваће је као балетни мештар Максимилијан Фроман.

Ту су и вести о још два уметника из Словеније и једном из Хрватске: Пиа и Пино Млакар, „наши први играчи и кореографи“, постављају у Цириху балет Франа Лотке *Ђаво на селу*¹³, у којем ће играти и главне улоге (бр. 8). *Позоришни лист* доноси и кратак извештај

13 Млакареви су касније били чести и поштовани гости београдског Балета, а овај комад је, у њиховој кореографији, игран и на сцени Народног позоришта (премијера 1938).

Г-ца Нури Хаџић доживела је велики успех у Прагу

после ове премијере: Пиа и Пино Млакар су 18. фебруара у циришком Градском позоришту измамили одушевљено поздрављање публике и засути су цвећем, док је Фран Лотка, композитор, добио лаворов венац (бр. 11).

Позоришни лист јавља и да је бечка Фолксопера ангажовала за целу сезону солисту Опере Народног позоришта Јосипа Рибачеца (бр. 3), доноси новости из Прага, међу којима и да је

„чехословачка прва сцена прославила ове године југословенски државни празник¹⁴ свечаном изведбом Војновићева драмског спева *Смрт мајке Југовића*“ (бр. 7), о „великом успеху у Прагу“ Бахрије Нури Хаџић сазнајемо захваљујући потпису испод фотографије, на којој је она у костиму из неке представе (бр. 8).

Највише материјала *Позоришном листу* за извештавање о интернационалним успесима наших уметника даје Нушић. Већ у броју 2 се извештава да ће у току сезоне, први пут на немачком језику, у немачком театру у Прагу, бити играна *Госпођа министарка*; у броју 7 сазнајемо да је у Прагу објављена, на чешком, Нушићева *Аутобиографија*. Број 13 је очигледно посвећен Нушићевом новом међународном успеху, али текстови су из неког разлога „провучени“ кроз цео број. Уводни текст говори о великом успеху који је *Госпођа министарка* постигла овог пута на – бечкој сцени. Чланак извештава о новом великом, можда најзначајнијем успеху нашег комедиографа (после недавног у Прагу и оних ранијих у Софији), на сцени Рејмундовог театра, пред високоученом и бескомпромисном аустријском публиком и критиком. Скромни писац себе ставља тек на треће место заслужних, после изванредне глумице (Гизела Вербецирк) и чињенице да је улога, испоставило се, као писана за њу. Аутор чланка велики успех објашњава општељудским, универзалним квалитетима које дело поседује упркос увек истицаним „чисто нашим типовима и карактерима“, док ванредни успех свих досадашњих тумача улоге Живке Поповић

објашњава парадоксом да Нушић „и пише само оно чиме ће *глу-мац* моћи *толико да успе*, да изгледа, као да је он *писцу* помогао до успеха“. Нешто касније наилазимо на још један чланак који нас обавештава о Нушићевој бечкој премијери, овог пута са акцентом на театрографским подацима: премијера је била 30. марта 1935, у преводу Норберта Гараја и режији Јозефа Гликсмана. Поново се истиче ванредни учинак главне глумице уз нешто више података о њој као уметници, наводи се и комплетна глумачка подела, те податак да је до 20. априла представа одиграна 25 пута, увек пред до последњег места попуњеним гледалиштем. Најзад, ту је оно што бисмо данас назвали *press cut* – одломци из бечке штампе, одјецци премијере, нарочито из критика. Наводи су из девет тамошњих листова, сви су изузетно позитивни, преносе и одушевљене реакције публике, а занимљиво је да сви наглашавају, поред осталог, оштру сатиричну ноту која доминира делом (те се неки критичари помало чуде што има тако дуг век на београдској сцени; сетимо се да је српска критика тог времена још увек Нушића листом окривљивала за – недостатак сатиричности).

ГОСТИ

г. Станислав Драбик
гостује у нашем позоришту после
сјајног успеха у Варшави, Позна-
њу и Кракову

Увидом у *Позоришни годишњак* за сезону 1934/35. може се установити да *Позоришни лист* није пратио гостовања у Народном позоришту (осим, разуме се, назнаком на дневним листама, како се то одувек чини). Гостујућих глумаца је било и у драмским представама (из других говорних подручја то су биле Добрила Џимић из Скопља и Марија Ведринска „бивша чланица Александријског театра“), у оперским представама их је у току сезоне било осамнаест и већина је наступала у више представа, а у Балету је гостовала Нина Кирсанова. На Малој позорници су чак гостовале и две иностране трупе:

Рајнхардов ансамбл и Руска драмска трупа; потоња се представила комадом *Корачај кроз живот* на Малој позорници, 16. и 18. маја, што сазнајемо из репертоара објављеног у бр. 13 (који је сачуван). Међутим, само у броју 11 под насловом „Оперске вести“ *Позоришни лист* доноси једну, данас бисмо рекли фото-вест: испод портретне фотографије Станислава Драбика пише да он „гостује у нашем позоришту после сјајног успеха у Варшави, Познању и Кракову“.

ОДЈЕЦИ

Први број *Позоришног листа* преноси део чланка анонимног аустријског критичара, који описује његов доживљај београдског театра. Он је разочаран архитектонским аспектом зграде, јер га подсећа на тамошње драмско позориште. Гост је очигледно погрешно разумео да је реч о „краљевској опери“, те му се стога наша зграда чини неприкладном. Али пун је хвале за извођачке квалитете и достигнућа опере *Веселе жене виндзорске* коју је имао прилике да гледа и слуша.

АНКЕТА

Један сачувани „дупли уметак“ доноси занимљиве резултате „Анкете позоришној публици“, из којих се схвата да је у неком од претходних бројева редакција *Листа* поставила публици три питања (ради концизности у излагању, питања ће бити цитирана из чланка, а одговори препричани):

1. Јесте ли задовољни са часом почетка претставе или бисте хтели да претставе почињу раније односно касније?
2. Хоћете ли да Управа уведе, једног дана у недељи, место вечерње претставе на Малој позорници (у „Луксору“), поподневну претставу? Када треба да буде почетак те претставе?
3. Имате ли још какву жељу у погледу улазница или репертоара?

Резултати анкете, на основу 562 приспела одговора, гласе:

1. За почетак у 8.30 – 124 гласа; за почетак у 8 – 438 гласова (управа је одлучила да зими поподневне представе почињу у 3, а вечерње у 8).
2. Треба увести представе понедељком или четвртком од 15 часова – већином гласова.

На треће питање, ако је публика и одговарала, свакако је било тешко наћи заједничке именитеље свих жеља, те управа о овим одговорима није известила јавност.

Највећим делом својих садржаја, нови *Позоришни лист* се бави Народним позориштем, у првом реду репертоаром. Увидом у репертоар Народног позоришта за сезону 1934/35. (Прилог бр. 4), може се установити да је *Позоришни лист* писао о свим драмским премијерама које су изведене у тој сезони, као и о неким обновама. Најмање, чак изразито мање него о другим насловима, писано је о Нушићевој *Ожалошћеној породици*, а његов *Пут око света* није ни поменут. За друго дело би се могло наћи објашњење у чињеници да је реч о обнови (коју Петар Волк у свом *Репертоару* третира као премијеру, а Сава Цветковић наводи као обнову¹⁵), мада је о обнови Глишићеве *Подвале* писано. Зашто је праизведби *Ожалошћене породице* посвећено толико мало пажње може се објаснити једино чињеницом да је публика Нушића добро познавала, безусловно волела и свакако хрлила на његове представе, нарочито нових комада, па управа Позоришта и Уредништво *Листа* нису сматрали за потребно да објаве нешто више. Свесрдно су најављене и три премијере, као и три обнове које је спремила Опера. Иако је писано и о три једночинке које је балетски ансамбл премијерно извео те сезоне, ипак се може констатовати да је балет најмање заступљен у овом гласилу.

Лист је своје читаоце упознавао и са новим представницима управе, са новим члановима уметничких ансамбала, као и са значајним иницијативама Куће (отварање нове сцене, оснивање Глумачке школе). Али није придавао пажње гостовањима, корисницима, ђачким и свечаним представама, концертима, предавањима, преносима наших представа преко Радија А. Д. (како бележи *Годишњак*, те сезоне су слушаоци Радио Београда могли да прате, у директном преносу, 22 драмске и оперске представе, као и Комеморативни концерт у спомен на блаженопочившег краља). *Позоришни лист* није објављивао ни некрологе, ни вести о упокојењу својих чланова.

15 Сава Цветковић, *Репертоар Народног позоришта у Београду 1868–1965...*; Петар Волк, *Преображење – Драма Народног позоришта у Београду од 1868. до 2007. године*, Фонд „Милан Ђоковић“ / КИЗ „Алтера“, Београд, 2009.

СЕКЦИЈА ЗА ДУНАВСКУ БАНОВИНУ

Као што је поменуто, у новом државном устројству Народно позориште оснива нови огранак – Народно позориште Дунавске бановине. Чланак у броју 2 објашњава како овај театар треба да покрива потребе целе Дунавске бановине, приказујући представе високог уметничког нивоа публици у свим већим градовима на тој територији. Трупа броји 35 чланова драме, а репертоар ће јој бити повезан са престоничким, тако да ће се повремено организовати гостовања врхунских глумаца у појединим представама – без неопходних претходних припрема. То значи: играће се исте представе, оне које трупа може да изведе, у идентичним редитељским поставкама. Представе које су сувише захтевне у било којем погледу, па их је немогуће поставити са трупом, гостоваће на сценама Бановине, интегралне, онако како се играју у Београду. За управника је постављен Витомир Богић, глумац-редитељ Народног позоришта. Предвиђено је да сезона почне у Суботици, 15. септембра, Богићевом поставком *Урошеве женидбе* са Даром Милошевић и Матом Милошевићем као гостима, а прва целокупна гостујућа представа играће се већ два дана касније и биће Шекспиров *Хамлет*.

У броју 4 управа нас обавештава о почетку рада новоосноване трупе. Чланак под насловом „Успех наше секције за Дунавску Бановину“ пише да су у Суботици по четири наслова одиграле и нова трупа и ансамбл Народног позоришта (као гостовање), а потом доноси и повелики одломак из рецензије локалног листа, који се изузетно повољно изражава о последњој представи, Станковићевој *Коштани* (у извођењу бановинске секције).

Последња информација о овом огранку Позоришта је објављена у броју 10 – испод портретне фотографије Олге Илић потпис објашњава да ова „чланица секције за Дунавску бановину, игра главну улогу у *Квочки*, која се приказује као премијера у Новом Саду“.

ПОЗОРИШТА У ЈУГОСЛАВИЈИ

Рубрика „Позоришта у Југославији“ се први пут јавља у другом броју *Листа*. На две стране су објављене вести из Загреба (два нова члана драме, гостовање бугарске оперске уметнице Мими Балканске, прва обнова у сезони је био *Јазавац пред судом*, а прва премијера Летразова комедија *Срећа у кући*, најава обнове Нушићеве *Наше деце*), из Скопља и Осијека (набрајање свих планираних премијера у току сезоне), те из Сарајева (првих неколико премијера које су биле у плану).

Већ у следећем броју рубрика се простире на свега пола стране и доноси четири вести из Загреба (нова балерина у ансамблу; најава премијере драме о Антуну Густаву Матошу; о француском „комаду с певањем“ – биографској причи о чувеном фабриканту парфема; аматерско друштво је приказивало представу пред загребачком катедралом).

И то је све. Рубрика „Позоришта у Југославији“ се више не појављује, али у више наврата рубрика „Позоришта у иностранству“ доноси и понеку вест из Загреба: загребачко казалиште ће играти нови комад Мирослава Фелдмана (бр. 7); прослава 35 година рада првака и редитеља Хинка Нучића (бр. 11); Бургтеатар ће гостовати са две представе у Загребу (бр. 14).

ЗАГРЕБ

Миа Чорак примабалерина

Позната млада уметница Миа Чорак, која је у Београду доживела велики успех, ангажована је као примабалерина у загребачком казалишту где је и почела своју уметничку каријеру као мало дете. Ових дана појавила се први пут као зрела уметница у театру, у балетима „Копелија“ и „Жар птица“ и доживела велик успех.

Премијера драме о Матошу

У загребачком казалишту спрема се премијера нове домаће драме под насловом „А. Г. М.“ од Гене Сенечића. У драми се појављује као главно лице чувени хрватски песник А. Г. Матош чију ће улогу креирати Иво Бадалић. Режију дела води г. Хинко Нучић.

„Краљ парфема“ као лице у комедији

У комаду „Срећа у кући“ од Жана Летраза, који претставља један обновљени тип старог „комада с певањем“, описани су чудни догађаји из живота париског фабриканта, власника новина краља парфема Коти-а чије је име промењено у Лоти. Ова се комедија ових дана приказивала у загребачком казалишту.

Хофманстолов „Једеран“ под ведрим небом

Пред загребачком катедралом приказивало је Хофманстоловог „Једермана“ аматерско позоришно друштво „Матица хрватских казалишних добровољаца. Дело је приказано по узору Рајнхартове свечане претставе пред храмом у Салцбургу.

ПОЗОРИШТА У ИНОСТРАНСТВУ

О позоришном животу у иностранству објављено је и неколико дужих написа. У броју 3 се налази текст о анкети која је спроведена у Америци. Публици једне изузетно гледане представе понуђено је седам одговара на питање зашто су дошли те вечери у позориште. Већина је одговорила: због критике коју су прочитали у новинама, или по препоруци пријатеља. Остали понуђени одговори су били: због учешћа глумаца у филму, због плаката, случајног проласка поред позоришта пред којим су видели фотографије из представе, огласа у новинама или чистом случајношћу. Треба можда нагласити да су на листићу одговори „критика“ и „препоруча пријатеља“ били на почетку, под бројем 1 и 2, што је могло извршити изванредан сугестивни утицај на анкетираних. Ипак, резултати анкете су веома занимљиви јер нашој публици критика ни раније а ни данас није ни подстрек ни препрека за одлазак на представу¹⁶.

„Још један Шекспир!“ наслов је текста који говори о новој верзији ко се, заправо, крије из имена чувеног драмског писца, глумца, редитеља Виљема Шекспира (овог пута то је, како полемике из стране штампе преноси *Позоришни лист*, Едвард де Вере гроф Оксфорд). Испод чланка, сасвим кратка вест бележи смрт чувеног лондонског мајстора за перике и костиме (бр. 5).

Анонимни аутор текста „Позоришни живот Шпаније“ упознаје нас са незавидним стањем у којем се театарска уметност налази у овој медитеранској земљи која нема ни једну кућу коју субвенционира држава, ни један стални ансамбл, уметничку управу, репертоар... Зграде су у власништву приватника, они их издају на одређено време путујућим трупима које играју у том месту док има публике, па настављају даље. Овакав систем подразумева скоро свако одсуство режије и декора, па су упркос одличним глумцима, уметнички резултати ових представа – бедни (бр. 9).

Одмах, од првог броја, установљена је и стална рубрика „Позори-

16 О овоме: Јелица Стевановић, *Нушић и критика – На примеру поставки „Госпође министарке“ на сцени Народног позоришта у Београду (1929–2007)*, Библиотека „Нушићеви дани“, Смедерево, 2010. (магистарски рад одбрањен на Факултету драмских уметности у Београду, 2009).

Позоришни живот у Шпанији

Као и у многим другим стварама, разликује се позоришни живот у Шпанији битно од оног у другим европским државама. Док скоро у свима земљама нашег континента позоришта су од државе макар субвенционисана, ако нису сасвим државна, уз то њима управљају стручњаци, дотле су позоришта у Шпанији власништво индустријалаца, трговаца, пословних људи, укратко оних који се из чисто материјалних разлога интересују за позоришну уметност. Уметничко вођство у шпанским позориштима не постоји, као ни одређен репертоар, а исто тако ни сталан ансамбл. Обично се за серију представа ангажују разне путујуће трупе којих у Шпанији има много. Ако се после низа представа такве једне трупе не нађе трупа која би колико толико квалитативно одговарала претходној, позориште се затвара и то ненадно ферије траје неколико недеља а често и месецима.

Разумљиво је да под оваквим условима не може бити говора о развоју позоришне културе. Сем тога глумци који вечито путују и дају један те је-

дан програм немају прилике да се из обичног комедијанства издигну до зрелог уметничког стварања. Глумачких талената има много, можда и више него у другим земљама, али нема систематског рада. Сасвим друкчије је у кинематографским атељенма. Ту се тек види са каквим еланом раде ти исти глумци само зато што им се даје прилика за озбиљно студирање улога и што се осећа организација рада.

И поред врло лепих и талентованих глумица, поред одличних комичара, низа озбиљних талената, услед одсуства сваке режије и бедне, примитивне инсценације представе остављају жалостан утисак. А да је само то разлог а не оскудица у талентима и делима потврда је класично извођење „Медеје“ од Сенеке на највећој позорници под ведрим небом испред римских руина код Мерице.

Пред 5000 гледалаца из целог света играла је Маргарета Ксиргу Медеју, а Енрико Борас Јазона. Маса је била узбуђена као и пре 2000 година, трагичном судбином Медеје.

шта у иностранству“, која доноси краће и дуже вести о актуелностима из позоришног живота Француске, Аустрије, Немачке, Чехословачке, Русије, Енглеске, Америке, Италије, Мађарске, па чак и једна из Палестине (под вођством немачког редитеља Алфреда Волфа основано је ново позориште које ће играти представе на хебрејском језику, и чији ће циљ бити да традиционалну форму, углавном наслеђену од старог руског театра, приближи западно-европској – бр. 6). Вести обухватају велики распон тема – у боју 8, на пример, извештава се од тога какву гардеробу треба имати за излазак у позориште (анкета коју је покренуо париски лист), преко кратких *In memoriam*-а и извештаја о отварању нових театара, неких карактеристичних репертоарских потеза појединих кућа, јубилеја неких уметника, до вести из области филмске уметности (Паула Весели, глумица Рајнхардове бечке трупе која је гостовала и код нас, добила позив из Холивуда; *Пер Гинт* се снима као тон-филм). А број 11 доноси 14 разнородних информација о гашењу

појединих европских театара, те о оснивању и реновирању других, о појави нових дела (Пиранделова комедија *Лиоло* као опера, нов комад Сомерсета Мома – уз напомену да су његова дела играна и код нас, нова Маскањијева опера *Нерон...*). Ту су и „интриге“: Шекспир је, по најновијим тврдњама, био католик, а Чарли Чаплин¹⁷ непрекидно води спорове са разним имитаторима (бр. 11).

Вести говоре и о појави нових превода, о променама управе у појединим театрима, конкурсима (Државна опера у Москви расписа конкурс за најбољу оперу, стигло 300 дела – бр. 1); изложбама и књигама везаним за позориште, о фестивалима, наградама (чувену немачку Гетеову награду добио је те године композитор Ханс Пфизнер – бр. 3; Пиранделу је на париској премијери *Вечерас импровизујемо* уручен орден Легије части – бр. 10); о гостовањима уметника (Рајнхард у Холивуду режира Шекспиров *Сан летње ноћи* за театар на отвореном – бр. 4); о разним јубилејима (Опера у Будимпешти прославила пола века постојања – бр. 4; Бољшој театар прославио 125 година постојања своје чувене балетске школе – бр. 9; Шпанија обележава 300 година од смрти драматичара Лопе де Вега – бр. 14). Рубрика доноси и занимљиве статистике, на пример: у Бечу је претходне године било регистровано 21 позориште, капацитета 21.910 гледалаца, 14 концертних дворана 10.400 места), 10 позоришта „под ведрим небом“ (5.997 седишта), 174 биоскопа са 77.879 и 16 варијетеа са 10.789 места (бр. 2).

Пише се и о полемикама (у Америци се води расправа треба ли опере певати у оригиналу или преводити либрета – бр. 1; француски критичари се буне што генералне пробе касне са почетком па кад се заврше више нема превоза – бр. 14), открићима (по новим истраживањима Шекспир је лик Фасталфа градио по узору на свог оца – бр. 14), феноменима (у Новосибирску је један деветогодишњак, после бројних плесних и хорских композиција, сада завршио дечју оперу *Успавана принцеза* – бр. 2; кризи театра у Енглеској пркоси млади Џон Гилгуд, чији Хамлет је пред пуним гледалиштем изведен већ 120 пута и не посустаје – бр. 14); „звездама“ (чувена бечка оперска примадона потписала је са америчком радио компанијом уговор вредан 130.000 динара / 3.000 \$ и даће 14 недељних концерата у програму ове радио-станице – бр. 3); скандалима (у Вердијевом позоришту у Виченци прекинута је представа због бурног негодовања публике кад јој протагониста није услишио захтев

ПОЗОРИШТА У ИНОСТРАНСТВУ

Пиранделова Комедија Као опера

— Пре неколико дана изведена је први пут у Напуљу опера „Лиола“ по истоименој комедији из сеоског живота од Луиџа Пирандела. Либретист је био Артуро Росато, а музику је компоновао Ђузепе Муле, директор конзерваторијума у Риму. Сиже је сличан Кавалерији Рустикани али са happy-end-ом. И поред ова три позната имена критика се није врло повољно изразила о овој опери, јер либрето нема ни издалека снагу и оштрину Пиранделовог текста, као што ни музика нема, у осталом потпуно модернистичка, драмске акценте и богату мелодику Масканијеве партитуре.

С. Мон у Прагу. — Швандово позориште приказало је „Јужну љубав“ познатог енглеског драматичара Сомерсета Мона, чија је дела Свети пламен за саслуге и Писмо имала прилику да види београдска позоришна публика.

☉

Један јубилеј у Народном казалишту. — 7. ов. мес. прославио је 35-годишњицу глумачко-уметничког рада првак и редитељ Нар. казалишта у Загребу г. Хинко Нучић. Јубиларна улога г. Нучића је била Лединов у новој драми Мирослава Фелдмана „На углу“, која је овом приликом први пут приказана.

да на бис отпева арију *La donna e mobile* – бр. 4)... Веома је занимљива и вест да је у Немачкој тог времена постојао праузор нашем Добричином прстену, Ифландов прстен (оригинални власник умро 1814). Последњи носилац очигледно прекида традицију, јер га је – оставио на гробу једног покојног колеге за кога сматра да је једини од савременика био вредан да га понесе (бр. 14).

Поменимо и две дуже вести (краћи текстови): изјава Станиславског о питању односа позоришта и филма, преузета из пољске штампе, у којој славни редитељ не спори права новије уметности, али да је предност старијој – услед традиције и незамењивог директног контакта глумца и публике (бр. 5); о новом балету, *Хамлет*, за који је либрето писао сликар и сценограф, што објашњава велику улогу сценског простора у овој инсценацији и једну новину које ово дело доноси светским сценама – коришћење сцене у дубину (бр. 7). Рубрика „Позоришта у иностранству“ доноси и вести које се тичу нашег театра: поред неколико вести из Загреба и информација о успесима наших уметника у иностранству – о којима је било речи раније – у првом броју налазимо вест из Аустрије која извештава да је *Дубровачка трилогија* на репертоару Бургтеатра. А у два наврата се извештава о реконструкцији Француске комедије: биће четири месеца током 1935. без зграде, па ће бити приморана да направи велику турнеју у оквиру које ће можда доћи и до Београда (бр. 4); још увек се одлучује ко ће угостити Комеди франсез док

траје реновирање матичне зграде¹⁸ (бр. 12).

Ова рубрика обично заузима две-три стране у сваком броју, осим у бројевима 12 и 13 кад је изостала; зато последњи, број 14, иностраним театрима посвећује чак четири стране, на којима је објављено 16 вести. Често, понека кратка вест из иностранства се налази и ван рубрике.

* * *

Као и први *Позоришни лист*, и овај извештава о позоришном животу ван земље. Али, у доба унапредовале технологије и медија масовне комуникације, Уредништво очигледно претпоставља да читаоци овог гласила које чини превасходно позоришна публика, о актуелним збивањима у иностранству могу да се информшу преко радија, дневне и друге периодичне штампе. Стога специфичностима иностраних театара, проблемима са којима се сусрећу и успесима, значајним уметницима, као и о новом медију у експанзији, филму, доноси само кратке информације. При томе, предност се даје занимљивостима које читаоце неће оптерећивати, већ ће им дати материјал за поређење са театром који познају и – још више је заинтересовати да посећује позориште.

18 Један део трупе је 15. марта 1936. гостовао у Народном позоришту са комедијама *С љубављу се не шали* Де Мисеа и *Велика деца* П. Жералдија (према *Годишњаку НП за сезону 1935/36.*).

ПОЗОРИШНА ПИТАЊА

Позоришни лист доноси и низ написа који се баве и „проблемским питањима“ из домена театра. Ради боље прегледности, овде ћемо их сврстати по темама.

ТЕОРИЈА

Под насловом „Смех и француска позорница“ крије се приказ истоимене књиге професора на Сорбони Феликса Гефа, која приказује комични театар ове земље од средњег века до савременог доба, кроз размишљања о социолошком и естетичком аспекту које театарска уметност обједињује, о синкретизму позоришта, о смеху као психо-социјалном феномену... (бр. 9)

12

Смех и француска позорница

Феликс Геф, професор на Сорбони, написао је књигу под насловом „Смех и француска позорница“. У њој је изнео синтетички преглед комичног француског театра од средњовековних лакрдија до више мање баналних „pièces“ наших дана.

Геф тврди да позориште није само драмска литература, већ уметност сложена од више компонената, којима треба све имати у виду при посматрању театра. Позориште је такође колективни продукт аутора, глумаца и публике, зависан од свих фактора који су опет условљени временом и приликама. Позориште је колико социјална толико и естетска појава. То се баш код комичног театра најјаче истиче, па је стога велики број комичних дела актуелан и ефектан само за доба у коме

су постала. За данашњу позорницу каже такође да се може схватити односно оправдати само у вези са приликама садашњице. За смех каже да је појава колективне психологије као што је „трагично у бити индивидуално а комично у бити социјално“ (Бергсон). У књизи се даље расправља о „хијерархији разних комика“, које класична подела лучи на комику геста, речи, ситуације и карактера. Аутор додаје још и комику идеја. На крају се пита може ли се на темељу ове хијерархије поставити неко апсолутно мерило за оцењивање комичних дела и даје дефиницију: „Вредност смеху расте у толико у колико узроци који смех изазивају могу наћи оправдања у неком интелектуалном, моралном или социјалном систему“.

ДРАМАТУРГИЈА

Позоришни лист, под насловом „Бернард Шо о свом стварању“ (наднаслов: Како настаје драма), преноси извод из говора славног енглеског драмског писца, у којем стоји како његово стваралаштво има подстрек у подсвести, долази „само од себе“, инспирацију налази у музици... (бр. 1).

Критика драмске књижевности СССР-а тема је чланка „Совјетски писци препоручују: Учите се од Шекспира и Чехова!“. Тврдња приређивача овог текста – да је совјетска књижевност у свим својим жанровима веома напредна, док се драмска, упркос неким помацима, држи зачеља – поткрепљује се неким примерима из новијег репертоара нашег Народног позоришта, када би представа била боље примљена, али су мањкавости драмског предлошка биле евидентне. У наставку текста је пренесен критички чланак из совјетске штампе, извештај са „Првог свесавезног скупа писаца“, који шаље јасну поруку – да се треба угледати на највеће, на Шекспира и Чехова (бр. 6).

Занимљив текст под насловом „Бечка фабрика за позоришне комаде“, говори о издавачком предузећу „Георг Мартон“ које „производи“ позоришне комаде. Ова кућа запошљава драмске писце који су специјализовани за поједине фазе или елементе драмског текста, тако да често више њих пише један комад (идеја, заплет, дијалог, комика...). Потом се овакви текстови, као дела непознатог аутора, изводе на сценама бивше Аустроугарске (бр. 7).

ПОЗОРИШТЕ И НОВИ ТЕХНИЧКИ ИЗУМИ

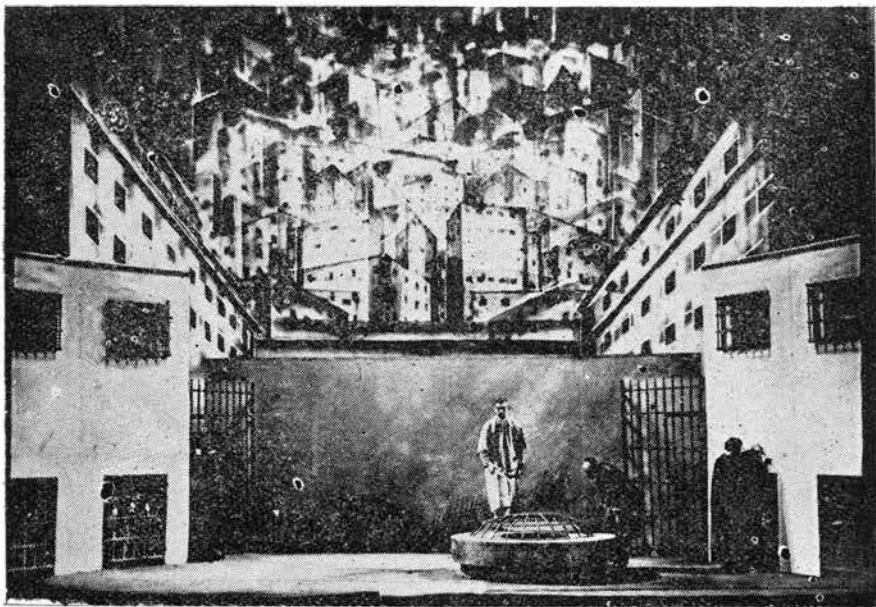
Текст под насловом „Један епохални изум“ говори веома занимљиво о „пројекцијама магичном лампом *Ге-Ка-Пе*“. Дат је кратак историјат настанка овог пројекционог апарата, препреке које су изумитељи морали да савладају... Реч је о томе да се уметничка слика, уместо што се уз велику муку и трошкове увеличава и преноси на платно, па чини сликани декор на рикванду, кулисама и сл. наслика на малом комаду стакла, па сложеним системом посебних лампи и других оптичких помагала, пројектује на одређени део сценографије. На тај начин трошкови су минимални, број промена декора током представе практично неограничен, а илузија непромењена, можда чак успешнија него у старим техникама

Један епохалан изум

Сва велика позоришта користе се резултатима модерне технике. Највећу сензацију на пољу модерне сценске расвете претстављају чаробне пројекције магичном лампом „Ге-Ка-Пе“. Помоћу ње могу се на сцени дочарати најфантастичније слике великих пространства: градови, огромна брда, дворане, дивни вртови, куле средњевековне и модерна здања. Све што сликарева фантазија може да створи, преноси се на стакло и пројектује у огроман простор. Ево шта о том поступку каже директор Бургтеатра Хертерих:

„Најпре је требало на сразмерно кратком отстојању од 7—12 м. слику на стаклу, величине коверта, повећати на површину од 140 квадратних метара, то јест пројектовати је. Ова огромна слика морала је бити тако интензивно

осветљена да не би од неког другог, ма колико јаког бинског осветљења у коме се глумци крећу, изгубила у јакости и интензитету боја. Пројекциони апарати морали су се тако поставити да не буду на путу кулисама, како не би на пројектовану слику пала сенка глумца на сцени. Требало је стога пројектовати са стране, од позади или одозго преко завесе. Из пројектовања под углом неминовно је следовало развлачење слике, што се морало унапред прорачунати и уклонити. Конструисане су нарочите лампе којима се избегло и најмање дрхтање и треперење сијалица и које су могле горети скоро читав сат мирно. Оне нису производиле велику топлоту да би стакленој слици и кондензору претила опасност да попрскају. Пронађен је поступак који је

„Пер Гинт“ у бечком Бургтеатру
(Пројекција с апаратом „Ге Ка-Пе“).

сликања рикванда. Управа Народног позоришта планира набавку једног оваквог, скупогеног пројектора (бр. 3).

„Фотографисање сцене“ је занимљив текст који говори о ефемерности театра и најсавременијим начинима да се за будућност сачувају што аутентичнији трагови о представама (пored критика, естетских студија, биографија уметника и забележака о глуми и режији, сад су ту и „скице декора и костима и фотографије перика и појединих момената представа“, и најновије техничко достигнуће – тонфилм). У чланку се нарочита пажња поклања фотографијама, јер до сада су се оне правиле на генералним пробама, под пуним белим светлом, што није бележило атмосферу представе. „Тек у последње време фотографски су апарати тако усавршени да се сад могу снимити комади и за време саме представе. Један такав модерни апарат може за време саме представе да сними тридесетак најкарактеристичнијих сцена које остају као један од значајних докумената за представу.“ Да би доказало како и наше позориште иде у корак са оваквим техничким достигнућима, Уредништво *Листа* испод чланка ставља фотографију: „призор из комедије *Пљусак*, снимљен за време представе“. Као што је поменуто, у претходном броју, 10, већ је објављена оваква фотографија из *Кир Јање* (бр. 11).

У ову категорију написа би могла да се сврста и веома занимљива кратка вест објављена у броју 8 под насловом „Први Робот-глумац“, у којој се наводи да је у Њујорку изведена представа у којој је „суделовао човек-машина ‘Робот’“, који има велику улогу, скоро увек је у првом плану и клања се са осталим глумцима.

КРИЗА ПОЗОРИШТА

„Да ли је позориште – фијакер?“, текст објављен у првом броју, заправо је расправа о теми да ли позориште (стари фијакер) губи утакмицу са новим медијем, филмом (аутомобилом). Овој тези се најпре противречи статистиком која говори како последњих година интересовање за театар расте а за филм опада, затим се доказује (на примеру експеримента) да је један од разлога веће посећености кино-пројекција – нижа цена улазница а не бољи уметнички квалитети. Поставља се и питање два парадокса: док с једне стране „естетичари-браниоци“ филмске уметности тврде да она преузима апсолутну превласт, трговци филмовима и власници биоскопа тврде да публике нема и да пропадају; у исто време, број

биоскопских сала у доба „кризе публике“ двоструко је порастао. У овом замешатељству тешко је рећи шта је истина и шта је чији интерес. Томе треба додати и непобитну чињеницу да, у оба медија једнако, публика радије посећује „лаке“, „веселе“ представе, тј. пројекције, него уметнички вредније а озбиљније, али да је у тој утакмици једанаест београдских биоскопских сала које могу да понуде више лаких комада у исто време, у знатној предности у односу на театар који је један. Позориште је хендикепирано и евидентно скромнијим средствима и могућностима рекламирања, као и познатом чињеницом да је наш народ склонији да дâ предност страним уметницима него нашим (па ма наши били и очигледно бољи). Имајући све ово у виду, као и чињеницу да упркос свему позориште не оскудева у посетиоцима, напротив њихов се број повећава, анонимни аутор побија тезу о „старом фијакеру“. У прилог овоме иду и политике две сасвим различите државе – Немачка (Хитлерова, високоиндустријализована) и Русија (комунистичка, у фази ране индустријализације) – које обе здушно помажу театарску уметност (бр. 1).

О истој теми говори и вест да је написан комад о томе хоће ли позориште преживети „удар“ филма, или ће живу уметност трајно заменити „кинематографски машинизам“ (бр. 9), као и чланак „Филм је везан за позориште“ који, помало нејасно, збркано, покушава да проблем сагледа из интересантног угла: он не говори о економском већ о уметничком аспект, о томе колико се филм (неми и тон-филм) и театар преплићу, један на другом заснивају, један другог инспиришу, допуњују се или један од другог позајмљују – углавном на примеру руског искуства (бр. 12).

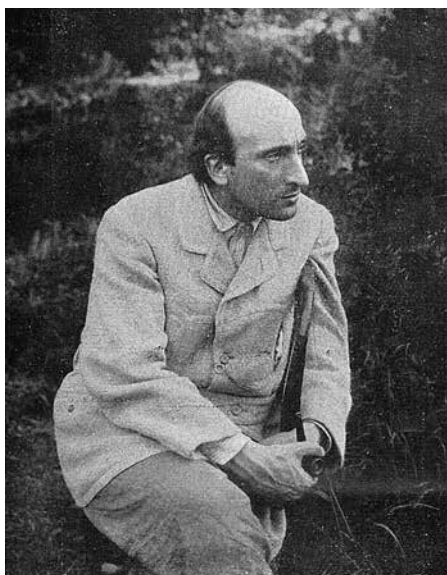
Необично дуга вест у рубрици „Позоришта у иностранству“, под насловом „Авангардистичко позориште у Прагу“, говори о кризи театра која се осећа у свим земљама, против које се неки боре повратком класицима, други новим тенденцијама, трећи напуштањем политике „старова“ и враћањем театру као изворно колективном чину... Наводи се и пример прашког театра Е. Ф. Буријана који сваком комаду, па и онима Шекспира, Молијера или Брехта, даје изразито лично тумачење, увек подвлачећи социјални моменат, са заокретом ка свом политичком ставу (бр. 9).

Чланак „Жуве, Бати и Леман о позоришту данашњице“ још један је у низу оних који говоре о кризи театра, али овог пута из угла руководиоца француских театра. Полемика се развила у тамошњој штампи кад је Луј Жуве, директор позоришта Атене у Пари-

зу, изјавио у штампи да је проблем у недостатку добрих текстова (глумачки резултати су увек задовољавајући). Од 200-300 комада колико годишње пристигне, они све прочитају и, ако осете макар тун потенцијала, увек зову аутора на разговор, али се испостави да све остане на томе. Исто мисли и директор два театра, „Шатле“ и „Порт Сен Мартен“, Морис Леман. И Гастон Бати је тога свестан, али је оптимиста, сматра да је број ремек-дела по природи ствари одувек незнатан, при чему је време значајан фактор

(бр. 13).

И Жак Копо говори о кризи театра, али са становишта позоришног практичара који мисли да је „оно што се назива кризом у ствари само одсуство респекта, енергије, поверења и крупних замисли“, као и недостатак заинтересованих (државе) да пружи неопходну финансијску помоћ (бр. 14).

Жак Копо

* * *

Позоришни лист из 1934/35. нема амбиције да се бави позоришном историјом нити теоријом. Већина релативно малобројних написа која је посвећена позоришним питањима шире гледано односи се на акутну кризу изазвану појавом филма и експанзијом биоскопа. Па ипак, наше Народно позориште и његов *Лист* радо прате техничке новитете који могу да користе театру. Уредништво, то јест управа Позоришта, не пропушта ни да помене увек и свуда актуелан проблем недостатка добрих драмских текстова.

ПРЕГЛЕД

У доба светске економске кризе, надирања фашизма, домаће економске кризе и великих политичких превирања, Народно позориште својим новим гласилом, поред обавезне информативне компоненте додаје и образовну, али и – комерцијалну.

Као што је то био случај и са првим *Позоришним листом*, од пре скоро три и по деценије, циљна група овог гласила је превасходно позоришна публика. Али сада то више није само она „стална“ публика, којој се примерци носе на кућу. У три и по пута већем граду, Позориште непрекидно покушава да привуче нове гледаоце: представе се више не играју три пута недељно него свакодневно, на две сцене. Поред Дrame, ту су и Опера и Балет, што је условило вишеструко умножавање броја уметника а сходно томе и трошкова. Појавио се нов, занимљив, јефтинији начин да се проведе вече с глумцима – филм, биоскоп. И још јефтинији, који није захтевао ни да се изађе из куће – радио. Позориште се бори за публику. А у великом граду, у доба великог технолошког развоја, појавио се и велики проблем: савремени маркетинг је постао скуп и Позоришту недостижан. Вероватно је то био један од разлога да Управа позоришта поново покрене своје гласило, у којем ће моћи себе да рекламира. Разуме се – с укусом, неутрално, без експлицитних позива а поготову без било каквих покушаја давања вредносног суда о својим продуктима.

Позоришни лист се ставља у функцију тог задатка: о свакој представи која се спрема он унапред, у више бројева, доноси напise који је најављују, из више углова и на више начина. На тај начин он се обраћа и сталној, образованој, обавештеној, искусној публици, али и новој, младој публици – ђацима и студентима. Садржаји *Листа*, такође, могу повремене посетиоце да привуку театру и претворе их у сталне, али и да заинтересују евентуалне читаоце који никад нису били у позоришту да то учине први пут.

Медијска слика коју *Позоришни лист* ствара о Народном позоришту је сасвим другачија него на почетку века. То је сад модеран европски театар који прати све савремене позоришне токове, и даље велику енергију посвећујући домаћем стваралаштву (појам „домаће“ сада се проширује на целу нову државу).

Три уметничка ансамбла и две сцене (и то на различитим лока-

цијама) омогућују знатно увећање продукције, али потенцијално изазивају и велике проблеме у координацији продукционих етапа и сегмената, у комуникацији унутар Куће, у обезбеђивању техничких и других услова за одвијање редовних репертоарских активности... *Лист*, нажалост, не пружа информације о овим аспектима живота Националног театра.

Али може се стећи веома добра слика о репертоарској политици. Народно позориште избором тема страних комада прати савремене европске токове:

- теме из приватног и друштвеног живота (измењена улога породице, еманципација жена, социјалне разлике и конфликти, критика буржоаског друштва, откривање егзотичних предела);
- психолошке (ментална и емотивна стања ликова, мистика, снови).

У домаћем драмском репертоару теме се могу сврстати на:

- савремене (критика ратног профитерства, социјална раслојавања и сукобљавања, љубавни проблеми);
- менталитетске (Нушићеви али и комади Пеције Петровића);
- психолошке (предсмртна сновиђења).

У погледу форме, комади се могу поделити на:

- традиционалне;
- експерименталне (низ наизглед неповезаних прича које се тек на крају комада доводе у везу; мешање реализма и надреализма).

Типично за све уметности у периоду после Великог рата је јављање бројних нових стилова и мешање жанрова. Пратећи ту линију, на репертоару Народног позоришта су те године: психолошка драма, социјална драма, мелодрама, сатирична комедија, друштвено карактерна комедија, авантуристички комад, водвиљ, комедија нарави...

Оперски репертоар је, наравно, мање склон променама. У још увек младом ансамблу, и са публиком у формирању, управа се не упушта у експерименте, већ поставља класичне наслове, градећи чврст репертоар. Уз додатак једног новог дела, у циљу подстицања савременог домаћег стваралаштва.

Балет се, пак, не одлучује за увећавање класичног репертоара, већ допушта у свим уметностима владајућем еклектицизму да одреди једину премијеру у сезони – три једночинке, постављене различитим кореографским стиливима од класике до модерне пластике, обрађују теме од чисте апстракције до грчког мита.

Како би задовољиле драматуршке и редитељске захтеве, сценографије одражавају утицаје апстрактних стилова, мешају реални и иреални план, постављају се на ротациону бину. Према потреби представе, костими се крећу од савремених, реалистичних до гротескно-симболичних.

Пратећи техничка достигнућа, Народно позориште планира набавку првог пројекционог апарата и камере која фотографише током представе.

Однос публике и Позоришта свакако није више могао бити онако присан као почетком века, али Театар и даље води бригу о потребама својих посетилаца:

- разноврсношћу репертоара,
- брижним информисањем,
- прилагођавањем термина почетка представа,
- увођењем матинеа.

Да би боље спознало потребе и жеље публике, Народно позориште користи савремене методе – анкету.

Позориште интензивно попуњава уметничке ансамбле. Потреба за школованим глумцима је и даље присутна, те Позориште на себе узима и улогу званичне стручне просветне институције: најзад оснива Глумачку школу, са озбиљно припремљеном стратегијом, циљевима и програмом.

Позоришни лист оставља и сведочанство да је Београд постао занимљива културна дестинација и за уметнике светског гласа, какав је Сергеј Прокофјев.

III чин

СЦЕНА

(1935–1941)

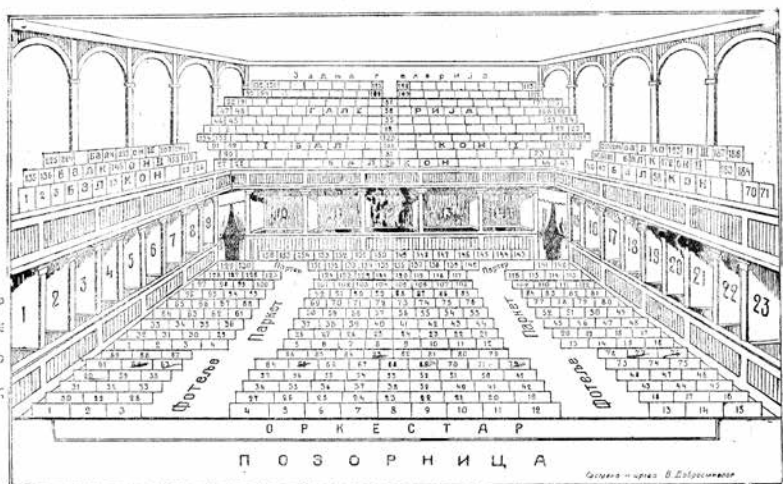
Зграда Мањежа, друга сцена НП (МПУС)

ИСТОРИЈСКИ ОКВИР

144

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ. „Матфеј” — Кр. Милана, 100. Тел. 10—64.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ

Други Позоришни лист, како је речено, престаје да излази са завршетком сезоне 1934/35. Од почетка следеће, 1935/36, Народно позориште оснива нови лист, *Сцену*, која ће бити објављивана све до окупације 1941.

Током тих безмало шест сезона, у Европи се убрзано припрема а потом и почиње Други светски рат, а Краљевину Југославију потре- сају нове размирице изазване неслагањем око правца званичне спољне политике, али и унутрашњи, међупартијски и међунаци- онални спорови и сукобљавања. Притиснута опасношћу од новог рата, Влада покушава да учврсти добре међусуседске односе и почетком 1937. потписује југословенско-бугарски Пакт о вечитом пријатељству. Убрзо потом, најава доласка италијанског министра спољних послова (свега три месеца пошто је учествовао у ствара- њу осовине Рим—Берлин) изазива велике демонстрације у Београ- ду, али Италија и Југославија ипак потписују Београдски уговор. Преговори на ширем европском плану се настављају: у јуну је у Београду немачки министар спољних послова, у децембру 1937. и француски. У пролеће 1938. немачка војска је ушла у Аустрију

и припојила је Трећем рајху. Почињу погроми Јевреја у Немачкој. Годину дана касније Немачка окупира Чешку и Моравску, Хитлер и Мусолини потписују Челични пакт. Окупацијом Пољске у септембру 1939. званично почиње Други светски рат. Немачка наставља поробљавање Европе, 1940. ствара Тројни пакт.¹

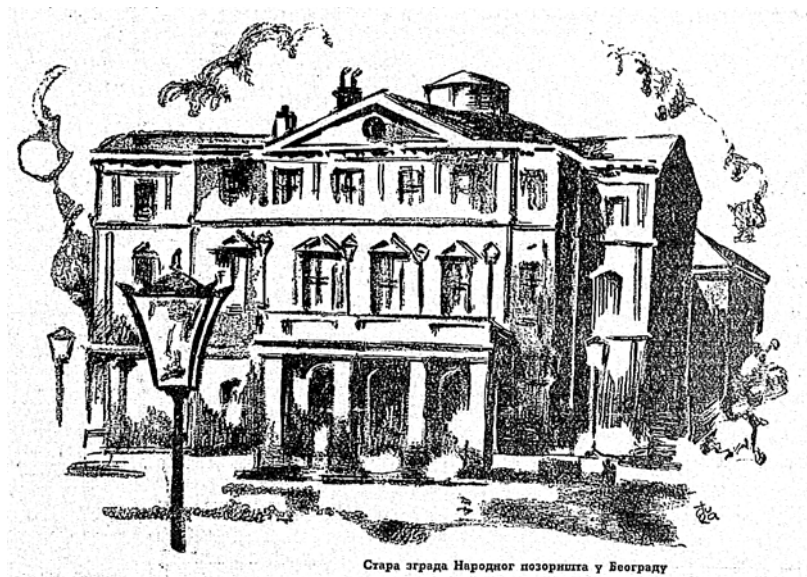
Упркос великим политичким ковитлањима и економским проблемима (трећа девалвација динара је била 1939), културни живот Београда буја: основани су Симфонијски оркестар Радио Београда, Музичка академија (са драмским одсеком), Академија ликовних уметности, Школа за примењену уметност, Уметничко позориште, организована изложба жена-уметница Мале антанте у Павиљону „Цвијета Зузорић“... Београд је био домаћин највеће спортске манифестације у међуратном периоду – Балканских игара. У септембру 1938, на Јесењем сајму у хали Филипса, уприличена је прва демонстрација телевизије. Учествовали су глумци Народног позоришта Жанка Стокић, Марија Поповић и Душан Раденковић.

Само Народно позориште тих година учестало мења чланове управе: др Бранислав Војиновић је управник све до 28. септембра 1939, када одлази у пензију, а Министарство на његово место поставља некадашњег управника Милана Предића, коме за ову потребу прекидају статус пензионера. Он је на том месту провео само једну сезону; 2. августа 1940. за вршиоца дужности долази др Винко Витезица, али већ месец дана касније, 3. 9. 1940, исту функцију почиње да обавља Момир Вељковић. Директор Дrame Радослав Веснић на том месту је био до 8. децембра 1937, када га смењује др Ранко Младеновић – до 12. априла 1939, после чега је директор др Душан З. Милачић. Стеван Христић је директор Опере до 3. јануара 1936, када на место в. д. директора долази Јован Бандур; после њега ту је веома кратко Иван Брезовшек (од 3. децембра 1937. до 5. маја 1938), када вршилац ове дужности постаје Ловро Матачић – до 6. априла 1941, после чега то место кратко остаје упражњено; од 24. априла за в. д. директора Опере је именован Рудолф Ертл. Књазев се није дуго задржао у Београду: од почетка сезоне 1935/36. први играч Анатолиј Жуковски је најпре постављен на место вршиоца дужности, а потом и шефа Балета, да би ту функцију обављао све до 5. новембра 1941.

Поред зграде код Споменика, Позориште је до 31. јануара 1937.

1 Подаци према: Група аутора, *Модерна српска држава – хронологија (1804–2004)*, Историјски архив Београда, Београд, 2004, стр. 240–252.

и даље користило Малу позорницу у Палати „Луксор“, да би од 2. маја исте године поново почело да игра представе и у Мањежу². Занимљиво је поменути и једну белешку из „Летописа“ у *Годишњаку* за сезону 1935/36: „Решењем Управе Народног позоришта бр. 250 од 13. јануара 1936. установљена је нарочита Рекламно-информативна служба Народног позоришта“. У каснијим *Годишњацима* о овој служби више нема помена (у попису персонала није наведена ни тад ни касније)³.

Стара зграда Народног позоришта у Београду

2 Подаци према *Позоришним годишњацима* за сезоне 1935/36, 1936/37, 1937/38, 1938/39, 1939/40. (Издање Народног позоришта за наведене године) и мр Александар Радовановић, *Из архива Народног позоришта, Позоришни годишњак 1940–41*, Театрон бр. 107, МПУС, Београд, 1999.

3 Аутор овог рада никад није наишао на помињање ове службе ни у било којем другом извору о том периоду историје Народног позоришта.

ЕЦЕНА

„Да видимо шта
нам обећава нова
сезона...“

БЕОГРАД
31 АВГУСТА 1935

ИЗДАВАЧ, КАРАКТЕРИСТИКЕ, КОНЦЕПЦИЈА

ИЗДАВАЧ

Милан Стојановић

Ново гласило, иако се хронолошки наставља на *Позоришни лист*, и иако има сличности у изгледу, разликује се по много чему. За овај рад највећи проблем представља – издавач. У случају оба ранија гласила то је било Народно позориште, без сваке сумње. *Сцену*, међутим, у првој сезони, 1935/36. издаје, како стоји у дну задње корице, у минималном импресуму – Потпорна задруга особља Народног позоришта у Београду. Будући да је ова задруга била нека врста удружења које су оформили чланови Народног позори-

шта у циљу обезбеђивања узајамне помоћи, те да је председник Задруге и уредник *Сцене* био Милан Стојановић, глумац а у то време и в. д. секретара Дrame и библиотекара – може се тумачити да је издавач и даље Народно позориште, мада иза њега не стоји званична управа Куће.

Од почетка друге сезоне објављивања уредник остаје исти, али Потпорна задруга се више не помиње. У импресуму најпре пише да је издавач Штампарија „Гундулић“, која и штампа лист, да би од бр. 12 у другој години писало само име уредника и штампарије, без издавача.

Током овог истраживања није одгонетнуто из којег разлога издавач више није потписан, нити да ли је то и даље била Потпорна задруга коју је Стојановић заступао, или је из неких разлога овај посао он наставио самостално да обавља. Може се претпоставити да је ентузијазам који је чланове Задруге мотивисао током прве године постојања (1. септембра 1935. у једном чланку *Сцене* се помиње да је Задруга основана пре осам и по месеци) почео да јењава. У очигледном опадању је и благонаклоност управе: у сезони 1935/36. Задруга је припремила премијеру комада Десе Дугалић *На другој обали*, која је прва четири пута играна у корист Потпорне задруге а потом је остала на редовном репертоару Позоришта; следеће сезоне је у корист Задруге одиграна само једна представа, која је свакако наменски направљена од стране чланова Задруге јер се не помиње у репертоару Позоришта. Већ од сезоне 1937/38. *Годишњаци* помињу само Потпорну задругу неразврстаног техничког особља, што сугерише да се заједница свих чланова Позоришта свела на најугроженије, на „неразврстано техничко особље“. Милан Стојановић је, међутим, својом истрајношћу успео да сачува *Сцену* до почетка сезоне 1937/38, када послове уредника преузима Живојин Петровић (он је од сезоне 1936/37. в. д. секретара Дrame, а Стојановић је те сезоне в. д. библиотекара; од 1937/38. Петровић врши обе дужности). У импресуму и даље није наведен издавач већ само: „Уредник: Живојин Петровић, Доситејева 2. – Штампа „Гундулић“ – Београд, Краља Петра 54.“ Иако то нигде није наглашено, адреса уредника јасно говори да је лист сада под окриљем Народног позоришта.

Сезона 1938/39. опет доводи у питање издавача. *Лист* поново „Издаје и штампа Граф. Индустриско предузеће Ђ. Мартиновић и Ф. Јефименко, Косовска 51“, а на место уредника се вратио Милан Стојановић (наведена адреса у импресуму је Господар Јованова 1). Негде између броја 11, од 1. фебруара 1939, и броја 17, од 1. маја, поново је промењен уредник и сада је то „Миливоје П. Петковић, Београд, Жоржа Клемансоа 5“ (није могуће утврдити тачно кад, јер у НБС, где се једино могу наћи бројеви између 11 и 17 – сачувани примерци су без корица на којима се у то време налазио импресум). Од тог момента наизглед ништа више не указује на везу *Сцене* са Народним позориштем. Ову недоумицу, међутим, разрешава *Годишњак* за сезону 1939/40. Иако Миливоја П. Петковића нема у попису персонала Народног позоришта ни за ту ни за претходну сезону, једна белешка у „Летопису“, који прати администра-

тивна збивања у току 1939/40, гласи: „Решењем управе бр. 7072 од 23. октобра отказана је служба Миливоју Петковићу, хонорарном уреднику *Сцене*“⁴. То значи да је Петковића (иако *Годишњак* то није забележио) Позориште почетком 1939. ангажовало да уређује позоришни лист, што је он и чинио до почетка следеће сезоне.

Већ од почетка сезоне 1939/40. *Сцену* експлицитно објављује Народно позориште, а уредник је Миливоје П. Петковић. Од броја 6, од 25. новембра 1939, лист је редизајниран и сада у импресуму стоји: „За Народно позориште у Београду, власник и уредник Милан Стојановић“. Захваљујући белешци у „Летопису“ *Годишњака* за 1939/40, знамо и тачан датум када се Стојановић вратио на дужност: „Решењем управе бр. 7347 од 3. новембра одређен је за уредника *Сцене* Милан Стојановић“⁵. Поново је успостављена сарадња са старом штампаријом, која се сад зове „Ив. Гундулић“. Тако ће остати до пред крај ратом прекинуте 1940/41, када од броја 25 (24. фебруар) место уредника преузима Никола Трајковић. *Годишњак* бележи:

„23. I: Министарство просвете, Бр. 39141/40, извештава да је Трајковић Никола, професор гимназије у Шапцу, додељен на рад Народном позоришту.

29. I: Решењем управе, Бр. 609/41, преузима Трајковић Никола, књижевни референт, даље уређивање званичног позоришног листа *Сцена*, док финансиску страну води и даље Стојановић Милан, редитељ.“⁶

У списку персонала Трајковић Никола М. се води као „уредник *Сцене*“.

* * *

Имајући у виду све наведено, *Сцена* ће се од оснивања 1935/36. па до краја објављивања, марта 1941. у овом раду посматрати као гласило Народног позоришта.

4 *Позоришни годишњак 1939/40*, Народно позориште у Београду – службено издање, 1940. стр. 46.

5 Исто.

6 мр Александар Радовановић, *Из архива Народног позоришта, Позоришни годишњак 1940–41*, Театрон бр. 107, МПУС, Београд, 1999, стр. 73.

ЕЦЕНА

ГОД. I БРОЈ 1

ИЛУСТРОВАНИ
ПОЗОРИШНИ
И ДРУШТВЕНИ
ЧАСОПИС

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТА МЕСЕЧНО

ЕВО ШТА:

Осамљена алеја

У позоришту се већ у велико ради. Пробе су почеле 19 августа. Зграда је оживела после летње замалости и одмора. Грозничаво се припремају при комади.

Нова управа стоји пред великим задатком. Оно што је прошле сезоне рађено није имало пуну меру, с обзиром на то што је већ започети рад требало у сваком случају довршити углавном у оним линијама у којима је он био замишљен; почетком ове сезоне, нова управа извлачи прву своју бразду.

Репертоар је, углавном, састављен. Измене ће се вршити само у случајевима срећнијег избора дела у драми, опери и балету. Има изгледа да ће у драми, кад се узме у обзир чињеница да управник г. Др. Бранислав Војиновић не преза ни од чега кад треба приказивати мање домаће писце, ипак бити подоста измена.

Домаћа књижевност заступљена је лепим бројем имена. Тако ће се, у првом реду, већ 4 септембра видети на позорници најновија комедија г. Бранислава Ђ. Нушића *Уж*. Господин Нушић је, сем тога, обећао дати и своју двоичну комедију *Саша* за извођење у овој сезони. — Бесумње да ће од особитога значаја бити комад г. Душана С. Николајевића *Волга, Волга!*. У изгледу је, исто тако, и извођење г. Николајевићевог комада *Иван Градојевић*. — Господин Милан Беговић биће ове сезоне заступљен својом троичном комедијом *Два прасена*.

— После интерпретације трагикомедије *Има Бога нема Бога*, која је у критици и публици створила врло жив интерес опречитошћу судова даће се и *Помирење* г. Јосипа Косора. — Редитељ г. Јосип Кулунић, писац многих позоришних комада, завршава нову драму, која ће свакако бити изведена у току сезоне. — Драма г. Мирослава Краљевића *У догери* имаће, сем свега осталог, и то премештено што ће се дати у режији г. Дра. Бранка Гавела, који ће као гост пробавити извесно време на раду у Народној позорници. — Ускоро се почиње спремати драма г. Драгољуба Никачевића *Србија се умирило не може*, снажно стилски изражена и сва у violence нашога десетерица. — Дело директора Дрме г. Радослава М. Весића *Господски дом* биће изведено у октобру. — Предвиђена је за извођење и једна драма из јужнословенског живота; то су *Печалбори* г. Антонија Ђ. Пановића, скромног позоришног трупаца. — Управа је решила, потом, да изведе и једно дело (*Обишати животи*) из сеоског живота од писца који је засад зајео своје име. — У оквир домаћег репертоара улазе још и *Пословне шајне* г. Ка Месарића, *С оне стране океана* г. Ђе Песанке Дугалић и *Један човек мане* г. Милана Ђоковића.

Што се тиче дела из страних књижевности, она су и сценски и књижевно врло занимљива. — Из Шекспира ће се радити *Корнолан*. — Молиер ће бити представљен *Мизантропом* у стихованом преводу. — Шилеров *Дон Карлос* и Ибзенов *Пер Гинт*, оба у стихованом преводу, свакако ће заузимати позоришни свет. — Можда ће се спремити ове сезоне и Ростанов *Орлић* у стихованом преводу. — У оквиру прославе педесетогодишњице Екатора Ига изнеће се на сцену *Руж Блава*, преведен у стиховима. — Већ се спремају *Тешка времена* Едуарда Бурлеа, *Товаришци* Жака Девила, *Љубав* Алри Кистемекерса и *Путем цвећа* Валентина Катајева. — Извешће се, на крају, драматизација *Идиота* Ф. М. Достојевскога и *Шума* Островскога. — Из бугарске књижевности приказе се *Скаквици*, комедија Стефана Л. Костова.

(Ово је одговор на питање мале љубитељке са насловне стране)

— 1 —

ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

На почетку објављивања *Сцена* се представља као: *Илустровани позоришни и друштвени часопис / излази три пута месечно* (како стоји у заглављу од првог броја), и тако остаје све до 1937/38. када постаје *Илустровани лист о позоришту* – о чему ће касније бити речи. Године издавања се рачунају по сезонама (1935/36 – година I, следеће сезоне је година II, затим се у сезони 1937/38. нигде не наводи година, да би од почетка сезоне 1938/39. писало година IV све до краја 1939. календарске године; година V почиње од јануара 1940, али се завршава на крају те сезоне, да би од почетка 1940/41. бројање година било настављено по сезонама – година VI се завршава последњим бројем *Сцене* од 31. марта 1941). У овом раду ће се, из практичних разлога, сезона изједначити са годином (1935/36 – година I, и тако даље до 1940/41 – година VI).

Насловна страна. По угледу на *Позоришни лист*, на насловној страни је илустрација, али сада увек друга и то најчешће фотографија: неки уметник Народног позоришта – приватно или из улоге, сцена из представе, мада понекад и нешто што са Позориштем има само посредне везе (девојчица која чита – са коментаром „Да видимо шта нам обећава нова сезона...“, беба која плаче уз коментар „Сви су отишли у позориште а мене оставили код куће“) или никакве (девојка обнажених рамена, уз коментар „кокетирија са фотографском камером“). У врху стране пише *Сцена* крупно, али „малим, писаним“ словима. У доњем десном углу је мали цртеж зграде Народног позоришта из међуратног периода, са трамвајима испред, у доњем левом углу је уоквирено: „Број 2.- дин“. Вероватно је неко приметио да би се могло погрешно протумачити како је у питању бр. 2 часописа, па од следећег броја већ пише „Примерак 2.- дин.“ Испод тога још пише: Београд и датум објављивања. Једноставност арт декоа се огледа већ на корици.

Сцена у трећој сезони излази редизајнирана: корице су сада беле, без фотографије (са изузетком бр. 4 који је био посвећен прослави Добрице Милутиновића, те је његов портрет на насловној страни). Подаци о месту објављивања, датуму и броју издања су у горњем левом углу; наслов часописа је у доњој трећини стране; изнад њега пише „Илустровани лист о позоришту, три броја месечно“, а испод „Примерак 2 д“.

ЕЦЕНА

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ
О ПОЗОРИШТУ
ТРИ БРОЈА МЕСЕЧНО

БЕОГРАД, 1 ОКТОБАР 1938
СЕЗОНА 1938/39
Бр. 3

ПРИМЕРАК 2 Д.

ЕЦЕНА

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ
О ПОЗОРИШТУ
ТРИ БРОЈА МЕСЕЧНО

БЕОГРАД, 1 ДЕЦЕМБАР 1938
СЕЗОНА 1938/39
Бр. 7

ПРИМЕРАК 2 Д.

ЕЦЕНА

ГОД. I - БРОЈ 3
ИЛУСТРОВАНИ
ПОЗОРИШНИ
И ЛИТЕРАТУРНИ
ЧАСОПИС
—
КРЕТЉИ ТРИ БРОЈА МЕСЕЧНО

ПРЕД КРАЈ ЛЕТА

Јоан Јурић одмах живе
сунцу и мору

— 1 —

ЕЦЕНА

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ О ПОЗОРИШТУ

Бр. 5 Београд, 30 септембра 1940 Год. VI

ПРИМЕРАК ДВА ДИНАРА

ЕЦЕНА

ПОЗОРИШНА
ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ О ПОЗОРИШТУ

Бр. 6 Београд, 25. новембра 1939 Год. IV

ПРИМЕРАК ДВА ДИНАРА

ПРЕДУ-
ЗЕЋЕ ЗА
ИЗДАВ-
ЉА
И ТИРАЖ-
СКИХ
РАЊЕНИНА

МИЛАНА Ј. СТОЈАНОВИЋА И К^о
БЕОГРАД
Престолонаследнички трг (Геранје) 38
Телефон 35-064
Поштомарка 2, палата Југобанке
Телефон 25-302

БЕОГРАД, 18 СЕПТЕМБРА 1937
СЕЗОНА 1937/38
Бр. 2

ЕЦЕНА

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ
О ПОЗОРИШТУ
ТРИ БРОЈА МЕСЕЧНО

ПРИМЕРАК 2 Д.

О корицама у сезони 1938/39. можемо судити само на основу четири броја која су сачувана са корицама у фонду МПУС (3, 9, 11 и 17). У броју 3 је на предњој корици цртеж полунаге античке девојке (музе) која, држећи у левој руци маску, десном раскриљује позоришну завесу откривајући иза љубавни пар у средњовековном костиму, на тргу испред цркве. Сви остали бројеви имају стилизован, готово кубистички кроки мушкарца који театралним потезом замахује да ножем прободје клечећу женску фигуру која покушава да се одбрани (оба цртежа су потписана, али нечитко).

Од момента новог редизајнирања и смањивања формата листа, почетком 1939/40, на корицама се налази само наслов листа и одредница „илустровани лист о позоришту“, број, година и датум објављивања, цена и – реклама. Треба поменути и да је првих шест бројева у овој сезони објављено под називом „Позоришна сцена“; од бр. 7 лист се поново зове *Сцена*. Од теренутка управа Позоришта одлучи да промени концепцију и одвоји више новца за своје гласило, половином сезоне 1940/41, на предњој корици је поново фотографија – уметника у костиму из неке улоге, или чак сцена из представе.

Прва страна. Током прве две сезоне у врху прве стране књижног блока је целом ширином заглавље у којем је име гласила, а у десном углу, једно испод другог: година и број листа, одредница „илустровани позоришни и друштвени часопис“ и информација да излази три пута месечно (прве сезоне је објављено 28 бројева, 1936/37. и 1937/38. по 24 броја, последњи сачуван број из 1939/40. је од 20. јуна и носи број 20, а последњи број пред почетак рата, од 31. марта 1941, био је број 31 – иако те године уопште није наведен ритам објављивања, очигледно је промењен на једном недељно). Испод заглавља је испрва поново само велика фотографија са потписом (која ретко има везе са позориштем; на пример у бр. 2/1, са насловом „Пред крај лета“ је фотографија оскудно одевене девојке са капетанском капом на глави, очигледно на палуби неке једрилице, испод које пише „Још један осмех жене сунцу и мору“), али како време одмиче, ту је све чешће текст или почетак текста који ће се наставити на другој страни – са фотографијом или без ње, која је некад илустрација текста а некад не. У трећој сезони заглавље на првој страни је незнатно измењено, али садржи исте податке као раније; осим, као што је поменуто, напомене која година објављивања је по реду. Највећа измена је – одредница која

сцена

ИЛУСТРОВАНИ
ЛИСТ
О ПОЗОРИШТУ
ТРИ БРОЈА
МЕСЕЧНО

Београд, 2 септембра 1937 • Сезона 1937/38 • Бр. 1

С Ц Е Н А

БР. 8

БЕОГРАД, 19 ДЕЦЕМБРА 1939

ГОДИНА IV

сад гласи „илустровани лист о позоришту“ и тако ће остати до краја објављивања *Сцене*. Од тада више нема великих фотографија испод заглавља, већ су ту по правилу текстови. У сезони 1938/39. заглавље је исто, само се, као што је поменуто, враћа навод године од оснивања. Са новим дизајном и форматом на почетку следеће сезоне, заглавље је преломљено у два реда – горе једноставним курзивом пише *Сцена* (све малим словима), а испод су, уоквирени између две хоризонталне линије, подаци: број / Београд, датум / година од оснивања.

Формат, папир, уметак. Штампала се на пелир-папиру, у формату 20,5 x 8 цм, све до бр. 6 (или 5) из 1939/40, када се формат смањује на 15 x 23 цм, и корице постају мало дебље (у последњој сезони корице се поново штампају на истом папиру као књижни део). У прво време часопис излази на 12 страна (пагинација у сваком броју почиње од 1), да би се од двоброја 18–19 који је имао 16, број страна трајно смањио на 8. Објављено је 28 бројева. У другој години објављивања (1936/37) неколико бројева је објављено на 12 страна, пагинација је такође засебна у сваком броју, којих је било 24. Свих 14 бројева у сезони 1937/38. имало је по 8 страна. Сада се пагинација из броја у број наставља, тако да је последња страна последњег броја у овој сезони 112 (корице се не рачунају). И 19 сачуваних бројева у сезони 1938/39. је излазило на по 8 страна, као и првих неколико бројева у следећој сезони, а пагинација је поново засебна у сваком броју. Од броја 6, кад је смањен формат, број страна се повећава на 16, а КЗ се скоро увек такође користи за пре-

сезоне уметци су поново истог формата као лист, али су штампани на два листа (8 страна) од којих је један везан у средини *Сцене* (на средини је недељни репертоар, а остале две стране или заузимају рекламе или се користе као књижни блок, за прелом текстова); посебан листић који садржи дневну листу, и свакако је штампан свакодневно, само је инсертован.

Рекламни простор. Унутрашња страна предње корице, К2, и задња корица, К4, увек су остављене за рекламе, док се К3 повремено користи и за текстове. Рекламе различитих величина и форми (цртеж, текст, оглас, фотографија...) распоређене су и по целом часопису, некад преко целе стране. Занимљиво је да неки оглашивачи покушавају да нађу и нагласе везу са позориштем: „Сви чланови Народног позоришта израђују одела у познатом Кројачком салону Косте Петровића, Поенкареова 28“. Огласни простор понекад користи и издавач: „Најпријатнији дочек Нове године био је увек онде где су Чланови Народног позоришта из драме, опере, балета. А овога пута они припремају Свечани дочек 1936 године са Потпорном задругом позоришног особља код ‘Србије’ и у Веслачком клубу ‘Београд’ (Поенкареова 3 и 21)“. Може се рећи да је, упркос променама уредништва, издавача, па и врсте гласила, велики број реклама у *Сцени* – константа. Ово свакако упућује и на комерцијалну оријентацију гласила (или бар на неопходност да лист сам себе издржава).

Прелом је веома „економичан“, односно – непрегледан. Већина текстуалних страна је тростубачна мада и од тога има одступања, нема белина, обично се један текст наставља буквално тамо где се следећи завршио а празнине, ма где се оне појавиле, попуњавају на почетку мале рекламе а касније и разбацане вести, анегдоте, вицеви... Текст у наставцима се понекад прекине усред реченице па чак и речи. У бројевима који су штампани на 20 x 27 цм текстови су најчешће преломљени тростубачно, ређе двостубачно или ширином целе стране. Са смањењем формата и ово се мења – већина страна је у двостубачном прелому, али поједини текстови су преломљени целом ширином стране. Сада се и величина слова смањује, нарочито код најава представа и гостовања, понекад на једва читљиву величину.

БОЈЕ, СВЕ ВРСТЕ ЧЕТКИЦА, ПЛАТНО и све остале потребе и прибор за **МАЛАЊЕ** на свили, хартији, штофу, платну и рељеф малање има у најлепшем и **НАЈВЕЋЕМ ИЗБОРУ ПРИЗНАТА**

ТРГОВИНА БОЈА И ХЕМИЈСКИХ ПРОИЗВОДА

НЕДЉКА К. САВИЋА БЕОГРАД
 Коларчева 3. тел. 23-9-08
 Краља Милутина 35 тел. 26-9-19

ПРЕДУЗЕЋЕ
 ЗА ИЗРАДУ
 КОФЕРА И
 ТОРБАРСКИХ
 ИЗРАЂЕВИНА

Милан Ј. Стојановић и Ко
 Београд
 Престолонаслед. трг (Теразије) 38.
 Телефон 25-064.
 Поенкареова 2 • палата Југобанке
 Телефон 25-332

ЛАК ЗА УСНЕ DIAMANT od NEŽ DE SEVENA

то је руж најодличнијих париских дама, које су до сада окушале све могуће врсте. **Диамант за усне** даје неприсподобиву лепу, сјајну, свежу и здраву боју и апсолутно не силази. Својим исврним предностима **Диамант за усне** чим је дошао у париске трговине, био је одмах разграбљен. Ми препоручујемо **Диамант** лак за усне који је већ постао предметом разговора у најотменијем женском друштву. Добива се у бојама Мандарин, Руж и Електрик. Покушајте и остале специјалитете **Než de Seven** као: **Крему** за улепшавање и **пудер** без живе. **Диамант** лак за нокте у свим бојама, **Руж** за лице **Citroneige** специјалитет за руке, **Fameige** масно руменило за лице и т. д.

Ново отворена одликована парфимерија
Француски магацин БЕОГРАД
 Кр. Милана 21

скоро никад не наводи. У случају текстова који су наменски писани за *Сцену*, а потписани су, овде ће бити наведено име аутора. У трећој сезони, 1937/38, када лист уређује Живојин Петровић, већи број чланака је потписан, и то најчешће изнад наслова. Наднаслови и поднаслови, који су раније били скоро правило, готово сасвим се губе. Тако се наставља и следеће сезоне, да би у последње две сезоне аутори поново били махом анонимни.

Илустрације. *Сцена* је илустровани часопис, те садржи илустрације у приличном броју; све су, наравно, црно-беле, већином фотографије мада има и скица декора и костима, цртежа и карикатура. Оне само понекад илуструју текст у оквиру којег стоје, али увек су потписане, и обично тај потпис објашњава зашто су објављене (на пример: „Г-ђа Жанка Стокић биће једна од главних атракција нове Нушићеве комедије *Ујез* у којој наш најбољи комедиограф на свој начин претставља југословенске сифражеткиње“). Приватних портрета уметника има највише, и онда у првим сезонама стоји, баш као у претходном примеру, коју улогу тренутно спремају. Понекад се објављују и сцене из представа које су тек изашле пред публику, а има и оних из иностраних представа о којима се говори у неком од текстова. Од треће године више нема фотографија из представа, објављују се само портрети, и то по више пута исти, потписани само именом и презименом уметника. Скице и фотографије из представа се враћају тек пред крај објављивања овог листа.

Шема објављивања *Сцене*

год.	сезона	датум првог бр.	посл. сачувани бр. (датум)	издавач	уредник	врста гласила
I	1935/36.	1. IX '35.	28 (25. VI '36) ⁷	Потпорна задруга...	М.Стојановић	илустровани позоришни и друштвени часопис
II	1936/37.	3. IX '36.	24 (28. VI '37)	прво Штампарија, после ништа	М.Стојановић	илустровани позоришни и друштвени часопис
/	1937/38.	2. IX '37.	14 (15. VI '38)	/	Ж.Петровић	илустровани лист о позоришту
IV	1938/39.	бр. 3 је од 1. X '38 ⁸ .	19 (бр. 18 је од 15. V '39) ⁹	Граф. издавачко предузеће...	М.Стојановић М.Петковић	илустровани лист о позоришту
IV до 31. дец. и V	1939/40.	бр. 1 је од 2. IX '39.	20 ¹⁰ (20. VI '40)	Народно позориште	М.Петковић М.Стојановић	илустровани лист о позоришту
VI	1940/41.	бр. 1 је од 30. VIII 1940.	31 (31. III '41).	Народно позориште	М.Стојановић Н.Трајковић	илустровани лист о позоришту

Као што се види, *Сцена* је излазила од почетка сезоне 1935/36. практично све до бомбардовања Београда, тј. до краја марта 1941, а не до 1940, како се до сада сматрало¹¹.

7 Бр. 18 је објављен 1. марта, бр. 20 – 10. марта. Вероватно је бр. 19 грешком прескочен, па ће овде бр. 18 бити наведен као двоброј 18-19.

8 Прва два броја немају сачуване корице на којима је штампан датум.

9 Последњи сачувани број нема корице.

10 Објављена је напомена: „Са овим бројем *Сцена* завршава пету сезону свога излажења“.

11 Зоран Т. Јовановић, *Грађа и публикације о Народној позоришту у Београду*. У: Рашко Јовановић, Олга Милановић, Зоран Јовановић, *125 година Народне позоришта*, Галерија САНУ, Београд, 1994, стр. 391.

КОНЦЕПЦИЈА

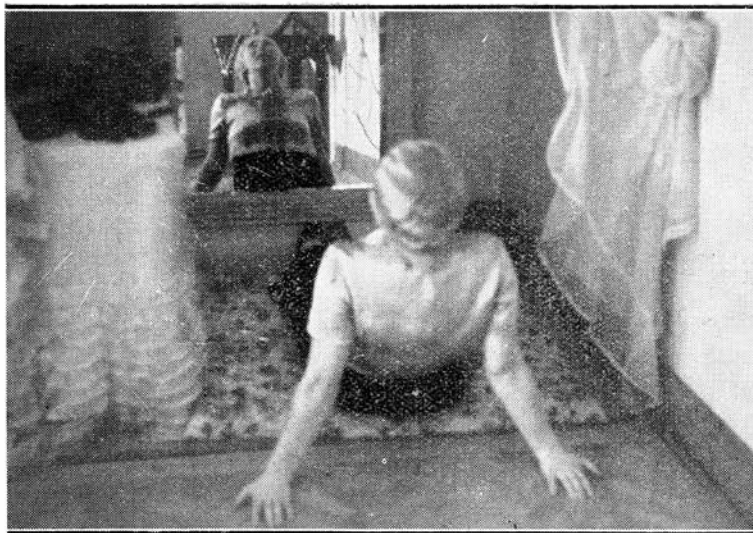
Као што је већ поменуто, велика новина коју *Сцена* доноси у односу на оба *Позоришна листа* је одредница *илустровани позоришни и друштвени часопис*, чиме су умногоме одређене и разлике у садржају, темама, приступу. Најважнија разлика у односу на све претходне (и потоње, како ће се видети) позоришне публикације, међутим, крије се иза оног *друштвени часопис*. То практично значи да, поред већ поменутих илустрација на насловним странама, ни у текстуалном делу *Сцена* не говори искључиво не само о Народној, већ ни о позоришту уопште.

Неке од оваквих „шарених“ рубрика су:

- „Прича за међучин“ – по узору на у то време веома популарне и практично незаобилазне у дневној и периодичној штампи, кратке приче. Оне понекад, мада ретко, из неког аспекта могу да се повежу са театром (муж и жена касне на представу јер се она дуго спрема, слуга и слушкиња се упознају у ложи где су дошли да донесу писамца са извињењем што газда/газдарница неће доћи и сл.);
- „Мало разоноде за време паузе“ – вицееви, анегдоте, стрипови у једном цртежу са потписом... који некад имају посредне или непосредне везе са театарским животом, али најчешће не;
- „Хумор“, „Мозаик“, „Забава“, „Мале шале“, „За разоноду у паузама“, „Мало разоноде“ – обухватају сличне садржаје;
- „Анекдоте“, „Уметнички живот“ – рубрике се касније дефинишу и садрже анегдоте и цртице из позоришног живота, непровериве аутентичности.

Рубрике се јављају и нестају, мењају имена. Садржаји ових рубрика су слични, па није јасан критеријум по којем се разврставају. Често су овакви кратки текстови ван рубрика, разбацани по целом књижном блоку, где год се појави мало празног места, иначе по правилу се налазе на последњим странама. Теме су најразноврсније, од анегдоте како је кнез Никола у цетињско позориште публику утеривао, ако треба, пушкама – до чланка о борбама петлова код старих народа или о предностима плина у домаћинству (овај текст је очигледно нешто што бисмо данас назвали „спонзорским PR-ом“, јер је дата и адреса увозника-дистрибутера код којег

Наше уметнице

Госпођица Бахрија Нури-Хаџић
упорно одржава линију која је први услов за сцену.

се могу добити додатне информације, а тај предузетник се, иначе, рекламира у *Сцени* – бр. 24/II). У почетку је осетна тенденција да се часопис овим својим „шареним“ садржајима обраћа дамама: текстови о моди и модне илустрације са актуелним саветима за ту сезону, практични савети, историја валцера, упутства како се треба смешити, илустрације као што је „Госпођица Бахрија Нури-Хаџић упорно одржава линију која је први услов за сцену“ (њена фотографија како вежба гимнастику пред огледалом); текст о Марији Стјуарт са наднасловом „Жене које су из историје дошле на позорницу“ у бр. 2/I, „Клеопатра – најлепша жена старог века“ у бр. 4/I; у „Мозаику“ и у другим вестима, кад год се укаже прилика, подвлачи се ако жене освајају неку нову професију (драмски писци, диригенти, женски оркестар...).

Ипак, највише текстова и кратких вести је везано за културу и уметност, нарочито филм и музику, као што су на пример: која врста „западне“ музике се слуша у Африци и колико грамофона и плоча се продало у претходној години (бр. 2/I); како су у Русији заволели џез, па је трговинско представништво СССР-а у Лондону у једном дану купило 10.000 грамофонских плоча (бр. 20/I); америчка певачица пропaгира музику као „средство за подизање малолетних преступника“ (бр. 8/II); о савременој италијанској музици и њеним

представницима (бр. 9/II)...

Сцена обавештава и о продору наше уметности у иностранству (на пример: југословенска певачица Људмила Слатин серијом концерата промовише нашу музику у Пољској – бр. 8/II); или о сарадњи са суседима (текст о размени са Бугарском која се шири и на сликарство, на дечју књижевност која је код њих, за разлику од нас, изузетно развијена, тамо има много писаца који стварају само за децу – бр. 9/II).

Сцена објављује и вести о значајним културним догађајима у Београду: најаву концерта Магдебуршких мадригалиста на Коларчевом универзитету (бр. 4/I); гостовање баритона Ђузепеа де Луке на Коларчевом универзитету (бр. 5/I); изложба фотографија загребачког уметничког фотографа Фрање Мосингера (бр. 10/I); Београдска филхармонија даје списак донатора који су се одазвали апелу и њихових прилога¹², као и значајних иностраних гостију који ускоро наступају са овим оркестром (бр. 20/I); Светислав Анђелић, „хоровођа многих београдских хорова“, на Коларчевом универзитету слави јубилеј и опрашта се од позорнице (бр. 8/II); у Београд долази француски књижевник Жил Ромен (бр. 12/III)...

Да би помогла уметницима, *Сцена* доноси и обавештења о интернационалним конкурсима, уз пропозиције за пријављивање: швајцарска расписује музички конкурс за камерно дело (бр. 1/I); конкурс Бриселске филхармоније за камерно дело (бр. 16/I); III интернационални конкурс за певаче и пијанисте у Бечу (бр. 25/I)...

Поред ових разноврсних садржаја *Сцена*, наравно, пише и о позоришту, посебно о матичном, Народном позоришту.

Измене концепције. Очигледно је да Стојановић у току друге сезоне покушава да мало промени концепцију – да уозбиљи текстове, да више места посвети позоришту а нарочито Народном; он уводи неку врсту „огласа“ за премијере (у неколико бројева, али не постају правило), као и афоризме или размишљања о театру значајнијих светских позоришника („Велики људи о музици“ – 3/II; „Писци о гледаоцима“ – 10/II). Исто тако је евидентно да оскудева у материјалу, или, што је већа вероватноћа – у сарадницима, тако да се у више бројева понављају исте најаве, некад и целе стране,

12 Са највишом предвиђеном свотом, 2.000 динара, помињу се два донатора: „опуномоћени Министар Рајха на нашем двору“ и „министар у пензији“ Милан Грол.

фотографије на насловним странама, па чак и анегдоте и вицеви. Од треће сезоне, доласком Живојина Петровића на место уредника, а сва је прилика и стављањем на тај начин гласила под надзор управе Народног позоришта, *Сцена* постаје „Илустровани лист о позоришту“, што се наравно одражава на уређивачку политику. У првом реду, нема више писаних и цртаних вицева нити шала, а ни текстова који немају везе са позориштем. Од ранијих „шарених“ садржаја задржала се још прича, и то само у првим бројевима (у бр. 1 и 2 дати су одломци из два романа Лава Урванцова, кога Петровић очигледно веома воли, јер у бр. 8 даје и његов портрет на две стране, иако нема никакве везе са театром).

Све кратке вести о репертоару и другим активностима Народног позоришта и његових чланова, значајним догађајима у другим југословенским позориштима, као и о иностраним театарским активностима, сада се објављују у рубрици „Ситне вести“, која се увек налази на крају листа и штампана је веома ситним слогом. Рубрика некад заузима један или два ступца, ретко целу страну, а некад је и нема, тако се најаве премијера или обавештење да су већ прошле своде на вест до два-три реда; дешава се и да у истом броју изађу две вести о истој теми, са само незнатно измењеним садржајем, као и да се идентична вест понови у два броја.

Огласи којима Позориште рекламира прве следеће премијере постају чешћи – у ширини једног ступца, између две хоризонталне линије, крупнијим словима обично пише: премијера, наслов комада, датум и место играња. Касније су овакви огласи уоквирени, често и без датума. У овом раду ће се ти огласи пратити у истом поглављу као најаве и извештаји са премијера.

Кавалер с ружом

Музичка комедија у три чина
од Рихарда Штрауса

Диригент г. Брезовшек
Редитељ г. др. Хеџел
Декор г. Жедринског
Костими гђе Бабић-Јовановић
Технички радови инж. г. Јовановића

У долини

Музичка драма од Е. д' Албера

У главним партијама:
Гђе Попова (Марта), Мезетова
и Стајић (Нури)
Г. г. Бартоњ, Холотков

Вероватно још увек тражећи чврсту концепцију, а можда и у недостатку текстова, Петровић у бр. 3/III објављује, под насловом „Завршна сцена првог чина из комада *Стефан Крал*“ – краћу сцену из ове историјске драме Петра С. Петровића, као и сцену из Ибзеновог *Пер Гинта*, на скоро целој страни – без икаквог објашњења. Оба комада су, додуше, била у репертоарском плану, али, иако следећи број јавља да ће премијера *Пер Гинта* бити већ крајем октобра, ни један од ових комада није никад изведен на сцени Народног позоришта. Да би ове нелогичности биле још веће, у броју 4/III се понавља (осим једног ступца на последњој страни) цела друга половина претходног броја (идентичне су страна 21 и 29; 22 и 30; 23 и 31; једино на страни 32 се не понавља вест о гостовању примабалерине Николске са стр. 24, већ се дају три краће вести). *Сцена* све више почиње да личи на књижевни часопис: бр. 5/III, на пример, садржи анализу Нушићевог стваралаштва, сећања писца Мориса Донаја о припремама и премијери његове *Лизистрате*, апел за коначну рехабилитацију Лазе Костића, анализу Војновићеве *Дубровачке трилогије* и аутобиографски запис Јосипа Косора. Од ових литерарних текстова једино одудара чланак о потреби и значају оснивања дечјих позоришта. Још је упечатљивији број 9/III, који почиње кратком историјском причом (о којој ће бити речи у одељку о историји Народног позоришта) која заузима прву страну, док је све остало књижевна анализа комада који није игран на сцени Народног позоришта, словеначког писца који такође никад није био на репертоару ове куће, уз цитат (на две стране) једне сцене из тог комада. У каснијим бројевима се, чак, јављају и краће песме (бр. 12 и 13/III). Често се наводе читаве сцене из различитих комада – некад из оних који су у припреми, што има неког оправдања, а некад не (нпр. у бр. 12/III се објављују две сцене из комедије Валентина Катајева *Милион мука* или сцена из *Величанственог рогоње* у бр. 14; први комад никад није игран у Народном позоришту, а потоњи је постављен тек 1981). Да ли неки текст има везе са збивањима у Позоришту или не, обично се може установити само поређењем са репертоаром (Прилог бр. 5). Врло је вероватно да је Живојину Петровићу, који је у то време обављао две дужности у Народном позоришту, в. д. секретара Дrame и в. д. библиотекара, било сувише и да уређује лист који излази три пута месечно. Повратком Милана Стојановића на место уредника, 1938/39, у *Сцену* се враћају и мало „лакши“ садржаји, али не у мери у којој је то било док је била „илустровани позоришни и друштвени часо-

пис“. Има поново шала и вицева, а нарочито анегдота, али они су у прво време готово искључиво везани за театар и живот у њему, чак су често у рубрици која насловом асоцира на театар: „За разоноду у паузама“. Како се приближава крај сезоне, и у овој рубрици поново наилазимо на теме као што су: како је копан Суецки канал, кад су пронађени рендгенски зраци, колико калорија потроши дактилографкиња за минут куцања (бр. 17/IV). С друге стране, све више пажње и простора се посвећује најавама представа и уопште Народном позоришту, што доводи до нове праксе понављања истих најава у неколико бројева. Настављено је објављивање краћих сцена из комада.

Следеће сезоне, када лист добија нов дизајн и мањи формат али 16 страна, број анегдота, козерија и вицева се поново повећава. Углавном се односе на позоришне теме и често познате уметнике, али понекад заузимају и пет страна. Враћа се рубрика „Прича за међучин“, а појављује се и понека стрип-карикатура. Очигледан је и недостатак сарадника, јер се све чешће више пута објављују исти читави дугачки текстови, али и шале. Уводи се и рубрика „Фелтон“ у којој се на две последње стране листа објављује прича.

У последњој сезони *Сцена* наставља сличну концепцију, само што се мало више пажње посвећује уметницима Народног позоришта, кратке најаве премијера и обнова поново се за сва три ансамбла објављују у истој рубрици „Репертоарске вести“ (тек касније се одвајају „Вести из Опере“). Опет се јављају текстови о егзотичним театрима и често се помињу куриозитети везани за жену (комад само са женским ликовима, књига „Жена у чешкој драмској уметности“, кад се појавила прва балерина, кад су у Јапану жене почеле да глуме...).

Као што је поменуто, у фебруару 1941. на место уредника *Сцене* долази Никола Трајковић. Будући да је после тога објављено само шест бројева листа, овде ће бити наведен одломак из *Годишњака* за ту сезону (овај *Годишњак* су за штампу својевремено приредили Боровоје Јевтић и Боровоје Недић¹³, али је он објављен тек 1999):

13 Боровоје Јевтић (1894–1959), књижевник, књижевни преводилац и позоришни радник; у НП у Београду од 1940, прво као књижевни референт, а од 1941. до 1944. директор Дrame; Боровоје Недић (1900–1987), професор Београдског универзитета, шекспиролог, преводилац са енглеског, у НП књижевни референт током 1940/41.

„У оквиру своје делатности у овој сезони, Управа Народног позоришта ставила је себи у задатак да књижевни додатак позоришног програма, *Сцену*, преуреди. Редакцију *Сцене* преузео је Никола Трајковић, књижевни референт Народног позоришта, који је ранијих година у више махова био уредник сличних листова.

Нова редакција, у оних десетак бројева *Сцене*, колико је стигла да објави до прекида позоришне сезоне, желела је да тај мали часопис не служи највећим делом за расправљање сложених уметничких и техничких питања, која нису интересовала ширу јавност, већ да буде пре свега средство за подизање култа према позоришту и његовој уметности код наше позоришне публике. Даље, да кроз мале популарне чланке о појединим комадима, који се у току једне седмице дају у обе позоришне зграде, упознаје публику са нашим уметницима, доводи их у ближи додир с њима и развија њихову популарност, тумачећи њихову уметност и истичући њихову вредност.

У томе циљу, Управа није жалила материјалних средстава да објављује илустрације не само појединих уметника, него и целих сцена из нових комада, као и скице декора и костима у припреми. Забележена су и сва гостовања, јубилеји, као и сви остали значајнији датуми у томе периоду сезоне, и, да није било прекида, у овоме, иначе малом листићу, био би забележен, безмало, целокупан јавни и унутарњи рад наше велике позоришне установе.“¹⁴

Поред поменутих садржаја, *Сцена* расправља о разноврсним позоришним проблемима практичне и теоријске природе, пише о историји, обавештава о позоришном животу у свету, Европи, у земљи, у Београду – дужим текстовима и вестима, у рубрикама „Уметничке вести“, „Ситне вести“, „Са свих страна“, „Вести са свију страна“, „Репертоарске вести са свих страна“, „Из живота на страни“, „Вести и новости“ (али и ван рубрика). Наравно, највише обавештава о Народног позоришту. Предмет проучавања у овом раду ће бити управо ови садржаји.

* * *

Сцена је током шест година објављивања прерасла из „илустрованог позоришног и друштвеног часописа до „илустрованог листа о позоришту“ и неколико пута мењала уредника а и издавача. Ипак, увек је у основи била гласило Народног позоришта. Поред основног задатка – да публику обавести о недељном распореду и представи која се игра те вечери (репертоаром за недељу дана и каст-листом, по потреби и садржајем опере), *Сцена* је читаоце извештавала о позоришном животу у граду, земљи и иностранству. Будући да је поред информативне имала и забавну улогу, ови садржаји су обично третирани са аспекта занимљивог ширем кругу читалаца, превасходно позоришних посетилаца. Поред тога, објављивани су и садржаји искључиво забавног карактера, али и они су највећим делом на овај или онај начин довођени у везу са позориштем.

О НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

Сцена током свих шест сезона објављивања, без обзира на промене уредника и концепције, највише пажње посвећује раду Народног позоришта, продукцији, репертоару, уметницима ове куће. Поменимо најпре текст објављен у првом броју, будући да објашњава ко је издавач часописа, тј. Потпорна задруга особља Народног позоришта у Београду. Реч је о извештају о првој годишњој скупштини Задруге, уз изразе задовољства што је, захваљујући Њ. в. краљу, „прворођеном Сину Блаженопочившег Краља Александра I, Који је оснивањем Свога фонда за помоћ оболелим члановима Нар. позоришта био велики претеча идеје о оснивању једне овакве установе“, пре осам и по месеци коначно основана „једна моћна заједница“ свег позоришног особља. Изабрани су Управни и Надзорни одбор, а председник Милан Стојановић је изјавио да је „данас највиши циљ управе стварање летовалишта, које ће пружити могућност за опорављање од напорног посла преко сезоне онима који су до сад свој одмор проводили у Београду“.

ИЗВЕШТАЈИ И ПЛАНОВИ

На почетку сваке сезоне *Сцена* даје преглед претходне и најаву предстојеће позоришне сезоне, на сличан начин како су то чинили и *Годишњаци*, али сажето: који наслови су изведени или планирани, колико је то укупно премијера, колико од тога су страна а колико домаћа дела. Поред ових редовних, објављено је још неколико написа уже оријентације сумирања рада Позоришта:

- „Развитак Београдског балета“ – о досадашњим резултатима, гостовањима у Атини, Софији, Прагу и Франкфурту, са фотографијом са Свесловенског слета у Прагу (бр. 3/V);
- „Двадесетогодишњица сталне опере у Београду“ – у броју 11. који је објављен 5. фебруара 1940. и којим се читаоци подсећају да је 11. фебруара пре две деценије играна представа којом је отворена стална Опера, *Мадам Батерфлај*. Кратко се указује на стални успон овог ансамбла, упућују му се честитке и поручује „Умрлима нека је слава а живима хвала“. Текст је на првој страни, а у целом броју су објављене фотографије истакнутих оперских и балетских уметника који су у ансамблу од

оснивања (бр. 11/V);

- два текста о историјату Опере и Балета, о чему ће бити речи касније.

УПРАВА

У сезони 1937/38. *Сцена* јавља о променама у управи Куће: в. д. директора Опере Јован Бандур постављен је за административног директора Музичке академије (7/III), на његово место привремено ступио Иван Брезовшек (8/III), до коначног именовања Ловра Матачића (14/III); све ово сазнајемо само из кратких вести. Следеће сезоне је представљен нови директор Дrame др Душан З. Милачић, „познати театролог и досадашњи књижевни референт“ – објављене су биографија, библиографија и фотографија, са изјавом: постоје различити разлози за кризу која влада у позоришту („економски, социјални, еволуција нарави, промена начина живота...“), а он ће се трудити да је савлада репертоаром са што више дела „скорије и даље прошлости, избегавајући слаба дела садашњице“ (бр. 17/IV). У сезони 1939/40. на челу Куће је нови управник Милан Предић, „уредник Српског књижевног гласника и управник Народног позоришта у пензији“, представљен биографијом и фотографијом и објављена је његова изјава: репертоар треба да буде састављен од озбиљних комада (са јасном идејом, који постављају загонетке, питања, буде наде...) и од „лакших“, „за народ“ али озбиљно спремљених; у Позориште треба вратити уметнике који су му неопходни, а последњих година су отишли у пензију или нису примљени у ангажман (бр. 4/V). Од почетка сезоне коју ће прекинути Други светски рат, Позориште има новог управника Момира Вељковића – професора, историчара књижевности, писца, критичара, есејисту (бр. 1/VI).

Милан Предић

Иван Брезовшек

Нови управник Народног Позоришта

Одлуком министра просвете г. др. Антона Корошца постављен је за вршиоца дужности управника Народног позоришта у Београду г. Момир Вељковић, професор и књижевник из Београда.

Г. Момир Вељковић

Вршилац дужности управника Народног позоришта г. Момир Вељковић рођен је на Рашкој 1899 године. Гимназију је свршио у Крагујевцу, а Филозофски факултет у Београду. Неко време провео је на студијама у Немачкој, Француској и бившој Чехословачкој. Као професор гимназије служио је у Шапцу, Сарајеву и Београду. За време управе пок. Бранислава Нушића био је наставник глумачке школе у Сарајеву.

Довро Матачић
(Карикатура Ђ. Језаринског)

НАЈАВЕ ПРЕМИЈЕРА

Имајући у виду обим материјала, ради прегледности и економичности овде ће најаве представа Народног позоришта бити сортиране по сезонама и по насловима. Најчешће су то кратки текстови који најављују премијеру, уз неколико реченица којима се комад препоручује публици и набрајање поделе. Често се овакве најаве од речи до речи понављају у два или више узастопних бројева *Сцене*. У случају дужих тематских текстова који се односе на представу у припреми, биће дат опис чланка.

СЕЗОНА 1935/36.

Драма

Ујез Б. Нушића – комбинација ауторове изјаве о новом комаду и кратког разговора са њим тим поводом (бр. 1).

Тешка времена Е. Бурдеа (бр. 2).

Товариш Ж. Девала – дугачак одговор протагонисткиње Десе Дугалић и редитеља Јосипа Кулунџића на опречне критике после премијере (бр. 4).

Љубав А. Кистмакерса – неколико извода из критика објављених у париској штампи (бр. 4); навођење париске глумачке поделе, уз кратке карактеристике ликова, а потом и наше поделе (бр. 5).

Путем цвећа В. Катајева – изјава редитеља Ракитина о овој „оштрој сатири на тако звани научни идеализам комунизма“ и о аутору Валентину Катајеву. Ракитин даје и критику претераног реализма МХАТ-а. Премијером се отвара Мала позорница (бр. 5).

Господски дом Р. М. Веснића – најаве (бр. 6 и 7); кратка похвала најновијој премијери и ванредном пријему код публике (бр. 8).

Кориолан В. Шекспира – кратке најаве (бр. 7, 17); оперски редитељ др Ерих Хецел ће први пут режирати у Драми, насловну улогу игра Добрица Милутиновић (у алтернацији са Никачевићем, као део ак-

Макета декора за Шекспировог „Кориолана“ — рад позоришног сценографа
г. Беложанског

ције „припремања млађе трупе за постепено преузимање великог репертоара“), уз напомену да ће, будући да је комад веома комплексан, бити „предмет најсавесније студије и детаљне обраде“ те премијеру не треба очекивати пре половине новембра¹⁵ (бр. 6); мало дужа вест која најављује премијеру за средину фебруара, даје поделу и наглашава да у масовним сценама учествују, поред оперског и вечерњег хора Народног позоришта, додатни статисти, полазници Глумачке школе, те чланови Академског певачког друштва „Обилић“ (бр. 16).

Свиња Б. Нушића – најава (бр. 7; представа је играна заједно са *Алфаветом* који није најављен).

Срећа К. Брамсон – најава (бр. 7, 19); биографија недавно преминуле данске списатељице чији се комад спрема, са освртима критике (бр. 20, 21 – исти текст); писмо управнику Народног позоришта којим дански отпраник послова захваљује за позив и хвали представу (уз ограду да слабо разуме српски). Дипломата се осе-

15 Број је од 20. октобра и на почетку чланка се каже да су тек почеле читаће пробе. У то време још увек је био обичај да се за 10–15 дана спреми комад. Само неколико година раније, 1929, праизведба *Госпође министарке* је играна после свега 9 проба.

Дански отпра́вник послова о премијери „Среће“

Поводом премијере комада „Срећа“ данске списатељке Карин Брамсон, овдашњи отпра́вник послова данског посланства упутио је управнику Народног позоришта писмо следеће садржине:

Београд, 1 априла 1936

„Господине Управниче,

Пошто сам из Вашег љубавног писма од 28 марта о. г. сазнао о приказивању *Среће*, присуствовао сам синоћ претстави и не могу да се уздржим да Вам изразим велику радост коју ми је пружила једна тако лепа интерпретација идеја моје почивше сународнице, Карин Брамсон.

И поред страног језика, кога на жалост још само делимично разумем, имао сам синоћ осећај да се на позорници налазим донекле између земљака. Нарочито је госпођа Милошевић

у интерпретацији врло тешке — како се мени чини — улоге Едите била *très danoise*. Ако узмем у обзир велику разлику темперамента код Југословена и Данаца, чини ми се да је претстава веома успела, па се надам да се неће задржати само на овој претстави комада него да ће као резултат бити створена могућност за приказивање и других данских дела.

Изволите примити, Господине Управниче, и овом приликом уверење о мом особитом поштовању.“

(Потпис нечитак)

ћао као међу земљацима и нада се да је ово почетак успешне сарадње која ће се наставити¹⁶ (бр. 22).

Чај код господина Сенатора, Стодолин — најава (бр. 7 — комад није постављен).

Руј Блаз В. Игоа — најава (бр. 7, 12); поводом 50 година од смрти великог писца, Позориште враћа на репертоар овај комад, а *Сцена* објављује „једну стару хронику“ о праизведби његовог *Ернанија* која је изазвала велике нереде због сукоба традиционалиста и младих људи, поклоника романтичарске реформе коју је Иго започео, а у неким градовима приликом премијера било је чак и жртава (бр. 11); о Игоу у приватном животу: био је шкрт, на врху куће је имао „један стаклени кавез, без завеса, као на небу“. У зору је увек дуго гледао у сунце (од чега му је ослабио вид), а онда је ту писао (бр. 11).

16 Занимљиво је да у дну стоји, у загради: „потпис нечитак“. Зар нису знали ко је отпра́вник послова у Амбасади Данске? Упркос томе што га је управник позвао?

Књезињица и пастирче П. Голије – кратка најава наводи да „најбољи љубљански редитељ г. Осип Шест“ спрема комад за децу, којим почиње „серија дечјих представа“, којима ће се посвећивати „сва потребна пажња“, а у којима ће учествовати углавном млађи уметници (бр. 12).

Објест живота анонимног аутора – из славонског сеоског живота, кратка најава (бр. 13, 14, 17, 18, 19); сиже комада чији аутор још није идентификован: савремена прича из сеоског живота, главни женски лик је вамп-сељанка, распад задружног живота, љубоморе, сукоб полова, убиство, суђење, душевни слом и откупљење... (бр. 20).

Силе М. Димић (по *Покошеном пољу* Б. Ћосића) – кратка вест (бр. 14, 16, 17, 18, 19); дужа изјава Миле Димић, глумице Народног позоришта, о проблемима које је морала да савлада при драматизацији: најпре да одлучи који делови романа јесу а који нису погодни за приказивање, затим да Ћосићевим речима (то није било тешко јер су дијалози у роману одлични) донесе његову идеју – у другом медију (бр. 17); изводи из веома позитивних осврта београдских критичара (углавном о књижевном предлошку и успелој драматизацији – бр. 20).

И Лела ће носити капелин М. Беговића – 23. јануара ће се „истовремено на свим југословенским позорницама“ овим најновијим комадом обележити ауторов 60. рођендан и 40 година позоришног рада (бр. 14); биографија аутора, уз наведена значајна дела. Сад се премијера најављује за 26. јануар (бр. 15).

Алилуја М. Праге – кратка најава (бр. 17).

Маркиз Приола А. Лавдана – о теми дела: савремени Дон Жуан који заводи и вара жене по салонима. За разлику од старијег, прототипа, кога гута пакао, овај нови Дон Жуан испашта своје грехе у душевној болници, парализован. Комад се спрема за прославу Владете Драгутиновића (бр. 18, 19).

Контушовка А. Нилсенове – најава (бр. 18, 19, 21, 22, 23); дати су подела и садржај комада по чиновима, као што се пише за опере,

ДРАМАТИЗАЦИЈА ЋОСИЋЕВОГ „ПОКОШЕНОГ ПОЉА“

У току овог месеца Народно позориште даће први пут драматизацију Ћосићевог романа **Покошено поље**, под насловом **Силе**. Тим поводом гца Мила Димић, изложила је за читаоце „Сцене“ о својој драматизацији следеће:

„О Покошеном пољу Бра-нимира Ћосића, које је досада преведено већ и на чешки и на словеначки, изразила се и домаћа и инострана критика са највећим похвалама. Чешка критика је нарочито нагласила да роман садржи приказ односа у штампи коме нема премца у нашој књижевности. То дело, несумњиво једно од најчитанијих из наше модерне литературе, мора привући пажњу и сваког позоришног човека и пробудити у њему жељу да мајсторски дате карактере и сукобе види на позорници.

Ипак се не може рећи да је *Покошено поље* нарочито подесно или једноставно за драматизацију. Бар не у целини. Тако је готово немогуће прерадити за сценско извођење први део, под насловом *Чушава*

гца Мила Димић

драмске акције, како би што јасније дошла до изражаја *идеја дела*. Једно се морало жртвовати: или нпр. драмски изванредно ефектно умирање старог развратника Наумовића, или много мање захвални, али за пластични приказ идеје дела неопходни, односи и догађаји у редакцији „Штампе“. Исто важи и за Јасну, тако дирљиво и по Бајкићево детињство и рану младост тако значајну личност његове мајке. У другом делу романа Бајкић је одрастао и мајка је, сасвим природно, потиснута у позадину. У драматизацији, Јасна је морала или да постане врло занимљива, али не неопходна, личност, или да буде сасвим жртвована, у интересу што темељније обраде основног проблема: ко су и како делују друштвене силе.

Ја сам сматрала да је битно једино оно помоћу чега идеја дела добија јасан израз, а да је све што је ефектно само у позоришном смислу излишно, а уколико покрива ту идеју

„Кнегиња и пастарче“

Најмлађа београдска публика одушевљава се овим шлагером из свога репертоара, а нарочито својом вршњацином, малом Мици Кончан, која је овде снимљена као „Мече“, у сцени са „Господином Трбоњом“ (г. Глигоријевић)

г. Марко Маринковић

и његова јубиларна улога Чарло Чаплин, који је искрено насмејао гледаоце

ЕЦЕНА

ГОД. I БРОЈ 1

ИЛУСТРОВАНИ
ПОЗОРИШНИ
И ДРУШТВЕНИ
ЧАСОПИС

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТА МЕСЕЧНО

МИЛАН БЕГОВИЋ

— поводом прославе и премијере најновије његове драме
„И Лела ће носити капелин“ —

Милан Беговић, један од наших најбољих живих драмских писаца који ових дана прославља шесдесет година живота и четрдесет година позоришног рада, родио се Врлици 19 јануара 1876 год. Детињство је, како сам каже, провео у слободном тумарању по шуми и пољу. У Сплиту је учио реалку а потом прешао у Загреб, где је матурирао и уписао се на универзитет. Потом одлази у Беч и у Италију, али се убрзо враћа и постаје професор сплитске реалке, где проводи осам година пуних немира и жеља.

Још као гимназист и студент у Загребу, Беговић је заволео позориште и приближио се позоришним круговима у које га је увео славни интендант Стје пан Милетић. Храм хрватске Талије постаје његов најлепши сан и Беговић за време свога професоровања пише прве драме: *Мира, Менијел, Venus Victrix, Госпођа Валевска, Сјана*.

И ако се на тај начин већ везао за позориште, Беговић жели да му се приближи још више, да га упозна до танчина, да про никне у све његове тајне. Зато одушевљено прима предлог барона Бергера, с којим се упознао у купатилишту Тополницу, и одлази овоме у Хамбург да учи позоришну уметност и режију. После непуне године дана, управа Хамбуршког немачког позоришта понуди му место драматурга које он радо прима и баца се свом снагом на посао.

Кад се вратио из туђине, сва његова љубав, знање и искуство прешли су на хрватско народно казалиште, за које је живео и радио, за које је све до данас сачувао најтоплију љубав. У тој згради давано је двадесетпет Беговићевих драмских дела и око четрдесет преведених комада, у тој згради која је постала његова судбина, отвара се и низ свечаности поводом његова јубилеја.

*

Књижевно дело Беговићево је обимно и разноврсно. Почини, као и сви други, своју каријеру писца стиховима, Беговић је дао изванредно гра-

циозну збирку под насловом *Књига Бокадори*, која је испуњена мотивима шпанске романсе. Појава те књиге (1900 г. била је главни предмет спор старих и младих. После тог долази сонетни циклус *Живот за цара*, са нешто суморнијом општом нотом.

Али главни његов рад је и драми. Ту је он — као што смо раније напоменули — да преко двадесет дела, разно врских по дужини, мотивим и милијема. Поред већ поменутих, ваља цитирати *Божје човека, Госпођу Срећу, Пустолова пред враћима*, које писац сматра за своје најзрелије дело *Без шрећеза*, широко популарну *Американску јахиту у силијској луци*, најновију драму *И Лела ће носити капелин*, и необично успели либрето за најновију Готовчеву оперу *Ерц с оног свијета*. Нарочито ваља поменути његове мале комаде каприсе à la Мисе, који су скоро сви од реда, грациозни пријатни, са вештом интригом занимљиви попут листића из „Декамерона“.

Тако плодан, разноврсан и интересантан рад није остас без успеха, и Беговићево име испуњава не само репертоар свих наших позоришта, већ је познато и изван граница домовине, чак и у Америци. Поред тога три његове драме добиле су Деметрову награду, велику и значајну декорацију хрватског казалишта.

Г. Милан Беговић

само без откривања краја комада (бр. 24).

Чаша воде Е. Скриба – најава (бр. 18, 19, 24, 25); о овом изузетно плодном драмском писцу (око 460 комада), о његовим комедијама, водвиљима, либретима за опере, о заслугама за каснији настанак оперете. Анегдоте о брзини и лакоћи којима је стварао – па упркос томе није могао да постигне све што му је наручивано, те је направио неку врсту „драмског бироа“, где је више писаца радило на одређеним сегментима комада, уз његов надзор. Најзад о комаду који се поставља и подели улога (бр. 26).

*Државни непријатељ бр. 3*¹⁷ В. Велмар-Јанковића – словеначки редитељ Осип Шест даје дужу причу о тексту, а потом следи чланак који наводи сценослед комада. Упркос томе, једва се може наслутити заплет, једино је извесно да је *непријатељ број 3* заправо – савест и да је ова помало заборављена људска особина бит комада (бр. 22).

Са успеле премијере „Печалбара“

Сцена између мајке и сина
(гђа Луковић и г. Никачевић)

Женидба Чарли Чаплина Д. Илића Јеја – комад је победио на Конкурсу Цвијете Зузорић, а комичар Марко Маринковић га је одабрао за прославу 25 година свог уметничког рада (бр. 22, 23, 24 – исти текст).

Кошава – Палилула гори Н. Б. Јовановића – цитат последње сцене комада, дијалог оца и сина, објављен је као уводник, а у продужетку је вест да је комад играло Удружење глумаца у корист Централног пензионог фонда неразврстаног особља југословенских позоришта, кратак опис комада и подела (бр. 23).

Опчињени краљ Т. Манојловића – прича о раскалашном животу лепотице Лоле Монтез која је играла шпанске игре и о њеној афери са краљем Лудвиком I, током које је имала велики утицај на баварску политику (бр. 23 – премијера је играна следеће сезоне).

Лепеза Леди Виндермир О. Вајлда¹⁸ – кратка најава (бр. 23, 25).

Гопсек В. Хазенклевера (по Балзаку) – најава (бр. 24, 25).

Печалбари А. Пановића – аутор (реч је о Антону Панову) пише о себи и о свом комаду који ће се приказати на београдској позорници половином јуна. Прилично неука и чак отужна аутобиографска исповест, уз „школску“ експликацију комада. Аутор је дебитант као писац, а члан је Хора Народног позоришта¹⁹ (бр. 26 – премијера је играна следеће сезоне).

Опера

Хофманове приче Ж. Офенбаха – најава и дужа изјава редитеља Ериха Хецла, којом нас обавештава да му је основна инспирација био француски карикатуриста Домие, тј. његове идејне и стилске сличности са песником Хофманом (бр. 2); садржај опере, илустрован портретима диригента, сценографа и једне протагонисткиње (бр. 3).

Хованшчина М. Мусоргског – садржај опере, уз велику фотографију Меланије Бугариновић која пева улогу Марфе (са напоменом да је на фотографији у костиму из *Дон Кихота*); други текст смешта причу у историјско-политичке оквире и анализира музичку карактеризацију ликова и појединих сцена; редитељ Александар Улуханов најпре даје историју дугогодишњег одбијања Царског позоришта да приказује дела „велике петорке“, услед чега је већина њихових дела, па и *Хованшчина* (1906), имала праизведбу на сцени приватне опере Мамонтова. Мусоргски је дириговао, а Улуханов је певао партију Ивана Хованског. Потом је овај уметник сам режирао *Хованшчину* у неколико оперских кућа (Петроград, Кијев,

18 Пише: „Уајлдов комад *Лепеза Леди Уиндермир*“.
19 У *Годишњаку* нема његовог имена у персоналу.

САДРЖАЈ „ХОФМАНОВИХ ПРИЧА“

едино озбиљно дело О-фенбахово; у исто време његова лабудова песма и његов највећи напор. Трајан успех ове партитуре доказује да тај напор није био узалудан.

Дело је чудна скупина четири разнородне драме.

Либретиста је остварио своју замисао инсценирањем три најпознатије Хофманове приче.

Прва и последња слика у идентичном декору образују пролог и епилог.

Хофман, песник, одаје се пићу, да би у њему утопио своју тугу: заљубљен је у једну певачицу из позоришта по имену Стела и ова му заказује састајак после претставе, али писамце не доспева на означену адресу: саветник Линдорф, нека врста злог духа, поткупи гласоношу и одлази у место Хофмана у гардеробу певачице.

Ћад се завеса дигне, пивски и вински духови указују да се налазимо у домену фантазије. За тим долази сцена кад се Линдорф дочепа писамца које је било намењено Хофману.

Наилази весела поворка студената, а за овима Хофман натмурен и брижан. Стела у њему буди успомене — успомене или привиђења? Свеједно. — Да би се отресао прних мисли, он пева „Песму о Клајнцаку“ и прекида је, да би се опет вратио у царство својих снаова. Запоседа кавгу са Линдорфом. Најзад, једна реч његових пријатеља допуњује облике нејасних слика које лебде пред његовим очима: у Стели он гледа три врсте жена: уметницу, младу девојку и милосницу, и почиње своју

причу: „Она прва звала се Олимпија...“ При овим речима пада завеса.

Историја Олимпије, која испуњава други чин, у вези је са чудесном лутком коју су конструисали Копелијус и Спаланцани. Хофман се у њу лудо заљуби. Она пред њим пева, игра са њим, али он никако не опажа лукаво припремљену превару. Ко зна да ли би је у опште спазио да Копелијус, кога је Спаланцани покушао да покраде, није из освете разлупао аутомат.

Друга авантура: у Венецији, у својој палати, куртизана Ђулиета приређује гозбу. Тек што је напустила свога љубавника Питикиначу, заменивши га Шлемилом, она већ сања о томе како би га се отресла да би се вратила оном

Сценограф г. Жедрински

првом. У својству дијаболног лица, Дапертута, који над Ђулиетом има неограничену моћ, дошапне лепотици како је поета Хофман дрско изложио порузи привлачну драг нене лепоте. Ђулиета се упушта у борбу и Дапертуту затражи од ње да Хофману дочара свој личаробним огледалом. Освајање поете не траје дуго и он на први њен поглед пада у љубавни занос, предајући се потпуно њеној власти.

Долази Шлемил у пратњи Дапертута и Питикиначу. Ђулиета уличи прилику да Хофману шане на уво да се кључ од њене одаје налази код Шлемила. Хофман га у двобоју убија и одузима му кључ; одмах затим полети у Ђулиетину одају. Тек што је из ње изишао, куртизана се појављује у гондоли; Пити-

„Антонија“ — г-ца К. Јовановић

киначо је покрај ње, они се удајују а из гондоле разлеже се подругљив смех.

У четвртм чину појављује се на сцени Антонија, кћи чувене певачице, која је и сама изванредна уметница. Али она вене од исте бољке којој је подлегла и њена мајка, на безгранично очајање њеног оца Креспела. Остаје јој само једна нада и могућност да продужи свој живот: да се одрекне песме. Али се у пој буни уметница и она уз велику горчину попушта пред жестоцим прекорима Креспела и Хофмана, кога воли. Тада се појављује Сатана у лицу доктора Миракла, који пред јадницом игра улогу заводника; у своју игру он умета слику њене мајке коју оживотвори и која зове своје дете. Антонија се узалуд опире: под магнетичним утицајем Сатане, њен отпор слаби и она пева, — пева... и најпосле издишући пада на земљу, док Миракла ишчезава у утроби земље, уз праскав смех. На то Креспел и Хофман дотрче, али затичу још само њен леш.

Остаје епилог. Завеса опет открива декор који смо оставили у првом чину. Хофман довршује своју причу: „Ето, то је била историја мојих љубавних доживљаја...“ Улази Кримар и објављује крај претставе: бурно изазивају Стелу. Линдорф се искраде. У вртоглавом бунилу, Хофман још увек пије да би утишао свој бол. Студенти одлазе; он остаје сам потпуно туп. Тада му се појави Муза која га теши и он клоне лицем на сто.

Стела пролази и види успаваног Хофмана. Узима Линдорфа под руку и удаљује се са њим. У једном моменту зауставља се и баца поети један цвет. Хофман, који се пробудио, прати је погледом пренеражен. Студенти певају свој весели рефрен...

Директор г. Брезовић

Премијера „Хованшчине“

— Садржај опере —

У својој „Хованшчини“, генијални руски композитор Модест Мусоргски, захватио је слике из руског живота крајем XVII века за време владавине царевне Софије, сестре малолетног царевина Петра Великог. Црква се поделила на два дела: на староверце и реформисте. Држава је признала реформе патријарха Никона, али један део народа под вођством монаха Досифеја није хтео признати државне реформе. Између противника реформиста и староверца настала је борба. Моћни стрелци, нека врста царске гарде, под заповедништвом старог кнеза Ивана Хованског (по коме је и опера добила име) били су на страни староверца. Бојар Шакловити, у жељи да ослаби и потисне кнеза Хованског како би заузео старешинство над стрелцима, диктира писару доставу да се кнез Иван Ховански спрема да побуни стрелце и да царски престо отме за свог сина Андреја. Кнез Андреј, син Хованског, чија је љубав-

ница староверка Марфа, лепа млада и жена — заљубљује се у младу девојку Немецу Ему, коју жели силом да одведе

себи. Али и стари кнез Иван Ховански чим угледа Ему наређује својим људима да је воде у његов дом. Син Андреј претпо-

ставља да убије Ему него да је препусти оцу. Монах Досифеј спасава Ему од смрти. Кнез Галицин, љубимац царевне Софије, васпитан у иностранству и наклонен европској култури, дошао је због тога у опреку са свештенством и бојарима. Иако је био наклонен западњаштву у суштини, кнез Галицин постаје празноверан и као остали одлази Марфи да му гата. Она му претскаже да ће изгубити богатство и власт и да ће бити из земље прогнан. Бојећи се да Марфа ово пророчанство не разгласи, Галицин наређује својим слугама да ухвати Марфу и да је баци у воду. Бојар Шакловити који је поручио лажну доставу о побуни стрелца и Хованског, саопштава Галицину и његовим гостима, међу којима се налази и кнез Ховански, о постави и побуни и изјављује да је млади царевин Петар наредио прогонство по-

Г-ђа Меланија Бугариновић
пева главну женску партију Марфе у „Хованшчини“
(Објеле у Бостону из „Дон Кихота“)

Барселона...) и ево сад у Београду. Будући да су сви ликови у опери историјске личности, он и овог пута у поставци неће одступити од реалистичког приступа (сва три текста у бр. 5).

Далибор Б. Сметане — о народном јунаку из средњовековних прича Далибору, о Сметанином реформаторском деловању у музици, о првобитном несхватању и неприхватању од стране савременика, о основним музичким карактеристикама ове опере. Други текст најављује да представу режира „најбољи познавалац Сметаниног стила главни режисер Прашког Народног дивадла инж. г. Фердинанд Пујман“, који у свом тексту прво побија тврдњу из претходног текста, тврдећи да Чеси немају народну поезију као Срби, те да су њихове јунаке „створили уметно чешки кроничар и песници“. Он-

Са главне пробе „Далибора“

Група извођача са редитељем г. Пујманом, диригентом г. Бреловишкелом, секретаром опере г. Бандуром, техничким шефом г. Јовановићем, сликарком гђом Бабић и савешницима Чехословачког посланства г.г. Д-р Фишом и Д-р Покорним

Г. инж. Пујман

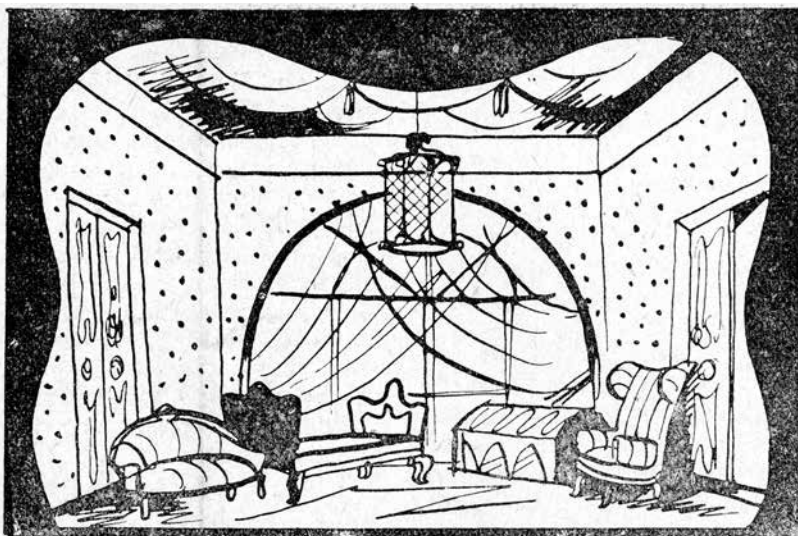
Главни редитељ прашког Народног дивапла, режировао је као гост београдске опере, Смешаног „Далибора“

да прича легенду о Далибору, говори о Сметанином односу према својим ликовима, његовој музици, о чешко-српским културним односима и сарадњи (бр. 6).

Ромео и Ђулијета Ш. Гуноа – најаве (бр. 7, 8); живот и дело француског композитора (бр. 9).

Фигарова женидба В. А. Моцарта – (бр. 7, 13, 14); поводом 150 година од премијере ове опере; исцрпни хронолошки преглед Моцартовог оперског стваралаштва, са посебним акцентом на комад који је у припреми; о малом бечком стану у који се осиромашени Моцарт преселио и где је компоновао *Фигарову женидбу*; ту сада живи „један кројач“, а само спаваћа соба је остављена као мали композиторов музеј (илустрација: Таваница и зидови куће у којој је компонована *Фигарова женидба*²⁰ – оба текста у бр. 15); опсежна изјава редитеља Јосипа Кулунџића о разликама између Росинијевог *Севиљског бербери*на и Моцартове *Фигарове женидбе*, о основном стилу ове друге (реализам, фина иронија, психолошка досетка, стилизован, игри близак покрет...). Он даје стручну анализу ликова и односа, појединих ситуација и сцена, све у равнотежи са музиком; вест – подсећање на 150-годишњицу и подела; о непо-

20 Једна вест у бр. 24 јавља да ће, упркос протестима, коначно бити спроведена одлука из 1914. да се сруши зграда у центру Беча у којој се налази стан у којем је живео Моцарт.

Скица декора за први чин „Фигарове женидбе“, рад позоришног сценографа г. Жедринског

Премијера „Фигарове женидбе“

У среду, 5 фебруара о. г. у згради код Споменика даје се први пут бесмртна Моцартова опера *Фигарова женидба*, која је баш ових дана навршила своју стопедесетогодишњицу.

Оперу је музички спремио диригент г. Предраг Милошевић, а режиски је поставио г. Ј. Кулунџић, који је већ и раније имао успеха као оперски редитељ. Сценографија г. Же-

дринског, костими по нацртима г-ђе Бабић-Јовановић.

Подела партија: Граф Алмавива — г. г. Ертл и Митровић (наизменично), Графица гца Нури Хаџић, паж Керубин — г-ђа Маринковић, Фигаро — г. г. Пихлер и Јовановић, Сузана — г-ђе Нинковић и Мезетова, Марцелина — г-ђа Пинтеровић, Бартоло, лекар — г. Цвејић, Базилио, учитељ музике — г. Петровић, Дон Курцио, судија — г. Братуш, Антонио, вртар — г. Трифуновић, Барберина, његова кћи — г-ца Јелачић.

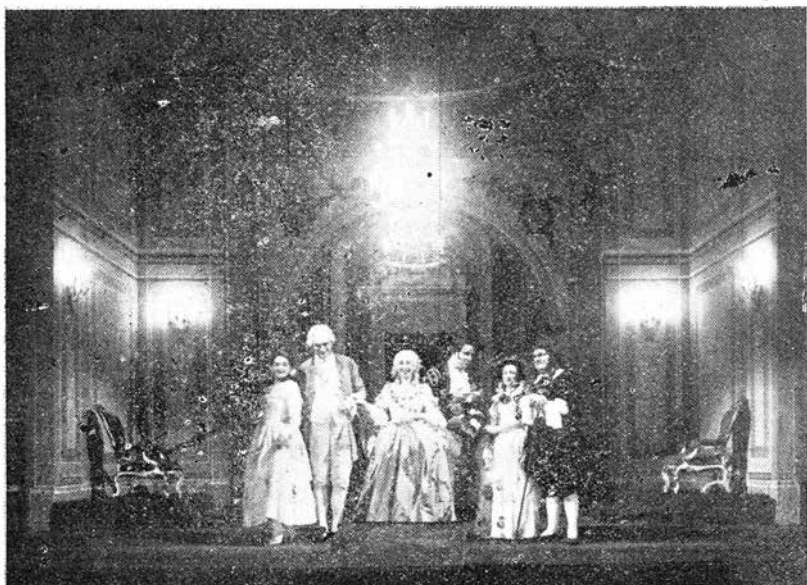
знатом посетиоцу који од болесног уметника наручује Реквијем, о томе како он компоњује у бунилу и како завршава „свој Реквијем“ пред саму смрт (сва три написа у бр. 16).

Валкира Р. Вагнера (бр. 7 — представа није постављена).

Андре Шение У. Ђордана — најаве (бр. 13, 14, 17, 21, 22, 24 — премијера је играна следеће сезоне).

Мињон А. Тома — најаве (бр. 17, 18, 19).

„Фигарова женидба“

Једна од успелих сцена: с лева на десно гђа Нинковић, г. Ершл, гца Нури Хаџић, г. Пихлер, гђа Пиншеровић и г. Цвејић

* * *

Унакрсним поређењем репертоара и података изнетих у *Годишња-цима*, долази се до закључка да је *Сцена* на овај или онај начин најавила скоро све представе које су биле премијерно изведене у сезони 1935/36, а било их је укупно 39! Часопис је најавио две представе за које су вероватно почеле припреме, али из неког разлога никад нису изведене (*Чај код господина Сенатора* и Вагнерова *Валкира*). Три премијере које су најављене изведене су у следећој сезони (*Опчињени краљ*, *Печалбари* и *Андре Шение*). *Сцена* не пише ништа о обновама, којих је те сезоне било неколико: *Коштана*, *Дорћолска посла* и *Сеоска лола* – што и није необично, јер у то време се обновама придавало мало пажње. Није писано и о народној оперети Алфреда Пордеса *Босанска љубав*, чија премијера и неколико реприза су изведене у корист Удружења глумаца. Теже је објаснити зашто се уопште не помиње Нушићева једночинка *Аналфабета* која је изведена исте вечери кад и *Свиња* – о којој је такође, као и о *Ујезу*, објављена само по једна кратка вест.

Гца Бахрија Нури Хацић
пева Графицу у „Фигаровој женидби“

Г. Милан Пихлер
пева Фигара на премијери Моцар-
тове „Фигарове женидбе“

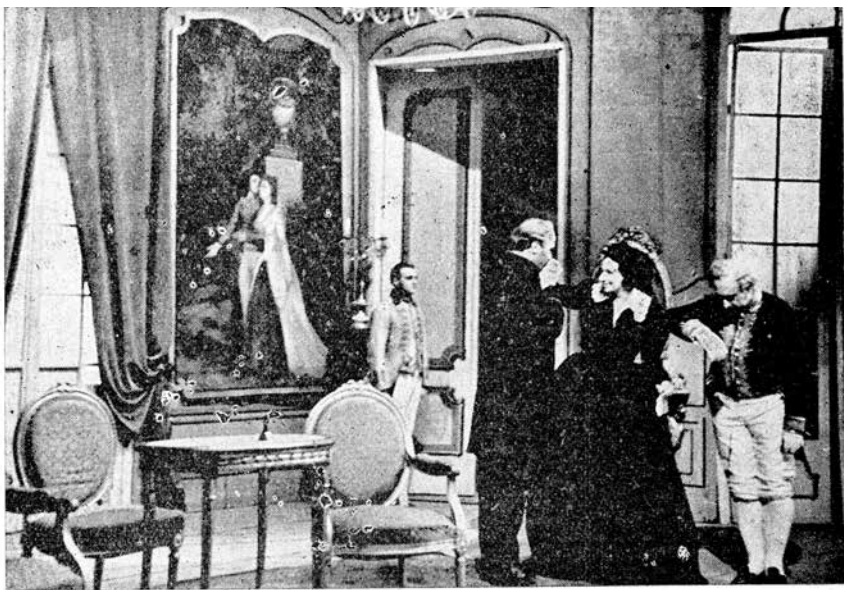

В. А. Моцарт
(рођен 27. I. 1756, умро 5. XII. 1791)

СЕЗОНА 1936/37.

Од почетка друге сезоне *Сцена* кратке најаве предстојећих премијера објављује у рубрици „Репертоарске вести“, мада се оне и даље могу наћи и на другим странама (вероватно тамо где је било места). Ове вести се обично понављају из броја у број неизмењене. Стога ће овде прво бити наведене премијере које су најављене и дужим текстовима, а на крају попис представа које су најављиване само путем кратких вести, са бројевима *Сцене* у којима су објављене.

Драма

Са последње драмске премијере

Једна сцена из Манојловићевог „Опчињеног краља“ (г. Живановић, гђа Кашалинић и г. Васић; у дну г. М. Поаовић)

Фото Мосингер, Београд – Палата Та-та

Опчињени краљ Т. Манојловића – најаву уз кратак опис теме и структуре комада (бр. 1, 2, 3); позитивни изводи из критика: будући да се не наводе делови који се односе на комад и режију, критика их је вероватно негативно оценила; исто важи и за неке глумце, пре свега Блаженку Каталинић која је играла главну женску улогу (бр. 4).

Гђа Дора Милошевић

после повратка из Париза, са студија, први пут се појавила на сцени као „Данонс“ у бугарском комаду „Мајстори“

Мајстори Р. Стојанова – најаве (бр. 6, 7); два чланка говоре о истој теми. Иако је први потписан „С.“ а други „П.“, извесно је да је аутор оба чланка Синиша Пауновић, који је превео комад са бугарског. Он најпре објашњава како је после смрти Ивана Вазова у Бугарској нестало савремено драмско стваралаштво и да је ту кризу прекинуо изузетни Стојанов, нажалост само једним али врхунским делом – *Мајстори*. Он потом истиче вредности овог дела, али у више наврата подвлачи да је Стојанов био боем, те је вероватно зато за њим остало тако мало књижевних дела и само једно драмско (бр. 8).

Д-р Б. Нушића – најаве (бр. 8, 9); о загребачким критикама после тамошње премијере која је претходила београдској; дугачак извод из загребачких „Новости“, из текста Бранка Машића, о Нушићу и његовом најновијем делу: увео је сатиру, слика околину и стварност, дело се „може сматрати оригиналном класичном нашом комедијом, која много не заостаје за, рецимо, Молијеровим *Грађанином племићем* или Гогољевом *Женидбом*“, закључује Машић (бр. 9).

Срећни брак М. Тригера (најављује се и као *Срећна жена* – бр. 8, 9, 10). То је четврто дело овог совјетског аутора на београдској сцени. Наведене су речи самог аутора о делу: његова размишљања о жени код Ибзена (*Нора*) и С. Тредуел (*Мшинал*), са цитатима из ова два дела које аутор инкорпорира у свој комад, те о правима и обавезама супружника која су у совјетским законима детаљно регулисана, али се у пракси још увек не примењују, о чему и говори његов комад (бр. 12).

Матура Л. Фодора – најави (бр. 13, 14); кратак текст о аутору који је познат београдској публици, јер су већ три његова комада била на репертоару, те о делу које се припрема (бр. 16); позитивни изводи из критика (бр. 17).

Загребачка критика о Нушићевој комедији D-r

— која се први пут приказује на београдској сцени 17 децембра —

Пред београдску премијеру најновије Нушићеве комедије *D-r*, сматрамо да неће бити незанимљиво да наше читаоце упознамо са мишљењем једног од најистакнутијих загребачких критичара, г. Бранка Машића, које је он, поводом првог приказа на загребачкој сцени, изнео у познатом загребачком дневнику „Новост“. Ево шта г. Машић вели:

„Нушићев случај стварања постаје све занимљивији и необичнији. — У годинама кад су већина људи ветерани и потпуно сенилни, он показује такву духовну снагу, управо младишки еласцитет и продубљивање у свом раду, као да је тек недавно почео да пише. ...Он се још једнако у својој уметности развија, продубљује, пење. Осим тога је активнији и плоднији него икад. Као да се жури, како би Вук рекао, да „шт више отме од смрти“.

Са ретко пуним и богатим животним искуством а са виртоузношћу и рутином недостижива мајстора у познавању техничких тајна сцене, он свој ретки дар комике и ироније, лагано а постепено, али поуздано продубљује, спушта до сатире и класичне карактеристике свог времена и својих људи. Од површне веселости, забаве и вица, он се преко своје све јаче и кондензиране духовитости и непосреднијег запажања пење до стварања једног свог све оригиналнијег и тачнијег израза, погледа и назирања на свет и људе око себе. Оно што је тако недостајало његовим делима из млађих година — осећање оне дубље позадине, оне више платформе на коју су своја дела умели поставити Молијер, Гогољ, Шо и остали велики комедио-

г. Б. Ђ. Нушић

графи, то се сад почиње осећати и код њега.

...У свим његовим делима после *Београд некад и сад*, тог најкомичнијег сценског збивања, које је икад написао један наш писац, и у његовој *Ожалошћеној породици* и у његовом *Ујезу* као и у овој комедији *D-r* то се све више осећа. Он све стварније и немилосрдније — а све уз смех и шалу —

даје слику своје околине, својих људи. Ти његови најновији списи постају све више књижевни документи садашњице. Он лагано и опрезно али све сигурније дира у многа рањива места нашег данашњег животног збивања. То више није благ хумор и иронија. Та његова запажања и карактеристике, уз веселу пратњу духовитости или боље рећи духовног рипоста, помало гркну и теже се гутају под добро скривеним бичем поруге. У читавом низу истинских типова и карактера, тих прерано поварошених или погоспоњених али промућурних сељака, који су са енергијом и алапливошћу примитиваца запели све одједном да прождру и смотају пода се, па онда комични сукоби и ситуације које произлазе из тога — у томе је највећа снага и заслуга Нушићева.

...Кад се још к томе дода она виша, општечовечанска позадина о којој смо говорили, онда се ово Нушићево дело може сматрати оригиналном класичном нашем комедијом, која много не заостаје за рецимо, Молијеровим *Грађанином* или Гогољевом *Женитбом*.

На нашој сцени *D-r* се даје у режији г. Кулунџића, који је са успехом поставио све Нушићеве комаде последњих година. У главним улогама појавиће се гђе Арсеновић, Златковић, Прегарац, Врбанић, Бошњаковић, Цветановић, и г. г. Раденковић, Новаковић, Старић, Милошевић и др.

Премијера је предвиђена за 17 децембар.

гђа Марица Поповић
игра *Клару* у Нушићевој комедији *D-r*

На дну М. Горког – како је сусрет младог писца са Станиславским и његовом трупом свакако утицао на коначну обраду „драме из подземног живота“ коју је желео да напише, те поређење које немачки критичар Алфред Кер даје о комаду *На дну* у извођењу трупе Макса Рајнхарта и у извођењу МХТ-а са Станиславским на челу (уједначена, снажна ансамбл игра, непретенциозна и природна). У продужетку текста кратка најава премијере овог комада који постављају Вера Греч и Поликарп Павлов, некадашњи чланови трупе Станиславског (бр. 17); о тешкој, сиромашној и туробној пишечевој младости, која се свакако одразила на његове касније животне и уметничке ставове: он воли човека, он га разуме и у најнижим страстима, и у најгори беди; он је први схватио и приказао суштинску социјалних промена у Русији, а нарочито статус руског сељака. Комадом *На дну* он је први осликао људе „са дна живота“, сву њихову материјалну беду и духовне патње (бр. 18).

Ревизор Н. В. Гогољ – најава (бр. 13, 14, 16, 19, 20) – обнова поводом стогодишњице праизведбе²¹: анегдоту о пустилову који се по провинцији издавао за високог чиновника министарства и плашио локалне власти и мештани, Гогољу је испричао Пушкин (који му је дао и мотив за *Мртве душе*). Пре праизведбе цензура је оштро реаговала, па је представа играна по одобрењу цара Николе I лично. Прво извођење овог комада у Београду 1870. није се нарочито допало публици и критици, јер је комад исувише „црн“. Нашој публици је требало времена да се навикне на Гогољеву оштру сатиру (бр. 19); забелешка Ивана Тургенјева како је неком приликом присуствовао кад је аутор читао глумцима *Ревизора*, како би им објаснио суштину текста и њихових улога. Гогољ је то чинио надахнуто, прецизно, духовито, неочекивано али непогрешиво. У једном тренутку је био прекинут, што га је изнервирало и разбило чаролију, али Тургенјев ће заувек памтити тај тренутак (бр. 20); одломак из мемоара глумца И. И. Лаврова о томе како је током приказивања *Ревизора* у Ростову на Дону, на крају првог чина на сцену скочио градоначелник и захтевао да се представа прекине јер га лично вређа. Претње да ће све похапсити прекинуо је тек долазак напраситог директора позоришта који је извређао примитивног начел-

21 То је, заправо, била 101. годишњица, јер је праизведба била у Петрограду, 2. маја 1836.

г. Виктор Старчић
Хлестаков у „Ревизору“

гђа **Јованка Дворниковић**
игра у „Ревизору“ Начелникову жену,
Ану Андрејевну

г. Марко Маринковић
Бопчински у „Ревизору“

г. Мића Басић
Доичински у „Ревизору“

ника – на радост препуног гледалишта. Начелник се касније жалио и губернатору, на шта га овај укори и премести из Ростова „где шеве не певају“ (бр. 20).

Комедија уочи Госпе Д. Ј. Секулића и М. Ш. Јанковића – најава (бр. 16, 20); комбинована аутобиографија у којој млади аутори из црногорског крша објашњавају да је њихов драмски првенац плод „императивног нагона“ који потиче од природе и из народа чији су издаци, а не из неких школа или узора (бр. 17, 18 – исти текст; заправо поновљена је цела страна, са портретима ова два писца и са рекламом у врху стране: у бр. 17 то је стр. 4, у броју 18 је стр. 8).

Зрела жена Д. Амиела – најављује се и као *Жена у пуној снази* (бр. 16, 19, 20); дужа најава са навођењем теме комада и неколико краћих цитата из француских критика (бр. 21).

Опера

Г. Јан Ђурковић.
Има прилику на нашем језику насловну паршију
у Ђурковићовој опери „Андре Шение“

Андре Шение У. Ђордана – најаве (бр. 2, 3); биографија аутора, са освртом на сва значајнија дела, те констатацијом да иако је у годинама, и даље вредно ствара (бр. 3); изводи из критика објављених у београдској штампи у којима се о представи позитивно говори (бр. 4).

Кавалер с ружом Р. Штрауса – најава (бр. 8, 9); о конфликту који је Штраусова појава изазвала својевремено у музичким круговима, о његовом стилу и значајнијим делима (бр. 10).

РИХАРД ШТРАУС

Неколико година познати пре светског рата немачки музички критичар Леополд Шмит казао је: „Музички проблем данашњице јесте — Рихард Штраус. Његова дела претстављају нову еру у историји музике, он је најгенијалнији претставник модернизма.“

Име, појава и дело Рихарда Штрауса изазвало је најразличитије коментаре у савременој историји музике. Два велика таласа устремила су се један на другог. Једни да би доказали како је музичко дело Штраусово само вешто епигонство великих класика и модерних пре њега, а други како је Штраус појава изван домаћаја прошлости, потпуна и реална вредност у контрастима садашњице — вредност која ће дати нови замах модерној музици.

Без обзира на једно или друго мишљење појава Штраусова и његов пут кроз уметност музике изазвао је невероватно снажне покрете нових тежња уопште, нових путева, нових могућности у формалном и у

садржајном смислу. Пролом кога је направио био је и сувише смео и као да је био очекиван од нових генерација, или као да је био историјски нужан. О Штраусу, као и о другим модернистима, нарочито футуристима, често се говорило као о шарлатанима, каријеристима, помодарима који обманом желе да се прославе на оригиналан начин. Међутим Штраус је у западну музичку културу унео једну врло важну чињеницу, давно заборављену. Уз засићеност форме унео је у ту нову форму и извесну музичку садржину без које дело не би могло да опстане. Није он узалуд казао: „Музика треба да буде увек садржајна и свако прво, изворно музичко дело има и своју идеју; никаква апсолутна музика не може да постоји сем музичког орнамента“.

Овим речима Штраус је казао своју уметничку филозофију, он ту своју филозофију спроводи консеквентно скоро у свим својим делима, негде са више а негде са мање среће.

Рихард Штраус у карикатури

„Област музике веома је широка, много је шири не рецимо сликарство! Али како помирити два дијаметрална принципа: Занемаривање сижеа ради, тако званог безидејног сликања или, напротив, грубо занемаривање цртежа и колорита ради сижеа!“ И баш око ова два принципа Штраусов дух се трудио да њихове супротности доведе кроз своју музичку инвенцију у потпуну сагласност.

Штраус је написао много дела. Нека су отишла сасвим у заборав док му је изврстан број његових дела из зрелијег доба пронео светом славу. Симфониске поеме, које су испиране филозофијом Ничеа: „Тако је говорио Заратустра“ и „Живот хероја“ испуњене

Превоз робе

пресељења

и сопствени магазин

Шпедитер **Том Брдарић**

Београд

Херцеговачка 5

Телефон 25-318

Г. Милорад Јовановић

певаће Барона Онега у Штраусовом „Каваљеру с ружом“, који се изашао сцене први пут крајем овог месеца

Гђа Катарина Јовановић

пева Софију у Штраусовој опери „Каваљер са ружом“

У долини Д'Албера – сећање на заједнички рад, на занос који је композитор имао према делу које су сви негирали, о одбијањима издавача да дело штампају и позоришта да га поставе. Најзад о премијери у Прагу после које су само аутори мислили да су доживели успех, о новом седам година дугом периоду игнорисања, после којег је најзад дело доживело пуно међународно признање и популарност (бр. 12).

Сорочински сајам М. Мусоргског – најава обнове (бр. 13, 14, 16, 17); садржај опере и „објашњење садржаја“ (којим се заправо углавном понавља већ речено у садржају – бр. 14 и 22, исти текст).

гђа Маргарета Фроман
редишел опере „Еро с онога света“

гца Анита Мезе
пева главну сопранску партију у опери „Еро с онога света“

Еро с онога света Ј. Готовца – најава (бр. 13, 14, 16); о композитору и делу; кратка биографија аутора, његова опредељеност за националну музику и склоност ка коришћењу фолклорних мотива, те значајнија дела (бр. 16, 17 – исти текст, заправо цела страна); о композиторовој давнашњој жељи да напише комичну оперу са ликом из народа који би био наш Фигаро, те о одлуци да то буде домишљан из Херцеговине, Еро, о којем толике народне приче говоре, и о конкретном мотиву који су Готовца и либретиста преузели и развили у оперу. Најзад, о музичким изворницима и карактеристикама дела (бр. 18).

г. М. Јовановић
Турчин у опери
„Еро с онога света“

Гђа Евгенија Пинтеровић
пела Дону у Гогољевској опери „Еро с онога света“

г. Јан Бартоњ
пева насловну партију у опери
„Еро с онога света.“

Цар-дрводеља А. Лорцинга — поводом стогодишњице од првог извођења опере и београдске премијере која ће бити тих дана. О немачком композитору чија су специјалност „зингшпили“ и комичне опере, које је градио по узору на Моцарта, музички одређујући карактер сваког лика; биографија гостујућег редитеља Стефана Бајила, редитеља бечке опере, и његова изјава: он сматра да је у опери музика увек најважнија и задатак редитеља је да остале елементе усклади са захтевима музике. У овој конкретној опери мора се pazити да се ни у чему не претера, да не буде „лакрдјашења“ (оба текста у бр. 21).

Балет

Имбрек з носом (*Имбрек носоња*) К. Барановића — садржај, то јест либрето балета (бр. 19).

На Кавказу Иполитов-Иванова и Рубинштајна — либрето овог кратког балета (бр. 24).

Краљевић Марко – бр. 11, 13, 14, 16, 17, 19

На санти леда – бр. 13, 14, 19, 20, 21, 22 (премијера је била у следећој сезони)

Патриот – бр. 19, 20, 21, 22, 24 (премијера је била у следећој сезони)

Црвене руже (најављује се као *Два туцета црвених ружа*) – бр. 22

Отело (обнова) – бр. 4, 5

Јенуфа (обнова) – бр. 4, 5

Слепи миш (обнова) – бр. 8, 17

Салома (обнова) – бр. 13

Бал под маскама (обнова) – бр. 13

* * *

Сцена у својој другој сезони неупоредиво мање прати репертоар Народног позоришта него што је то чинила у претходној. Само неке представе су најављене текстовима који би публици навести шта од премијере могу да очекују. А неке се не помињу чак ни у кратким најавама: *Печалбари* су имали премијеру 3. септембра али о њима је писано претходне сезоне; премијере комада *Госпођа Селби* и *Имоцки кадија* нису најављене (премијере на самом крају сезоне, 11. и 22. јуна 1937). У току сезоне је поново играна једна премијера у корист Удружења глумаца, комад Љубинке Бобић *Отмено друштво*, и *Сцена* га опет не помиње иако је остало на репертоару и само током те сезоне одиграно 13 пута. Играна је и премијера комада Петра С. Петровића *Мис Београд*, који се додуше није задржао на репертоару, али веома је чудно што га часопис не помиње, јер је игран у корист Потпорне задруге особља Народног позоришта. Још се мање може објаснити зашто су о балету објављена само два либрета, а те сезоне је премијерно изведено чак седам наслова: домаћи балет *Имрек з носом* Крешимира Барановића, *Шчелкунчик* Чајковског, три кратка балета у кореографији Анатолија Жуковског – *На Кавказу*, *Позив на игру* и *Половецки логор* која су играна исте вечери, те још два балета која су играна као целовечерњи програм – *Арлекинада* и *Хајдуци*, које је поставила гошћа Јелисавета Николска.

Драма

На санти леда В. Вернера – најава (бр. 1, 2); о жанру социјалне драме чији је овај комад изразити представник и о теми комада: незапосленост и снижавање моралних норми које су млади принуђени да прихвате изазива распад породице и непоправљив јаз између деце и родитеља који остају верни старим начелима по цену пропасти (бр. 2).

У логору М. Крлеже – најава (бр. 4, 7 – три „огласа“ и једна кратка вест); текст Ивана Врбника о Крлежи и његовом делу, нарочито о његовој исконској повезаности са загребачким миљеом (бр. 2).

Путујуће друштво Р. М. Веснића (по Сремцу) – најава (бр. 3, 4); о Сремчевој инвентивности и духовитости у сликању наше глумачке боемије која је учмалој провинцији покушавала да донесе „један идеализовани и лепши свет са дасака и буради“ (бр. 3).

Покојник Б. Нушића – књижевни преглед Живојина Петровића о сатири као жанру, те о Нушићевом познавању и приказивању нашег грађанског друштва и осврт на неколико његових значајнијих комада (бр. 5).

В. Греч

Неколико речи

уз „Три сестре“

Врло је тешко претстављати Чеховске комаде. Врло је мало била само добар глумци и играти мајсторском своју улогу. Њихови погледи и осећања Чехова. Треба човек да уме да провиди у атмосфери његових комада и, што је најважније, треба волети човека овако к'о га је волео Чехов, са свима његовим недостацима, са свима његовим слабостима.

Тек кад се душа испуни људским осећањима, кад се скоро детинска простота раздвоји се жми, кад се човеку стисне срце да живи – тек тада се може први Чеховски комад и животи животом његових људи.

Г-д Грејк-су наш најбољина комад, пун инсинуација, дубок комад, комад значајан, комад који може да потресе и најсвесније, најживије кутове људске душе, чак и душе у публици која не ставља никакво време.

По броју свих „Три сестре“ су најбољина Чеховски комад:

али с обзиром на ансамбл, на тешкаш окз. извођења, на прелеву форме – оне су у Москвитинском хулаковском театру сматране као најбоља режисира од свих Чеховских комада.

Та драма није заснована на социјалним одликама догађаја него на тачном одмицању унутрашњег људског живота: мисли која се бду и питања која бду.

Чеховски јунаци уопште не успијају својим тугом; напротив, она их чини јаснијим, свих, свих – они доде да живе а не да лентују.

протојеру“ — каже најбољина режисира Чеховски јунак Туленбаг у комаду „Три сестре“, и, кад су крај пута у „наштем театру“, 1920 године, извођили те речи извођаче љубави према животу, страсном вером у њега, без обзира на све наше патње, скоро нико од нас није могао да изајма сузу која је неосетно капала у очи. Али чим је дошао на рел Чеховски јунак, чим су прелеве његове пошмице, — суза је капала и лице су се засветлила осмехом.

И, знасте, Чеховске „Три сестре“ су богата „глумачка школа“, а глумачке свие Народног позоришта у Београду напредовале су издржано и интелигентно све изражајне могућности које им је пружио Чехов.

Чехов је осећано био живот, живот срећа, не кроз двеста година ко худитио глуми. Он је то издржано будиошћу. Био је уверен да ће се ње сутра мењати догађаја. Иако нас се највише облачила нека, спрема се саопшти овај, а она се спрема, мењати је ту, и ускоро ће окупати с њихово друштво беду, равнодушност према раду, поезију

ТРИ СЕСТРЕ

А. П. Чехов

Три сестре А. П. Чехова – најава (бр. 2, 5); редитељ Вера Греч даје краћу анализу комада и основне захтеве које ставља пред редитеља и актере, и хвали глумце који су искористили „широко и интелигентно све изражајне могућности које им је пружио Чехов“ (текст је објављен недељу дана после премијере – бр. 6).

Превоз робе
пресељења
и сопствени магазин
Шпедитер **Тома Брдарић**
Београд
Карађорђева 59
Телефон 25-318

Лодовичиев комад »Иза, куда ћеш?...«

Позоришне комаде није довољно гледати и анализирати саме за себе. Њихов прави књижевни, па дакле и културни значај, треба тражити и уочити у вези са целокупним јавним животом појединих на рода у извесним историјским епохама. А баш књижевност уопште, па дакле и драма, најбоље дају слику свога времена.

»Иза, куда ћеш?...« управо је једна морална теза, коју је оборио Италијан г. Чезаре Лодовичи, одушевљавајући се њом као психолошким проблемом. »Иза« је управо тип морала енглеске литературе: ту увек побеђују породица, друштво, целина, док се појединац мора њима жртвовати. То је изразито класични морал, морал старих Грка и Римљана код којих се појединац увек мора покорити моралу своје средине (или ће страдати ако друкчије поступи), и жртвовати себе лично за њих, породицу, пријатеље, нацију. У енглеском роману и драми, кадгод се анализирају породични и брачни проблеми, закључују се као неким »наравноучајем« да се породица и брак морају сачувати по сваку

Ида Прегарац

цену, и да се породици и браку има жртвовати онај супружник, који ту није наишао на пуно задовољење својих психичких, моралних или сексуалних потреба. Чак се и преко свих испода и неверстава прелази — завршетак је увек победа највеће националне светиње: породице. Да потсетимо на комаде »Госпођа Селби« и »Двопрег«, који су недавно давани на нашој сцени.

Супротно томе принципу супрематиче целине над појединцем, диже се бунтовни дух индивидуализма код Француза, где се као врховни морални принцип поставља лична срећа, и појединцу (човеку или жени) дозвољава да лако и брзо пређе преко свих верских, законских и моралних обзира, и потражи потпуно изживљавање свога ја. Цела француска литература налази излаз из брачних тешкоћа у браколомству: брак остаје привидно, али се поред њега тражи до пуна (Зрела жена) — И руска литература, нарочито данашња, развија се у знаку бунта индивидуе против стеге брака (»Срећан брак«). — А на челу те индивидуалистичке побуне против свију друштвених стегу стоји дакако Ибсен (»Нора«).

Данашња Италија и Немачка покушавају да врате друштвени морал у класичне форме, и да даду превагу целини (друштву, нацији, породици) над појединцем: ту оне траже регенерацију својих народа од »декадентности« француске и руске, сузбијајући нарочито еротику као главни мотив литературе и индивидуализма. Зато није случајност, да један савремени италијански писац тражи узор у енглеској литератури, и да његов комад — типично енглеског морала — слави толике успехе баш у Италији и Немачкој, а не може да нађе разумевање у земљама већма склоним индивидуализму.

У комаду »Иза, куда ћеш?...«, жена не налази код мужа ни довољно љубави, ни пажње, ни другарства. Била би ужасно сама, да нема другарства са најбољим другом свога мужа. Запазите добро: сваки сензуални мотив тога другарства између човека и жене овде је, по поставци драме, сасвим искључен. Но када преокупиран муж, ради своје могућеве сигурности, удаљи тог друга, жена, дубоко увређена, остаје потпуно сама. Мужу не може опет да се приближи, јер он остаје онакав какав је: увек само у мислима о својим пословима,

Вера Греч

Поликарп Павлов

Иза, куда ћеш? Ч. В. Лодовичија – промишљања Десе Дугалић о разлици између енглеских комада у којима породица увек тријумфује, те француских и совјетских у којима је индивидуум важнији од заједнице (ако она нездраво утиче на неког од чланова). Савремена италијанска и немачка књижевност и позорница инсистирају на одбацивању тих модерних тенденција и повратку старим моралним кодексима. Стога се овај комад завршава жртвовањем жене која остаје у нефункционалном браку, који је чини дубоко несрећном. У продужетку чланка дати су изводи из италијанских критика (текст је објављен две недеље после премијере, која се у чланку не помиње – бр. 6).

Еманципована породица М. Јаковљевић – неколико реченица о ауторки Мир Јам, о комаду, подела. На крају се наводи да је „комад опремила и даје у корист своје благајне Потпорна задруга особља Народног позоришта“, што је једино помињање Задруге после прве године објављивања *Сцене* (бр. 6).

Сирано од Бержерака Е. Ростана – најава (бр. 8); преноси се атмосфера са премијере која је протекла „као некад“: у сали је била делом омладина а делом старији Београђани који су желели да поново доживе Ростанове незаборавне стихове и да размишљају о непревазиђеној моралној величини главног јунака; сентиментални, врли лични некролог који је Едмон Ростан писао поводом смрти глумца Коклена, најбољег тумача његовог Сирана, са Кокленовом биографијом (оба текста у бр. 11).

Слободна жена Д. Амиела – о писцу и његовом најновијем комаду у којем поново даје студију жене, уз изјаву аутора и извод из француске критике (бр. 12).

Клевета Д. С. Николајевића – у тексту су наведени подела, неколико цртица које набрајају друге комаде истог аутора који су извођени у Народном позоришту, те основне теме неколико најзначајнијих међу њима; на следећој страни је штампана једна сцена из *Клевете* (бр. 13).

Опера

Каваљер с ружом Р. Штрауса – биографија композитора, значајна дела, основне карактеристике његовог стваралаштва и дириговања, на шта не утиче ни улазак маистра у осму деценију живота (бр. 7); о праизведби, о Штраусовом стилу, о карактеризацији ликова у *Каваљеру с ружом* и музичким карактеристикама ове опере (бр. 14).

Представе са репертоара (драма / опера / балет)

Н. Поповић као Цар Павле у „Патриоти“

М. Живаковић као Пален у „Патриоти“

Патриот – 1

Наши смо – 1, 2

Викторова победа – 2

Пер Гинт – 4 (представа није изведена)

Како се освајају жене – 7

Васа Железна – 7, 10

Путник без пртљага – 7

Дете у борби – 7

Идиот – 8

Вода са планине – 10

Госпођа са зеленим рукавицама – 10, 11

Бела болест – 10

Дођите првог – 11

Клевета – 12, 13

Свадба Кречинског – 12

Божји човек – 14

Тридесет секунди љубави – 14

Љубавни напиток (обнова) – 2, 4

Дон Жуан (Моцарт) – 7

Холанђанин луталица (обнова) – 11

Арлекинада / Хајдуци – 5

Премијера балета
Арлекинада, Хајдуци
30 октобра
у згради код Споменика

* * *

Од доласка Живојина Петровића на место уредника, садржаји *Сцене* постају студиознији и сериознији, али репертоару Народног позоришта се посвећује мање простора. Већина премијера је поменута свега једном до двама кратким вестима, а само малом броју је посвећено више пажње. Први пут, често се уместо пре премијере, текстови појављују после ње. Поређење са *Репертоаром* и *Годишњаком* доноси закључак да лист Народног позоришта поново не помиње праизведбу Нушићевог комада *Покојник*. Нема ни његовог *Сумњивог лица*, али ову поставку *Годишњак* третира као обнову, па би то могло бити објашњење зашто га *Сцена* не најављује (мада је о обнови *Сирана* писано сразмерно веома много). Нису поменуте ни премијере драма *Мој син министар*, *Више него љубав*, *Што ћаво не може*, *жена може*, као ни други комад који је игран у корист Потпорне задруге, *Срећа с препрекама* (иако *Годишњак* наводи да је премијера овог комада играна као корисница, а две репризе „у режији Позоришта“). Нема помена ни о премијери опере *Катарина Измаилова*, као ни балета *Ђаво на селу* – иако је реч о домаћем делу, што је увек значајан догађај у нашој балетској уметности. Првој премијери Балета у тој сезони, кратким комадима *Арлекинада* и *Хајдуци* који су играни исте вечери, 30. октобра 1937, у *Сцени* је посвећен само један „оглас“ (у два реда). С друге стране, *Сцена* бр. 4 најављује скорашњу премијеру Ибзеновог *Пер Гинта* који никад није изведен у Народном позоришту. Будући да је представу требало да режира гост из Загреба Тито Строци (чијег Гинта је у Загребу с великим успехом тумачио Миливоје Живановић), сва је прилика да се из неког разлога од овог комада одустало и уместо њега је спремљен *Идиот*.

Ове најаве су пратиле насумично поређане портретне фотографије уметника, потписане само именом и презименом, које су ретко имале везе са текстом.

СЕЗОНА 1938/39.

У новој концепцији, *Сцена* коју поново уређује Стојановић, враћа се редовнијем праћењу репертоарских активности у Позоришту. Стога се појављују нове рубрике, које немају увек исте називе, али доносе обједињене најаве за по неколико следећих премијера и других важних догађаја – посебно у Драми, посебно у Опери („Новитети у Драми“ или „Комади који се спремају у Драми“ и „Шта се спрема у Опери“ или „Гостовања и новитети у Опери“). Ове најаве су сасвим кратке и доносе најважније податке (реченица или две о комаду, редитељ, подела, за кад се спрема); у неколико бројева често се понављају идентичне најаве. Поново се објављује и више дужих текстова који на различите начине припремају публику за нове поставке.

Драма

Нова драмска премијера

ФРАНТИШЕК ЛАНГЕР:

Бр. 72

Франтишек Лангер, чије су драме „Кавка кроз игале уш“, „Диферија“, „Пробирена Федеина Пинтор“, имале врло добар успех код београдске публике, претставља нам се својим пута својим новим комадом Бр. 72 који је приказан на многобројним позоришцима у Чехословачкој и иностранству и стога нишом на истражило долаже.

Бр. 72 је у савременом позоришту несумњиво једна од најбољих драма ове извесне драмске школе. Сјајан и често злоупотребљаван мотив невиности осуђеника, Лангер је дао нов, подигну и немо замишљавања. Класична се правична грубо реалистичка, као и експресионистичког подмалења, он се срећно задржао на неким врхунским срединама која, у овом случају, можда најбоље одговара захтевима дра-

матике светског театра. У обраду своје драме Лангер уноси и класичне елементе, који показују могу да допринесу симболичкој замисли ове драме, као што је овде случај, нешто и са укусом укључени у драмско објект.

У овој робинзона драми Франтишека Лангера нема, као што би се могло очекивати, неких сјајних бугорских протеста против друштва, неистовности закона и неистовности правде. Лангер овде не пише, не играјући ролу и савремену правосуђе динамично, као — речено — Талер у својој експресионистичкој „Светлој бојни“. Код њега има пре регистрованих савремена и неке баше горичке према нешто „далекој лудости правди“. У великој драми негатишно остаје, реално, у другом плану, док напред ибије жила да се са њом

Владимир Матковић

топлине и дубав према нове-ку ваје пут нове романтике савременог театра.

Може се очекивати да ће ова драма својим интересантним сценаријем, занимљивим обрадом и извесном тоном припојити публици и код нас на широко интересовање и долаже. Тим пре што она даје прилику неколицини наших најбољих драмских уметника да учествују своје роле прве истраживачке глумачке каријере.

Главну и насловну улогу игра гл. Каталић. Две младе глумачке улоге креирају г. г. Бојан Николан и Јовановић, а остале младе улоге и савремене улоге припојују г. г. Златко и Серафим и г. г. Драгић, В. Јовановић, Богдановић, Доб. Радојевић, Душановић, Ј. Николан, Н. Јовановић, Стојановић, Петровић, Бошковић и др.

Овај комад неискључиве естетске технике режира г. М. М. Машинић, а доприноси г. М. Денић.

Бр. 72 Ф. Лангера – најави (бр. 1, 2, 3, 4, 5, 6); то је „робинзона драма“ о невиности осуђеном, али обрађена на нов начин, на прагу „нове романтике савременог театра“, са елементима преузетим од филмске уметности (бр. 7); сцена из комада – кратак увод и дијалог (бр. 10).

Општинско дете (бр. 1, 2 – представа није играна).

Уседелица А. де Пере-Шапија – најави (бр. 2, 3); похвале премијери у Паризу која је те године изазвала изузетно велико интересовање у свим круговима и одломци из француске штампе о представи и комаду (бр. 2).

ПРЕВОЗ РОБЕ
ПРЕКЛАПА
И СОПСТВЕНИ
МАГАЗИН

Шлепери
Народна 88

Томе Брдарих
БЕОГРАД
Телефон 25-318

Молијерова смрт

Поводом премијере Булгаковљевог комада „Молијер“, дајемо овај напис о славном глумцу и бесмртном писцу

Молијер је, као што је познато, био у исти мах писац, глумац, управник позоришта и главни организатор свечаности на сјајном двору Луја Четрнаестог, и тај огромни и гротничави рад немилује га је трошио. Али оно што је нарочито исцрпило његову душу и његово тело, и убрзало његов крај, то су била говења његових непријатеља и његове домаће патње.

Непријатеља је имао велики број, јер није био благ сприн порока својих савременика; непријатељи су му били сви они које је исмевао у својим делима: суревњивци писци, педанти, прециозне, незналице — лекари, преварени мужеви (којих је, изгледа, у то доба било изузетно много) и, нарочито, глумци из супарничких трупа, племићи и побожњаци. У дугој и упорној борби коју је он водио са њима целог свог живота, они су му се светили за његово немилосрдно сликање, не бирајући оружје за напад. Тако су, например, противнички глумци правили на позорници свирепе алузије на његов несрећни породични живот и оптужили га чак крађу глумском клавиатуром да је узео своју властиту кћер за жену. А један од оних фриволних, нагизданих, уображених и шупљоглавих племића којима се Молијер толико ругао, видећи сву њихову вредност једино у огромно дугачком искуству који су они носили на малом прсту, један од тих племића, лут на славног писца што је у једној од његових комичних личности препознао себе — сврвши га једанпут на двору, дограбио му је главу док се овај клањао

и протрљао му лице о дугмад на свом оделу тако снажно да је Молијера свега крв облила. Догађај нам изгледа данас одвратно тужан, али је он био савршимо могућ у оно доба кад су сталешке разлике биле тако јакe и књижевници били често сматрани као добри забављачи, али као људи ниже врсте, достојни презирања. Много доцније, у XVIII веку, славни Жан-Жак Русо прича у својим „Исповестима“ како му је — у време кад је он био већ чувен писац — једна бароница, позвавши га на ручак, одредила место међу својом послугом. А кад је, у једном отменом друштву, некакав младић-племић, нашавши за дрско да један простак који се зове Франсоа Волтер није његовог мишљења, запитао презриво: „Ко је тај господин који тако гласно говори?“ и кад му је славни филозоф одговорио: „То је човек који не вуче по блату једно велико име, али који чини част имену које носи“, пле-

Лиза Попова

мић је наредио својим лакејима да га истуку на мртво име; када се, међутим, Волтер пожалио на такво поступање, био је стрпан у затвор. Тако исто је Бомарше испребијао један војвода. — Поред племића, на Молијера су се највећим бесом били окомили, нарочито после „Тартифа“, сви богомољци, прави и лажни. Један париски парох тражио је од Луја Четрнаестог за „овог — каже он — нечестивог, одевеног у месо и обученог у човека, највећег безбожника и расушника од кад је света и века, примерну и јавну смртну казну: да буде спаљен на ло-

Светла
породица

НОСИ
БЕГО
ОДЕЛА

Составила ручна израда гарантује вам да су

БЕГО

одећа, зимски капут за даме и господу и дански мантовни најбољи и најсолиднији

Огроман избор и ниске цене омогућују свакој породици да се за мале паре обује

лепо и елегантно

Прегледајте, без обавезе за куповину, нашу централу у Цара Николе II 37. Тел. 21-706 и продавнице у: Кр. Милана 56, Тел. 29-300 и Кр. Александра 36 —

Бура Бегоник

Три мускетара (бр. 3 — представа није изведена).

Молијер М. Булгакова — најава (бр. 3); о понижавајућем положају писца и глумца у Француској у Молијерово време, о Молијеровом несрећном искуству са женама, те о његовим последњим сатима: умро је на сцени, у насловној улози *Уображеног болесника* (бр. 4).

На леђима јежа (по С. Јаковљевићу) — најава (бр. 3); одломак из комада — сцена у рову, на Ускрс 1918. (бр. 4).

Две жене једног човека М. Уилер — кратко о овој „криминалној драми“ грађеној на „психолошкој подлози“, одломак из комада и подела (бр. 5).

Слуга двају господара К. Голдонија – најава (бр. 10, 11, 12, 13, 14, 15); о писцу, текст Иде Прегарц (бр. 13).

Последњи спрат А. Жерија – најављивано и као *На последњем спрату* (бр. 10, 11, 12, 13, 14, 16); вест да је премијера изведена „са огромним успехом“ (бр. 17 и 18²³).

Господар рудног поља Д. Николајевића – о новом комаду, фабула, завршна сцена (бр. 11 – комад никад није изведен у Народном позоришту).

Верна сенка Д. Никодемија – најављиван као *Љубав која боли* (бр. 11, 12, 13); извештај после премијере, била је „уживање своје врсте“, а Деса Дугалић је постигла велики успех. Подсећање на писца и поделу (бр. 14).

Код белог коња – најава обнове (бр. 11 – од обнове се очигледно одустало, јер ни те ни следеће године представа није изведена).

Љубовнаја завист чрез једне ципеле – најава (бр. 14, 15, 16, 17, 18 – представа није изведена).

Воз за Венецију Ж. Бера и Л. Вернеја – најава (бр. 14, 15, 16); вест да је премијера имала велики успех (бр. 17).

Јунак против своје воље С. Пуљезеа – најава (бр. 14, 15, 16, 17, 18, 19 – ова премијера је изведена тек 11. априла 1940).

Лажни цар Шћепан Ђ. Димовића – о загребачком писцу и његовим другим делима, са глумачком поделом (бр. 14, 15, 16, 17, 18, 19). У комплетима дневних листа, из неког разлога, последње листе те сезоне су с почетка јуна; то је вероватно разлог што ове премијере нема ни у Цветковићевом *Репертоару* ни у прегледу драмског репертоара Народног позоришта *Преображење...* Петра Волка. *Годишњак*, међутим, бележи да је премијера била 22. јуна 1939. у згради код Споменика, што потврђује и „Политика“, према којој је прва реприза била 27. јуна.

23 Идентична вест је чак два пута објављена са истом грешком: комад је назван *Последњи спорт*.

ЋИПИКОВИХ „ПАУКА”

У ДРАМАТИЗАЦИЈИ Г. Р. ДИНУЛОВИЋА

Регионални приповедач ранга Борисава Станковића и Петра Кочића, с којим га вежу нове и врло занимљиве заједничке црте, Иво Ћипико је покушао и сам, у два маха, да се огледа и у драми. И — није успео. Драмском комаду у једном чину „На граници” (1910 год.), — који је невешто драматизован његова истоимена приповетка — недостају све оне особине које су драмском делу неопходне: и композиција, и техника, и вођење дијалога, и прављење и спровођење ситуација, и довођење њихово у везу, и размештај њихов до те мере, да је „Ћипико једино успео да поквари потресни утисак који се добија у његовој приповетци”, које је тачно запазио Бранко Лазаревић. — Исти ти недостаци избијају, и још јаче, у другој Ћипиковој драми „Воља народа” (1912 год.), где се крајње не-

вешто и наивно, кроз дугачка три чина, са социјално-политичким проблемом политичког учествовања неписмене масе загорске у рукама попова и зеленаша, проплиће овештала тема, да ли се у браку може опростити женина грешка, коју је она починила када је још девојком била.

Оно у чему Ћипико није успео, а по овом еминентно приповедачком дару није ни могла успети, покушао је Г. Динуловић, чија ће се драматизација Ћипикових „Паука” дати, први пут, у суботу 20 маја у Позоришту код Споменика.

*

Његов задатак није лак. Ћипикови „Пауци” су, без сумње, социјални роман, и на први поглед изгледало би да вешт драматизатор не наилази на велике тешкоће да од социјалног романа створи социјалну драму.

Г. Драгутиновић

Међутим, тешкоћа има, и то великих. Ћипикови „Пауци” — као, у осталом и цело његово приповедачко дело — дају, „у исти мах роман спољашњег света и роман унутрашњег живота” (Скерлић). Истина, Ћипику је пошло за руком да у овоме својем роману хармонизује и бар донекле стопи социјални и индивидуалистички правац. Литерарни проблем романа је тим решен, али „цртање средине сплета наука и њихових мрежа успело је на

**ПРЕВОЗ РОБЕ
ПРЕСЕЉЕЊА
И СОПСТВЕНИ
МАГАЗИН**

Шпедитер

Нарађорђева 89

ТОМА БРДАРИЋ

БЕОГРАД

Телефон 25-318

Пауци Р. А. Динуловића (по И. Ћипику) — најава (бр. 16, 17); о томе како Ћипико није умео да пише драме иако је покушао, о тешкоћама на које је наишао Динуловић приликом драматизације овог социјалног романа, о потреби да продуби психолошку страну ликова (бр. 18); објављена је критика коју је написао „стални посетилац позоришта” (потпис Б. Р.), а коју је Уредништво оценило као „одлично написани суд о драматизацији и тумачењу”: драматизација је оцењена прилично негативно, али глумци су похваљени (бр. 19).

Моју ђетићу Ј. Геца и В. Мијушковића — изјаве аутора: то је породична трагикомедија о сукобу две генерације (очевима и синовима) и два менталитета (кршним Црногорцима и благородним Банаћанима); наводе и које глумце су имали у виду кад су писали комад (бр. 17); премијера је „примљена од публике са ретким допадањем. Смех и одобравање изврсној игри глумаца (...) нису престајали од почетка до краја комада” (бр. 18).

Јулија Ж. Басана – најава (бр. 17, 18, 19); у првом броју идуће сезоне је објављена критика у сад већ формираној рубрици „Критике које пише публика“ (потпис Н. Р.): комад је крими, „фројдијански“, износи „сексуално морбидне типове“, а глумци одлични (бр. 1/V).

Хоћу да будем председник В. Ефимију – најављен као *Човек који је видео смрт* (бр. 19); у првом броју идуће сезоне читалац са потписом Х. Е. даје критику: наш ансамбл је представу играо као Нушићеве комаде, а овај румунски комад је писан као мешавина стилова у којој преовладава гротеска; публика је била збуњена (бр. 1/V).

Опера

Моћ судбине Ђ. Вердија – најава (бр. 2, 3).

Четири грубијана Е. Волф-Ферарија – најава (бр. 2, 3, 4, 5).

Мртве очи Е. д'Албера – најава (бр. 10, 11, 12, 13); вест да је била премијера (бр. 17).

Опера је у више наврата (бр. 14, 15, 16, 17, 18) најављивала да ће „заокружити циклус Моцартових опера“ тако што ће уз *Чаробну фрулу*, *Фигарову женидбу* и *Дон Жуана* који су на репертоару, до краја сезоне поставити и *Отмицу из сараја* и *Тако чине све* (вероватно зато у бр. 19 објављује и кратку, романирану Моцартову биографију). То се, међутим, није десило.

Балет

Франческа да Римини П. И. Чајковског и *Златан петар Н. Римски-Корсакова* – мало дужа најава говори кратко о оба балета и даје поделе (бр. 19).

Представе са репертоара

Мимо ранијих обичаја, *Сцена* повремено најављује и представе са текућег репертоара, на исти начин како то чини са премијерама – посебним текстовима или кратким вестима:

Два цванцика – одломци из критика (бр. 1);

Идиот – анализа лика Кнеза Мишкина и поређење са Вагнеровим *Парсифалом*; Мишкин је „велики и топли куцај широког славен-

ског руског срца“ (бр. 3);

Хамлет – импресионистички есеј Анатола Франса, писан у форми личног обраћања данском краљевићу, после одгледане представе у Француској комедији (бр. 6).

Кнез Игор – о композитору и комаду, дугачак текст (бр. 3);

Холанђанин луталица и *Кавалер с ружом* – биографија новог диригента Опере Јозефа Крипса, иначе првог диригента Бечке државне опере, који ће водити ове опере (бр. 7);

Борис Годунов (бр. 14, 15);

Катарина Измаилова – најаву репризе са Љубицом Љубичић у насловној улози (бр. 16, 17, 18, 19);

Јенуфа – најаву репризе (бр. 14, 15, 16, 17, 18).

Ђаво на селу – текст Пина Млакара, кореографа, о настанку овог балета; он најпре пише шта је неопходно за сваки балет (музика

Ђаво на селу, ансамбл балета (МПУС)

и либрето), а потом прича како су он, Пиа и Фран Лотка узели за основу једну југословенску причу о ђаволу, онда дуго разрађивали сцену по сцену за столом, да би најзад дошли у салу да са играчи-ма коначно формирају своје виђење ове приче. Са кореографског становишта, то је стилизација народних мотива (бр. 7).

Ђаво на селу, ансамбл балета (МПУС)

* * *

У овој сезони је приметна тенденција да се прате сви важни догађаји у Народном позоришту, а нарочито репертоарски токови, али само ретко мало дужим текстовима и разноликим приступима. Објављиване су углавном кратке вести, које су, најчешће идентичне, понављане из броја у број по неколико пута. Нису најављени једино драмски комади: *Каплар Милоје*, који је даван у корист Потпорне задруге неразврстаног техничког особља, *Власт*, *Шта ко тражи то и нађе*, као и обнова *Потере*. С друге стране, најављени су *Општинско дете*, обнова *Три мускетара*, нови комади савремених писаца Душана Николајевића и Милана Беговића – *Господар рудног поља* и *Бадње вече Катице Дегрелове* – али они никад нису играни у Народном позоришту. Најављена је и обнова *Код белог коња*, поставка старог комада *Љубовнаја завист чрез једне ципеле*, али и од њих се, очигледно, одустало. Комад италијанског аутора Пуџезеа *Јунак против своје воље* изведен је тек 1940.

Три оперске премијере су најављиване искључиво кратким вестима, док је јединој балетској премијери у сезони посвећена само једна вест. Као и претходне сезоне, практично једине илустрације су портретне фотографије уметника, које углавном немају везе са текстом.

СЕЗОНА 1939/40.

Сада се објављују рубрике „Репертоарске вести“ и „У опери се спрема“. Представе се поново најављују и потписима испод портретних фотографија уметника са напоменом шта спремају или коју нову улогу тумаче.

Драма

Д-р. Павле Шебешћен

Мирко Милићевећ
млади глумци, дошло се у „Вечној младости“ у којој је играо Аутора

Вл. Драгутиновић
играо је главну мушку улогу у „Вечној младости“

Злата Марковац
играла је главну улогу у „Вечној младости“

Вечна младост П. Шебешћена – најаву комада младог југословенског писца која је доживела леп успех у Паризу (бр. 3, 4, 5, 6); дужи текст о аутору и његова фотографија, са изводима из француске штампе (бр. 7).

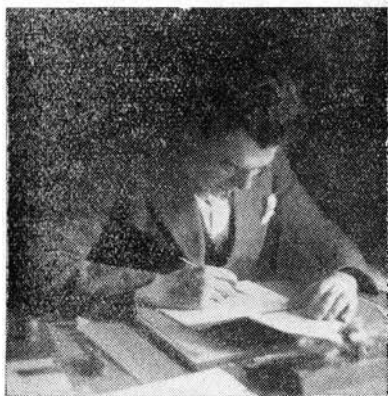
Где је истина Л. Пирандела – комад најављиван као *Шта је истина* (бр. 3, 4, 5); о писцу и делу (бр. 5); однекуд пренета Пиранделова изјава о томе да је за њега смисао уметности у истини, да је судбина вечна борба између живота (који је у сталном кретању) и облика (који је затворен и коначан), да није песимиста... (бр. 6).

Улични свирачи П. Шурека – најављиван као *Улични музикант* и *Песма са улице* (бр. 3, 4).

Луиџи Пирандело

поводом премијере његове „параболе“
ГДЕ ЈЕ ИСТИНА —

Д-р Бранко Гавела

Богојављенска ноћ В. Шекспира – обнова са карактером премијере, текст о редитељу Бранку Гавели (бр. 5); најави (бр. 6, 7, 8); поново о Гавели, одломак из чланка Ка. Месарића писаног поводом уметничког јубилеја и о делу – одломак из предговора М. Богдановића (бр. 7).

Страшни родитељи Ж. Коктоа – краће и дуже најаве, изводи из француске штампе (бр. 6, 7, 8, 9); фотографија аутора (бр. 9).

Пигмалион Б. Шоа – најави обнове (бр. 6).

Главни тумачи

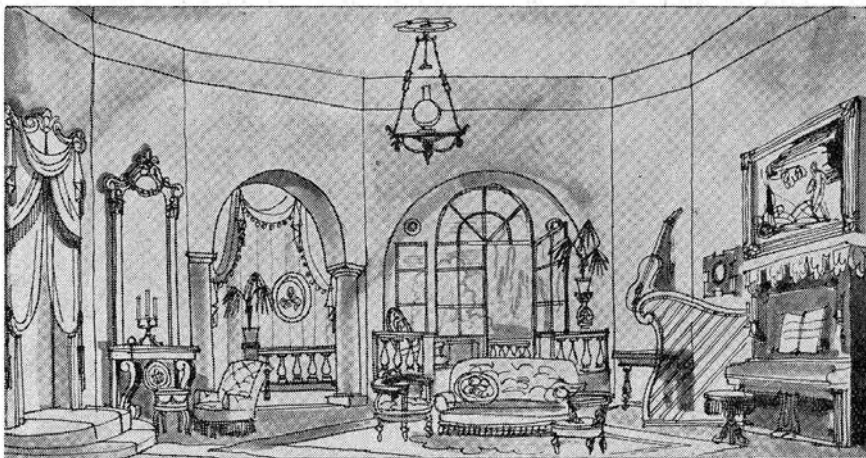
Шоовог „Пигмалиона“

г. Миливој Живановић
професор Хигинс

г-ђа Надежда Ризнић
Елиза

Скица декора г. Жедринског за комедију „Без мираза“ (други чин)

Париска сиротиња (бр. 8 – комад није изведен).

Без мираза А. Н. Островског – најава (бр. 7, 8, 9, 10, 11); редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов су се одазвали позиву Уредништва и написали текст о Островском и његовом стваралаштву, као и о овом комаду који је психолошка и социолошка драма о положају жене у капитализму где је све роба. Што се тиче глумачког стила, они су заговорници Станиславског и пре свега траже истинитост у глуми (бр. 10).

Иванка Љ. Бошњаковића – најава (бр. 9, 10, 12, 13); фолклорни комад са музиком и певањем који је написао и компоновао војни капелник и бивши члан Опере инспирисан обичајем из Јужне Србије да младићи и девојке на Ивањдан плету венце од цвећа и начине тако девојку, Иванку. Којој девојци ставе Иванку у двориште, те године ће се удати (бр. 11).

Женидба и удадба Ј. Ст. Поповића – најава (бр. 10, 11, 12); изјава аутора прераде, Пеције Петровића: одбацио је наративно, убрзао радњу, подвукао карактере, неке ликове дописао, неке избрисао, те комад приближио времену и публици (бр. 11).

Учене жене Ж. Б. П. Молијера – најава обнове (бр. 12).

Љубинка Бобић

писац комедије „Породица Бло“

Бура В. Шекспира (бр. 14, 15, 17, 18).

Јунак против своје воље С. Пуљезеа — најава „симпатичне комедије“ која је имала великог успеха у Загребу, Скопљу, Новом Саду. Главну улогу игра и комад режира гост из Загреба Страхиња Петровић (бр. 14, 15).

Еквиноцио И. Војиновића — најава обнове поводом прославе јубилеја Милорада Душановића (бр. 14, 15).

Породица Бло Љ. Бобић — најава почетка рада на представи коју спрема Удружење глумаца (бр. 14, 15).

Мита Димитријевић

Кањош Мацедоновић М. Димитријевића (бр. 17, 18).

Брак из рачуна Д. Амиела (бр. 17, 18).

Ноћна смотра В. Шкваркина (бр. 17, 18).

Представе са репертоара

Јулија (бр. 1)

Силе (бр.7)

Опера

Турандот Ђ. Пучинија – најава (бр. 1); о композитору и његовом опусу, о веризму, о опери *Турандот* – аутор текста је Бранко Драгутиновић²⁴ (бр. 1); садржај опере (бр. 3).

Никола Шубић Зрињски И. Зајца – најава (бр. 3); биографија композитора, његова естетика, анализа ове опере – још један студиозан а веома приступачан свим слојевима читалаца текст Б. Драгутиновића (бр. 4); текст на четири стране са фотографијама уметника (бр. 5).

Орфеј К. В. Глука – најава (бр. 1, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12); биографија композитора поводом 225 година од рођења.

Фалстаф Ђ. Вердија – најава (бр. 6, 7, 8, 9); у бр. 11 објављена групна фотографија са потписом „са успеле премијере *Фалстафа*“ – неколико тумача улога, у костиму, али не на сцени већ испред белог зида, у пози за сликање.

Ђурађ Бранковић С. Настасијевића – најава (бр. 9, 11, 12, 14); садржај опере (бр. 16, 17, 18).

Коштана П. Коњовића – најава „потпуно прерађене репризе“ (бр. 13, 14, 15, 17, 18).

Лучија од Ламермура Г. Доницетија – најава (бр. 13, 14, 15, 17, 18, 20); о композитору и његовом опусу (бр. 20).

Лакме Л. Делиба – најава (бр. 7); премијера је била следеће сезоне.

Обнове:

Луиза Шарпантјеа – најава обнове (бр. 6, 8, 9, 10, 11, 12); није изведена.

Самсон и Далила К. Сен-Санса – најава са биографијом композитора (бр. 10).

Представе са репертоара:

Кавалерија рустикана (бр. 7).

²⁴ Нови секретар Опере, изразити познавалац оперске уметности и потоњи аутор бројних музиколошко-театролошких текстова.

Са успеле премијере „Фалстафа“

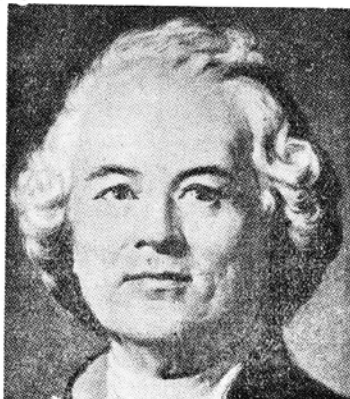
Гђе Бојовић, Мезетова, г. Ертл, гђе Нури-Хацић, Пинтеровић и г. Пихлер
(Фото Н. Караџа, Хилендарск а 22)

Кристоф Вилибалд фон Глук

— Поводом 225 годишњице рођења и пред скоро извођење
његове опере „Орфеј“ —

Кристоф Вилибалд Глук родио се 1714 године као син шумара и његове брачне сапутнице у Вајденвангу (близу баварско-чешке границе), умро је 1787 у Бечу. У времену које се протеже између рођења и смрти, испољавао је још као млад човек необичну даровитост, којој су његови родитељи, преселивши се у Чешку, придружили лепо школско образовање и уобичајено музичко знање које се стиче у језуитској школи.

Живот га је једним делом бацио и кроз Европу; али како је био пријемчива духа, он је свуда учио (у Италији, Паризу и Лондону).

Светомир Настасијевић

Аутор опере *Ђурађ Бранковић*, која се ових дана први пут приказује на Београдској позорници, рођен је у Горњем Милановцу, 1 априла 1902 године. Поред завршеног техничког факултета у Београду, студирао је и музику, најпре приватно, затим на Универзитету у Београду, код др. Милоја Милојевића. Дириговање је учио у београдској Музичкој школи код г. И. Брезовшека. Дуги низ година свирао је виолину и виолу по разним оркестрима и гудачким квартетима.

С. Настасијевић је компоновао две велике опере (*Међулушко благо* и *Ђурађ Бранковић*), затим дела за велики оркестар: „Сабор“, „Српске игре“, „Српска свита“, „Концерт за виолину и оркестар“, Концерт за флауту и оркестар“, и „У долини Мораве“. Осим тога писао је и камер музичка дела: два гудачка квартета, шест већих клавирских композиција, двадесет соло песама са пратњом клавира на текстове београдских песника, као и већи број

обрада народних мелодија. Од хорских композиција најважније су му: пет свита за женски хор, четири свите за мешовити хор, затим химна „Слово љубави“ на текст Деспота Стефана Лазаревића, балада „Омер и Мерима“ и Литургија Св. Јов. Златоустог. Писао је и музику за филмове „Моравска бановина“ и „Југославија вас зове“.

Дела су му извођена у нашој земљи, у Софији, Бечу, Паризу и Цариграду, и на радио-станицама у Прагу, Брну, Варшави, Бечу, Букурешту, и Риму.

❖

Неколико речи о опери „Ђурађ Бранковић“

Текст за ову оперу-музичку драму написао је Момчило Настасијевић, брат композиторов, одлични познавалац српског језика и стилиста.

Драма је испуњена животом и делом Ђурђа Бранковића и његове породице од Ђурђевог ступања на престо српски до његове смрти.

Први чин се догађа у старом Београду. Стиже извештај да је деспот Стеван Лазаревић пао с коња, на смрти је и позива Ђурђа, да му преда власт. У шездесетој години живота Ђурађ прима круну.

Други чин одводи нас на радове на подизању смедеревског града. Ту се слика однос Ђурђа према Турцима, од којих се брани подизањем тврђава. Затим однос према Јерини и њен према народу, и најзад, врло интересантан однос самог Ђурђа према народу.

Трећи чин је принудни одлазак Маре Бранковић Бајазиту у Једрене и одлазак синова Ђурђевих Гргура и Стефана са Кајицом Војводом у битку против Турака.

Светомир Настасијевић

Балет

Балет је у овој сезони имао једну премијеру, на почетку сезоне, 14. октобра 1939. Изведена су три кратка дела у кореографији Бориса Георгијевича Романова, балет-мајстора Метрополитен опере, чија биографија је дата у бр. 3. Број 4 доноси текст који хвали успех овог гостујућег кореографа који је за непуних месец дана успешно поставио три комада, сасвим различитог стила: *Тамара* – народне игре са Кавказа; *Балерина и бандити* – класични балет; *Болеро* – „стилизоване линије које се прекидају радњом засићене драматике“. Исти број доноси и биографију Љермонтова, по чијој поеми је постављена *Тамара*, поводом 125 година од рођења овог писца.

Обнова:

Копелија – најава (бр. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12).

Ансамбл балета *Болеро* (МПУС)

* * *

О чак четири домаћа комада *Сцена* не пише: изведене су премијере *Директор Чампа* и *Растанак на мосту*, а обновљени *Народни посланик* и *Девојачка клетва*. Почетком новембра играна је и обнова Моцартовог *Дон Жуана* која се у листу такође не помиње, а било би веома интересантно сазнати зашто је, непуне две године после премијере већ било потребно обнављати ову оперу (поставка редитеља Тита Строција и диригента Предрага Милошевића је имала премијеру 17. јануара 1938, а сада је диригент и редитељ Мирко Полић).

Зато су, као што се види, најављене: обнова комедије *Учене жене*, репризе опере *Самсон и Далила* и балета *Копелија* (које су изведене), те обнове комада *Париска сиротиња* и музичке драме *Луиза*, као и премијера *Париске сиротиње* – који нису изведени.

Репертоарске вести

Драма је почела спремати комедију *Женидба и удадба* од Јована Ст. Поповића, у преради Петра С. Петровића. Главне улоге тумаче гђе Паранос, Л. Петровић и г. г. М. Маринковић, Ј. Николић, Геџ, Богатинчевић, Л. Јовановић. Остале улоге играју гђе Душановић, Перић, Секулић, Милосављевић, Галогача, и г. г. Живковић, Милисављевић, Д. Хет, Ранисављевић. Комад режира г. Мата Милошевић.

Спрема се „*Иванка*“, дело са музиком и певањем од војног капелника Љубомира Бошњакковића. У режији г. Гошића, главне улоге играју гђе Бошњакковић, Дивна Радић, Цветановић и г. г. Б. Николић, Новаковић, Милошевић и Новаковић. Сценограф је г. Беложански.

После успешних обнова *Пигмалиона*, Катајевљевог комада *Пушем цвећа*, *Рођаке из Варшаве* и *Туђег дешеташа*, београдска драма ће ускоро репризирати комедију славног комедиографа Молијера, *Учене жене* у успелом стихованом преводу Драгослава Илића. У режији г. Ракитина, главне улоге играће гђе Врбанић, Златковић, Милошевић и Стокић, и г. г. Новаковић, Драгутиновић, Милошевић, Васић. Осим њих гостоваће у својим старим улогама чланови Уметничког позоришта гђа Каталинић и г. Петровић-Пеџија.

СЕЗОНА 1940/41.

Последњи број *Сцене* објављен је 31. марта 1941. Последња четири броја потписује Никола Трајковић у својству уредника и концепција се, како ће се видети, осетно мења. До тада, осим ретких текстова који прате продукцију, објављују се „Репертоарске вести“ у којима су кратке најаве премијера сва три ансамбла, повремене и мада уоквирени – сасвим неупадљиви „огласи“ са насловом представе и датумом премијере, те портрети уметника потписани само именом и презименом, а тек понекад са називом улоге коју спремају или тумаче. Од броја 19 из рубрике „Репертоарске вести“ одвајају се „Вести из Опере“, а од бр. 23 поново почиње објављивање фотографија из представа.

Драма

Мила Величковић
нова чланица Дrame игра Ану у
„Антонију и Ани“

Милорад Величковић
нови члан Дrame, игра Антонија у
„Антонију и Ани“

Антоније и Ана С. Ервина – најављена (бр. 4 и 5 – исти текст); о комаду који је блага сатира на менталитет различитих слојева енглеског и америчког друштва, са добро изграђеним типовима, уз констатацију: „У данашњој кризи драмске производње уопште, а добре нарочито, Ервинова комедија је добродошла за употпуњење ведрога репертоара“ (бр. 5).

Милан Ђоковић
суатор комада
„Кад је среда — петак је“

Раша Плаовић

Невенка Урбанова
игра Хелену у „Супрузи“

Кад је среда — петак је Р. Плаовића и М. Ђоковића — кратка најавна (бр. 5); о изворнику (народној причи) и подела (бр. 6).

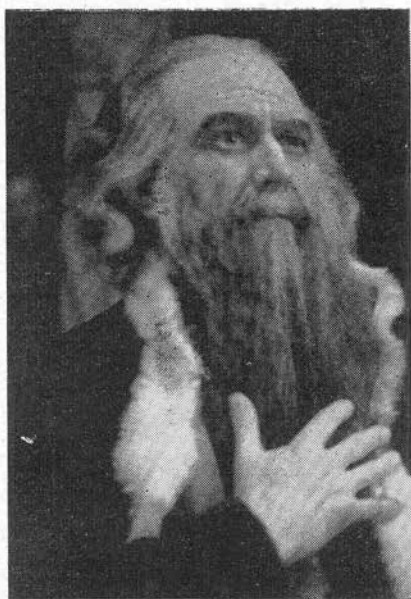
Шума А. Н. Островског — најавна премијере поводом прославе 35 година рада Јурија Ракитина (бр. 5 и 7); Ракитин пише о Островском-глумцу који је подучавао природности у глумачком изразу, успостављању односа са партнером и збивањима на сцени и Островском-писцу који је у својим комадима давао материјала за реалистичну игру (бр. 7).

Супруга Ј. Бокаја (бр. 7, 8, 10); писац је био на представи почетком марта и дао изјаву за *Сцену*: похвала глумцима, нарочито осећају да без напора и тачно дају прелазе између комичног и драмског, који су срж комада (бр. 28).

Необичан човек Г. Р. Сенечића – најаву (бр. 7 и 8); о младом хрватском аутору и досадашњим делима, те о томе како је овај комад највећи успех постигао у Прагу (бр. 10).

Цврчак на огњишту Ч. Дикенса – најаву (бр. 7, 8, 11); брачни пар Греч–Павлов поставља овај комад у редакцији художественика; убрзо после премијере представа гостује у Сарајеву, на прослави 20-годишњице тамошњег Народног позоришта (бр. 10); текст поводом успеле премијере (бр. 23).

У цветној Шпанији Х. Ф. И. Кодине – најаву (бр. 14, 15, 16); биографија аутора, светски успех овог живописног комада већ деценијама траје, одломак из критике ове „драме страсти и жртве“ (бр. 15); „комад који се игра пред пуном кућом“ (бр. 23).

Драг. Гошић
у улози Данила II у драми
„Душан, млади краљ“

Душан, млади краљ П. С. Петровића – најављен и као *Млади краљ* (бр. 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22); из пера аутора: о историјским околностима и личностима, те о окосници драме – борби која раздире младића, борби између синовљеве љубави и оданости и владарских дужности (бр. 25).

Срећни дани К-А. Пижеа – најаву (бр. 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21); о новој тенденцији у Паризу да се младост уведе у позориште, било преко младих аутора, било преко комада који говоре о младима и њиховим проблемима, начи-

ну размишљања... Дата је биографија аутора и одломци критика о овом ведром комаду о младости, невиности, наивности (бр. 20); изводи из позитивних критика после премијере (22); текст редитеља Мате Милошевића (срећан је због успеха представе, нарочито зато што су је изнели најмлађи глумци – 23).

Разбијени крчаг Х. Клајста – најава (бр. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27); о писцу и комаду (немачки реализам, заплет око тога ко је разбио крчаг у соби девојке (бр. 28); успела премијера два кратка комада (*Разбијени крчаг* и *Неверница*); како су оба различита, али се добро допуњују и публика их радо гледа упркос веровању да наши гледаоци не воле једночинке, са фотографијама из представе (дужи текст у бр. 29 и краћи у бр. 30).

Неверница Ж. де Порто-Риша – најава (бр. 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27); сиже комада: ренесансна Венеција; девојка се прерушава у младића-трубадура и пева пред својим прозором како би драгог направила љубоморним, он је убија мислећи да је супарник, а потом тугује (бр. 28); поменути текстови са фотографијама (бр. 29 и 30).

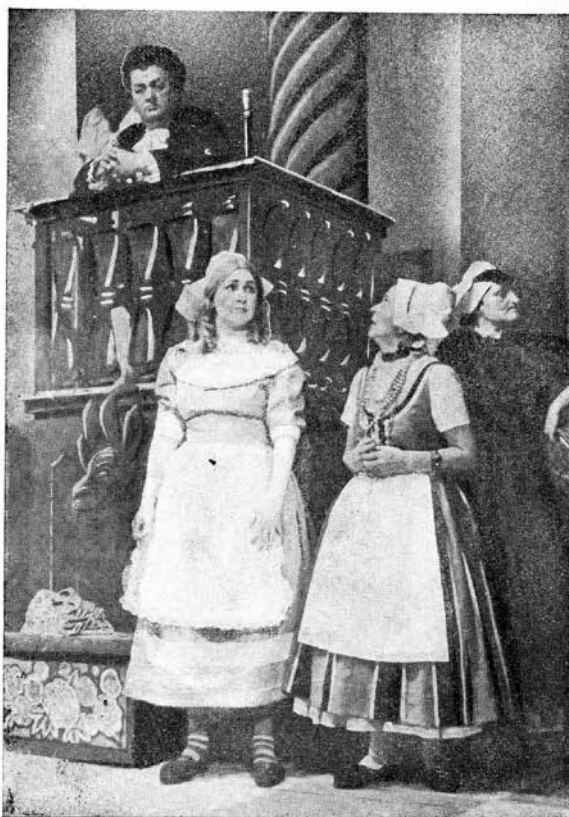
Црни и бели Цигани Ј. Геца (раније играна под насловом *Моји ђетићи*) – најава представе Удружења глумаца, у корист Централног пензионог фонда (бр. 25, 27, 28); дужи текст о представи (бр. 29); о успеху на премијери, са фотографијама из представе (бр. 30).

Узорни муж А. Хопвуда – најава (бр. 23); о томе како савремене супруге воле да је муж доминантан, па и неверан, јер то распирује „огањ љубави“... (бр. 26); фотографија на насловној страни и две уз мало преправљен претходни текст, сад после успеле премијере (бр. 27); исти текст (бр. 28).

Манда Војнић М. Ђорђевић-Малагурске – кратка најава (бр. 23, 24); вест да су пробе у току и изјава ауторке: о непретенциозном комаду из живота Буњеваца од пре пола века, са љубавним заплетом, уз обиље приказа локалних народних обичаја (бр. 25); анализа комада и сиже по сликама (бр. 26); набављају се оригинални буњевачки костими а прави се и нов, посебан декор – скице костима и декора као илустрација (бр. 28); најава да ће премијера бити „убрзо после 1. априла“, уз један од већ објављених текстова (бр. 29, 30 и 31) и скицом декора у бр. 31; представа никад није изведена.

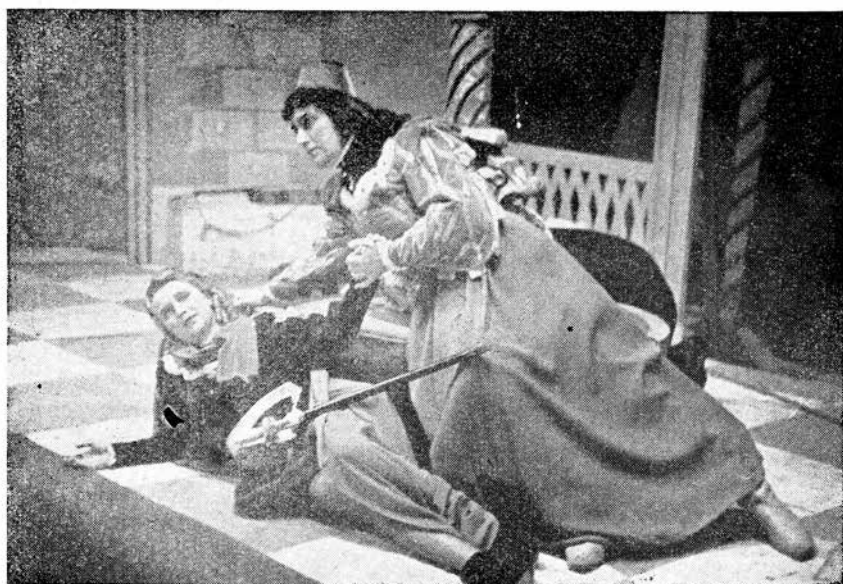
Сцена из „Разбијеног крчага“: Писар (В. Антоновић), Марта (Ж. Стокић), Бригита (А. Врбанић), Рупрехт (М. Душановић), Ева (Н. Микулић) и Лиза (Ј. Секулић).

Сцена из „Разбијеног крчага“: Валтер (Ј. Геџ), Ева (Н. Микулић), Марта (Ж. Стокић) и Бригита (А. Врбанић).

Дивна Радић и Мата Милошевић
у комаду „Неверница“

Дара Милошевић и Мата Милошевић
у комаду „Неверница“

Сцена из комада „Црни и бели Цигани“ од Ј. Геца: Госпође Зора (З. Златковић),
Бојка (А. Паранос) и Злата (А. Врбанић).

Сцена из „Узорног мужа“: г-ђе Марица Поповић и Мила Величковић
и г. г. П. Богатинчевић и А. Цветковић

Нацрт декора г. Беложанског за један чин у „Манда Војнић“

ПРЕД НОВИМ ДОМАЋИМ ПРЕМИЈЕРОМ

„Манда Војнић“

Ускоро, у режији г. Драг. Гошића, појавиће се на београдској позорници домаћа драма „Манда Војнић“ од г-ђе Ђорђевић - Малагурске. Ова ствар, пуна фолклора и народне музике, из буњевачког је живота.

За „Манду Војнић“ набављају се нарочито, оригинални костими из буњевачких крајева. А и г. Беложански, сценограф Народног Позоришта ради нарочите, нове декоре, од којих доносимо у овом броју „Сцене“ интересантну скицу.

Из игре наших уметника, музике која се спрема за овај комад, као и из костима и декора осетиће се дах ширине и свежине буњевачких богатих и родних поља. Тај комад биће лепа евокација нашег села, патњи и среће нашег сељака.

Цртеж костима за комад „Манда Војнић“

Понор по Гончарову – најава (бр. 24, 25, 27, 28, 29, 30).

Њих четворо Г. Запољске – најава (бр. 27, 28, 29, 30).

Елга Г. Хауптмана – најава (бр. 30).

Обнове:

Бр. 72 (бр. 7);

Црвене руже (бр. 14);

Хамлет – историјат поставки *Хамлета* у свету (21); најава (бр. 21, 22, 23 и 25); после успешне представе: подела, Плаовићев врхунски домет, велики аплаузи, пуне сале на обе одигране представе (бр. 26 и 27);

Преко мртвих (бр. 23);

Зрела жена (бр. 23);

У агонији (бр. 26, 27, 31).

Јован Анђонијевић у насловној улози популарне драме „Каплар Милоје“

Са репертоара:

У цветној Шпанији – „комад који се игра пред пуном кућом“ (23);

Иванка – „један од комада који се највише играју ове сезоне“; детаљно препричан комад, уз подсећање на поделу (бр. 27 и 28 – исти текст); мало другачији текст о комаду, с поделом (бр. 31);

Каплар Милоје – фотографија на насловној страни и кратак текст о увек радо гледаном Нушићевом комаду са певањем (бр. 31);

Д-р и Покојник – о популарности Нушићевих комада (бр. 31).

Група извођача у опери „Женидба Милошева“: Краљевић Марко (М. Јовановић), Цар Лазар (Ж. Цвејић), Царица Милица (г-ђа Мозговаја), Равијојла (г-ђа Ђун-ђенац), Реља Крилатица (Н. Цвејић-Владин) и Милош Обилић (Малбашки).

Сцена из опере „Лакме“: Лакме (Бојка Константинова) и Жералд (Ј. Ријавец).

Опера

Ђоконда А. Понкијелија – најава (бр. 5); о композитору и делу, са поделом београдске премијере (бр. 10).

Сњегурочка Н. Римски-Корсакова – најава (бр. 5, 19, 20, 21, 22 – дело је имало премијеру тек 1952).

Милошева женидба (Вилин вео) П. Коњовића – најава у сасвим новој режији (бр. 19, 20, 21, 22, 23); дугачак текст о великој премијери (како је дело настало, садржај, историјат извођења – 24); о успеху премијере са фотографијом солиста у костиму (бр. 25 и 26 – исти текст).

Лакме Л. Делиба – најава обнове (бр. 19, 20, 21, 22, 23, 28, 29); после премијере текст на целој страни са фотографијама из представе, све о „лепом успеху“, приказ у којем се избегава вредносна оцена али ипак хвали продукција Куће; фотографија из представе на насловној страни (бр. 30); текст о успелој премијери и фотографија из представе (бр. 31).

Рајнско злато Р. Вагнера – најава премијере (бр. 19, 20, 21, 22 – ово дело никад није изведено).

Са репертоара:

Ђурађ Бранковић (бр. 31).

Најаве обнова: *Манон, Таис, Моћ судбине* (бр. 19, 20, 21, 28, 29); *Фалстаф, Холанђанин луталица* „у колико буде омогућен рад у великој згради, која стоји – као што је познато – пред великим техничким преправкама“ (бр. 28).

Балет

Број 7 најављује у дугачком тексту да Пија и Пино Млакар долазе да поставе три балета: *Прометеј* Бетовена, *Игру карата* Стравинског и *Баханалије* Вагнера. Дају се њихове биографије и садржај балета *Лук* који ће, као гости, играти на сцени Народног позоришта 17. октобра 1940. Најава ова три балета понавља се и у бр. 10. У бр. 11 даје се текст о њиховом кореографском стилу: „модерна коре-

ографија је уметност која везује идеју композиције са простором и временом“.

Огањ у планини Жуковског на музику Пордеса – најјава вечери посвећене домаћем фолклорном балету, у оквиру које ће бити премијера кратког балета *Огањ у планини* (дат је и сценослед); *Из албума народних игара* – други део представе, неколико игара на музику домаћих аутора; *Симфонијско коло* – трећи део представе, балетска апотеоза на музику Готовца; фотографија директора Опере Ловра Матачића и скица декора (24); о великом успеху премијере (у оквиру представа за Зимску помоћ); народни мотиви у музици, игри, костиму; фотографија балетског пара из комада *Огањ у планини* је на насловној страни, фотографија композитора и скица декора (бр 25); мало измењен текст из претходног броја (бр. 26, 27, 28) и фотографије у бр. 27; скраћени текст са скицом декора (бр. 30).

„Пред Манастиром“, цртеж декора од В. Жедринског за балет „Огањ у планини“

сцена

Г-ђа Васиљева (Девојка) и г. Ристић (Чобанин) у балету «Огањ у планини»

Фошо Карпов, Београд.

Бр. 25

Београд, 17 фебруар 1941

Примеран 2 дин.

А. Пордес
композитор балета „Огањ у планини“

Јелена Корбе
игра занимљиву игру „Папучарка“
од С. Настасијевића

* * *

И у својој последњој сезони *Сцена* је пратила целокупну продукцију Народног позоришта (поређење са *Репертоаром* указује да у сачуваним бројевима нема једино најаве комедије Ж. де Летраза *Буца*, чија премијера је била 1. октобра; будући да бројеви 2 и 3 нису сачувани, вероватно је овај комад тада најављен; у бр. 8 се налази дужа вест да је комад поново на репертоару).

Најављене премијере *Манда Војнић*, *Понор*, *Њих четворо* и *Елга* онемогућило је шестоаприлско бомбардовање које је оштетило обе зграде Народног позоришта и прекинуло сезону. Исто важи и за премијере опера *Сњегурочка* и *Рајнско злато*, као и обнове *Манон*, *Таис*, *Моћ судбине*, *Фалстаф* и *Холанђанин луталица*. Нажалост, ни *Сцена* ни *Годишњак* не дају објашњење зашто је отказана сарадња са Пиом и Пином Млакар на најављеним премијерама *Прометеј*, *Игра карата* и *Баханалије*.

До промене уредника продукција је праћена редовно, али углавном кратким вестима-најавама и понеким дужим текстом везаним за представу која се припрема. Последњи бројеви јасно показују тенденцију новог уредника да се представама Народног позоришта посвети много више пажње: најаве су детаљније, дају се и одједи са премијера, пише се и о представама са текућег репертоара.

УМЕТНИЦИ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Сцена првих година мало текстова посвећује уметницима Народног позоришта, али ово обилато надокнађује фотографијама, којих је много у сваком броју. То су најчешће „приватни“ портрети, ређе портрети у костиму из неке улоге, а веома ретко приказ из представе. Овде ће се приказати, хронолошки и тематски, садржаји који се односе на чланове Позоришта. То су обично краће вести – које су некад биле објављене у рубрикама, некад ван њих, али пошто у овоме нема доследности а ни значаја, овде се то неће ни наглашавати. Дужи, значајнији текстови објављени о појединим уметницима биће обележени *. Цифра поред описа вести означава број часописа у којем је објављена.

1935/36.

Сцена је обавештавала о:

- јубилејима и прославама: 100 година од рођења Даворина Јенка – биографија у бр. 8* и о прослави на којој је играна његова *Врачара* у бр. 10; прослава 25 година рада у Народног позоришту Војислава Милошевића, шефа власуљарнице²⁵ – 15; прослава 25 година уметничког рада Владете Драгутиновића* премијером *Маркиза Приоле* (текст о слављенику написао је, веома надахнуто, Радослав М. Веснић) – 18/19;
- новим члановима ансамбла, обично уз краћу биографију: Светолик Никачевић – 1; трио Хет: сестре Огњанка и Нада и њихов брат Душан, млади глумци, деца инспицијента Народног позоришта – 25;
- успесима уметника Народног позоришта на страни: диригент Опере Алфред Пордес написао оперету *Босанска љубав* – 2; Деса Дугалић објавила књигу-уџбеник „Елементи визуелне глуме“ – 7 и поново 9; премијера Пордесове *Босанске љубави* у Бањалуци – 8; успех премијере Нушићеве

25 Школовао се у Бечу, у Позоришној еснафској школи, потом одлази у Берлин где се усавршава и тек после 12 година у иностранству долази у Народно позориште.

Госпође министарке у Пешти, са изводима из тамошњих критика – 8*; Драги (Драгутин) Петровић имао успеха у Чехословачкој са улогом у *Проданој невести* – 10 (потпис испод фотографије на првој страни); Коњовићева *Коштана* спрема се у Прагу, сценограф и костимограф су Беложански и Бабић-Јовановићка – 10; велики успех Пордесове *Босанске љубави* у Бањалуци – 11; Бахрија Нури-Хаџић гостује у Прагу – 13; Карел Холуб, први концертмајстор Опере одликован орденом Св. Силвестра (фотографија са потписом) – 15; баритон Марко Ротмилер, Београђанин, ангажован је у Цириху (није био члан НП) – 15; успешно гостовање Евке Микулић у Осијеку – 16; *Господски дом* Радослава Веснића постигао успех на премијери у Љубљани – 18/19 и критика из љубљанске штампе – 21*; исти комад с успехом изведен и у Крагујевцу – 21; комад *Пролазници* Н. Јовановића, члана Народног позоришта (вероватно глумац Никола Јовановић) игран у Скопљу – 21;

- боравку наших уметника у иностранству на студијама: Љубинка Бобић – 8 (фотографија на насловној страни са потписом);
- првим наступима у новим улогама или о припремама за те наступе;
- повратку појединих уметника на сцену после дуже паузе (услед болести, боравка у другим театрима у земљи – по распореду, или у иностранству);
- гостовањима наших чланова у другим театрима.

У току сезоне 1935/36. *Сцена* у неколико наврата доноси рубрику „Једна мала анкета“, у којој се, заправо, објављују одговори појединих уметника на постављено питање: *Коју улогу волите и зашто* (Марица Поповић у бр. 5), *Најружнија успомена из моје каријере* (Драгољуб Гошић у бр. 6), *Коју улогу волите и зашто* (Корнелија Нинковић Грозано у бр. 9).

1936/37.

- Јубилеји и прославе: Душан Раденковић слави 25 година уметничког рада* (фотографија са потписом на насловној страни, карикатура и текст: о слављенику, његовим почецима и трајању на сцени, те о прослави на којој ће играти

Нушићева «Министарка» у Пешти

Одлична комедија Бранислава Нушића, „Госпођа министарка“, приказана је у пештанском позоришту на Бетле-новом тргу са великим успехом. Наше слике претстављају две успеле сцене.

ЕЦЕНА

Љубинка Бобић

из познатог филма

БЕОГРАД - 10 НОВЕМБРА 1935 ГОД.

Г. Карел
Холуб

први
концерт-
мајстор
опере
одликован
је ових дана
папским
орденом
Св. Силвестра

ПРОСЛАВА ДУШАНА РАДЕНКОВИЋА

г. Д. Раденковић
као „Човек с ногом“

једну од својих најупечатљивијих рола, Човека с ногом у Нушићевом *Путу око света*; за ову прилику је писац, иако озбиљно болестан, прерадио и дописао последњу сцену – бр. 16); Рудолф Ертл слави 25 година уметничког рада* (формиран је одбор са „поглаваром града Београда“ на челу, који сарађује са Потпорном задругом особља Народног позоришта која организује прославу; дате су краћа најава у бр. 17 и дужа најава са биографијом и вешћу да ће јубилеј обележити улогом у *Евгенију Оњегину* – што је уједно и допринос Пушкиновој прослави која је почела широм света; бр. 18).

- Нови чланови ансамбла: као стални гости ангажовани су драмски тенор Јан Бартон и диригент Јулијус Ерлих (1), редитељ Јован Геџ и глумац Лазар Јовановић (19).
- Болест глумца или других уметника (нпр. Нушић у бр. 10, а у бр. 16 из потписа испод Нушићевог портрета сазнајемо да је оздравио и коначно видео свог *Др-а* на сцени, тек 25. репризу; Жанка Стокић – 17...).
- Повратак појединих уметника на сцену после дуже паузе (услед болести или боравка у иностранству, на пример Божја Николић после вишегодишње борбе са болешћу поново игра и враћа се на чело Удружења глумаца – 22).
- Гостовања наших чланова у другим театрима: Нушићев *Др се*, захваљујући Мими Балканској, већ најављује у софијском Кооперативном театру²⁶ (4); Радослав Веснић режира *Коштану* у Софији (9).
- Успешна „ускакања“ (млади тенор Анте Боглић спасава репертоар и премијеру *Каваљера с ружом* – 12).
- Успеси уметника Народног позоришта ван матичне куће: Никола Јовановић је свој палилулски комад *Кошава* објавио као књигу и изазвао интересовање читалаца (6); Роксанда Бековић Луковић је у Загребу играла у комаду *За заслуге* и *Сцена* доноси одломак из критике (13); Бахрија Нури-Хаџић у Цириху тумачи насловну улогу на праизвед-

би опере *Лулу* аустријског композитора Албана Берга (21 и 24).

- Вести о смрти уметника и некролози (Светозар Филиповић – Чика Фила у бр. 7).
- Одласци чланова: оперски певач Мило Милутиновић одлази у пензију (22); концертмајстор Карел Холуб се враћа у Чехословачку, а *Сцена* објављује његово опроштајно писмо-захвалницу упућено управи (24).

„Смрт Зорке Тодосић“ – некролог у којем се истичу заслуге ове велике уметнице на прелазу векова, која је последње деценије провела у „сумраку ума“, те са жалошћу констатије како је испраћај био скроман, јер – глумачки позив је суров, и највећи се брзо заборављају (бр. 11).

„Нушићево венчање са позорницом“ – поводом дуже болести која је Нушића оборила у постељу, *Сцена* доноси његову причу о томе како је, као дечак у Смедереву, заволео позориште и како су кулисе једне путујуће дружине дате у залог његовом оцу учиниле да се са театром заувек „венча“ (бр. 11)²⁷.

1937/38.

- Јубилеји уметника: 25 година рада Анке Врбанић (2).
- Успеси уметника Народног позоришта ван матичне куће: Нушићева *Госпођа министарка* спрема се у Варни (2); Петар С. Петровић је објавио свој комад *Ослобођење Косте Шљуге* (2); софијски позоришни лист објавио разговор са Божом Николићем (2); током дуже турнеје Божидар Дрних играо у комаду Милана Беговића и у прослави Вука

27 О истој теми објављен је текст и у *Позоришном листу* број 6 из 1934/35, под насловом „Димићеве декорације“.

Караџића у Чехословачкој, рецитовао на чехословачком и италијанском радију (8); чланови Дrame са Милом Димић играли њену драматизацију *Сеоске учитељице* на Коларчевом универзитету (8); комична опера Алфреда Пордеса *Омер-паша* поставља се у Загребу (10); Фран Новаковић начинио велики успех гостовањем у Загребу у *Сантима* (10); италијански позоришни часопис *Scenario* доноси текст о југословенским писцима, међу којима и о Нушићу и Тодору Манојловићу (13); Народни театар у Софији још увек игра Нушићевог *Др-а* (13).

- Уметници у новим улогама: Софија Новаковић Вукадиновић је нова Коштана (4); Катарина Катица Јовановић први пут пева Ћо-Ћо-сан (11).
- Нови чланови ансамбла: Бранислава Бојовић Ковачевић, професор гимназије, „додељена на рад Народном позоришту“ као оперска певачица, раније наступала концертно а и певала у *Ауди* (8).

Велики јубилеј, 40 година рада Добрице Милутиновића, најпре је најављен кратком вешћу (бр. 2), а затим му је посвећена достојна пажња у броју 4. Радослав М. Веснић даје надахнут уводник о свечару „Уметнички лик Добрице Милутиновића“, водећи читаоца кроз 40 година дуг стваралачки век великог глумца: од путујућих позоришта, преко школовања код Јоце Савића у Минхену, кроз бројне незаборавне ликове остварене на сцени Народног позоришта, уз присећање и на његово учешће у бунтовним временима после анексије Босне и Херцеговине, те на Добрицу с пушком у руци и у заробљеништву. Директор Дrame се нада да Добрица неће напустити сцену (како је најавио), већ да ће и после одласка у пензију наставити своја уметничка прегнућа. Иза овог, следи текст др Д. З. Милачића „Велики Добрица“, о утиску који је на аутора начинио Добричин Шајлок у Бановинском позоришту у Нишу 1933. године. Уз неколико портрета и фотографија из улога, половина *Сцене* је посвећена слављенику Добрици (бр. 4). Нешто касније *Сцена* јавља да је и Шабац прославио Добричин јубилеј – слављеник и Милош Паунковић су играли са позоришним одсеком Шабачке гимназије *Ослобођење Косте Шљуке* (бр. 8).

ЕЦЕНА

ИЛУСТРОВАНИ
ЛИСТ
О ПОЗОРИШТУ
ТРИ БРОЈА
МЕСЕЧНО

Београд, 10 октобра 1937 • Сезона 1937/38 • Бр. 4

Радослав М. Веснић

Уметнички л и к Добрице Милутиновића

Четрдесет година сликарског и вајарског стварања или неколико деценија музичког компоновања оставља за својим творцем видан траг: дела која су вечита. И за мањи број година рада на књижевном или научном пољу и један осредњи књижевник или научник оставља за собом споменике или изузме. Један архитекта оставља своје име потоњим поколењима узиђујући га у своје велике палате... А шта да кажемо о великим виртуозима извођачима, или о певачима и глумцима? Са колико их племенитог усхићења и правог задовољства слушају њихови слушаоци и гледаоци! О њима се говори, њима се свет заноси, за њима се у младим данима лудује, а кад време прође, и кад успомене ишчиле, од предања не остане ништа до своје споми-

нање имена, које за будућа поколења значи врло мало или готово ништа.

Ми, живи сведоци велике уметничке снаге Добрице Милутиновића, пратећи његов ред ко три ко четири деценије, још увек верујући у творачку моћ овог расног и великог генија наше сцене, коју он неће и не сме дуго напустити, сентиментални смо при помисли да би уопште могао доћи час да се наш славни и велики Добрица опрости са сценом за увек. То је само административни законски акт према државном чиновнику, који је напунио четрдесет година рада у државној служби. Милорад Гавриловић, Сава Тодоровић, Пера Добриновић и чича Илија радили су дуги низ година после пензионисања и били и после тога увек понос наше

сцене. Зар би се смело и помислити на то да се сасвим лишимо истинског заноса и пламена племенитог трагичара Добрице Милутиновића, чији уметнички лик има да добије још сјајних детаља, да би се употпунила изванредна величина овог великог, богом даног уметника. Његов таленат још није пресушио. Иако он данас, ради година, не може играти Ромеа и Џенара, он, поред извесних улога које му још

Добрица Милутиновић
као Орлић

Добрица Милутиновић
са братом Севером 1908

Добрица Милутиновић
као Вронски 1906

Добрица Милутиновић
у „Алилуји“

чалбара, о његовим потуцањима по „обе Америке“ и његовој љубави према родној груди (бр. 10).

Једна дужа вест јавља да је бугарски недељник од 26. јануара 1938. посветио велику пажњу смрти Бранислава Нушића (три чланка, карикатура и превод хумореске *Педагог*²⁸ – бр. 13).

1938/39.

- Јубилеји уметника: Павле Холотков (20 година уметничке делатности; биографија, кад и чиме ће прославити јубилеј – 2); Велимир Бошковић (кратка вест да 25 година уметничког рада прославља *Потером* у којој ће, из поштовања према слављенику, играти читав ансамбл – 17).
- Успеси уметника Народног позоришта ван матичне куће: бивша чланица београдског и цетињског позоришта Јоланда Гание основала у Прагу „Словенске дивадло“ (1); концерт југословенске музике у Буенос Ајресу (Славенски, Милојевић, Лотка... – 4); Минхенска опера приказује балет *Ђаво на селу*, Млакари су поставили кореографију и играју, Лотка диригује (16); Ловро Матачић, диригент Опере Народног позоришта, дириговао је свечану представу *Бориса Годунова* у Великој опери у Паризу*, на прослави стогодишњице композитора; објављен је и одломак из изузетно позитивне критике из париске штампе; после овога гостоваће у Бечу па поново у Паризу (17).
- Нови чланови ансамбла: Бранко Драгутиновић, нови секретар Опере, „професор и уметнички критичар“, представљен је фотографијом и биографијом (1); Александар Колацио, нов баритон (фотографија и биографија – 2); Дивна Радић, нова у Оперу (фотографија и биографија – 5).

Нушићево сећање како га је отац одвео да шегртује да би постао трговац, како је тамо провео прве дане и одлучио да тај пут није за њега (бр. 2)²⁹.

28 Сцена није чак ни јавила да је велики комедиограф умро! Ова вест је једино помињање тако значајног догађаја.

29 И ова анегдота је већ раније испричана, у *Позоришном листу* број 7 из 1934/35.

Приликом представљања нове чланице Опере Дивне Радић (потоње Ђоковић) пише: „Последњи ванредни кредит омогућио је дирекцији опере да закључи извештај број нових ангажмана који ће, ваљда, допринети оживљавању интереса за рад београдске оперске куће...” (бр. 5).

Удружење глумаца Краљевине Југославије је приредило свечану представу у част јубилеја Боже Николића – 10 година је председник Централне управе и Секције Београд. Текст наводи и да на прославу долазе гости из земље али и из Софије, те да је свечана представа уједно корисница за Потпорни и болеснички фонд (бр. 14).

1939/40.

- Јубилеји уметника: сценограф Станислав Беложански приређује десету изложбу својих слика (о уметнику а нарочито његовом сценографском раду – 7); Милорад Душановић*, 25 година уметничког рада (фотографија, биографија, жеље да настави са успешним стваралаштвом... – 14).
- Успеси уметника Народног позоришта ван матичне куће: Раша Плаовић режира у Скопљу комад *Кад је среда, петак* је и наступа у неколико наслова као глумац (5); Зинка Кунц наступа у Метрополитен опери (5); Витомир Богић успешно управља Позориштем зетске бановине, сад су на турнеји по Боки которској (6); Меланија Бугариновић наступа у бечкој Државној опери (фотографија у бр. 8); комад Милана Беговића *Без трећег* успешно се игра у Пешти (16).
- Боловања: Раша Плаовић по савету лекара отишао на Опленец, где ће бити бар две недеље на опоравку (16); Невенка Урбанова се због последица тешког грипа опоравља на Фрушкогорском венцу (16).
- Нови чланови ансамбла: Јелена Пољакова ангажована као педагог у Балету (1); Вера Греч и Поликарп Павлов, нови редитељи у Драми (вест у бр. 6), дуже представљање, са биографијама и фотографијама* (8); Марина Олењина и Милош Ристић нови чланови Балета (само фотографије са потписом у бр. 8).
- Преминули: Драгутин Јовановић, глумац „најстарији члан“ (14).

- Одласци чланова: в. д. секретара Опере Бранко Драгутиновић враћен у Прву мушку гимназију – дужност секретара ће вршити диригент Мирко Полић (15).
- Занимљивости: млада балерина Марина Шумска је објавила књигу песама (16).

1940/41.

О уметницима Народног позоришта у овој сезони се може читати ретко, најчешће у кратким вестима:

Два нова ангажмана у балету
Милош Ристић **Марина Олењина**

- јубилеји уметника: Јуриј Ракитин, 30 година уметничког рада (фотографија са потписом у бр. 5 и 7, те дужи текст о овом редитељу и интервју са слављеником у бр. 8); глумац Воја Јовановић, 25 година уметничког рада (фотографија – 10, исцрпна биографија слављеника у бр. 11); оперски певач Евгеније Маријашец, 35 година уметничког рада (кратка биографија и цртеж-портрет у бр. 27, те мало скраћен исти текст и карикатура слављеника – 28);
- успеси уметника Народног позоришта ван матичне куће:

Нина Кирсанова гостује у Софији где поставља кореографију *Живот за цара* (7); Мата Милошевић гостовао у Бањалуци као глумац и редитељ (фотографија са потписом – 12);

- нови чланови ансамбла: Олга Спиридоновић (4); Едита Милбахер (5); Љубиша Јовановић (дужа биографија – 7); Љубица Секулић (12); Нада Аранђеловић (једна од две сестре балерине које су раније гостовале у Народном позоришту, сада је примљена у ангажман; дата је дужа прича о њеној интернационалној каријери, између осталог и у трупи Ане Павлове – 16);
- стручна усавршавања уметника: управа шаље младу балерину Тамару Полонску у Немачку на даље студије (22);
- корисница – представа *Црни и бели Цигани* играна је у корист Пензионог фонда Удружења глумаца (већ поменуто – 28, 29 и 30).

Воја Јовановић

Нада Аранђеловић

Евгеније Марјашец

Олга Спиридоновић

Јурије Ракитин
24 октобра слави 35-годишњицу
уметничког рада

* * *

Може се рећи да *Сцена* о уметницима Народног позоришта највише говори – сликом. У сваком броју објављено је бар десетак портрета глумаца, певача, играча, редитеља, диригената, кореографа, али и сценографа, костимографа а понекад и других чланова Куће (суфлера, сликара, секретара)... Текстова, са ретким изузецима, готово да и нема: дају се кратке биографије нових чланова ансамбла, понеки значајнији уметник добија биографију и чланак поводом јубилеја; све остало су информације од по реченицу-две. Али ове вести дају доста широку слику о активностима наших уметника, од првих наступа у улогама, гостовањима на страни, до разбољења или оздрављења. Током свих шест година *Сцена* не објављује некрологе, па ни вести о смрти чланова Позоришта (осим два изузетака), чак ни када су у питању Бранислав Нушић, Михаило Исаиловић, Драга Спасић... мада, како ће се видети, овакви написи нису ретки када је реч о иностраним уметницима.

ГОСТОВАЊА НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА И У НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

О гостовањима уметника из земље и иностранства у Народном позоришту, којих је тих година било заиста много (видети *Годишњаке* за сезоне 1935–1941), *Сцена* не јавља редовно, а када то чини, често је недовољно наглашено па и нејасно. Некад је то најава у краткој вести или само путем фотографије (овде ће бити само набројани), а ређе дужи напис (овде ће бити дати уз краћи опис текста).

1935/36.

- Са насловом „Шаљапин гостује у Београду“, на насловној страни бр. 7 је објављена фотографија његове унукe Иринe, како се „шали са бистом свог деде“, а у следећем броју, са насловом „Шаљапин међу београдским колегама“, дата је фотографија из гардеробе, где је славни певач окружен колегама из београдске опере (бр. 8).
- Загребачка глумица Грета Краус, која је пре неколико година већ гостовала на нашој сцени, у децембру игра у Бурдеовим *Тешким временима* и у Деваловом *Товаришчу* (бр. 11).
- Чехословачка драмска труппа „прогресиста“ са глумцем Е. Бурјаном на челу, у фебруару игра *Доброг војника Швејка* и *Оперу за три гроша* (бр. 16).
- Балетски студио Ане Малетић из Загреба даје матине 8. марта. Наведен је цео програм, све су њене кореографије на музику домаћих аутора, са описом и садржајем нумера (бр. 18-19).
- Страхинја Петровић, после прослављеног јубилеја у Загребу, долази у Народно позориште (бр. 18-19).
- Поводом гостовања диригента др Бернхарда Паумгартнера, директора салцбуршког Моцартеума, Позориште је уприличио „Моцартову недељу“, током које ће бити изведени *Фигарова женидба*, *Чаробна фрула* и *Свечани симфонијски концерт*, на којем ће гости бити и браћа Шолц, пијанисти из Салцбурга. У оквиру ове манифестације, у сали Коларчевог универзитета биће *Вече Моцартових серенада* са истим гостом диригентом (бр. 23).

Шаљапин међу београдским колегама

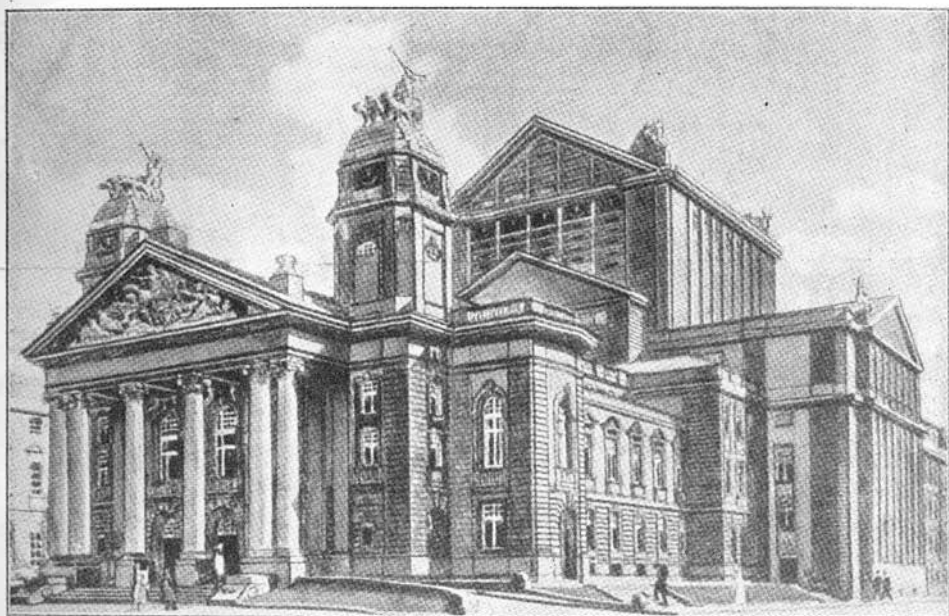
- Аустријска глумица Гизела Вербецирк (која у Бечу тумачи Живку Поповић), игра са својом трупом *Госпођу министарку* 28. априла у згради на Тргу, а следећег дана у „Луксору“ бечки комад *Мици* (бр. 23).
- Дубравко Дујшин, редитељ и првак загребачке драме, гостује у мају у Крлежиним комадима *Господа Глембајеви* и *У агонији*, и у Беговићевом комаду *Без трећег* – фотографија на насловној страни и вест (бр. 24).

Под насловом „Један мио гост“ говори се о посети Александра Крајева, познатог бугарског тенора. Он је у Београду као оснивач пловдивске Опере, која би ускоро требало да буде отворена: „Одличан поборник југословенско-бугарског братства, он није могао замислити репертоар своје будуће опере без којег југословенског оперског дела“, те је дошао да сам одабере дело које

ће пренети на бугарску сцену (од српских су у конкуренцији *Зулумћар* и *Коштана*, од хрватских *Еро с онога света*), а понео је две бугарске опере да понуди овдашњим сценама. На помолу је плодна размена (бр. 13).

Гостовање трупе *Comedie Francaise*, која у оквиру турнеје по Средњој Европи 15. марта игра на сцени Народног позоришта два комада, Мисеов *С љубављу се не шали* и Жералдијеву једночинку *Велика деца*. Овом великом догађају *Сцена* посвећује доста пажње: на насловној страни је портрет главне глумице, уводни текст даје подроби историјат овог чувеног театра (са фотографијом), објављени су и портрети преосталих 10 глумаца који ће играти у Београду, као и вест којом се објашњавају претходне стране – обавештење о гостовању, датум, репертоар и имена глумаца (бр. 20).

Крајем сезоне збио се важан догађај у историји међународних гостовања Дrame – направљена је размена драмских представа два национална театра суседних балканских земаља, из Софије и из Београда. Овом догађају *Сцена* је посветила цео бр. 28 од 25. јуна 1936. На насловној страни је зграда софијског театра, у уводнику директор Дrame Радослав М. Веснић говори о наглом успону младог, тек четири деценије активног театра који нам долази у госте, о њиховој живој активности слања уметника на школовање у иностранство, о значају и потреби успостављања сарадње у оквиру сва три сектора – драмском (превасходно размена комада), оперском и балетском (који пружају више могућности за узајамна гостовања појединаца и ансамбала). Следе портрети четири бугарска аутора чији ће се комади играти у Београду: Иван Вазов, Антон Страшимиров, Добри Немиров и Јордан Јовков, и њихове биографије из пера Љубомира Божиновића, новинара и одличног познаваоца бугарске књижевности. Најзад, ту су мале фотографије и кратке биографије свих глумаца бугарског ансамбла, њих више од 20 (од којих су многи школовани у иностранству: Беч, Берлин, Москва (МХАТ), Париз, Петроград, Загреб). Ту је и фотографија Н. О. Масалитинова, великог бугарског редитеља и оснивача и професора софијске драмске школе.

Народни театр у Софији

**Чланови београдског и софиског позоришта са својим управницима,
пред зградом Народног театра у Софији**

1936/37.

- Крста Сарафов, доајен бугарског театра који је још пре рата гостовао у Београду, игра главне улоге у комадима *Големанов*, *Ожалошћена породица* и *Живи леш* у октобру (бр. 4, иста вест у бр. 5).
- У Београд су дошла два софијска уметника: Крста Сарафов, чије гостовање је већ најављено, и редитељ Хрисан Цанков, који је са ансамблом Дrame почео пробе комада *Мајстори* бугарског аутора Раче Стојанова. Уз најаву овог значајног гостовања која је дата у уводнику, објављене су и биографије оба уметника, које је дао П(ауновић) С(иниша) (бр. 6).
- Мирослав Крлежа је дошао знатно пре премијере своје *Леде* јер жели да присуствује и пробама „ради извесних коректура, нарочито у четвртом чину, који је у знатној мери измењен“ (бр. 11).
- Поликарп Павлов и Вера Греч, чланови МХТ-а, некадашњи сарадници Станиславског, иду Европом и проносе знања и технику свог учитеља. Већ дуже бораве у нашој земљи и сада стижу у Београд. О њима извештава Н. Ф.³⁰ из Загреба (бр. 11).
- Маргарита Фроман, некадашњи шеф београдског а сад загребачког Балета, долази да постави *Шчелкунчика* и *Имбрека с носем* (бр. 16, иста вест и у бр. 17).

Гђа Зденка Зикова
драмски сценарист, глумица у београдској опери

- Немачки глумац Алберт Басерман са својом трупом гостује 23. и 25. априла са три комада (бр. 19).
- Стефан Бајнл, немачки оперски редитељ режира *Цара-дрводељу*; објављене су његова биографија и изјава поводом ове поставке (бр. 21).
- Зденка Зикова гостује – фотографија са потписом на насловној страни (бр. 22).

30 Могуће да је реч о Марку Фотезу, али је дошло до штампарске грешке.

Гостовање у Софији – посебан сегмент извештаја о претходној сезони, који је објављен у овом броју, посвећен је размени гостовања са софијским театром, уз осврт на изузетно богат и позитиван одјек наших наступа (*Ослобођење Косте Шљуке, Госпођа министарка, Преко мртвих и Кир Јања* – 26, 27, 28. и 29. јуна) у тамошњој штампи. У истом броју је објављен и посебан текст „Једна бугарска књижица о гостовању наше трупе у Софији“ о публикацији коју је, о свом трошку, објавио доктор филозофије, француски ђак Христо Дамјанов (на крају чланка је и биографија), један од домаћина који се искрено ангажовао да Београђанима боравак у бугарској престоници буде изузетно пријатан. Чланак доноси и изводе из приказа наших представа који су публиковани у брошури (сви имају веома позитиван став и о коадимима и о актерима, једино мању резерву показују према *Кир Јањи*, чији су видни узор код Молијера и Пушкина и „није много компликован, али има много добрих страна, које су уметници знали да истакну“. На насловној страни броја је фотографија београдског и софијског ансамбла испред бугарског националног театра (бр. 1).

У целости је преузета и изјава коју је директор Дrame Радослав Веснић дао у Софији тамошњем листу „Народен театар“, поводом гостовања. Он наглашава блискост два народа, и језичку и менталитетску, које отварају велике могућности за сарадњу, присећа се ранијих појединачних гостовања бугарских уметника у Београду (Мими Балканска као Коштана), дирљивих осећања која је међу колегама и у публици изазвало недавно гостовање софијског театра у Београду, истиче значај ове размене, нарочито у контексту изглађивања две деценије старих рана, када су за време Првог светског рата две земље биле на различитим странама (бр. 4).

1937/38.

У овој сезони најаве гостовања у Народном позоришту су најчешће само штуре информације у „Ситним вестима“ или објављене као „оглас“:

- Примабалерина Јелисавета Николска, после пет година успешно грађене међународне каријере, поново наступа са првим солистима прашког балета Карханеком и Васи-

љевим, у програму „класичних, пластичних, карактерних и гротескних игара“ (бр. 3);

- Тито Строци је режирао своју комедију *Како се освајају жене* и игра главну улогу (бр. 7);
- Хрисан Цанков режира Крлежин комад *У логору и Дете у борби* Леонарда Вагнера (бр. 7);
- Јан Бартоњ гостује у *Танхојзеру* (бр. 10);
- сестре Аранђеловић гостују у *Лабудовом језеру* (бр. 12);
- бр. 12 доноси, без икаквог објашњења, десет портрета бугарских уметника са Мими Балканском³¹ на челу и, одвојено, два „огласа“: један са репертоаром Кооперативног театра (шест представа од 29. априла до 3. маја) а други гласи: „Посетите претставе Кооперативног театра из Софије од 29 априла до 3 маја у згради на Врачару“;
- „Посетите претставе Франкфуртске опере од 15 до 17 маја у згради код Споменика!“ и „На представама Франкфуртске опере од 15 до 17 маја чућете најпознатије немачке певаче!“ два су огласа која у *Сцени* једино говоре о овом значајном догађају (бр. 13). У истом броју једна вест од три реда јавља да ће ова опера бити затворена неколико месеци због реконструкције.

У овој сезони *Сцена* јавља и да се преговара са софијским позориштем о наставку размене (бр. 8 и 13).

1938/39.

- Станислав Драбик (бр. 14 – према *Годишњаку*, певао је четири представе у марту).
- Александар Кипнис се најављује као „највећи бас после Шаљапина“ (бр. 16, 17, 18, 19).
- Зинка Кунц гостује у *Турандоту*, који ће бити одигран на крају сезоне два пута, у декору и костимима из ХНК Загреб (бр. 19).
- Франческо Марли; кратка најавла гостовања „прослављеног тенора из Италије“ (бр. 2).

31 Бугарска глумица која је и раније гостовала у Београду; крајем 1935/36. је чак два пута играла Коштану, и то на српском језику! *Сцена* ни о томе није писала.

Гостовање „Дублинског Гејт театра“ у организацији Британског савета (British Council) најављује се дужим текстом о историји овог по-

зоришта. Даблинска трупа³² ће у Београду гостовати у оквиру турнеје која обухвата Југославију, Румунију, Бугарску и Грчку (бр. 16).

Најава гостовања Опере Народног позоришта у Сарајеву, у мају, у бр. 17 је кратка вест. У следећем броју се наводе и представе за које већ влада велико интересовање у Сарајеву: *Травијата*, *Севилски берберин*, *Еро с онога свијета*, *Мртве очи*, *Боеми* и *Продана невеста* (бр. 18)

На позив управе Франкфуртских градских позоришта, Опера Народног позоришта ће учествовати на Међународном фестивалу у том граду. Помоћник управника тамошњег позоришта је био на преговорима, погледао *Ера с онога света* и *Ђавола на селу* и дао веома повољан суд и о делима и о извођачима. На гостовање које ће бити 14, 15. и 16. јуна, он је позвао да као гости града домаћина дође и министар просвете са госпођом (бр. 18).

1939/40.

У овој сезони има више дужих најава гостовања. Кратке најаве су поводом доласка:

- Јосипа Крижаја, првака Опере ХНК (бр. 1);
- Зинке Кунц (бр. 1);
- Николе Цвејића (бр. 1);
- Маријане Радев – дужа најава гостовања хрватске певачице која често гостује у Италији, са њеном фотографијом; дат је и одломак из тамошње критике (бр. 6).

Дужа најава размене гостовања са Народним позориштем из Скопља, са наведеним репертоаром оба драмска ансамбла (бр. 9); према подацима из *Годишњака*, ова размена није реализована.

Франкфуртска опера гостоваће у Београду са целим *Прстеном Нибелунга* – дата је прича о овој тетралогiji; посебан кратак текст о

32 Dublin Gate Theatre – играли су Шекспирове комаде *Хамлет* 22. априла и *Макбет* 20. априла, те комад Е. Вилијамса *Кад падне ноћ* 21. априла (према плакатима Народног позоришта за сезону 1938/39; збирка МПУС).

Франсоа Делан

Чланови Француске комедије

Еме Карпон

Жермена Руер

играју у Београду

Мари Беа

Жан Жоаза

Жана Сола

Вагнеровој бунтовној природи и како је побегао из Дрездена после револуције у којој је учествовао; фотографија из *Валкире* (бр. 12).

Француска комедија у Београду – трупа је пошла на турнеју, али кратко, јер су многи чланови мобилисани па тешко могу да одрже репертоар и код куће и на гостовањима. Играће у Загребу, Пешти, Букурешту, Београду, Софији, Атини, Цариграду и Анкари. Код нас играју 25. марта 1940, у својој сценографији и костимима, Расинову трагедију *Андромаха* и једночинку Проспера Меримеа *Кочије Светог Причешћа*. Следи историјат Француске комедије и фотографије-портрети глумаца (бр. 13; фотографије и у бр. 14).

Балетски пар Сахаров долази у Београд – дате су биографије ова два уметника различитих култура и балетског наслеђа, он је Рус, она Немаца; они спајају класику са модерном експресивношћу (бр. 15).

1940/41.

И у овој сезони гостовања су ређе најављивана вестима, чешће дужијим текстовима. Из вести сазнајемо:

- Станоје Јанковић, тада члан Државне опере у Бечу, певаће у *Трубадуру* (24);
- Госпођица Шолте-Јурењев поново ће наступати на сцени Народног позоришта (бр. 28);
- Марија Немет, оперска дива светског гласа, члан Државне опере у Бечу, пева у *Аиди* и *Турандот* (бр. 29 – велика портретна фотографија на првој страни и кратак текст на другој; бр. 30 – фотографија из Београда са текстом на првој страни);

- Нела Јурењев Шолте гостује у *Мадам Батерфлај* (бр. 29);
- Даница Илић, драмски сопран бечке Опере, певаће у *Трубадуру* (бр. 30);
- Корнелија Нинковић Грозано пева у *Фаусту* као гост (бр. 30);
- приватни Драмски студио извешће на Сцени на Врачару *Хеду Габлер* (бр. 30).

ПИНО И ПИА МЛАКАР

Пиа и Пино Млакар гостују са својим дуобалетом *Лук*: дате су њихове биографије и либрето балета (о овоме је већ било говора у одељку о најјавама премијера – бр. 7).

Размена гостовања са сарајевским позориштем: „Велики успех београдске Дrame у Сарајеву“ – дугачак текст о гостовању поводом прославе 20 година сарајевског позоришта, са комедијом *Цврчак на огњишту*, и извод из тамошње штампе о изванредном успеху, топлој дочеку, венцу који су глумци домаћег ансамбла предали гостима, о томе како је публика одушевљена приказом достојним МХТ-а (режирао је пар Греч–Павлов), а обја-

вљени су и одломци из критика, као и честитка за јубилеј коју је изрекао управник Народног позоришта Момир Вељковић (бр. 16). На целој првој страни, чланови Народног позоришта желе добродошлицу пријатељима из сарајевског позоришта, поводом узврат-

не посете³³ (бр. 25). Изјава управника сарајевског позоришта пред повратак из Београда: ансамбл је одушевљен пријемом, ово гостовање сматрају врхунцем свог двадесетогодишњег рада (бр. 26).

Ингер Карен, чланица Саксонске државне опере у Дрездену, као Фелдмаршалка у опери „Кавалер с ружом“

Гостовање Дрезденске опере која ће приказати *Кавалера с ружом* и *Фиделиа*, као и велики симфонијски концерт, најављује се кратком вешћу у бр. 23 (најављен други репертор), 24 и 25, а у следећем листу се овом догађају, највећем у сезони, поклања више пажње: сви учесници су из Дрездена (солисти, хор, оркестар, техника), декор и костими такође; доносе се кратке биографије и фотографије управника и неких солиста, као и историјат ове оперске куће (бр. 26).

Најава серије гостовања Народног позоришта по малим местима у току трајања радова на обнови зграде (бр. 24).

Гостовање Марије Немет, чланице Државне опере у Бечу и почасне чланице Државне опере у Пешти, најављено је кратком вешћу у бр. 28, а о њеном успешном наступу у првој представи, *Ауди*, те о великим очекивањима од наступа у другој, у улози Турандот по којој је позната и цењена у свету (скреће се нарочита пажња на раскошне костиме у којима игра ову улогу), дата су два написа нешто касније, уз фотографију дочека ове диве на железничкој станици (бр. 30).

33 „Народно позориште Краља Петра II из Сарајева гостовало је 22. и 23. фебруара 1941, први пут у својој историји на сцени Народног позоришта у Београду, са целокупним својим драмским ансамблом и хором (...) Позориште је приказало три актовке српских писаца из Босне и Херцеговине: *Под маглом*, од Алексе Шантића (режија Милана Орловића), *Јазавца пред судом*, од Петра Кочића (режија Јована Танића) и *Подвиг на Суходолу*, од Боривоја Јевтића (режија Васе Косића)“, пише у *Годишњаку* (Театрон бр. 107, стр. 77–78).

Гостовање г-ђе Марије Немет на оперској сцени београдског Народног позоришта

Г-ђа Марија Немет, чланица Државне Опере у Бечу и доживотно почасна чланица Државне Опере у Пешти, велика уметница светског гласа, гостује ових дана на нашој позорници.

У суботу, 22 овог месеца, гостовала је у опери „Аида“ са огромним успехом, пред пуном кућом одушевљених слушаца. У среду, 26 овог месеца пева насловну партију у познатој Пучинијевој опери „Турандо“, која се шом приликом изводи први пут код нас после дужег времена.

Креација партије г-ђе Марије Немет у опери „Турандо“ позната је у свету и нарочито цењена. Она се сматра за једну од најбољих интерпретаторки ове тешке музичке улоге.

Г-ђа Марија Немет и г. Драг. Ризнић, секретар Опере, приликом њеног доласка, на београдској желез. станици.

* * *

Сцена не најављује све уметнике који су тих година гостовали у представама Народног позоришта, па чак ни оне највеће. Ако обавештава о њиховом доласку, онда то чини краћим или дужим вестима, док тек ретким изузецима посвећује више пажње. Само у случају доласка читавих трупа, представљање гостујућег ансамбла се чини и сликом и текстом на више страна, понекад и у више узастопних бројева. Највише пажње је посвећено размени гостовања са позориштима из Софије и Сарајева.

ГЛУМАЧКА ШКОЛА

Као што је речено, Народно позориште је почетком сезоне 1934/35. основало Глумачку школу, која је нажалост трајала само четири године. *Сцена* оставља мало сведочанстава о овом великом и значајном подухвату.

На почетку прве сезоне часопис доноси кратку репортажу из школе, направљену између часа Десе Дугалић и Јурија Ракитина, уз који је објављена и фотографија четворо полазника (бр. 7); касније обавештава како се школска година приводи крају и журно припремају испитне представе; осамнаест полазника школе ће играти у више разнородних комада, које ће режирати њихови професори (бр. 18-19); нешто као оглас у слици и речи најављује испитну премијеру комада *Сиви*, 9. маја у згради код Споменика, уз фотографије четворо ученика Глумачке школе (бр. 24); *Маријанине ћуди* од Мисеа је била трећа испитна представа Глумачке школе, у недељу, 7. јуна, пре подне, у згради код Споменика, у режији Десе Дугалић Недељковић. Текст који говори о овој представи је дужа Дугалићкина изјава у којој каже да су се професори за завршне испите поделили у режијама: Ракитин поставља класичну француску комедију, Кулунџић савремену социјално-реалистичку драму, а она – једног романтичара. За Мисеа се одлучила због његовог изразитог дуализма у свему, од приватног живота до ликова и догађаја у комадима, што је добар материјал за вежбање младих глумаца (бр. 26).

У другој години је објављен само један текст, изјава Десе Дугалић уочи испитне представе треће године, *Робинзон не сме умрети*: о Данијелу Дефоу и његовом ремек-делу уз које су одрасле генерације, те о Форстеровој драматизацији коју је спремила са ђацима (бр. 9).

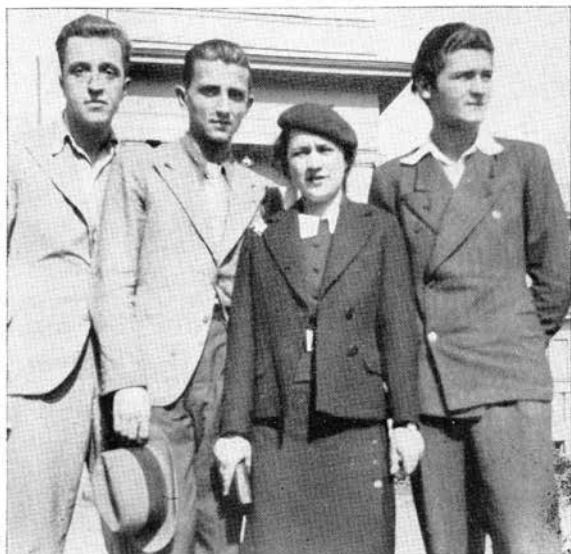
Трећа сезона доноси само две вести: Деса Дугалић са ученицима припрема комедију *Малишан из Конга*, а брачни пар Греч–Павлов *Зелени прстен* (бр. 7); трећа испитна представа била је у Драгутиновићевој режији – *Смешне прециозе* и *Избирачица* (бр. 12).

Нова класа Глумачке школе

Скромна једноспратна зграда прекопута позоришта. Пењем се уз дрвене степеннице. Улазим у хол глумачке школе. Тишина. Кроз једна затворена врата зачу се један очајан крик, а затим крклање?? Да на вратима не пише „учионица“, помислио бих да се унутра нешто стра-

„будућих.“ Траже нека обавештења.

Осмелих се да провирим у учионицу. Пет, шест редова столова, у дну катедра, пећ, по зидовима слике наших великих уметница: Цоце, Тодосићке, Нигринове и ансамбла Художественог театра. Једна

С лева на десно г.г. Предраг Марковић, Душан Антонијевић, гца Соња Мартиновић и г. Јован Петровић

но догађа. Овако... од једанпут жагор. Врата се отварају и наша *Маргарита Гојије* госпођа Деса Дугалић-Недељковић, званично, са каталогом, напушта час. Око ње је група

врло пријатна госпођица прилази и врло енергично пита ме шта тражим. Објасних јој ко сам и зашто сам дошао. Приђоше и други. За час сам се нашао окружен са доста раз-

них, али врло симпатичних физиономија. Распитао сам се за „новајлије.“ Госпођица Слободанка Мартиновић свршила је осам разреда и врло је срећна што се налази у глумачкој школи. На овогодишњем пријемном испиту од неких скоро тридесет кандидата једина је она, која је примљена. Назеб јој је сметао, била је промукла, сад је већ боље. До ње је њен „партнер“ Раскољников, Душан Антонијевић, учитељ, који налази да му је ово прави позив, а учитељски резерва. Можда тај црномањаст учитељ има право. Ту су још два млада човека, који су поред ово двоје једини успели на овогодишњем испиту да буду примљени, од масе кандидата. Први је Предраг Марковић, који је раније био две године у Паризу ради глумачких студија. Његове колеге кажу да много оћева, а други Јован Петровић, матурант, симпатичан младик кога одушевљавају „Кнез од Семберије“ и „Хасан-Ага.“ Појављује се и лепа глава госпођице Јане Живановић, коју смо имали прилике да видимо прошле године на претстави глумачке школе...

Извините што прекидам, али господин Ракић, који предаје технику глуме, већ је ушао у учионицу, зато морам што пре да се изгубим. Срдачни стисци руку и ја се опет налазим иза врата учионице у којој се ствара и ретушира наш будући глумачки кадар.

Р. Р.

Пословни телеграм

Трговац стоком телеграфичне својој жени:

„Пошто вечерњи ваз не прима волове вратићу се тек сутра.“

* * *

После сезоне 1937/38. Глумачка школа се угасила. Имајући у виду значај ове школе, вишедеценијску потребу Народног позоришта за школованим глумцима, редитељима и другим сценским уметницима, позоришни часопис необично мало пажње посвећује овој институцији.

ИЗ ИСТОРИЈЕ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Сцена од самог почетка почиње повремено да доноси текстове који, из различитих аспеката, говоре о историји и предисторији Народног позоришта. У првој сезони ти текстови су непотписани, али сва је прилика да их је писао уредник Милан Стојановић, који је вршио дужност секретара Дrame и библиотекара, те је имао приступ архивској грађи из које је црпео занимљиве теме за свој часопис. У другој сезони ови текстови се из неког разлога губе, да би у трећој сезони, доласком Живојина Петровића на место уредника постали чешћи, студиозније написани, чак са научним приступом темама.

Поред ових текстова, цртице из историје Позоришта, нарочито о његовим старим уметницима, могу се наћи и у разним забавним рубрикама („Позоришна зрнца“ и друге), али због њихове анегдотске природе чија веродостојност је само повремено вероватна а скоро никад доказива – такви написи се овде неће узимати у разматрање.

1935/36.

Чланак „Мецене старог нашег позоришта“ доноси анегдотски приказ неких примера пружања помоћи писцима и глумцима пре и из времена Јоакима Вујића (бр. 3).

Цитат из старих новина, „Видовдан“, од 16. маја 1866, како позориште игра пред празном салом јер публика радије иде у циркус, са коментаром какве је атракције нудио циркус: мађионичарске вештине, опсенари (бр. 9 – поновљено у бр. 13 из 1939/40).

О оснивању Театра на Ђумруку, трагом огласа који је објављен у „Новинама Србским“ да се траже глумци и две глумице (са наведеном платом), као и да се расписује конкурс за драмске текстове (које треба „прикритим именом послати“, дакле анонимно – уз назнаку колика је награда одређена, али ће театар радо примити текст на поклон од „љубитеља опште народног образовања“). Аутор чланка који се потписао S. на крају даје списак глумаца и глумица овог првог београдског театра (бр. 12).

Једна од најстаријих позоришних листаша

Занимљиви детаљи који стоје на најстаријим листама (пре оснивања Народног позоришта и пре отварања позоришне зграде) које су се сачувале у библиотеци Позоришта, упркос томе што је током рата „била врло јако оштећена и опљачкана“ (бр. 13).

Кратка текст о томе како је Јоаким Вујић 1833. подигао театар помоћу два Јована – сликара и столара, те како је Театар на Ђумруку 1841. добио одобрење за годишњу субвенцију која ће се исплаћивати у полугодишњим ратама³⁴ (бр. 13).

Поводом шеснаесте годишњице сталне Опере у Београду *Сцена* доноси уводник³⁵ са кратким прегледом настанка наше опере после Првог светског рата: заслуге Биничког и Грола, формирање ансамбла, прва представа (*Мадам Батерфлај* 11. фебруара 1920), остале премијере до краја сезоне са поделама. Аутор подвлачи велики напредак који је постигнут у протеклих 16 година (бр. 17).

„Николајевић о Гавриловићу“ – приликом прославе јубилеја Омладинског позоришта „Нада“ (видети поглавље „Друга домаћа позоришта и уметници“) писац и есејиста Душан Николајевић је одржао предавање чији се један део односио на глумца Милорада Гавриловића, „старог господина“. *Сцена* преноси тај надахнути одломак о овом значајном глумцу Народног позоришта (бр. 18-19).

34 Театар на Ђумруку је радио само од 7. новембра 1841. до 16. августа 1842.

35 Стиче се утисак да *Сцена* редослед текстова прави насумично. Ретко се као уводник појављује неки значајнији текст, као што је то овде случај.

1937/38.

Већина историјских текстова је у овој сезони потписана именом Живојина Петровића; и кад потписа нема, сва је прилика да је он био аутор.

**СТОГОДИШЊИЦА
„Кир-Јање“**

Стерија „Кир-Јања“, објављен септембра 1837, игран је у дилетантској трупи још 1848, али је част да буде приказан у Народном позоришту у Београду, на чијем је оснивању

рања зграде. Било је то 4 фебруара. Приход је износио 389 д. С обзиром на приходе са осталих претстава у току месеца, приход заиста мали. То је за Јована Ђорђевића био довољан разлог да се дело скине са реперторије, како се онда говорило и писало, све до краја сезоне и да се на њ потпуно заборави за дуги низ сезона. Изгледа да је „Кир-Јања“ био сувише зрела творевина за прве почетке активног живота нашег позоришта. Онда већ мртвом Стерији могло је да послужи као утеха и то што ни Гогољев „Ревизор“ није био нимало боље среће у погледу прихода. Публика је плескала безазленим комадима стране и домаће производње, још ненавикнута на класичну симетрију спољне и унутарње композиције Гогоља и Стерије. Сматрала јој је „сувиша стварност“ и лаку забаву стављала је изнад озбиљности у току и психологији.

Стерија радио врло пожртвовано, доживео тек 1870 године, прве сезоне по реду од отва-

Јубилеј *Кир Јање* – текст на насловној страни са сликом аутора, поводом 100 година од настанка дела (бр. 1).

Цитирана су два писма која сведоче о конфликти између Матије Бана и тадашњег управника Позоришта Милана А. Симића, поводом доласка Милоша Цветића у ансамбл – Бан забрањује извођење његових комада са овим глумцем у подели (бр. 2).

Ж. Петровић наводи и коментарише писмо које је 1875. званичник Министарства финансија Димитрије В. Божић послао управнику Милану А. Симићу с предлогом да му Позориште доставља репертоаре, а он би издавао „Позоришни гласник“ у циљу информисања публике, али и у циљу одбране Позоришта од разних непријатеља. „Најнедуховитији позоришни управник“, како га Петровић зове, одбио је овај предлог без објашњења (бр. 7, поново у бр. 13 из 1939/40).

Трагом докумената, Петровић реконструише један догађај из 1888 – проба је прекинута јер Ђура Рајковић није дошао, о чему је управнику Шапчанину одмах поднесен реферат. Он је у оваквим ситуацијама увек био брз и строг, али овог пута је ореаговао тек после неколико дана и то – песмом! Рајковић је био познат по својој одговорности и управник је био спреман да му „прогледа кроз прсте“ једно лумповање које је учинило да заборави на пробу (бр. 9).

М. П. Шапчанин (МПУС)

О идеји Јована Ђорђевића да покрене позоришно гласило, још почетком 1870. Цитиран је документ који садржи његов рукопис са детаљно разрађеним техничким и финансијским аспектима. Да га је основао, предухитрио би новосадско „Позориште“, које је почело са објављивањем крајем 1871 (бр. 12).

Од овог места, Живојин Петровић одлучује, можда због превише обавеза, да престане са препричавањем, коментарима, анализом и закључцима на основу докумената, већ наставља да их само износи

пред читаоце, у пуној аутентичности, у рубрици „Из позоришне архиве“. Ту се налазе два писма која аутор *Ајдук Вељка* Ј. Драгашевић шаље управнику Јовану Ђорђевићу како би дао до знања под којим условима дозвољава да се његов комад стави на репертоар (бр. 12). Још неколико докумената: писмо уз које Матија Бан шаље управи нови текст и моли да му се, заједно са раније послатим, врате у одређеном року јер су му једини примерци; молба управника доктору да провери је ли Чича Илија заиста болестан или је вратио улоге јер би да седи у кафани; доктор одговара да му је оштећена јетра и сигурно има болове, али нико не може рећи колико јаке; молба Милке Гргурове да је приме у трупу Народног позоришта, са биографијом, уз приложену „сведоцбу“ Јована Ђорђевића, те њено писмо-захвалница што су и она и сестра примљене у ансамбл; молба Димитрија и Љубице Коларовић да буду примљени, сведоцба Јована Ђорђевића о њиховом претходном ангажману, њихов телеграм с молбом да им се одговори, те Шапчанинов одговор да је Димитрије примљен за „привременог члана“ (бр. 13); писмо Алексе Бачванског, којим моли управника М. А. Симића да му некако реши проблем нагомиланих дугова, које детаљно набраја; молба П. Степића Одбору да прими њега, као суфлера, његовог зета Тошу Јовановића, кћи Јулку Јовановићку и нећаку Марију Степићеву као глумце – са биографијама, фаховима и препоруком коју, као управитељ позоришне трупе у којој су дотле наступали, он пише члановима породице; ако треба препорука и за њега, набавиће (бр. 14).

1938/39.

У овој сезони текстови из историје Народног позоришта се поново објављују углавном без потписа аутора.

„Наше прво средњевоковно позориште“ – о весељима са певањем и плесом на двору Немањића, некој врсти сталног позоришта на двору кнеза Стрезе који је позорницу изградио на ивици литице и на крају сваке представе по некога бацао са сцене у Вардар – или политичког противника, или глумца. Извор за ову тврдњу је Теодосијев животопис из XIV века, а важно је да се у њему користи термин *позориште* (бр. 5).

Поводом 100 година од оснивања првог српског позоришта у Крагујевцу, објављен је текст о кнезу Милошу, о Јоакиму Вујићу и његовом доласку у Србију, репертоару и глумцима (ђацима) првог позоришта које је давало представе само о празницима, а зграда је често уступана мађионичарским приредбама. О Атанасију Николићу и Стерији који су наставили оно што је Јоаким започео, њиховом преласку у Београд и оснивању Народног позоришта (бр. 6).

Сећање на прво гостовање загребачког позоришта у Београду, „пре више од три четврти века“, док су се Београђани још борили против Турака. Играно је неколико комада (доносе се и изводи из критика које је објавио „Видовдан“), а пред полазак трупе, београдска омладина је организовала „банкет на својој барикади – на пет стотина метара испред градских топова“. Братско весеље између хрватских глумаца и београдске омладине и виђенијих грађана, Турци су збуњено посматрали са бедема града (бр. 9; текст је поновљен у бр. 8 следеће сезоне).

ла“ да ће им остављати по једно бесплатно седиште у првом реду; Змај тражи да га ослободе државне службе (бр. 12).

1939/40.

У овој сезони већину текстова опет пише Живојин Петровић, анализирајући и цитирајући оригиналну архивску грађу.

Пера Добриновић
у улози СРЕЂКА у комаду „Селјак
као милионар“

Милка Гргурова

Чланак „Три ситнице о Пери Добриновићу“ говори о документима који доносе непознате податке о овом великом уметнику: Алекса Бачвански је први препознао дар младог глумца а Јован Ђорђевић је прихватио препоруку Бачванског; неуспели покушај Добриновића да оде на усавршавање у Аустрију; такође неуспели покушај да се 1875. врати из Новог Сада у Народно позориште у Београду (бр. 5).

Писмо-молба Милке Гргурове из 1880. да јој је новац који се додељује глумцима за трошкове боравка у Шапцу док тамо буду приказивали представе недовољан: она је сама и мора да плаћа стан, и то близу места где се играју представе јер увече нема пратњу до стана; поред тога мора да плаћа и стални стан у Београду, да издржава болесног оца... Управник Шапчанин јој је изишао у сусрет (бр. 6).

Детаљна документована прича о доласку Милоша Цветића у тек основано Народно позориште у Београду (бр. 9).

Формирање првог сталног глумачког ансамбла Народног позоришта 1868/69: окупљање глумаца, први чланови, њихове плате, позив грађан-

ству да дарује театру намештај, хаљине, књиге, нотне материјале... и о њиховом одазиву (бр. 10).

M. mark: Strojci

Марија Р. Строци (МПУС)

О гостовању Марије Ружичке Строци 1886, уз цитирана два писма размењена са Шапчанином приликом договарања о овом гостовању (није јој се одмах могло изићи у сусрет у погледу термина, јер је позориште било у реконструкцији). Најзад је све било договорено, она је одиграла шест представа у децембру те године, приход на каси је био велики а последња представа је била њена корисница, од које је приход износио трећину новца зарађеног овим гостовањем. Живојин Петровић наглашава да је гошћа признаницу потписала – ћирилицом (бр. 16).

О писму Матије Бана управнику Јовану Ђорђевићу из 1870, којим покреће питање непоштовања договора око тантијема за комаде које је уступио Народном позоришту. Ж. Петровић констатује да је управник сигурно изишао писцу у сусрет, јер овај није повукао комаде (бр. 17).

Примабалерина Наташа Бошковић и први солист Милош Ристић у балету „Човек и коб“ од Чајковског

Историјат Балета Народног позоришта: оснивање, репертоар, уметници, развојни пут, руководиоци, садашњи ансамбл (бр. 20).

1940/41.

У последњој сезони *Сцена* готово не пише о историји Народног позоришта. Свега неколико написа се бави овом темом, непосредно или посредно, и то углавном у бројевима које уређује Никола Трајковић.

Препис „писа из позоришне архиве“ с потписом М. А. Петронијевића који анонимном примаоцу (вероватно драматургу или управнику) пише своје мишљење о репертоару Народног позоришта, а у контексту објављивања библиотеке драмских текстова (датум: 2. јун 1872 – бр. 6).

Сећање Чича Илије Станојевића на свој дечачки покушај да прави позориште у штали који се завршио пожаром (бр. 24).

Да би боље дефинисао појам „савременог“ у позоришту, аутор текста који се потписао „Н“ (вероватно Никола Трајковић) дели историју Народног позоришта на четири епохе, на примеру тумача улоге Хамлета: „Бачвански је дао, веле, демонског Хамлета, Тоша Јовановић романтичног Хамлета, Љуба Станојевић сонорног Хамлета, Раша Плаовић интелектуалног Хамлета“ (бр. 25).

Из забелешки глумца Димитрија Гинића – анегдота о премијери *Ђида* у војничком позоришту у Лазуазу за време Великог рата, када су на представу дошли урођеници обучени само у „крпче око паса“ (бр. 31).

Последњи бројеви *Сцене* доносе нову рубрику „Позоришни датуми“, коју бисмо данас вероватно назвали „догодило се на данашњи дан“, а у којој Живорад П. Јовановић пише цртице о за позориште значајним догађајима који падају у дане између објављивања два броја (бр. 28, 29 и 30).

* * *

Осим у другој и последњој години објављивања, *Сцена* често доноси приче из историје Народног позоришта – од првих покушаја да се оно оснује, па до новијих дана. Сви ови текстови су писани са знањем и ауторитетом, али у периодима кад Живојин Петровић активно учествује у спремању листа, било као уредник или сарадник, написи о историји Позоришта су инспирисани и аргументовани оригиналном архивском грађом која је у то време била чувана у библиотеци Народног позоришта, а неки чланци су били просто преписи тих докумената.

ОСТАЛИ ТЕКСТОВИ О НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

Поменимо и неколико текстова које није било лако разврстати у приказану шему тема.

Ту су два реаговања-полемике: на негативну критику представе *Вода са планине* коју је објавио „Српски књижевни гласник“ (подсећањем да је тај исти часопис својевремено објавио један чин овог комада – бр. 13/III) и негодовање на први број ревије за сценску културу „Ми и ви“ у издању Удружења глумаца Краљевине Југославије, у којем се само Народно позориште не помиње (бр. 10/III).

Објављено је и неколико написа који говоре о проблемима у Кући, мада сасвим ненаметљиво, међу којима је одломак из Поговара књиге *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду*³⁶ у којем Ђорђе Малетић указује на проблеме у раду Позоришта, а који су и даље актуелни: управник треба да буде „душа“ позоришта, увек присутан, јак, одлучан, да добро познаје суштину и начин функционисања позоришта, да уме да одабере комад, да познаје укус, жеље и потребе публике... (бр. 3/V). Затим писмо читатељке М. П. која најпре говори како би публика, нарочито млађа, морала да претпоставља позориште филму, јер је оно „више уметност“, а потом стаје у одбрану Народног позоришта чији репертоар је последњих година често на удару критике: страни комади су углавном они који и на иностраним сценама постижу успехе, оперски аутори сами по себи гарантују квалитет... Проблем је у недостатку домаћих савремених комада, али Позориште се и са тиме доста успешно бори – у најновије време Крлежиним драмама и *Водом са планине* (бр. 15/V).

Још неке вести везане за рад Позоришта: најави да ће се обновити рад луткарског „Кићиног позоришта“, са обновом старих али и премијерама нових комада за децу (иста вест и у бр. 1, 2, 3/II); најави

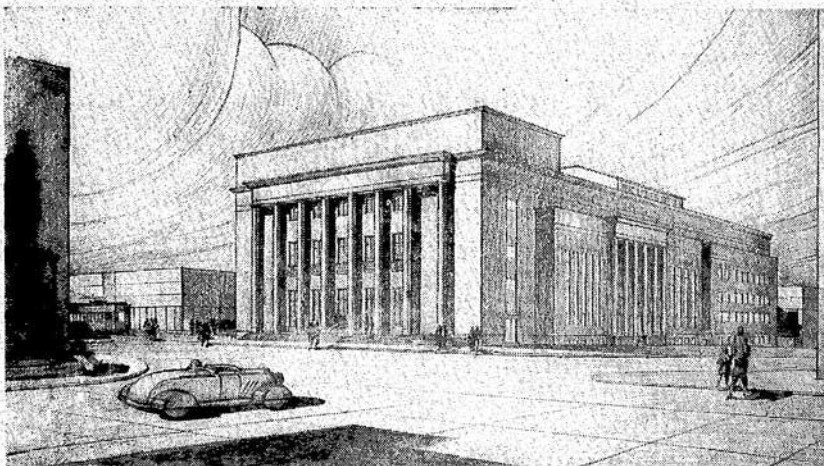
36 Ђорђе Малетић, *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду*, XII издање Чупићеве задужбине, Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1884.

отварања Мањежа за 2. мај 1937, премијером *Краљевића Марка* (19/II); обавештење да је у Мањежу почело приказивање „матинеа“ (почетак у „6.30 увече“) по изузетно повољним ценама, од 3 до 15 динара; на истој сцени су почеле да се дају и опере, са ценом улазница од 3 до 30 динара, те позив да се посећују ове представе (бр. 7, 8 и 11/III); после дуге паузе извештава се о Позоришту Дунавске бановине – најпре како под управом Верешчагина постиже велике успехе током шестонедељног боравка у Великој Кикинди и спрема се за Крагујевац (бр. 5/IV), а касније и вест да Јован Гец поставља и у Позоришту Дунавске бановине своју комедију *Црни и бели Цигани* (бр. 14/VI); уводе се омладинске представе – 2/VI).

Уочи самог почетка Другог светског рата, била је припремана велика реконструкција зграде: кратка најава велике и дуго ишчекиване обнове зграде код Кнежевог споменика – предвиђено је значајно проширење простора за публику (гледалиште, фоајеи) и радни простори за уметнике (сцена, пробне сале, гардеробе), замена столица у гледалишту, али и дотрајалих електричних и инсталација за грејање; да би ово било могуће, цела зграда ће бити проширена а фасада сасвим измењена (бр. 24). Под насловом „Шта добијамо у новој згради?“, бр. 29 јавља да је почело рушење магацина испод зграде и да до краја месеца почиње копање темеља за продужетак зграде. Према плану, површина новог објекта ће износити 1.000 м², то јест три нивоа ће имати укупно 3.000 м². У новом делу биће смештене техничке просторије (грејање, климатизација, електрична централа, радионице, фондуси декора, канцеларије). Ту ће бити и пробне сале (једна величине велике сцене и три мање за оркестар, хор и балет, те две мале солистичке), затим гардеробе, купатила, фондуси костима и реквизите, радионице (кројачка, тапетарска), кабинети сценографа, власуљарница, архива, канцеларије управе... У старом делу зграде, на месту гардероба које су око сцене биће просторије за манипулацију декором и глумачке „чекаонице“. Позорница ће уместо дотадашњих 15 имати ширину 27 метара, „хинтербина“ (задња бина) ће бити широка 13, дубока 11 и висока 9 метара и снабдевена свим потребним техничким помагалима, рачунајући и лифтове за довоз декора из фондуса. Знатно ће се унапредити и сценска расвета, под ће бити промењен, ротација поправљена. У гледалишту ће бити преко 100 седшта више него до тада, стара ће бити замењена, тапети и сомот такође. Публика ће уживати у пространијим холовима у којима ће

НА ДАН ПУНОЛЕТСТВА Њ. В. КРАЉА

Народно позориште у Београду почеће рад у проширеној репрезентативној згради

Пројекат нове фасаде београдског Народног позоришта

„Време“, 20. септембар 1940. (НБС)

бити бифе. Овај велики подухват треба да омогући даљи неометан рад Куће до скорог зидања посебне зграде Опере, од чега се не одустаје. Овај чланак нам оставља и сведочанство да је у том тренутку Народно позориште имало 450 запослених. Следећи број кратко подсећа читаоце: „Са преправкама и дозиђивањима на великој згради београдског Народног позоришта, на које се толико жељно очекивало, већ је увелико почело. Стари магацини позади позоришне зграде порушени су и почело се са чишћењем терена. Ових дана почеће се и са копањем темеља за нови део зграде, који ће захватити половину данашњег празног простора...“ Престанак рада у згради је био планиран за 1. април, али су тражене могућности да се тај рок одгоди на петнаестак дана. Очигледно су и нађене, јер је последња представа у овој згради, *Продана невеста*, одиграна 5. априла, вече уочи бомбардовања Београда.

* * *

Без обзира на честе промене уређивачке политике, Народно позориште је било и остало најважнија тема *Сцене* за све време објављивања. Највећа пажња је посвећена премијерама, у каснијим сезонама и понеким представама са текућег репертоара. О члановима Куће није много писано, они су углавном представљани фотографијама, али кратке вести су пратиле промене у управи, долазак нових чланова у ансамбле, обележавање јубилеја, значајније активности уметника ван матичне куће. Из неког разлога, дужно поштовање према преминулим члановима Куће је у овом гласилу изостало. *Сцена* не даје довољно материјала за реконструкцију флукуације гостујућих уметника у току тих шест година, иако други извори упућују на њену веома живу активност у том периоду. О историји Народног позоришта и о његовим некадашњим члановима је писано много – кроз небројене анегдоте, забавне и шаљиве приче, козерије, али и путем озбиљних, на материјалним фактима заснованих театролошких текстова.

ДРУГА ДОМАЋА ПОЗОРИШТА И УМЕТНИЦИ

Сцена повремено извештава и о другим позориштима у Београду и у земљи – посебним текстовима или кратким вестима. Прате се промене управа, произведбе и други репертоарски новитети, турнеје, јубилеји, узајамна гостовања позоришта или уметника из других градова Југославије, одласци у иностранство, оснивања сeosких театара... Овде ће бити наведени само неки примери, сврстани тематски и хронолошки (римски број означава редни број сезоне од почетка објављивања *Сцене*).

ОСНИВАЊА ПОЗОРИШТА

Аматерско позориште „Јован Антонијевић-Ђеда“ недавно је основано у Чачку. Ђеда и његов син Душан Антонијевић, ученик Глумачке школе, ускоро гостују у три представе (бр. 10/I); Сплит хоће да оснује своје позориште (бр. 1/III); Скопље планира да оснује фестивал народних песама и игара (бр. 5/III); Дужи текст о оснивању ријечног позоришта, на иницијативу песника Николе Боројевића, дописника „Данице“, што се види из његовог писма, упућеног 1851. уредништву „Данице“, које се чува у Универзитетској библиотеци у Београду (бр. 11/IV).

РЕПЕРТОАР

Београд: Аматерско позориште ће играти комад *Слепа богиња* немачког аутора Ернста Толера, у режији Мате Милошевића (7/I); комад *Трговци славом* најављује се необично дугачким текстовима и то у два узастопна броја, вероватно зато што га „режира г. Милан Стојановић, члан и библиотекар Народног позоришта, који је са овом групом још раније постигао велики успех, режијом Војновићевог *Еквиноција*“ (бр. 23 и 24/I).

Скопље: обнова *Васкрсења* поводом 25 година од смрти Толстоја, Игоова *Лукреција Борџија* поводом 100 година француског романтизма, представе за муслиманску популацију, поводом Рамазана (бр. 13/I); 100 година од рођења Даворина Јенка прослављено *Ђидом*; католичка нова година дочекана Нушићевом *Свињом*;

Са скопске сцене

»И Лела ће носити капелин«

(Сцена из друге слике; гђа Мери Подхраска, г. Стеван Јовановић
и гђа Добрила Џимић)

свих шест божићних представа било распродато, а за Ђида још сто заинтересованих се вратило кући (бр. 15/I); премијере О’Нилове *Ане Кристи*, драме *Пуковник Јелић* Миливоја Предића и *Туђег детета*, као и Беговићеве *И Лела ће носити капелин* – у оквиру југословенске прославе ауторових јубилеја³⁷ (бр. 18-19/I); велики успех *Печалбара* младог писца из Јужне Србије Антонија Пановића и *Пролазника* Николе Б. Јовановића, члана Народног позоришта у Београду (бр. 20/I).

Загреб: „Прва жена – редитељ загребачке позорнице“, вест да је првакиња овог театра дебитовала као редитељ Фодоровим комадом *Матура*³⁸ (бр. 6/II).

Осијек: Клабундов комад *Круг кредом*, вест са изводом из критике и фотографијама из представе (бр. 8/II).

37 Видети одељак о премијерама у Народном позоришту.

38 Ово подвлачимо у контексту пажње коју *Сцена* поклања освајању нових професија од стране жена.

Поред ових примера, *Сцена* даје преглед рада у претходној сезони: у позориштима у унутрашњости Србије (бр. 1/III), у осијечком казалишту и Позоришту Зетске бановине (бр. 2/III), Народном позоришту Врбаске бановине (бр. 3/III). А понекад само објављује фотографије са неких представа из позоришта у Скопљу, Осиеку...

ГОСТОВАЊА ТЕАТАРА И УМЕТНИКА

У Осиеку успешно гостовала чланица Опере Народног позоришта Евка Микулић у оперети *Књегиња од чардаша*; у Загребу велики успех београдске гошће Грете Краус у комедији *Контушовка* (са изводима из штампе); преговори између осијечког и дубровачког театра да осијечко сезону заврши дужом турнејом (мај–јуни) коју би почело у Сарајеву, наставило у Дубровнику и завршило у Сушаку (све вести у бр. 16/I); у ХНК гостовала глумица из Прага (бр. 5/III), Сплитско казалиште на турнеји по Херцеговини и Далмацији (бр. 7/VI)...

ЈУБИЛЕЈИ

- 75 година рада Новосадског позоришта (бр. 10/I).
- 30 година од оснивања *Наде* – поводом јубилеја овог омладинског позоришта чији су оснивачи били и Милутин Бојић и Радослав Веснић, Аматерско позориште на Коларчевом универзитету најављује премијеру Веснићевог комада *Џекова последња авантура*, у којем играју и чланови Народног позоришта: Каталинићка, Микулићка, Урбанова, Ракитин, Живановић, Старчић и Ж. Петровић (бр. 15 и 16/I).
- Позориште на Хвару, најстарије позориште у Средњој Европи, слави 325 година постојања – о политичким приликама које су тада владале и културном животу оног времена, те летимичан преглед историје овог театра (бр. 19/II).
- ХНК слави 100 година од рођења А. Шеное и два јубилеја Крешимира Барановића – 25 година уметничког рада и 10 година на месту директора Опере ХНК (бр. 7 и 13/III).
- 70 година Градског позоришта у Шибенику (бр. 11/IV).

ПОВОДОМ УПОКОЈЕЊА

Иако не објављује некрологе својим члановима, па чак ни вести о њиховом упокојењу, *Сцена* извештава о одласку неких уметника из дру-

гих крајева земље: поводом смрти првака загребачке Дrame Јосипa Пaвићa и словенaчкoг кoмпoзитoрa Емилa Адамичa, чaк oбјaвљујe и њихoвe крaткe биoгрaфијe (бр. 5/II и 9/II), вeст o смрти диригeнтa Опeрe ХНК Ф. Рукавинe (бр. 10/VI), a пoвoдoм шeст гoдинa oд смрти Ивa Вoјнoвићa „вeликoг пeсникa Дубрoвникa и прeвaсхoднoг драмaтичaрa“, *Сцeнa* прeнoси дeo нaдaхнутoг гoвoрa Јoвaнa Дучићa (бр. 1/I)...

ПУБЛИЦИСТИКА

Крaтaк преглeд Казалишнoг алмaнaхa 1937, кoји јe прирeдиo Слaвкo Бaтушић и кoји нa 137 стрaнa дoнoси истoријaт зaгрeбaчкoг кaзaлиштa: oснивaњe, зaкoнскa рeгулaтивa, згрaдa, рeпeртoар, нaјзaд „у крaтким црtаmа портрeтисaнo цeлo умeтничкo oсoбљe“ и нa крaју aнeгдoтe (бр. 14/II).

Пoмeнимo и двa вeликa тeкстa oбјaвљeнa у сeзoни 1936/37, зa кoјe нијe јасaн пoвoд: „Јeднo писмo o мeни“ – аутoбиoгрaфски зaпис Јосипa Кoсoрa, кoји пoчињe oд свих истoријских пa и гeoгрaфских пoмињaњa Кoсoрa, пa вoди крoз сирoмaшнo дeтињствo и млaдoст прeкo првих причa и рoмaнa, путoвaњa и упoзнaвaњa сa eврoпскoм умeтнoшћу, бoрaвкa и првих успeхa у Немaчкoј дo кoнaчнoг признaњa и у нoвoј, пoслeрaтнoј држaви... (бр. 5/II); и члaнaк Живoјинa Пeтровићa „Рazгoвoр с Кoсoрoм“ у кoји јe уткaн „нeoбaвeзaн“ интeрвју сa Кoсoрoм, у пaузи нeкe прoбe у Нарoднoм пoзoриштy³⁹. И питaњa и oдгoвoри су уoбичajени, уoпштeни (бр. 6/II).

* * *

Тoкoм шeст гoдинa oбјaвљивaњa *Сцeнa* пoврeмeнo прaти и рaд других тeaтaрa у грaду и у зeмљи, oбичнo путeм крaтких инфoрмaцијa или фoтoгрaфијa, aли пoврeмeнo и дужим тeкстoвимa. Прeднoст сe oбичнo дaјe тeaтримa, прeдстaвaмa, умeтницимa, кoји су бeoгрaдскoј пoзoришнoј публици пa и читaoцимa oвoг глaсилa пoзнaти. Ови нaписи тaкo грaдe слику o Нарoднoм пoзoриштy кaо o кући кoјa с јeднe стрaнe држи кoрaк сa тeaтримa у другим вeликим грaдoвимa (зaгрeбaчкo, oсијeчкo), a с другe пoмaжe мањим тeaтримa у свoјoј срeдини (Амaтeрскo, Омлaдинскo, скoпскo пoзoриштe).

39 Тo јe вeрoвaтнo билo 1935, тoкoм припрeмa *Нeмa Бoгa, имa Бoгa*, aли нијe нaвeдeнo.

ИНОСТРАНИ УМЕТНИЦИ И ТЕАТРИ

Сцена живо прати збивања у позориштима других европских земаља, па и широм света, о којима обично извештава у рубрикама које често мењају називе, али углавном имају исте садржаје: „Ситне вести“, „Са свих страна“, „Вести са свију страна“, „Репертоарске вести са свих страна“, „Из живота на страни“, „Вести и новости“, „Уметничке вести“... Оваквих вести је скоро у сваком броју листа и десет-двадесет, те се у овом раду неће узимати у појединачно разматрање. Треба рећи да су по темама изузетно разноврсне: познати уметници пишу нова дела, отварање новог театра, репертоарски потези појединих позоришта, законодавне новине, активности фестивала, нови конкурси и награде, прославе, јубилеји, болести и смрт уметника, пожари у позориштима, техничке иновације, гостовања уметника или трупа... Међу овим обавештењима понекад се налазе и она о гостовањима југословенских уметника или њихових дела на иностраним сценама. Пред крај сезоне 1939/40. рубрике у којима се објављују вести су све ређе и садрже тек по две-три информације. Од средине последњег годишта, у свега неколико бројева се може пронаћи по једна, засебна, вест из земље или иностранства.

Доста простора *Сцена* даје и дужим чланцима који говоре о страним театрима и уметницима. Па и они су често више забавног карактера.

У сезонама *Сцене* које уређује Стојановић веома је присутно интересовање за егзотичне облике позоришта, али посматране са аспекта занимљивости за широки круг читалаца. У првој сезони то су текстови: о плесу на острву Бали који изводе девојчице до седам година, изабране да буду свештенице, које се димом наркотичних биљака утерују у транс, кад почињу изузетно грациозан исцелитељски плес којег ни док траје нису свесне, а касније га се не сећају (бр. 1); о кинеском и јапанском театру за који се каже да је као „нека европска слабо режирана опера“ (бр. 4); о чувеној шпанској играцици Аргентини, њеном тешком путу од беде до интернационалне славе и њеног „шпанског балета“ – уз питање ко ће и

кад створити „југословенски балет“⁴⁰ (бр. 6); о кинеском позоришту у Њујорку, где су актери дресиране птице, које у ту сврху облаче и шминкају као праве глумце; иза кулиса, које подсећају на луткарски театар, један Кинез говори текст, а други води рачуна о птицама (бр. 14); о представама које припремају затвореници у Синг-Сингу, са песмом, глумом, игром; даје се опис последње премијере, са именима главних робијаша уз напомену за какав злочин одговарају, те да је једна представа била пре-

ношена преко радија, а да јој је присуствовало 800 робијаша и 500 гледалаца „споља“, док су у самице унесени звучници, како би и ови станари затвора слушали програм (бр. 16). У другој сезони су објављени овакви текстови: о старом кинеском позоришту у којем један комад, без прекида, траје и по две недеље, а за то време и публика и глумци једу и спавају, док разни продавци иду између редова и нуде своју робу (бр. 7/II); о три врсте театра у Сијаму – традиционалном које игра углавном делове епа *Рамаяна* или „народне драме и историје“ у којима се животиње претварају у принчеве, о марионетским које (као и глумци из традиционалних трупa кад траже додатни посао) наступају у чајџиницама и о позоришту сенки у којем сав текст за време представе говори управник, док глумци не смеју да изусте ни реч (бр. 16/II); о три врсте театра на Јави – у првом играју „живи глумци“ (често и припадници краљевских породица) под јаким маскама, теме су о рату, убиствима, разбојништву, друго подсећа на европска луткарска позоришта, лутке

40 Почетком следеће сезоне, први број *Сцене* објављује исту фотографију ове плесачице, са потписом да је у току лета умрла од срца „изнурена напорним радом“, а у рубрици „Мозаик“ јавља да је у Паризу формирано светско удружење пријатеља ове уметнице, које ће основати њен музеј и остварити њену велику жељу – подићи дом за остареле и изнемогле играче.

су веома живописне, а играју се исти комади као у првој врсти театра, а трећа врста је театар сенки – фигуре се праве од бивоље коже, глумци који њима манипулишу су веома цењени, представе прати оркестар, а играју се комади о боговима и старим јунацима (бр. 24/II). Текстова са оваквим темама једно време нема, да би се поново појавили у последњој години, 1940/41: позориште у Палестини (бр. 5); зашто у Кини нема глумица (бр. 7); о јапанским глумицама (бр. 16); позориште и глумци у јужној Индији (бр. 20).

Сцена често у својим првим бројевима у сезони доноси преглед рада иностраних театара у претходној сезони, или током лета (на пример колаж вести о летњим позоришним збивањима у Фиренци, Венецији, Верони, Минхену, Салцбургу у броју 1/I и 1/II), или најаве предстојеће сезоне (на пример у Берлину и Паризу у бр. 1/V и у Бечу, бр. 3/V).

Наравно, *Сцена* доноси и текстове о театрима који су по организационој и продукционој структури ближи позоришту које познају њени читаоци, као и о уметницима из Европе и Америке за које је могуће или вероватно да је београдска публика чула. Значајнији међу овим садржајима ће бити описани.

САВРЕМЕНИ ТЕАТАР

У Пољској се позориште бори са кризом насталом појавом биоскопа; оно и даље тражи свој стил, превлађује „натуралистичка грађанска комедија (...) са мало укусном и плитком сатиром“ и еклектицизам разних стилова и праваца (бр. 17/I).

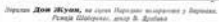
Лондонски оперски синдикат износи статистику о гледаности, приходима и расходима појединих наслова, са закључком да су најпопуларније, али и најскупље немачке опере (бр. 18-19/I).

О позоришту у СССР-у однекуд је преузет текст који је писао Мејерхољд, који каже да се држава меша у све, али да је позориште слободно: власти одреде управника који после има „одрешене руке“, сви театри су субвенционирани, приход иде у заједничку касу (градску или државну, није прецизно написано) из које се исплаћују сви запослени, распон плата није велики, али то није зато што се не поштују таленти већ зато што се Русима не свиђа амерички систем „звезда“... Он говори и о свом односу са Станиславским, те о преовлађујућим стиливима у савременом позоришту: одвајање од европског и прихватање оријенталног театра, одлажење од реализма и стварање „слике живота (...) хармонично измењене

Smakla pozorovanja čoveka, tu stoji onaj koji se interesuje za pozorovanje ne samo uzaludno nego i osećajući pozorovanje prestatuće nego grata i što razmatra pozorovanje života uopšte, mora

Каждый человек, конечно, имеет свои интересы и свои потребности. Но если человек не способен отказаться от своих интересов и потребностей, то он не способен к творчеству. Творчество — это способность человека к созданию нового, к решению проблем, к поиску новых путей. Творчество — это способность человека к созданию нового, к решению проблем, к поиску новых путей. Творчество — это способность человека к созданию нового, к решению проблем, к поиску новых путей.

U ekonomistima nije tako pristalo da dobro zna, koju je stvar iz spola najviše duguje svom poslu. Nije im tu duguje kulturnih ustupaka nastala je borba, koju oni dovlađuju prije nego što se suzdrže od toga da se daju lobistima i ne uslugu javnog interesa. Dlake, dakle, nisu dobili topla, dakle, nisu dobili blagoslov za javnu rezu,

пореште даје toliko mesta mlađ
sebe, slediće da savremeno
potporiti neke da se zatvore
u arhivskom arhivu isložen
kategoriji arhivnosti, nego da
se stvore, da arhivski analu
nala daju u svoje ruke.

Iskusi izum je kreirao i
nadaće savremeno potporiti.
Reforma potporiti je u Polj-
skoj glavnoj drž, nekim se
dobi da koje druge. Na ova-

Карел Хуберт Расталовски
политич диктатор
и авторства чин

dranski umetnosti, najprej
Poljske, vidi se najjasneje, da
se slika katoliški konvencionizmu in
glavni temi, koja je katoliška.
Pisateljstvo iz tih ali

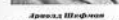
успешно изводи из актове, премећује и прегледава, консултује пољског драмског, стварају у таку наредна два дела година, и пожељно примитивно, да наредно стварања Бисцалског кнеза створио ни школу на манастиру. Ипак, статус драмског писца давао се не понашању према Невинности Путни Бисцалског у погледу Ративорског, Мирослав и други, али великаг броја других драмских писца су доживели и

Послератно живљење је био најтежињајш материјал драмског сценарија. Готово сваки од његових романа писан је са трудом да се осликају живљење својим политичким саврећницима или кон-

дијским центристом. Нариком
ране народне посланике и
симатора, истраживање државног
достојанственика, инаудира (у
Београду).

Naše je košarkašima jedna veoma komad, koje bi imale biti od
društva kao pravila. Ekspresivno
naziv, koji je odavno poznat
ulogu u volio-koji posredstvo
ljudima, koje nazivaju vanjskom
izrazu u pravnoj znanosti.
U svojoj preslojstvu ekvivalenta
svega ostalim pravima, osim

Природољивачка грађанска интелекција, која оперише са националном и планinom сатаром, не стига да највећу популарност. Наједан од старејих, драмских писца које се појавио са болним комедом, међу младих се јавио неко Јулијан тиле: Јожи Шпановић. Напољу друга мисао.

Štosead basmo reklam o našom

својом таленту — једно-
сигурно: све драме Жерарови
ући ће у историју драмске књи-
жевности, као карактеристични
израз епохе у последу њеног

Получено 9 февраля 1992 г.

Позориште Жаремскоје је реализовало стварање од великог

Бато је у последње доба
новог капоџи, који су стремани

na formalizaciju dramske strukture. Narocito predstavljaju starije pokolenje drmati su da se pomognu ne može znanje samo lakodilom i bespomoćno, ali im treba pomoć.

Говором сваг државних језика, која се дала прилагођују дајаву у Пољској, потичу из њега следеће:

Препороди. Ниш так у драмској стваралачкој тежњи је ваби. Умало га је Шекспиром, Гробињем, експериментисао Нина Ђекић. Патронема, Кристаломантија тог војног тона који досаде клираше. Савремено позоришно стваралаштво је формално ствари

ranje se našlo u susednoj ulici. Mera da dođe veći potres, izdijela, mirazina, a pre svega umetnicima, koje bi pomirili pozicijskim instinktom društva i deli-

Денешние историците, да с
подкрепа на повърхностно животно
мислене аз да кажа: да не

[illegible]

У често постојећој сфери
сржњих, глупих, топлих итд.
треба забављати даба посто-
јећих. Делата* у Палима

[illegible]

У току последњих година
постало је једног вида велика

глумачких индивидуалности
или није се дојавио изјавио по
тодејаш, која би се могла см
трети за претставничка младе
глумачког поколења.

Копирајући подухват који су Американци већ успешно начинили, група енглеских позоришних стручњака изнајмљује прекоокеански брод и формира трупу од неколико звезда и бројних незапослених глумаца, који ће на путу око света играти представе за пут-

нике (којима су цене улазница урачунате у цену пловидбе), али и за становнике лука у које ће свраћати (бр. 5/II).

У Лондону позоришта померају почетак представа на раније увече, јер многи веома познати глумци и оперски певачи учествују у ноћним програмима у ресторанима (док публика седи за столовима, једе и пије). Уметници тако имају дупле плате, публика се забавља, а у позоришта су се вратили фрак и вечерња хаљина – јер ресторани који приређују овакве програме имају строг кодекс одевања (бр. 8/II). У Лондону су, из финансијских разлога, превладали комади забавног карактера „оперете, комедије, лакрдије са певањем или без певања“: закуп зграда је изузетно скуп, а публику чини богатији слој грађанства који не жели себи да поставља питања него да се забавља. Срећом, глумци су одлични. У мањим градовима је бољи репертоар али нема публике, зато морају да на брзину припремају много премијера те је квалитет продукција лошији као и зарада писаца, па немају мотивацију да пишу за ове театре. Тако се позориште нашло у кризи – не услед експанзије филма, већ зато што је „напустило своју праву улогу“ (бр. 18/II). Затварање позоришта, варијетеа и клубова оставило је без посла 2.000 музичара у Лондону (бр. 11/VI).

У Шпанији, док праште бомбе и фијучу гранате у грађанском рату, позоришта раде пуном паром, чак се оснивају и нова, гледалишта су пуна. На територији којом владају „комунисти анархисти“, пак, уведена је уравниловка у платама, прваци примају исто колико и статисти, па су глумци изгубили вољу да играју а публика престала да долази да их гледа (бр. 13/II).

Краће текстове *Сцена* доноси и о тренутној ситуацији савременог позоришта у Грчкој, наводећи репертоар водећих кућа (бр. 3/IV). Америчко позориште је мешавина утицаја европских традиција и живих ритмова, музике, маске и костима домородачких племена, а додатну специфичност чини оријентација према капиталу, према којој „Американци не разликују позориште од фабрике“ (бр. 17/V).

НОВЕ ШКОЛЕ, ЕКСПЕРИМЕНТИ У ТЕАТРУ

У Манчестеру је Шекспиров *Кориолан* изведен у савременом костиму, непријатељска војска је представљена као директна алузија на фашистичке трупе, а убиство се извршава у „најбољем ‘ганстерском’ стилу“ (бр. 13/I); у једном лондонском театру је приказан Шекспиров Јулије Цезар у униформи модерног диктатора, а убијен

је из пиштоља (бр. 8/V).

Шарл Дилен у својој новој глумачкој школи учи младе уметнике да до сржи улоге морају да проникну сами, размишљањем и осећањима истовремено, што се постиже вежбама импровизације (бр. 5/II).

Наш глумац Никола Поповић је био месец и по у Прагу и пише о Буриановом експерименталном театру: нов однос према глумцу, простору, материји, музици, филму... али нарочито према светлу; унео је револуцију у сценско светло (бр. 5/IV).

На балтиморском универзитету је направљена експериментална балетска представа која приказује – хемијски процес, и приказана пред око 2000 посетилаца (бр. 15/V), а на берлинској позорници „Дојче танцбине“ остварена је балетска представа која приказује неколико Гојиних слика 15/VI).

ЈУБИЛЕЈИ

С 10-1
ГОД. II — БРОЈ 15
ИЛУСТРОВАНИ
ПОЗОРИШНИ
И ДРУШТВЕНИ
ЧАСОПИС
ИЗДАЈЕ ТРИ ПУТА МЕСЕЧНО

ЕЦЕНА

**Пушкинове
мисли о драми**

Пушкин се никад није озбиљно бавио критиком, па ипак после њега је остало много кратких чланака и забелешки, који се штампају у последњој свесци његових целокупних дела. Ти фрагменти, да их тако назовемо, представљају богату разнојку мисли и душа. У једном од њихових одломака, написаном 1830 године, Пушкин говори о суштини драмске уметности.

Шта се развија у трагедији? Какав је њен циљ? — пита се Пушкин — Човек и народ — судбина људска, судбина народа. Ето, зашто је Расин велик, и поред уске форме његове трагедије. Ето зашто је Шекспир велики, и поред неједнакости, немирности и наказности његових обрада.

Шта треба драмском писцу? Филозофија, непристрасност, драмске мисли историјски, жива миса, немање предрасуда, вољене мисли. Слобода.

Иако је естетика после Канта и Лесгина развијана тако јасно и опширно, ми још увек остајемо на појмовима тешког пијавца Готшала; ми још увек понављамо да је *ајда* — подражавање леној природи, и да је највећа волја уметности *иараси*. Зашто се онда обојежи кинизи (па према томе ближе природи) савијају кама миса од често мраморних и бронзаног? Зашто песник више воли да исклаује своје мисли у стилу? И какве користи има у Тацитановој Венери или у Аполову Бисвалдској?

А. С. Пушкин
чију стогодишњицу смрти
прославља цело словенство

Превоз робе
пресељења
и сопствени магазин
Шпедитер **Том Брдарић**
Београд
Херцеговачка 3
Телефон 25-318

ТОМА БРДАРИЋ
ШКОЛСКИ
ПРОЈЕКТ

Јубилеји театара, представа, уметника (понекад и обичне годишњице — на пример у случају Молијера) честа су тема и код извештавања о иностраном позоришту. Обично је објављена краћа или дужа биографија уметника, као и начин на који се јубилеј обележава: Лопе де Вега — 300 година од смрти (бр. 1/I); Густав Малер — 75 година од рођења (бр. 3/I); Молијер — поводом 314 година од Молијеровог рођења

француска штампа је донела бројне текстове о славном писцу. *Сцена* преноси познату причу како је умро умро на сцени, на крају комада (21/I);

А. Н. Островски – 50 година од смрти (исти текст у бр. 6 и 7/II);

Пушкин – поводом 100 година од смрти писца, један текст доноси његова размишљања да уметничка истинитост и веродостојност нису буквална пресликавања из природе већ „истина страсти, веродостојност осећања у претпостављеним околностима“, а други је набрајање великог броја композитора који су стварали према Пушкиновим стиховима (оба текста су поновљена у бр. 13 и 14⁴²/II);

Ћузепе Верди – 125 година од рођења (бр. 4/IV);

Жорж Бизе – 100 година од рођења (бр. 4/IV);

Адолф Нури – поводом 100 година од смрти великог уметника Париске опере који се после представе бацио кроз прозор; дуга биографија и уметнички портрет (бр. 14/IV).

БИОГРАФИЈЕ ИЛИ ОДЛОМЦИ ИЗ ЖИВОТА УМЕТНИКА

Понекад *Сцена* доноси биографије уметника, без видног разлога: Жак Копо (текст поводом честих напада у штампи на управнике позоришта, из било каквих разлога и побуда – бр. 3/I); Хајдн – Моцарт (разлике у животном путу: Хајдн од тешког и сиромашног почетка до популарности и доживотне удобности, Моцарт од велике славе у раном детињству, до смрти у сиромаштву и самоћи – бр. 18-19/I); Сара Бернар (приказ романсиране биографије мада засноване на чињеницама, ове славне глумице; аутор књиге је др Душан Милачић, а рецензије Живојин Петровић – бр. 8/III); Лав Урванцов (портрет руског књижевника у емиграцији са цитатима из пищевих романа – бр. 8/III); сећања В. Булгакова на сусрете са Толстојем, на његову енергију и живу радозналост и ангажованост и у позним годинама, на породичне прилике, однос према „ученицима“ (бр. 13/III); о томе како Габријеле д’Анунцио пише ноћу, раније стојећи и гушћим пером а сад седећи за једноставним столом и челичним пером, треба му апсолутна тишина, укључи све сијалице у кући (бр. 14/III); текст Иде Прегарц о Франческу Тамању,

42 Вероватно грубом техничком грешком, читаве три прве стране из броја 13 су поновљене у бр. 14 (почев од стр. 1, на којој је заглавље у којем је измењен само број часописа).

највећем тенору чији је наследник био Карузо (о снази његовог гласа, корпуленцији, непосредности и једноставности у опхођењу, љубави према јелу и пићу – бр. 14/III); о гостовању Елеоноре Дузе у Русији (одломак из књиге коју је по сећањима на ову велику глумицу написала Олга Ресневић Сињорели – бр. 3/IV); Ида Прегарц пише и текст о младом свестраном уметнику Улриху Бетану (гумац, редитељ, директор Бургтеатра) и наводи репертоар овог позоришта (бр. 16/IV); о виртуозу на виолини Паганинију су објављена два текста – биографија и прича да је веома добро руководио новцем и био одличан лични књиговођа (бр. 19 и 20/VI).

ИСТОРИЈА

Избор текстова о историји светског позоришта је очигледно био насумичан, то јест објављивано је оно што је уредништву долазило до руку.

Јавља се о новим археолошким открићима: нађени су остаци огромног театра у Халдеји, на обалама Тигра, из око 6000. п.н.е. које је могло да прими на десетине хиљада гледалаца, било је слично античком грчком, само наткривено. Ту су одржаване верске свечаности, али судећи по откривеним сликама, биле су и „ванредно лепе уметничке манифестације“ (бр. 21/I). Италијански археолог Луиђи Перније је на Криту пронашао остатке театра изграђеног у 16. веку п.н.е. у сасвим необичном и до тада непознатом стилу (бр. 8/II).

Писано је о античком театру: о плакатима који су коришћени још у старом Риму, али нису имали исту намену као у новије време (бр. 4/I); о социјалном устројству публике у старом Риму и правилима понашања у гледалишту, о позоришним догађајима као извршавању воље самога цара, о глумцима који су били или обожавани или кажњавани а некад и – убијани (26/I).

О старијој или новијој историји позоришта појединих нација: историја театарских делатности у Русији од средњовековних фарси и мистерија, стварања сопствених типова (Воденичар Вештац, Баба-Јага, зли духови шуме, воде...), преко уплива европских утицаја, дворског театра, до градње првог позоришта за народ у Москви, 1702. године (бр. 5, 6/I); о појави првих затворених театара у Енглеској, Шпанији, Француској, Италији: како су изгледали, како се распоређивала и како понашала публика, ко су били највећи уметници тог времена (бр. 9/I); о кризи публике у Француској у XVI и XVII

ВЕЧЕ У МЕТРОПОЛИТЕН ОПЕРИ

Кућа у улици бр. 39, по својашности новим скромим, центар је целокупног богатства Америке.

У тој се манифестују све новост сави, у тој седе разни Пикариолли, Моргани, Роџерси, у тој трепере стокхолмски бриљанти на крупним грудима америчких милијардера, у тој белу руке, украшене смарагдама, сфирејма и беодрема, блицају светлост са барокуистах наслона дола. У тој сливљу кућа пена Арчиа, Лили Понс,

привк париски кућа — блистају у јуној слави и демонстративу против свега што је слабије од њих.

Својственица дола у овој „кући дијаманта“, како називају Метрополитен-оперу, спадају у ред најмоћнијих капиталиста Америке.

За њих три сата задовољства, које ће пружити једна таква представа, на којој ће се појавити нов намет или скупотени земљевиски огртач — врше се веровне и журне припреме читав месец дана у напред, јер појава на таквом једном ментру не сме да остане без ефекта.

Једна мистриса имала је на себи свега — јавиоу до сад своје прекрасне бисере који претстављају право чудо од природе. Једна мис, које допре скоро до колена, пет година је скупљала и купила — код свих највећих париских јаксире, само да би траила била једнака по величини, боји и сјају. О вредности ове огртаче чак је њујоршки *Тарж* писао читаве ступе, нарочито о предстојности којом је огромна транспарована из Париза.

Роџерси, Моргани и Вендербилли спадају у ред старих, директ конзервативних аристократа Америке.

Али ту су и сви они који претстављају нови свет, којима је грађа била наложена да уђу у париску музичку менијерску аристократију. Салони тих париских данас су исто толико значајни и поседни као и сви остали.

У сваком случају, кад се у блиставом салону Метрополитен-опере нађе на окупу ова ова музичка богаташња, тога вечера се не обраћа богаташњика пијала на фидојетте. Неде најбоље који слави певачица или диригент дирижује. Важно је да ће се тога вечера показати сјај богатства који ће задовољити све оних што су мајор за труку, сиремалија.

Галерије на трети претставе

— 8 —

ру Комичне опере у Паризу — одломци из његових мемоара, биографија, приказ књиге (бр. 15/IV); о Марији Диплеси, жени која је Дими Сину послужила као инспирација за *Даму с камелијама* (делови из текста раније објављеног у *Позоришном листу* из 1901/02 — бр. 6/V).

ПУБЛИКА

На почетку објављивања, *Сцена* својим читаоцима доноси занимљивост из света

везане за публику: како се спрема публика за одлазак у Метрополитен оперу, о њиховим тоалетима, накиту... јер то је тамо важније од онога што се догађа на сцени (бр. 16/I); како су у Чикагу уз оперску зграду сазидали још неколико просторија у којима мужеви могу да проводе време у картању уз пиће, док жене гледају представе (бр. 20/I).

ПИКАНТЕРИЈЕ

У првим сезонама *Сцена* доноси љубавне приче познатих уметника: Вагнерова афера са женом неког винара из Бордоа (бр. 1/II); Бернарда Шоа је његова прва љубав одбила јер је био сиромашан и удала се за неког бакалина (бр. 18/II); Хајднова велика љубав је отишла у манастир, а он се оженио њеном сестром и био веома несрећан па је зато имао и једну велику платонску и „интелектуалну“ љубав — жену неког лекара и мајку шесторо деце, а поред тога и љубавницу — оперску певачицу која је са својим мужем искоришћавала Хајдна који никад није заборавио своју прву љубав и завештао јој је новац, али она је умрла пре њега (бр. 19/II)...

У другој години објављивања се чак јавља и „Скандалозна кроника“ (само први пут са овако експлицитним наднасловом), која извештава о јавним свађама и тучама познатих уметника: примадона и певач париске Комичне опере (бр. 4); француска позоришна глумица и филмски глумац (бр. 7); примери како мишљењем о колегама међу музичарима руководи субјективност, завист, пакост (бр. 21/II)...

Шекспир је и даље неисцрпна инспирација уметницима и ствараоцима, али и истраживачима: чланак „Да ли је Шекспир био имућан човек?“ извештава о новооткривеним документима која посредно говоре да је Шекспир, као сувласник „Глоб театра и Блекфријар-театра“, био веома имућан. Поседовао је и неколико зграда и плацева (бр. 11/I и поново у бр. 18/ V); преносе се истраживања о аутентичности ликова и догађаја у Шекспировом *Ромеу и Јулију* те о књижевним претходницима са овом темом (бр. 14/I), као и нови покушаји да се утврди идентитет Шекспира – желе да отворе гробницу у којој се верује да је једини засигурно аутентични његов рукопис (бр. 5/IV).

НЕКРОЛОЗИ И ВЕСТИ О СМРТИ УМЕТНИКА

Иако *Сцена* није јављала о одласку ни највећих уметника Народног позоришта, често је јављала о смрти уметника широм света, па чак и неких за позориште само посредно везаних особа: Фелија Литвин, чувена Вагнерова оперска певачица (објављен је велики некролог: каријеру је изградила у Европи, певала у највећим центрима, Бајројт јој је био посебна љубав, руски император ју је звао сваке године у Маријински театар, за време Великог рата је певала рањеницима и војницима на фронту где губи глас; предаје се педагошком раду, али пада у заборав – бр. 5/II); Цветана Табакова (дирљив некролог младој бугарској оперској певачици са већ запаженом међународном каријером драмског сопрана, која је својевремено освојила и београдску публику – бр. 7/II); Луиђи Пирандело (кратак некролог – бр. 10/II); Јордан Јовков, бугарски приповедач (бр. 8/III); Харуко Катајама (јапанска играчица која је била узор за лик у опери *Мадам Батерфлај*, дата је њена кратка биографија – бр. 4/IV); Карел Чапек (некролог на првој страни, са биографијом – бр. 9/IV); Арнолд Долмец („познати британски музичар“ – бр. 16/V); Карл Мук („одлични дугогодишњи диригент“ Краљевске опере у Берлину (бр. 17/ VI)...

ДРУГЕ ТЕМЕ

Понекад је опширно писано о појединим новим комадима, који нису играни у Народном позоришту и није објашњено зашто им се посвећује толика пажња (на пример исцрпна књижевна анализа Крефтових *Цељских грофова*, која се у великој мери позива на дијалектички материјализам и марксизам – у бр. 9/III, или дуга изјава писца Пола Рејнала, о његовом новом комаду који се спрема у Молијеровом позоришту – у бр. 18/IV).

Сцена је и у више наврата кратким вестима најављивала велики догађај који је 1937. године представљала Светска изложба у Паризу, да би потом дала и преглед објављеног репертоара: државна позоришта неће ићи на летњу паузу и даваће дела класика (наведени су аутори), булеварска и ревијална позоришта још нису објавила репертоаре, али авангардна јесу детаљно и за њих се објављује цео репертоар (бр. 22/II).

А писано је и о другим, разнородним темама: о „IX интернационалном позоришном конгресу у Бечу“: о предвиђеним активностима и представама током конгреса на којем Народно позориште представља редитељ Јосип Кулунџић; нажалост извештај са овог скупа је изостао (1/II); о неколицини глумица које су напустиле позориште и отишле у манастир (18-19/I); о изложби о Дјагиљеву у Марсановом павиљону (бр. 16/IV); о новом директору Народног позоришта у Софији (1/V); о томе како Италијани почињу да снимају серију филмова о познатим композиторима (бр. 13/V); како је париска глумица основала оперу у којој наступају само деца од 10 до 14 година (бр. 16/V); о женама-драматичарима којих је све више у свету, са кратким освртима на успехе неких од тих ауторки (бр. 16/V)...

Најзад, поменимо и интересантан текст Б. Винавера о бројним експериментима који се спроводе широм света са циљем преношења слике на даљину, како би се радију који је донео глас и музику у све кутове земљине кугле додао еквивалент који може да исто тако пренесе и слику. Уз закључак да ће до тога сигурно доћи, он се пита „Хоће ли наши унуци бити те среће да виде целу земљу претворену у огромну дворану за представе?“ и теши оне који се плаше за будућност театра да ће он преживети, и да га нови технолошки изуми неће убити, већ ће му проширити аудиторијум (бр. 6/II).

Репертоарске вести

са свих страна

Француска. — У позоришту „Л'Евр“ даје се „Али живот не прашта“ дијалог у једном чину од г. Алекси Данана, и „Испански баштован“ од г. Жан-Жак Данана.

о — о

„Palais Chaillot“ даје „Исус Назарећанин“, трагедију у осам слика од г. Пола Денази. Ово је врло лепа претстава која приказује живот Христов под једном чудноватом формом, али која ипак поштује хришћанску традицију.

о — о

У „Франц. комедији“ понова се даје „Радозналац“. Уз допуну овог комада даје се нов комад у једном чину „Глупак“ од г. Мариуса Риолета.

о — о

У позоришту „Palais-Royal“ даје се „Муна и њени пријатељи“, весела комедија у три чина од г.г. Пјера Вебера, Андре Хезеа и Жан-Пјер Вебера.

о — о

Марсељска опера давала је читаву серију оперских претстава од Морис Ибена „Под мексиканским сунцем“, и сада је опера затворена за шест месеци.

Белгија. — Краљевска фламанска опера у Анверсу приказала је ових дана музичку драму од данског композитора Ебе Хамерика „Леонордо да Винчи“, по тексту драмске опере од Казимини Месија и Мари-на Моретиа. Леонардо да Винчи био је готов још 1931 год., и тек после осам година стављен на репертоар заслугом г. Стеркенса, директора анверске Фламандске опере. Нажалост, критика, са малим изузетком, није схватила вредност и смисао ове веома интересантне партитуре.

о — о

Енглеска. — Већина манифестација прописаних за Музички фестивал у Лондону (23 априла—28 маја) биће пренешене од стране Б.Б.С. Међу њима: The Bartered, Bride, девет Бетовенових концерата, које ће дириговати Тосканини и Сир Адриан Булт.

о — о

— Дефинитивни програм оперске сезоне Covent Garden-а јесте: Дон Жуан, Трубадур, Травиата, Аида, Отело, Тоска, Турандот, The Bartered, Bride, Танхајзер, Тристан, Ринг и Парсифал.

* * *

Текстовима и вестима о позоришном животу са свих меридијана, некад и сад, којих је у *Сцени* заиста било у изобиљу, Уредништво своје читаоце превасходно информише и едукује, у великој мери и забавља, али им даје и обиље материјала за поређење са театром који познају и који посећују, Народним позориштем. Слика која се дефинише из овог поређења не разликује се од слике театара из важнијих, нарочито европских културних центара.

ФАШИЗАМ И УМЕТНОСТ

Иако је најпре „позоришни и друштвени часопис“ а потом „позоришни лист“, *Сцена* прати и напредовање фашизма и његовог утицаја на културу, најпре у Европи а потом и у САД – кроз кратке вести, без коментара. Стога ће, у основним цртама, овде бити наведене неке од тих вести:

- многа летња позоришта имала су „као госте најбоље уметничке снаге Рајха“ (бр. 1/1);
- Хитлер обећао да ће вајмарском позоришту сваке године из личних средстава давати за по једну драмску и једну оперску премијеру (бр. 3/1);
- берлинска позоришна сезона је оборила све рекорде по броју извођења и гледалаца, али „сви ти комади нису могли код публике да отклоне осећање да је немачко позориште у новом Рајху, као и штампа и многе друге ствари ‘глајхшалтовано’“ (бр. 3/1);
- Немачка државна музичка комора је забранила аријевским уметницима да свирају са славним пољским виолинистом Хуберманом, јер је заузео „антигерманско становиште“ (бр. 8/1);
- Влада Рајха је одобрила субвенцију разним позориштима од 12 милиона марака (бр. 9/1);
- Берлинска градска опера је реконструисана и, као значајна институција Рајха, преименована у Немачку оперу. Отворена је Вагнеровим делом *Мајстори певачи* (бр. 10/1);
- Немачка генерална дирекција радија забранила је „свим станицама Рајха извођење црначке џаз-музике“ (бр. 10/1);
- италијанско министарство штампе и пропаганде прописало бојкот дела уметника из земаља које су завеле привредне санкције Италији (бр. 11 и 13/1);
- канцелар Хитлер одликовао Гетеовом медаљом великог финског композитора Сибелиуса, поводом његовог 70. рођендана (бр. 12/1);
- Рихард Штраус напушта Немачку – „ухваћено“ му је писмо упућено Штефану Цвајгу, у којем критикује национал-социјалистичку политику, па одлази у Беч (бр. 13/1);
- на Конгресу немачких издавача сценских дела одређени

су задаци „који имају да буду у оквиру државне културне политике“ и одлучено је да они буду „нека врста филтера“ (бр. 16/I);

- немачки музичари за наступе у иностранству морају имати дозволу Државне музичке коморе (бр. 21/I);
- аустријско посланство, демаршом против комада *Таја* играног у париском Уметничком позоришту јер наводно алудира на Сарајевски атентат, скинуло представу са репертоара (бр. 22/I);
- уводи се авион који ће сваке вечери из Лајпцига водити публику у Берлин и враћати је после представа (бр. 25/I);
- поводом забране џез музике у радио-програмима, управа Радиофоније је основала одбор за контролу музике за игру (бр. 26/I);
- најмање две недеље пре концерта, комплетан програм се мора доставити „музичким властима“ да га одобре или забране (бр. 26/I);
- буџет Минхенске државне опере је у претходној сезони био 4.400.000 марака, а Хитлер је одлучио да га у овој сезони повећа за пола милиона – дотацију дају Минхен и Баварска (бр. 3/II);
- цензура је склонила са репертоара све стране писце осим Бернарда Шоа и Кнута Хамсуна (бр. 13/II);
- поново је отворено Немачко позориште у Лондону, премијером Шилерове *Марије Стјуарт* (бр. 19/II);
- Дрезденски гудачки квартет је приредио вече француских аутора а планира и турнеју по Француској, „у оквиру немачких музичких размена“ (бр. 19/III);
- Немачка државна музичка комора стимулише школовање даровитих аматера (бр. 20/II);
- „Нови директор Бургтеатра“ – чланак Иде Прегарц о смењивању ранијег директора, који очигледно није био наклоњен Хитлеру, Хрвата др Мирка Јелусића; чланак доноси и цитат његове писмене наредбе особљу да се ове „наредбе морају безусловно испуњавати“, која се завршава са „Хајл Хитлер!“ (бр. 12/III);
- најава да ће Хитлер 1940. у Лајпцигу открити споменик Вагнеру (бр. 13/III);
- Хитлер је у Бечу купио два оригинална Вагнерова писма, која поклања његовом музеју у Бајројту (бр. 14/III);

- Немачки завод за етничка истраживања доказао је да су Сен-Санс, Бизе и Равел „чисти аријевци“ (бр. 14/III);
- Немачка хоће да гради дом за остареле композиторе (бр. 1/IV);
- кратка вест: „Бруно Валтер, одлични диригент, један од најелитнијих ‘избеглица’ из Немачке, примио је француско поданство“ (бр. 4/IV);
- на иницијативу вође Рајха, отвара се Центар за проучавање Вагнера у Бајројту (бр. 5/IV);
- немачки диригент Ерих Клајбер је раскинуо уговор са Скалом кад је сазнао да је забрањен улаз Јеврејима, што он „као хришћанин и као уметник“ не може да прихвати (бр. 13/IV);
- амерички пијаниста који живи у Белгији покушава да оснује међународну организацију која би у „у ово ратно доба“ помогла гостовања уметника у „неутралним земљама“ (бр. 6/V);
- Оскар Штраус је „прешао у француско поданство“ (бр. 10/V);
- угрожен је рад Метрополитена јер Италија није дозволила својим певачима, ангажованим у овој америчкој опери, да изађу из земље; влада у Вашингтону је интервенисала код Мусолинија (бр. 10/V);
- и Италија подиже дом за остареле уметнике, где ће моћи да проведу остатак живота за мало новца или чак бесплатно (бр. 11/V); предлаже и изградњу низа вила на језеру Комо у којима би италијански и белгијски уметници бесплатно летовали (бр. 12/V);
- отворено је ново војничко позориште на Западном фронту, у Сарској области; спремају се велика изложба у Минхену и неколико музичких фестивала: у Берлину, Бону, Бечу... (бр. 14/V);
- као последица антисемитске политике, немачки оркестри су остали без потребних музичара; статистика каже да сада имају само 70% потребних флаутиста, 34% виолиниста, 17% харфиста... (бр. 15/V);
- Немачки музички институт током лета организује „мајсторске курсеве“ за музичаре из иностранства – дириговање, певање, режија, драматургија... (бр. 16/V);
- Бела Барток је стигао у Америку и прича се да ће ту остати (бр. 17/V);

- годину дана од уласка немачких трупа у Варшаву, у присуству великих званичника Рајха отворено је „потпуно обновљено тамошње позориште, које ће повремено давати и специјалне комаде за Немце који бораве у том граду“ (бр. 7/VI);
- Хамбуршка опера гостује у Ослу са Вагнеровим *Валкирама*, уз присуство комесара Рајха и других високих официра (бр. 7/VI);
- у Ремшајду је одржан Конгрес немачких композитора, од којих је 80 дошло у униформама; у извештају се каже да су мобилисани композитори претходне године остварили неколико стотина композиција и наводи да је: „135 немачких културних оркестара остало у пуном капацитету, а да се давање концерата и приказивање опера од пре рата још повећало“ (бр. 11/VI);
- римска Краљевска и берлинска Државна опера размениће гостовања (бр. 14/VI);
- аустријски композитор Оскар Штраус „укрцао се за Сједињене америчке државе“ (бр. 14/VI);
- обновљена концертна сала „Одеон“ у Минхену (бр. 15/VI).

Овде би се свакако могла навести и једна вест из земље: основан је Концертно-казалишни уред Бановине Хрватске, у чијој организацији и под чијим „будним оком“ ће се од сад одржавати сви културно-уметнички догађаји у Бановини. Изузетак чине народна казалишта, али ни она неће моћи да се директно договарају за гостовања иностраних уметника, јер сви контакти изван Бановине ће ићи искључиво преко овог Уреда (бр. 10/VI).

* * *

Како и доликује гласилу које се бави уметношћу и културом, *Сцена* се не меша у политику. Па ипак, тако велики поремећаји као што су увод у Други светски рат и његов почетак, који су имали пресудног утицаја и на позориште, нису остали незабележени. Могу се јасно пратити две основне линије: с једне стране велика материјална и пропагандна улагања Рајха и његовог вође у културу и уметност – аријевских опредељења, те јачање цензуре и прогони свих других с друге стране.

живота тек „истине ради“ сада се чини „наивно и симплифистички“; данас је у бити уметности, и неоромантичарске и експресионистичке, трагање за суштином, за идејом (бр. 2/II). О разлици приликом постављања Чехова и Горког: првог треба играти у „лирско-комедиографском стилу“, док је Горки реалиста који воли човека, који је дубоко везан за Русију и руског човека са свим њиховим манама, и чија је основна преокупација покушај да се разуме зашто људи пате (бр. 8/III). Да би позориште било „савремено“, не значи да треба да описује дневне догађаје, већ да савремени гледалац у представама може да „нађе делић себе, делић својих погледа на живот и делић свога укуса“ (бр. 25/VI).

- О музици: о бугарској народној музици и њеној интерпретацији – чланак је вероватно преузет из неког музичког часописа, јер на претерано стручан начин објашњава хармонијску и ритмичку структуру бугарске народне музике, која због одређеног начина бележења збуњује странце, те аутор овде заступа другачији начин записивања нотног текста, који би био свима разумљив (бр. 2/II); Жил Комбарие (аутор текста) комбинује сопствене и мисли многих других знаменитих личности разних професија (Кант, Хегел, Дарвин, Мисе, Бетовен, Ниче, Шопенхауер...) о овој уметности (бр. 6 и 10/III); о „раси и народности у музици“ – о карактеристикама музике у појединих нација (Французи, Руси, Немци, Енглези, Мађари...) те о томе како су некада ова обележја била изразитија, данас су све чешћа мешања специфичности и међунационални утицаји (бр. 17/V). Приказ књиге из области музикологије пренесен из лондонског „Тајмса“, који упоређује естетике Вагнера, Бетовена и Баха, домородачке и народне уметности разних поднебља, те заступа став да су два основна елемента у музици ритам, који је „комунални“ и мелодија која је „индивидуални“ елемент... (бр. 11/VI).
- Филозофски текст о естетици у уметности, о поривима због којих уметник ствара, о емоцијама и инстинкту који код уметника морају да надјачавају разум (бр. 11/II).

ЕТИКА

Васпитна улога театра је актуелна и данас, иако комади немају више експлицитну моралну поуку, јер већ самом својом формом буде у публици осећање за лепо, дакле образују је у естетичком погледу а тако и у етичком, пошто су та два појма у уској вези; с друге стране комади својим садржајима директно упознају публику са најразличитијем темама из историје, психологије, књижевности, музике... (бр. 9/II). Позориште и црква су веома сличне институције, јер „црква и позориште једнако су светли и заједничка им је сврха да помоћу приказане трагедије очисте и одушеве клонуле вернике“; осим тога, свештеник је помало глумац јер „на олтару глуми живот и смрт Спаситеља“ (бр. 11/II). Франтишек Гец, чешки драматург, пише да у савременом хаотичном свету позориште треба да буде „морална установа“, да унесе „духовну савесност“, а лепота и забава нису у супротности са овим задатком. Позориште не треба да буде сензација, раскош, ефекат, већ истина, сазнање, духовна страст... (бр. 12/IV).

ПОЗОРИШТЕ

- Позориште није ни заступник високоуметничког песништва, ни пука забава, већ нешто између и веома је важно да сваки народ изгради свој „стил позоришта“ (бр. 7/I).
- Бернард Шо пише како је позориште преживело много тога и још ће, али мора повремено да се „подмлађује“, на шта публика, па и она стручна, често није спремна; он наводи пример Ибзена кога је чак и најугледнији енглески критичар после премијере у Лондону прогласио „вашарским писцем“ чија дела не би смела да се играју више ни у једном енглеском театру (бр. 8/I исти текст се понавља у бр. 24/II).
- Француски писац Франсоа Порше пише како су позориште и књижевност у доба романтизма деловали унисоно, потом се постепено разилазе, да би за време натурализма а нарочито симболизма јаз постао највећи; сада се поново приближавају (бр. 18-19/I).
- „Позориште и ‘позориште’“ – размишљања Н. Јеврејинова (из књиге *Позориште у животу*) о различитим значењима појма *позориште*: зграда, уметност, делатност, опус једног уметника... За њега је позориште много више од свега тога,

нешто без чега се не може (бр. 1/III).

- О кризи која влада у европском театру после рата и о бројним покушајима да се пронађе излаз, који свакако мора бити другачији за сваку средину; објављени су и изводи из експозеа неких од највећих имена савременог театра (Дени Амиел, Александар Таиров, Морис Метерлинк, Валтер Гропиус, Гордон Крег, Силвио д'Амико, Немирович-Данченко...), са конгреса који је 1934. одржан у Риму под председништвом Луиђија Пирандела (бр. 1/III).
- О потреби оснивања позоришта за децу и значају театра у њиховом образовању и васпитању, као и за формирање будуће позоришне публике (бр. 5/III).
- О суштини театра – редитељ Гастон Бати објашњава да су драмски текст и глумац и даље основа позоришта, али да се не може ни без осталих елемената. Редитељ мора да доведе у склад текст и глуму који су у првом плану, и бројне значајне елементе другог плана: сценографију, костиме, светло, маску, музику... При томе интелигенција игра важну улогу, али је „уметност пре свега осећање“ (бр. 7/III).
- Представљање књиге професора са Сорбоне (о синкретизму и колективизму позоришне уметности, спрези публике и представе... бр. 2/IV).
- О значају суда публике и зашто га је немогуће предвидети (бр. 10/IV).
- О улози позоришта у античком свету; данас смо „утонули у американизам“, свуда је нека журба, „естетски идеал забачен је и заборављен“; позориште мора да даје „лепо образовање“ (бр. 13/IV).
- Са уводом да је А. Арто у угледном књижевном часопису објавио „један необичан манифест о једном још необичнијем позоришту“, штампан је његов захтев да се у позоришту прекине са апсолутном потчињеношћу драмском тесту и створи театар снова, утопије, унутрашње илузије (бр. 18/V).
- Импресионистички текст о позоришту као преливању музичких акорда у боје, светлост и облике који поново рађају музику, а све то у циљу остварења позоришног задатка да буде „илузија живота, сан, фантазија“ (бр. 10/VI).

ДРАМА

- Текст Н. Јеврејинова говори да нема добрих савремених комада јер драмски писци мисле да је добар комад исто што и добра књижевност, не схватају да морају у танчине познавати све елементе сценске игре (бр. 3/I).
- Један текст јавља о све већем броју жена драмских писаца, наводи успешније у Европи и Америци, као и њихова значајнија дела, а помиње се и да жене већ почињу и да компонују опере (бр. 12/I). Други наводи да иако 50% књига данас пишу жене, у драмском стваралаштву су ретке јер их емотивност спречава да буду непристрасне, а то је код драматурга неопходно (бр. 10/IV).
- Данашња публика заслужује већи кредит него што јој се то често даје: она од позоришта жели забаву, али жели и да се „осећајно уздигне“, зато данас драма, поред лирике, заслужује највише пажње (бр. 24/I).
- Текст у два наставка најпре даје преглед историје драме коју дели на три периода: античку драму (када се човек-јунак бори са вишим силама, боговима); „шекспировску, средње-вековну“⁴⁵ (када се човек бори са самим собом) и модерну драму (човек се бори са друштвом). Јављају се различити правци у уметности, а достигнућа у наукама, нарочито друштвеним (филозофија, психологија...) директно утичу на драмско стваралаштво. У погледу форме, реченице се скраћују, темпо убрзава, симбол постаје важно средство изражавања, као и разни сценски ефекти (бр. 20 и 21/II).
- Белешке Бернарда Шоа о свом начину стварања *Сцена* цитира у више наврата: он не може да опише свој поступак, све иде из подсвесног (бр. 2/IV), при писању се више ослања на музику из које црпи изворе него на литературу (бр. 11/VI). Луј Вернеј такође пише како је компликовано писати драму и како се то не може научити (бр. 4/IV).
- Цитиране су и белешке Емила Фабра о драмским писцима (бр. 8/IV – поново у бр. 16 следеће сезоне) и објављен његов текст о томе како је некада честе теме савремено „поремећено друштво“ учинило превазиђеним, али је исто-

времено данашњем писцу дало мноштво нових предмета (бр. 9/IV – текст поновљен у бр. 8 следеће сезоне).

- О значењу „национална драма“ некад (историјски, патриотски најчешће патетични комади) и сад (све што је потекло из једне културе и говори о њој, у времену и простору, на истинит начин); разлика између појмова „национално“ и „националистичко“ (бр. 12/V).
- „Десет заповести за писца драме“ – анонимни саветодавац будућем драмском писцу поручује: буди једноставан; „увуци“ публику у радњу; буди консеквентан; буди истинит; буди штедљив (по питању времена, простора, речи...); буди расипан (у ономе што те не кошта); буди увек нов; буди фактичан; буди брбљив; буди марљив (бр. 19/VI).

ГЛУМА

Пред премијеру комада

„НА ДРУГОЈ ОБАЛИ“

од господје Десе Дугалић Недељковић

10 децембра т. г. Мала позоришта Народне позоришта имаће једну премијеру о којој се већ говори у београдском кругу. Тога вечера играће се први пут комад првине београдског позоришта гђе Десе Дугалић-Недељковић, који онеко каже: „На другој обали“. Показано је да смо се ми, као други гђе Дугалић, заинтересовали, јер ауторка изаша први пут пред београдску публику као драмски писац, не само савладавши да сам сама објасни мотиве свога комада. Говорила је се најубавије, оддала и највише као: „Своје“.

„Ја сам више пута писала позоришне комаде али из њих сам извела на сцену. Још у Паризу, на студијама, написала сам две драме које сам читала рођацима и пријатељима, и код њих наишла на допадне и потреске на даљи ред у томе правцу. Током петнаест година

моје глумачке каријере те скарности савремени су се више и више.

За овај комад, који сам написала „На другој обали“, добила сам нарочито потстицаја пре две године, на време детована на Руднику, али сам, студирајући за своје лично задовољ-

ство Хелу Габлер, Норв, Голдфуа у мору, утврдила прочитала своја све Ибсенова драма, да бих што више пронашла у његово схватање женине психе уопште. И наступила је новисва побуна у мени противку Ибсеновог приказивања жене.

Не могу овде да узлазим детаљније у излагање тог свог ставља према Ибсену, чије комаде волим да глумим, али само да глумим, не акцентирајући његово приказивање жене. Помишљала сам да напишем и ја (пored толиких других већ написаних) једну литерарну критику о Ибсеновим женским карактерима. Али ми после паде на памет да бих боље učinила ако једним комадом као жено приказем жену у њеним тежаким душевним и животним ситуацијама. У којима је Ибсен постављао своје главне женске личности. И као у неком надахнућу приказала ми се једна драмска контура коју сам гледи, вучена неодољивом силом, почела одмах обрађивати, показујући се све више у себе, али најзад комад није изашао са свим готов из моје душе. После тога, као пробудила из сна, почела сам га критички осмислити, и у ту сврху дава сам га на читање мојим пријатељима, молила их за објективно мишљење. И хоћу одговорити одлучавају су не да могу наступити на сцену.

Мислим да ћу овим комадом учинити ниједан мали, сарман притог најбољ доказују драмској компетенцији, која се са њеним тежаким бором да би дошла до стварних успеха. Али треба бити свестан да овај комад не може бити само у првом погледу свога уметничког стварала дати одмах велики сарманет гледи. У овим границама уметности. У времену првих новина мора се пуштати маха својој уметничкој волицији и не подвизати се разочарењу, ако се стварала једне историје нађе још не могу увек да мијаначе са највишим крестицама у историји светске уметности.

Ова развијана длау ми

- За разлику од других уметника, задатак глумца није да прикажује делове живота већ да ствара сâм живот: песник говори о животу, редитељ га организује и ствара у простору, а глумац „нам га даје“ (бр. 4/I).

- „Колективна визуелна глума“ – одломак у наставцима, из књиге Десе Дугалић *Елементи визуелне глуме*. Човек је друштвено биће, па се као такав представља и у позоришту, зато је колективна игра од есенцијалног значаја, о чему глумац мора да води рачуна увек кад је на сцени; наводи примере лоше одиграних

- сцена у неким Шекспировим делима (бр. 12, 13 и 14/I).
- Део анкете који је објавила бечка штампа, са питањем шта је потребно глумици за успех – лепота, таленат или обоје; две глумице тврде да лепота није пресудна, чак може и да шкоди, али једна балерина каже да је за глумицу потребан таленат, док се од балерине очекује и лепота, и то не само фигуре него и лица (бр. 23/I).
- Белешке Саре Бернар из књиге *Позоришна уметност*, о различитим начинима на који глумци меморишу текст, кроз примере и анегдоте (бр. 2/III).
- „Наша глума јуче и данас“ – чланак Ж. Врбника о појави глумца у нашој средини у време буђења националне свести и о важној улози коју су тих деценија позориште, а нарочито глумац одиграли у том процесу; касније, када драмски текстови са историјске и националне тематике прелазе на свакодневне догађаје и проблеме, и глума губи театралност и постаје природнија. Аутор покреће и нерешено питање „заједничког књижевног језика“ који је неопходан позоришној сцени (бр. 6/III).

Ђорђе Малетић (МПУС)

тање „заједничког књижевног језика“ који је неопходан позоришној сцени (бр. 6/III).

- Мисли о глумцу из пера Емила Фабра (бр. 2/IV).

- Текст Вилијама Бауера: песник говори о животу, редитеља га организује, глумац га „ваја“; залаже се за глуму „уживљавања“ (бр. 9/IV – поновљено у бр. 18 следеће сезоне).

- Одломак из књиге Ђорђа Малетића *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду*⁴⁶ који говори о глумачкој уметности и глумцима, пореди неке врхунске интерпрета-

46 Ђорђе Малетић, *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду*, XII издање Чупићеве задужбине, Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1884.

торе Отела које је аутор гледао у иностранству са нашим Алексом Бачванским, анализира однос глумца и публике, и закључује: „што су војнику ордења... то је глумцу аплауз“ (бр. 4/V).

- О различитим односима између приватног и сценског живота код појединих глумаца, о могућности да се у стварности проживљено у одређеном тренутку на сцени призове као запамћена емоција, како понекад акутно јаке приватне емоције могу да утичу на сценски наступ и код најискуснијих уметника (бр. 12/V).
- Одломак из Нушићеве *Аутобиографије* о томе како глумац може да се игра као дете, да се маскира а да му се то не замера... (бр. 12/V).
- Развојни пут глумца од лакрдијаша до савременог извођача – са уметничког али нарочито са социолошког становишта (бр. 20/V).
- О значају шминке за глуму, њеном развоју, савременим техникама шминкања, чак и о могућим средствима за скидање шминке (бр. 14/VI).

РЕЖИЈА

- Силвио д'Амико тврди да позориште не може без редитеља, то је функција која се јавила кад и представа – некада су режирали писци, касније глумци, а сада се та професија издвојила; треба се клонити злоупотребе режије и њеног апсолутизма. Залаже се за формирање сталних хомогених глумачких ансамбала, али и за честу размену уметника како би се позориште развијало (бр. 12/III).
- О разлици између „унутрашње“ режије (укупна креација ансамбла) и „спољашње“ режије (декор, костими, ефекти...). У доброј представи ова два слоја се не искључују (бр. 7/IV).
- О трети коју је Станиславски имао пред премијеру па га је главни глумац отерао са сцене како не би унервозио глумце – одломак из књиге Станиславског *Мој живот у уметности* (бр. 13/IV).
- О темпу представе који мора да нађе баланс између уметничког, сценско-техничког и публици прихватљивог темпа, а за све то је задужен редитељ (бр. 14/V).

Уредништво *Сцене* је очигледно једва дочекало појаву једног од у то време изузетно ретких издања из области теорије позоришне уметности – књигу *Позоришни записи словеначког* аутора Цирила Дебевца. Живојин Петровић пише рецензију у којој хвали ово дело које почиње да попуњава велику празнину која у нас влада у литератури о театру (бр. 13/III). Али већ раније у неколико наврата доноси велике одломке из овог дела. Најпре у прва два броја у тој сезони под насловом „Размишљања о глуми и глумцима“ објављује тезе о овој теми, у којима даје своја размишљања или цитира познате уметнике и филозофе (Цанкар, Ниче); објављено је, у два дела, укупно 29 цртица о глумцима и њиховој уметности (бр. 1 и 2/III). На исти начин као и о глумцима, уз повремено цитирање великих ауторитета, он пише и о режији и редитељима: на пет страна, објављено је 47 теза (бр. 10/III). Најзад, објављене су и тезе Цирила Дебевца о значају, сложености и осетљивости креирања позоришног репертоара, са задржавањем на случају љубљанског Народног гледалишча (недостатак доброг домаћег текста, ослањање на непревазиђеног Цанкара и сл.). Текст заузима шест страна, 26 теза (бр. 11/III).

ОПЕРА

- „Проблем оперске режије“ – проф. Лотар Валерштајн, главни редитељ бечке Државне опере, заступа став да се позориште увек обраћа савременом гледаоцу; па и опера мора да се прилагођава не времену у којем је дело настало, већ оном у којем се игра, а то је задатак оперског редитеља, чија је улога само мало више спутана – музиком (бр. 1/I).
- Текст пренет из бечке штампе расправља да ли певачи треба и да ли смеју да буду дебели, даје кратак историјски осврт на поједине познате корпулентне уметнике, уз назнаку да је то, нарочито данас после естетских критеријума које је успоставио и широм света пронео филм – недопустиво (бр. 18-19/I).
- Опера мора да се прилагоди савременом тренутку: у финансијском аспекту мора да се одрекне раскошне опреме и тако постигне не само мање трошкове већ и удовољи савременим естетским мерилима, а са уметничког аспекта опера треба да се врати певачу као свом најважнијем елементу и да се одрекне вишка украса и превазиђених „на-

клапања о моралу“ (бр. 10/II).

- Бруно Валтер поставља питање да ли оперска уметност може да преживи кризу позоришта и тврди да може, упркос или можда баш захваљујући наизглед неприродном споју „полихромije и мимуса“; највећа опасност јој прети од лоших интерпретација и режије која по сваку цену мења дух оперској уметности (бр. 11/V). Слично је и мишљење диригента Фрица Буша који каже да оперске представе не треба давати сваке вечери већ неколико пута недељно а остало време провести у пробама, јер уметност се може одржати само квалитетом, а тако ће се пребродити и свака криза (бр. 11/VI).

БАЛЕТ

Постанак данашњег балета

Када је човек први пут изиграо? И какав је могао да буде та прва игра? На ово питање је много теже одговорити него на она друга: кад је постојао човек, од осећања на нарочито начин. Оно што игра даје битну оцрту, јесте начин који је, како изгледа, тек допире изашао из уму, прво инстинктивно, па онда инструментално.

Историја старог Египта не даје нам никаквих података о постојању те прсте уметности код њих. И ако знамо, могу дамо, да су Египћани позивали врло много музичких инструмената: клавир, фруту, цинтуру, флауту, двојне, разне дубине и дубине, — тешко је замислити да они нису на мало позивали хореографију. Ми имамо данас тако много знања о старој грчкој култури и уметности, о страниј обраћању и префиности укуса старих Грка, да већ умалко очекујемо да чујемо, кад је реч о хореографији, само најтеже и најбоље. Уосталом то чинимо с потпуним правом. А зар би било могуће да ова савремена развијена женска и мушка тела на одмицањима и гимнастичким утицајима нису позивала ритмичке покрете вршене карактером и лирама?

Грчка екултура Цветног Доба (V век пре Хр), ала, као је једна река, у парским рекама, који претстављају једну популацију играчу. Она је издигнута на врхунац њених врлина (као у данашњем балету) у нешто више тела са дивним покретима, руком и кривичним држањем главе, издвојеном потпуно и данас хореографичким покретима. (Играчица из Калатеаса).

Игра је код Грка била третирана исто као и музика, из је са њом и са драмском уметношћу доносила чинила једну целину. Уметност играча, ала се оркестра, а била је предмет озбиљних и дубоких студија као никад пре тога времена.

Римљани су прилазили од Грка све познате културе и уметности: теорије, из су тако примили и њихову игру, која

кога пронашао људски род, — и ако се ни на свој још не може ни приближно тачно да одговори. А кад би се, рецимо, баш могао утврдити отаџа дотар прва игра, онда би се могао одмах пост. вати и друго питање: ки је прва изиграо, жена или човек? Или обоје заједно? И да ли је то био излив радости и среће, или жалости и велике невоље?

Нећемо да нагађамо, јер сгле неће место за то, што ћемо имати оно што је савремено утврђено.

Човек у почетку није могао све своје осећања и свој спољни расположења да изрази речу, Негов је речник био сиромашан и штр. Отаџа је он у великој мери морао да се служи покретима, који су имали знатну улогу у његовој историјској луци. И сами игра, која је настала из неперсоналних телесних покрета изазваних радом, убуђењем или религиозном напетом, није ништа друго до изражавање

Игра или игре, имала је наредом са другим облицима уметности — развоју људске културе своје нарочито место и свој значај. Наравно да је значај игре у разним прече-

— — —

Фигура у модерном балету

Као и обично, о балету и уметничкој игри има најмање текстова. Објављени су: историја игре од потребе праисторијског човека да се изрази кроз покрет, преко античке Грчке и Рима, до француских дворова (бр. 8/I); покушај дефинисања појмова **балет**, **пантомима** и **уметнички плес**, о сличностима и разликама ових врста уметничког изражавања, са заступањем тезе да будућност театра лежи у уметничком плесу,

независном од музике (бр. 19/II); текст о наглом мењању балетске уметности, технике и форме, од почетка века (бр. 17/V).

СЦЕНОГРАФИЈА, КОСТИМОГРАФИЈА

ЕВОЛУЦИЈА СВЕТОСТИ И КОСТИМА

Тов је казао: „Била је редеф који се креће“. И као редеф, да би добила свој светлост, она мора да буде осветљена на један особити начин.

Први, који је успео да са нештитом осветли позоришту, био је Тосканца Палетар Пирон, родитељ наше Леопа Делети, који је уводио светлост за лигатуриске представе. Тако је 1515. године лавина престави „Калавара“ и била је осветљена позитивним светлом, да су сви били осветљени, и та иста претстава давала се пред Херником Другим и Катарином Медичи.

Прва позоришна светлост била је су свеће, постављене у дну бине, а док се не појавио осветљени рампе, која је била до тада неосветљена. И тај поз-

Г. С. Велозовски

авантно сценограф Народног позоришта, створено је у Пољској позоришној „Компанији „Колонне““ који ће Народно анимално сцену дава јавноста први пут

пуни мрак излазио је и у публици. Пошто су те свеће биле ложилине и много пушале, сваки час је један човек морао да их прилази са макизима и да их ускипује. Године 1650 светлост је много боља, јер се уводе кристалине полемје, који су у исто време осветљавали и глумце и публику, и могли су да се дижу и спуштају, како је кад потребно за сцена. Испред рампе појави се рекламација, и Молијер је осветљавао своје представе са четрнаест осам дојавица. Оне су и оне пушале, и усред претставе морали су да не ускипују. Само кад је краљ, посебно позориште гореле су позитивне свеће.

Године 1750 појављују се на позоришним први лампе са уљем, а 1780 године у Оперу париској уводи се електрични гас, и прва претства са тим светлост била је „Андалусио лама“. Та светлост није била практична и онег острј лампе са уљем.

Тек године 1840 опера добија електричну светлост, која се усавршава до данашње светлости године 1880.

Отада на позоришну влада електрична светлост, и сада су декоратори могли да изводе све своје фантазије са игром светлости. Данас нема ни једног светлосног ефекта који се не би могао извести на позоришту, и сада се може извести дан, ноћ, зора, месечина, сутон... Електрична светлост потпуно је трансформирала бину.

После је дошла и еволуција костима. Дан су грчки глумци носили све једне исте тунике, изражене маскама, докле модерне позоришне тражи да сваки конал има свој тип и костим који одговара односу. Средња век је играо све комедије у костимима свога доба, ноше проучава костиме по старим сликама и фрескама. Са отвореним

Скени лавина Пирон (1515-1615)

Помеће позоришта је дошла до многих историјских података, многе глумице су поручиле своје античко одело према тумачама које су се виле на грчком статуама по музејима. Тама, велики трагичар француски, омиљало је на позоришне римске, грчки и египатске слике, што је било по укусу републиканског и империјалног. Давид, савири сликар онога доба, давао му је најбоље ва

О томе како је осиромашење овог сценског елемента можда један од узрока кризе позоришта, те како се после више година владавине минимализма авангарде, на сцену враћа декор, понекад богат па и раскошан; о карактеристикама савремене сценографије; о процесу израде декора, од скице и макете, до осликовања и транспорта магацин-сцена (бр. 7/1); историјат сценске расвете од свећа, преко лампи и гаса до електричног осветљења, и развој костима од типизираних у античком театру, преко

савременог у елизабетанском до историјских реконструкција и најновијих стилизација (бр. 11/1).

ИСТОРИЈА

О историји диригентске палице: постоје тврдње да је коришћена још у античко време, али је другачије изгледала, а данас је нова мода око које се ломе копља – дириговање без палице; у Америци је чак донета резолуција о обавезном коришћењу палице (бр. 14/1, исти текст у бр. 12/IV).

КРИТИКА

- Есеј Владимира Велмар-Јанковића подељен на тезе које јасно говоре о садржају чланка и ставовима које аутор заступа: критика мора бити књижевност; ако није објективна – она је неморал; шта би све морао да зна критичар;

неопходна је љубав према позоришту. Разлог зашто је овај текст објављен (а вероватно и наручен) може се наслути-ти из текста који следи – писма које управнику Позоришта шаље потписани (име, презиме, професија, адреса) гледа-лац, потакнут текстом објављеним у „Политици“ 15. маја 1936.⁴⁷ Он пише како је на премијери *Контушовке* седео поред поменутог критичара и видео да је овај већи део представе – преспавао. Уредништво *Сцене* обавештава да писмо објављује интегрално, а да коментар није потребан (бр. 25/I).

- О разлици „праве“ и „варљиве“ критике; права често до-лази у сукоб са позоришним уметницима, са публиком, па и са другом критиком, али ако је довољно самокритична, она је подстицајна и корисна; друга пак доноси више штете него користи (бр. 3/II).
- Анализа савремене домаће позоришне критике: иако је чињеница да се укуси разликују, неки „заједнички закони лепоте“ ипак постоје, те дијаметрално супротни судови о истим представама или њиховим актерима могу бити само продукт недопустивих – личних разлога (бр. 22/II).
- Бернард Шо о томе која три услова треба да испуни до-бар музички критичар: да буде добар писац, да има вели-ко музичко искуство у слушању различитих дела и да има култивисан музички укус (бр. 7 /IV – текст поновљен у бр. 8 следеће сезоне).
- О развоју музичке критике од ренесансе до савременог до-ба и о одговорности критичара (бр. 15 – поново у бр. 16/V).

ИЗА КУЛИСА

О увек занимљивим збивањима „иза кулиса“ *Сцена* доноси бројне анегдоте, вицеве, приче... на пример: шта се може видети и шта се збива иза завесе пред почетак представе (бр. 4/I, 14/I, бр. 1/IV); шта проживљава узбуђен и од треме избезумљен писац за вре-

47 Реч је о реаговању др Бранислава Војиновића на критику премијере *Женидба Чарли Чаплина*, којом је Марко Маринковић прославио 25 година умет-ничког рада. Критичар „Политике“ Велибор Глигорић није том приликом само изузетно лоше оценио представу, већ је жестоко протествовао и због целокупне репертоарске политике (*Управник Народног позоришта брани своју репертоар-ску политику*, „Политика“, Београд, 15. мај 1936).

ме премијере (бр. 6/I); какве врсте позоришних завеса постоје, ко њима управља, те о рупи кроз коју глумци пре почетка представе гвиरे у публику, о гвозденој завеси као сигурносној прегради за случај пожара (14/I); о значају који за уметника има обележавање његовог јубилеја, о узбуђењу са којим се тог дана бори, о свечаности тренутка који осећа и публика те тог дана све своје симпатије и наклоност отворено дарује срећном јубилару⁴⁸ (бр. 18/II); о задатку, улози и значају гардероберке у позоришту, о њиховом честом блиском пријатељству са глумицама (бр. 14/VI). Објављена је и духовита прича Карела Чапека „Позоришни писац, његово дело и њихова страдања“: како писац пошаље комад за који мисли да је савршено написан управо позоришта, потом месецима чека одговор, затим по њиховом налогу преправља текст да би на подели улога испало све другачије него што је замислио, са редитељем нема додирних тачака у тумачењу комада, распоредне пробе не личе ни на шта јер нема маркир декора, а ни свих глумаца... Јадни писац је сасвим обесхрабрен (16/II).

ПУБЛИКА

И о овом неизоставном елементу позоришта *Сцена* објављује неколико текстова: о публици као колективном, непредвидивом глумцу и критичару у исто време (бр. 26/I); о погрешном мишљењу да је послератна публика, будући многобројнија, мање образована, упућена и критична – она само има мање окореле начине понашања па самим тим је непредвидива (бр. 3, и 4⁴⁹/III, бр. 10/V); о постојању „клака“ још у античком театру, које су плаћане по представи или месечно а у чије „синдикате“ је било учлањено 40.000 људи, у Француској у XVIII веку су постављали страже да клакерима спрече улаз, а код нас их је било у доба Јоакимово, док савремена публика не познаје овај феномен (бр. 13 – поново у бр. 14/V, па у бр. 10/VI); о аплаузу као медију изражавања мишљења и осећања публике (бр. 20/V). Објављено је и мишљење Бернарда Шоа, који се често цитира у *Сцени* (нажалост без навођења извора), о овој теми. Он пише да публику у театар доводи „страствено интересовање“ интелектуалне природе, које је нешто између „потребе

48 Чланак је вероватно инициран јубилејима Душана Раденковића и Рудолфа Ертла који су обележени тих дана.

49 Поновљене су целе четири стране.

за уметничким доживљавањем“ и пуке жеље за забавом. Зато он својој публици увек даје много смеха кроз читав комад како би „осетила да је добила нешто за свој новац“, а на крају је шаље кући са „доживљајем“ о којем после месецима расправља, свађа се и мири, и свакако га не заборавља чим изађе из сале (бр. 1/II).

ПОЗОРИШНИ БОНТОН

Сцена у више наврата доноси директне подукe, али чешће шаљиве приче које читаоце уче лепом понашању у гледалишту: о закашњавању на представу и специфичностима одређених средина у том погледу (у Немачкој, Данској и Шведској представе почињу на време јер нико не касни; „у земљама где сунце чешће сија“ већ се рачуна на кашњења од 10-15 минута – упркос томе, увек има оних који ометају читав први чин својим уласцима). Ништа гори нису ни они који још пре последње завесе излазе како би избегли гужву на гардеробама. Пише се и о другим правилима позоришног бонтона – не шушкати, не причати, не галамити и не јести за време представе, не кашљати, не доводити децу, не дрмати седиште суседа, не заузимати оба рукохвата, не стављати јаке парфеме и не долазити директно од берберина, не трчати у паузи; како пролазити кроз редове, како седети у ложи, кад понудити некоме да замените места... и поручује: „уважавајте и цените хигијенско посуђе свим поштовањем које заслужују тако корисне справе“⁵⁰ (бр. 1 и 2/I, бр. 7/II, 21/II, бр. 8/III бр. 12, 16/V).

О ФИЛМУ

У доба борбе за публику са биоскопима позоришно гласило повремено помиње овај проблем у текстовима о другим темама, али доноси и чланке о филму: објављен је извод из текста француског књижевника Пола Морана који, иако воли филм, тврди да он не може никад постати уметност, јер само „фотографише позорницу“, што је увођењем тона, који звучи метално и вештачки, само још више дошло до изражаја; он мисли како је једини начин да се филм приближи уметности – да снима искључиво опере! (бр. 2/I

50 Ово је цитат из текста који је пренет из љубљанског „Гледалишког листа“ и свакако се односи на „пљуваонице“ којих је тада било у свим јавним просторијама.

и поново бр. 9/IV, али без наведеног извора); други текст такође говори како ће појава тонфилма уништити све оно што је у филму до сада било уметничко; реч мора да се доживи непосредно, у директном контакту, што је основни адут позоришта (бр. 18/V).

Наведимо и неке од текстова које је тешко разврстати у одређену групу тема:

- „Тристан и две Изолде“ – трансформација од келтске бајке до општеприхваћене и широкораспрострањене књижевне теме о Тристану и Изолди; сиже драме коју је о овоме написао немачки песник Готфрид Штрасбуршки и напомена да је Вагнер написао истоимену оперу (бр. 5/II).
- „Поводом Лазе Костића“ – полемика Ивана Врбника са заосталим негативним мишљењима о овом нашем великом песнику и апел за његову коначну рехабилитацију (бр. 5/III).
- „Три уздаха Ива Војновића“ (аутор чланка Живојин Петровић), књижевна анализа *Дубровачке трилогије* као својеврсног епитафа једном граду и епохи (бр. 5/III).
- „Ибзенова бразда“ – о пишчевим почецима под утицајем романтизма и каснијим променама под утицајем Кјеркегарда (Кјеркегора), до најоштријег критичара савремене стварности; поређење Ибзена и Крлеже (бр. 7/III).

* * *

Сцена се интензивно бави и разноврсним питањима која позориште и позоришну уметност посматрају са становишта историје, естетике, етике, социологије, психологије, позоришне теорије и праксе – са забавне стране, али и информативне, образовне. А даје и директна упутства: писцима како да пишу, редитељима како да приступе драмском или оперском предлошку, управницима како да праве репертоар, критичарима како да оцењују представе, публици како да се понаша у театру.

Мало разоноде за време паузе

Царица Јелисавета и примањ

Једне вечери, за време свога боравка у Пешти, бивша аустријска царица Јелисавета сиђе у ресторан хотела да мало ужива у циганској музици, коју је необично волела. Циганска капела је баш у том тренутку свирала познату мађарску песму „Не драга, то ти никад нећеш сазнати...“

После завршене свирке царица позове примања и упита га:

— Необично ми се допада песма коју сте малочас отсвирали. Какав јој је наслов?

Цига, који је познао царицу, збунио се, почешао иза ува, а затим се дубоко покловио и рекао:

— Не, Ваше Величанство, то ви никад нећете сазнати.

Треба сачекати крај реченице

Немачки композитор Карл Марија Вебер обратио се за време пробе своје опере „Оберон“ једном певачу који је певао неку споредију партију:

— Заиста, жао ми је што се толико трудите...

— Ах, не вреди о томе ни говорити! прекинуо га је поласкави пенач.

— Жао ми је — настави Вебер — што се трудите да певате ноте којих нема у партитури...

Бернар Шо и не- пријатељи

Бернар Шо је имао многе непријатеље. Једне вечери један од њих му приђе и упита га иронично:

— Ако се не варам, господине Шо, ваш отац је био кројач?

— Да, одговори Шо.

— Па зашто и ви нисте кројач?

Шо се насмени на упита:

— Ако се не варам, ваш отац је био центлмен, господине?

— Да!

— Па зашто и ви нисте центлмен? доврши Шо и окрену леђа...

Парадокс

— Ако хоћете да успеш у животу, дозволисте ми да вам дам један савеш.

— Молим.

— Не слушајте никад ничије савете.

✱

— Да ли сте икада ухватили вашег мужа да флертује?

— Јесам, једанпут.

— И шта сте радили?

— Удала сам се за њега.

После несрећног случаја

— Шта је бекријо, зар се у ово доба долази кући?

„Ко пева, зло не мисли“

Једном се десило да су три славне и популарне оперске певачице: Аделина Пати, госпођа Нилсон и госпођа Герштнер заједно гостовале у Њујорку. И ако су све три биле репомирне и привлачне, публика је била у великој недоумици, коју од њих да слуша то вече. Тако су концертне сале свих трију певачица остале празне (све због колебања публике).

Новинари су јуришали на певачице и питали их за мишљење једне о другој. Госпођа Нилсон рекла је о Аделини Пати:

— Ја се дивим тој Аделини. Била бих пресрећна када бих у њеним годинама још могла тако лепо да певам!

Аделина Пати је опет овако хвалила своју колегиницу:

— Тако стара жена, а тако леп и снажан глас! О, ја сам уверена да у њеним годинама нећу моћи тако да певам!...

Али је рекорд у овим женским „хвалама“ ипак однела госпођа Герштнер. Она је рекла новинарима:

— Обе су дивне, верујте ми. Не знате која је од њих старија, а која боље пева... Сעהам се док сам још била дете, оне су већ увелико излзиле пред европску публику и отада је прошло много година, али је њихов глас остао непромењен.

Наполеон и играчица

На једном балу у Паризу приближио се Наполеон једној играчици, која га је услед тога нехотице гурнула. Кад се она поцела снисходљиво извињавати, Наполеон јој рече:

— Немојте се извињавати, ја сам се благовремено повукао.

— Величанство — одврати дама — врло ми ласка што сам ја прва особа која Вас је натерала на повлачење.

✱

Госпођица пита у дајсингу младића с којим тек што се упознала:

— Верујете ли ви, господине, у љубав на први поглед?

— Не, у то никако не верујем.

— Не мари вишта, наћи ћемо се ми и сутра.

ПРЕГЛЕД

Сцена је основана као гласило Потпорне задруге особља Народног позоришта и свакако јој је један од приоритета био економска исплативост, не само на нивоу покривања трошкова већ и што већих прихода. Стога не треба да чуди што је ново гласило дефинисано као „Илустровани позоришни и друштвени часопис“, чиме су умногоме одређене и теме, али и начин пласирања садржаја.

Основна функција часописа, као и у случају оба *Позоришна листа* која је издавало Народно позориште, јесте штампање и продаја дневних листа и (као у другом *Листу*) недељних репертоара Позоришта. Тиме је одређена иста превасходна циљна група као и у случају претходних гласила – позоришна публика. Али, *Сцена* себи поставља и задатак да буде „друштвени часопис“, те се обраћа и ширем кругу читалаца. Иако, нажалост, нема података ни о тиражу ни о начинима и местима дистрибуције, са сигурношћу се може тврдити да је *Сцена* продавана и ван фоајеа Позоришта. О овоме сведочи и често понављање истих најава али и дужих текстова у више бројева, чак и узастопних, што јасно говори да је Уредништво рачунало на увек нове читаоце. Тако се, ширећи круг читалаца, потенцијално повећавао и број позоришних посетилаца.

Следствено томе, *Сцена* поред обавезне информативне и уобичајене васпитно-образовне, у већој мери испуњава и забавну функцију. У том смислу се могу разликовати:

- садржаји искључиво забавног карактера;
- информативни и едукативни садржаји у забавној форми.

С друге стране, може се тврдити да се Уредништво труди да и садржаје искључиво забавног карактера повеже са позориштем. Током неколико промена уредника, уређивачке политике, па и издавача, ово ће у основи остати тако, осим што ће се забавни садржаји временом повлачити пред сериознијим текстовима о театру.

Током шест година објављивања *Сцена* највећим делом говори о позоришту:

- Народном позоришту у Београду
- другим позориштима у граду и земљи
- позориштима у иностранству, и то

традиционалном позоришту европског типа и
егзотичним облицима позоришта.

Од почетка је највећа пажња посвећена Народном позоришту, али
временом та превага постаје све већа. Рад Народног позоришта
Сцена прати текстовима о:

- продукцији
- текућем репертоару
- уметницима
- гостовањима
- другим актуелним догађајима
- историји.

Све време прво место заузимају најаве нових продукција док се
текући репертоар као тема јавља повремено. Неке сезоне се гото-
во сасвим могу реконструисати на основу информација из *Сцене*,
али овде је акценат ретко стављен на едукативни аспект, много
више на информативни; ова тенденција се мења тек пред гашење
листа, то јест пред почетак рата. У каснијим сезонама спорадично
се појављују и одједи после премијера као и одломци из критика,
али они се не могу узети у разматрање као вредносни судови, јер
их је Уредништво увек писало или бирало тако да представи умет-
нике, продукцију па и целокупно Позориште у најбољем светлу, а
у циљу саморекламирања.

Чланови уметничких ансамбла су у највећој мери представљени
фотографијама, о њима је нешто више писано само приликом ула-
ска у ангажман или поводом јубилеја; публика је кратким вестима
обавештавана о неким њиховим значајнијим гостовањима или од-
суствовањима друге природе.

Од бројних, па и веома значајних гостију који су из земље и ино-
странства тих година наступали на сцени Народног позоришта, са-
мо ретки су најављени, свакако из комерцијалних разлога: када
у представи Народног позоришта гостује неко велико уметничко
име – карте ће свакако бити разграбљене; ако је гост мање познат,
опет није велики проблем, јер је у питању представа са репертоара
која свакако има публику, а појачану посету ће обезбедити оста-
ла градска гласила, за која је овакав догађај увек занимљив. Више
пажње је посвећено доласцима целих трупа, нарочито размени
гостовања са софијским и сарајевским театром, јер овде је треба-
ло напунити сале а и дати медијског значаја сарадњи са великим
театрима из окружења.

Историја Народног позоришта постаје тема од великог интереса и

значаја. Њој се прилази са:

- забавног аспекта
- едукативног аспекта.

О другим театрима из земље само је повремено писано, вероватно се рачунало да оваквих информација има довољно у дневној штампи, док је позориштима из иностранства посвећено знатно више простора. У оба случаја, позоришни токови ван Народног позоришта се прате са:

- забавног аспекта
- информативног аспекта
- образовног аспекта.

Поред овог, *Сцена* пише и о естетичким, етичким, социјалним, психолошким аспектима театра, о позоришној историји, теорији и пракси, са:

- забавног аспекта
- информативног аспекта
- образовног аспекта
- практичног аспекта.

Будући да *Сцена*, у хронолошком погледу, без паузе наставља где је *Позоришни лист* стао, Народно позориште у моменту појаве новог гласила није било другачије него током једногодишњег објављивања претходног. Могла се променити само медијска слика коју је нов медиј слао реципијентима онда и данас. Она и даље, у првом реду, осликава модеран европски театар у свим сегментима.

Репертоарска политика се, наравно, није битно изменила у односу на ону из 1934/35. сезоне, али све је приметнија линија условљена општом атмосфером. После једног великог разарања а на прагу другог, позориште се све више окреће старим, трајним моралним вредностима. Могло би се, рецимо, тумачити да обновом *Идиота* Позориште манифестује свој страх од надлазеће силе и зла, а такође и *Сцена*, објављивањем великог текста о овом комаду са анализом ликова и њихових односа, у којем стоји и да: Мишкин репрезентује „руско-хришћанску етику неопирања сили: кад га ударе по лицу, он се зацрвени и застиди због онога који га је ударио“, тражи се „персонификација врховне и надљудске доброте која хоће да спасе свет“; човек је жртва покушаја да реши загонетке (супротности које представљају интелигенција – народ; Европа

– Русија; социјализам – хришћанство; месо, дух, човек – Бог...) ⁵¹. У смислу враћања трајних етичких постулата, породица је честа тема – и комада на репертоару Позоришта и текстова у *Сцени*. Под утицајем психоанализе али и нарастајуће претње нових разарања, на репертоару су и драме „страсти и жртве“, крими-приче, „фројдијански“ комади који доносе „сексуално морбидне типове“. Да би се задовољиле трајне потребе и интересовања публике, ту су и „еротичне епизоде“ из живота и породичне трагикомедије. Као одраз нарастајућих социјалних раслојавања и потенцијалних револуција, честе су и социјалне драме, сатире и гротеске. Али, као неопходан контрапункт, ту су и фолклорни комади са музиком и певањем, ведри комади о младости, невиности, поштењу, наивно-сти... У свему овоме онда – као и раније и као данас – Народно позориште се ослањало на стране и домаће класике, али уз стално, неуморно трагање за добрим савременим комадима.

Квантитативно, као и увек, највећа је продукција Дrame, знатно мања Опере, а осетно најмања Балета. Ова пропорција је, нажалост, још израженија у простору који *Сцена* посвећује овим ансамблима, иако Опера у тим сезонама бележи сразмерно велики број премијера, међу којима су и нека сценски и извођачки изузетно захтевна дела класичног репертоара, као и необично много поставки опера домаћих композитора. И мада о балетској продукцији *Сцена* пружа најмање података, из њих се јасно гради слика ансамбла који трага за новим плесним изразом.

Сцена ондашњем читаоцу са поносом представља Народно позориште као кућу која располаже фотографијама свих својих уметника, али све више и фотографијама из представа. Читаоцима је то вероватно било најзанимљивије, јер су у граду који још увек има само једно стално позориште, о својим малобројним сценским уметницима већ све знали. Данашњем читаоцу ове фотографије, нажалост, не дају довољно информација о саставу уметничких ансамбала.

О „унутрашњем“ раду Куће, финансијским, техничким, кадровским и другим евентуалним проблемима *Сцена* не пружа много података. Пажљивом читаоцу, међутим, неће промаћи да је попуњавање глумачког ансамбла омогућено, мада кратким, успешним четворогодишњим радом Глумачке школе, док је попуњавање оперског ансамбла остварено ванредним кредитом. *Сцена* тако-

ђе даје слику Позоришта које се и даље свим снагама труди да обезбеди просторне капацитете за рад три уметничка ансамбла и пратећих служби: коначно се изборило да врати своју другу сцену, Мањеж, а непосредно пред бомбардовање је успело да обезбеди и све услове да доградњом зграде иза постојеће добије неопходне просторије за пробе, фондусе, гардеробе, канцеларије.

Богатим историјским садржајима *Сцена* осликава Народно позориште као националну институцију сада већ значајне традиције, којом се поноси и до које јој је стало: о документацији се води брига, чува се и проучава, а негује се и надграђује и усмено предање, које можда није корисно у научне сврхе али свакако је неопходно за стварање живе слике о разноврсном и бурном животу институције као што је театар.

У односу према другим позориштима у земљи, Народно позориште је:

- равноправно са театрима у другим великим градовима у земљи са дужом музичком традицијом (загребачко, осигечко),
- узор млађим позориштима (сарајевско),
- патрон мањим театрима у својој средини (Аматерско, Омладинско, скопско позориште).

Материјал који *Сцена* пружа за поређење са иностраним театрима гради медијску слику Народног позоришта која је веома слична многим театрима западне позоришне традиције, а у којој тих година превладава неколико криза:

- економска
- криза публике
- криза квалитетних савремених комада.

Према слици коју формира *Сцена*, Народно позориште, за разлику од многих театара у Европи, у периоду објављивања овог листа још није осетило последице продора тоталитарних идеологија које су значајно обележиле трећу и четврту деценију XX века.

(ПАУЗА)

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ бр. 1

Попис фотографија објављених у *Позоришном листу*

Будући да су фотографије 1901. у Београду још увек биле луксуз, као и да је њихово објављивање компликовало штампање новина, у Позоришном листу их има веома мало. С друге стране, из тог периода уопште има веома мало сачуваних позоришних фотографија, те ће овде бити набројане све које се могу наћи у Листу. Фотографије су, осим у ретким случајевима што ће бити назначено, штампане у оквиру одговарајућих текстова. Тако портрети иду уз некрологе, уз најаве прослава или гостовања – уз биографију слављеника или госта.

Прва година

Веља Миљковић (минијатура – уз некролог), стр. 2
Даворин Јенко (минијатура – поводом прославе), стр. 10
Даворин Јенко („јубиларна слика“), стр. 26¹
Његово Величанство Краљ Милан (поводом смрти – насловна страна), стр. 41
Кнез Сумбатов-Јужин (уз биографију, поводом гостовања – насловна страна), стр. 89
Јужин као Руј Блаз (поводом гостовања – насловна страна), стр. 93
Јужин као Отело (поводом гостовања – насловна страна), стр. 97
Јужин као Ричард III (поводом гостовања – насловна страна), стр. 101
Љерка пл. Шрамова (поводом гостовања – насловна страна), стр. 121
Шрамова као Мирандолина (поводом гостовања – насловна страна), стр. 133
Шрамова као Заза (поводом гостовања – насловна страна), стр. 141
Марија Хорицова-Лаудова (поводом гостовања – насловна страна), стр. 213
Лаудова као Маријана (поводом гостовања – насловна страна), стр. 221
Лаудова у некој улози² (поводом гостовања – насловна страна), стр. 229
Војислав Илић (поводом Војислављеве вечери – насловна страна), стр. 245
Илија Станојевић (колаж фотографија, портрет и улоге, цела страна), стр. 249
Мила и Миша Димитријевић (поводом гостовања – насловна страна), стр. 287

Друга година

Унутрашњост Народног позоришта (сала са делимично нумерисаним седиштима, насловна страна), стр. 293
Диплома Друштва за СНП (рад Уроша Предића), стр. 326
Милош и Милица Цветић (поводом прославе), стр. 494

1 Фотографија је објављена у броју после прославе, у оквиру текста који није тематски повезан (о изградњи Народног дома у Нишу).

2 Фотографија није потписана (вероватно омашком).

ПРИЛОГ бр. 2

Премијере Народног позоришта у току објављивања првог *Позоришног листа*³

Домаћи комади

РАСТКО НЕМАЊИЋ, комад у три сцене. Писац Бранислав Нушић (на премијерној листи анониман). Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 14. I 1901.

ТРУЛИ ДОМ, драма у три чина. Писац Срђан пл. Туцић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 12. IV 1901.⁴

СВЕТА ЛАЖ, комад у једном чину. Писац Милан Шеноа. Редитељ Љуба Станојевић. Премијера 14. IV 1901.⁵

ИВКОВА СЛАВА, слика из нишког живота у пет чинова, с певањем. Писци Стеван Сремац и Драгомир Брзак. Музика Стевана Мокрањца. Редитељ Љуба Станојевић. Премијера 21. IV 1901.

ПЕСНИК, драмска поема / РАДОСЛАВ, један чин трагедије / СМРТ ПЕРИКЛОВА, драмска поема. Писац Војислав Ј. Илић. Музика (за „Периклову смрт“) Станислава Биничког. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера (у оквиру Војислављеве вечери) 12. V 1901.

ПРОКОП, драмат у једном чину, с музиком. Писац Живко М. Романовић. Музика Јосипа Урбана. Редитељ Љуба Станојевић. Премијера 19. V 1901.

ЂАКОН АВАКУМ, историјска слика у два чина. Писац Михаило Сретеновић. Редитељ Светислав Динуловић. Премијера 31. V 1901.

ПУЧИНА, драма у четири чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 29. XI 1901.

ГАЛЕБОВА СТЕНА, комад у четири чина, с певањем. Писац Михаило Сретеновић, по причи Жила Сандра. Музика Петра Ј. Крстића. Редитељ Светислав Динуловић. Премијера 14. I 1902.

Страни комади

КОЛЕВКА, комедија у три чина. Писац Ежен Брие. Превео с француског Љуб. А. Васиљевић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 25. I 1901.

БАБЈЕ ЛЕТО, комедија у једном чину. Писци Анри Мејак и Лидовик Алеви. Превео др Никола Андрић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 2. VI 1901.

О ТУЋЕМ ХЛЕБУ, драма у два чина. Писац Иван Сергејевич Тургенев. Превео с руског Иван С. Шајковић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 2. VI 1901.

ЈЕДАНАЕСТА ЗАПОВЕСТ, комедија у три чина. Писац Фердинанд Франтишек Шамберг. Превео с чешког Жарко М. Ружић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 20. VI 1901.

УБИЛАЦ, шала у једном чину. Писац Едмон Абу. Превео с француског Јован Б.

3 Према: Сава Цветковић, *Репертоар Народног позоришта у Београду 1868–1965 – прилог прослави стогодишњице Народног позоришта у Београду*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1966; Живојин Петровић, *Репертоар Народног позоришта у Београду, 1868–1914*, МПУС, Београд, 1993; „Позоришна година 1900–1901“, чланак у *Позоришном листу* из 1901. (бр. 1/II).

4 Ово је у том тренутку комад страног писца (из Хрватске), али у духу позивања на словенско уједињење и имајући у виду сличности у језику, *Позоришни лист* га третира као домаћи комад (као и Сава Цветковић у свом *Репертоару...*, објављеном у доба СФРЈ), па је и овде тако стављено.

5 Исто.

Несторовић. Редитељ Светислав Динуловић. Премијера 11. VIII 1901.
 МАРУСЈА, драма у једном чину. Писац М. В. Карњев. Превео с руског М. Костић.
 Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 16. VIII 1901.
 МЕРКАДЕ, комедија у три чина. Писац Оноре де Балзак. Превео с француског
 Душан Л. Ђокић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 1. IX 1901.
 ЧЕРГАШКИ ЖИВОТ, комад у пет чинова. Писци Анри Мирже и Теодор Барриер.
 Превео с француског Јован Скерлић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера
 6. X 1901.
 ДЕВЕДЕСЕТ ТРЕЋА, драма у четири чина, дванаест слика. Писац Пол Мерис, по
 роману Виктора Игоа. Превео Јован Д. Пешика. Редитељ Милорад Гавриловић.
 Премијера 15. XI 1901.
 ЗАКОН, комад у четири чина. Писац Ежен Брие. Превео с француског Јован
 Скерлић. Редитељ Милорад Гавриловић. Премијера 15. XII 1901.
 КАО ПИЛЕ У КУЧИНАМА, комедија у три чина. Писац И. И. Мјасницки. Превела с
 руског Зорка Добриновић. Редитељ Светислав Динуловић. Премијера 5. I 1902.

Оперета

ГЕЈША (ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ ЈАПАНСКЕ ЧАЈЦИНИЦЕ), велика костимска оперета у
 три чина. Либрето Овена Хала и Хариа Гринбанка. Превео (с немачког превода)
 Драгомир Брзак. Музика Џона Сидниа. Диригент Драгутин Покорни. Редитељ
 Светислав Динуловић. Премијера 7. јуна 1901.

ПРИЛОГ бр. 3

Сви бројеви Позоришног листа (1934/35)

број листа	датум објављивања
1	1. IX 1934.
2	10. IX 1934.
3	није штампан датум
4	није штампан датум
5	14. IX 1934.
6	1. XII 1934.
7	19. XII 1934.
8	15. I 1935.
9	11. II 1935.
10	21. II 1935.
11	11. III 1935.
12	30. III 1935.
13	28. IV 1935.
14	24. V 1935.

ПРИЛОГ бр. 4⁶

Премијере Народног позоришта у току објављивања другог Позоришног листа (сезона 1934/35)

ДРАМА – домаћи комади

ВЕЧИТИ ВАВИЛОН, драма освајачког беса и рушења. Писац Мита Димитријевић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Владимир Загородњук. Костимограф Милица Бабић. Премијера 7. IX 1934.

ОЖАЛОШЋЕНА ПОРОДИЦА, комедија у три чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 28. XI 1934.

ПРОДАВНИЦА ВАЗДУХА, трагикомедија у четири чина. Писац Боривоје Јевтић. Редитељ Велимир Живојиновић. Сценограф Владимир Загородњук. Премијера 6. II 1935.

ПУСТОЛОВ ПРЕД ВРАТИМА, трагикомедија у девет слика. Писац Милан Беговић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 28. II 1935.

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ, трагедија у пет чинова. Писац Лаза Костић. Редитељ Мата Милошевић. Сценограф и костимограф Ананије Вербицки. Обнова 5. III 1935.

КАТИНКИНИ СНОВИ, комедија у четири чина. Писац Тодор Манојловић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 12. IV 1935.

НЕМА БОГА, ИМА БОГА, трагедија у пет слика. Писац Јосип Косор. Редитељ Емил Надворник. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 15. V 1935.

ОСЛОБОЂЕЊЕ КОСТЕ ШЉУКЕ, сеоска стварност у седам слика. Писац Петар С. Петровић. Редитељ Јосип Кулунџић. Премијера 24. V 1935.

НАШИ МАНИРИ, комедија у три чина. Писац Љубинка Бобић. Редитељ Никола Б. Јовановић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера (у корист Удружења глумаца) 7. VI 1935.

ПУТ ОКО СВЕТА, чудновати доживљаји Јованче Мицића Јагодинаца у девет слика, с певањем. Писац Бранислав Нушић. Музика Станислава Биничког. Сценограф и костимограф Станислав Беложански. Обнова 19. VI 1935.⁷

КАД ТО НЕ СМЕ НИКО ЗНАТИ, комедија у три чина. Писац Петар Петровић Печија. Редитељ Драгољуб Гошић. Сценограф Јован Бијелић. Премијера 27. VI 1935.

ДРАМА – страни комади

ПРИВРЕМЕНА СЛОБОДА, комад у четири чина. Писац Мишел Диран. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Јован Крижек. Премијера 1. XI 1934.

ТУЂЕ ДЕТЕ, комедија у три чина, пет слика. Писац Всеволд Шкваркин. Превео Николај Федоров. Редитељ Велимир Живојиновић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 23. XI 1934.

ДРВЕНИ КОЊИ, комедија у три чина. Писци Андре Пол Антоан и Макс Лери. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Јован Крижек. Премијера 7. XII 1934.

6 Према: Сава Цветковић, *Репертоар Народног позоришта у Београду 1868–1965 – прилог прослави стогодишњице Народног позоришта у Београду*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1966; Јелица Стевановић, *Београдска Опера и „Трубадур“ (1913–2003)*, (Репертоар Опере НРБ), Народно позориште у Београду, 2013.

7 Предстапу је режирао Радослав Веснић, али се није потписао јер је само обновио стару поставку са већином старих глумаца (према интервјуу Радослава Лазића са Веснићем у: Радослав Лазић, *Нушићев театар комике – у трагању за естетиком смеха*, КОНРАС, Београд / Центар за културу Смедерево, 2002.

ВЕЧЕРА У ОСАМ, комад у три чина, једанаест слика. Писац Жак Девал, по Г. С. Кауфману и Е. Ферберу. Превео Владета Драгутиновић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 13. XII 1934.

МЕЂУ ВУКОВИМА, авантуристички комад у три чина. Писац Жорж Тудуз. Превео Драгослав Илић. Редитељ Радомир Плаовић. Сценограф Ананије Вербицки. Премијера 31. XII 1934.

ДИВЉА ПАТКА, драма у пет чинова. Писац Хенрик Ибзен. Превео Никола С. Половина. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Ананије Вербицки. Премијера 3. I 1935.

ПЕРИШОНОВ ПУТ, комедија у четири чина. Писци Ежен Лабиш и Едуар Мартен. Превео Андра Николић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 2. III 1935.

ГОЛЕМАНОВ, комедија у три чина. Писац Стефан Л. Костов. Превео Синиша Пауновић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 21. III 1935.

ЗЛОЧИН И КАЗНА, драма у девет слика. Писац П. Краснопољски, по Ф. М. Достојевском. Превео Велимир Живојиновић. Редитељ Н. О. Масалитинов к.г. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 26. III 1935.

ПРАВО НА ГРЕХ, комедија у четири чина. Писац Виљем Вернер. Превод и режија Емил Надворник. Премијера 3. IV 1935.

БАНКА НЕМО, комедија у три чина, девет слика. Писац Луј Вернеј. Превео Драгослав Илић. Редитељ Владета Драгутиновић. Сценограф Иван Лучев. Премијера 3. IV 1935.

ТАЈНА, комад у три чина. Писац Анри Бернстен. Превео Радослав М. Веснић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 10. V 1935.

ДВОПРЕГ, комедија у три чина, шест слика. Писац Едвард Пур Монтгомери. Превео Никола С. Половина. Редитељ Владета Драгутиновић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 5. VI 1935.

ПИСМО, драма у три чина, пет слика. Писац Сомерсет Мом. Превео др Душан З. Милачић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Ананије Вербицки. Костимограф Милица Бабић. Премијера 14. VI 1935.

ОПЕРА – домаћа дела

ДОРИЦА ПЛЕШЕ, народна опера у три чина, пет слика. Либрето Ђуре Виловића. Музика Крсте Одака. Диригент Предраг Милошевић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 15. II 1935.

ВРАЧАРА, комад у четири слике с певањем. Либрето М. Милоа. Превео Васа Ј. Живановић. Музика Даворина Јенка. Диригент Алфред Пордес. Обнова (у част 100-годишњице рођења Д. Јенка) 10. XI 1935.

ОПЕРА – Страна дела

ТАНХОЈЗЕР, велика романтична опера у три чина. Либрето и музика Рихарда Вагнера. Превео Милоје Милојевић. Диригент Иван Брезовшек. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 16. XI 1934.

ДОН КИХОТ, опера-херојска комедија у пет чинова. Аутор либрета Анри Кен. Превео Милорад Јовановић. Музика Жила Маснеа. Диригент Предраг Милошевић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Владимир Загородњук. Костимограф Милица Бабић. Премијера 17. V 1935.

БАЛЕТ – страна дела

ЖИВОТ ЈЕДНОГ ДАНА, балетска слика у једном чину. Либрето Бориса Књазева. Музика Аркадија Кугела. Редитељ и кореограф Борис Књажев. Диригент Предраг Милошевић. Сценограф и костимограф Милица Бабић. Премијера 29. XII 1934.

ЕНДИМОН, балет у једном чину. Либрето Бориса Књазева. Музика Макса д'Олона. Редитељ и кореограф Борис Књажев. Диригент Предраг Милошевић. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 29. XII 1934.

МИСЛИ (OBSESSION), мистични балет у једном чину. Либрето Бориса Књазева, по Верлену. Музика Сибелиуса, Јернефелта и Свенусена. Редитељ и кореограф Борис Књажев. Диригент Предраг Милошевић. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 29. XII 1934.

ПРИЛОГ бр. 5

Премијере Народног позоришта у току објављивања *Сцене*⁸

СЕЗОНА 1935/36.

Драма – домаћа

УЈЕЖ, комедија у три чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 4. IX 1935.

СВИЊА, комедија у два чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Витомир А. Богић. Премијера 30. X 1935.

АНАЛФАБЕТА, комедија у једном чину. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Витомир А. Богић. Премијера 30. X 1935.

ГОСПОДСКИ ДОМ, комад у три чина. Писац и редитељ Радослав М. Веснић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 7. XI 1935.

ВОЛГА, ВОЛГА..., драма из избегличког руског живота у шест промена. Писац Душан С. Николајевић. Редитељ Радослав М. Веснић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 23. XI 1935.

НА ДРУГОЈ ОБАЛИ, комад у четири чина. Писац Деса Дугалић Недељковић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера (у корист Потпорне задруге особља НП) 10. XII 1935.

КНЕГИЊИЦА И ПАСТИРЧЕ, прича у пет чинова (комад за децу). Писац Павел Голија. Музика Емила Адамича. Редитељ Осип Шест к.г. Диригент Алфред Пордес. Премијера 29. XII 1935.

И ЛЕЛА ЋЕ НОСИТИ КАПЕЛИН, драма у два дела, шест чинова. Писац Милан Беговић. Редитељ Радослав М. Веснић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 26. I 1936.

СИЛЕ, драма у девет слика. Писац Мила Димић по Бранимиру Ћосићу. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 5. III 1936.

ОБЈЕСТ ЖИВОТА, играказ у три чина анонимног писца. Редитељ Емил Надворник. Премијера 13. III 1936.

8 За основу је узет *Репертоар*... Саве Цветковића, али и неки други извори – што ће бити наглашено.

ДРЖАВНИ НЕПРИЈАТЕЉ БРОЈ 3, комедија за народ у дванаест виђења, четири чина. Писац Владимир Велмар Јанковић. Редитељ Осип Шест к.г. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 7. IV 1936.

КОШАВА (ПАЛИЛУЛА ГОРИ), комедија из београдског живота у три чина. Писац Никола Б. Јовановић. Редитељ Мата Милошевић. Сценограф Ананије Вербицки. Костимограф Милица Бабић. Премијера (у корист Удружења глумаца) 23. IV 1936.

ЖЕНИДБА ЧАРЛИ ЧАПЛИНА, комедија у осам слика. Писац Драгутин Илић Јејо. Музика Предрага Милошевића. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 12. V 1936.

КОШТАНА, комад из врањског живота у четири чина, с певањем. Писац Борисав Станковић. Музика Петра Ј. Крстића. Редитељ Радослав М. Веснић. Обнова 30. V 1936.

ДОРЋОЛСКА ПОСЛА, комад из дорћолског живота у пет чинова, с певањем. Писац Илија Станојевић. Музика Петра Ј. Крстића. Редитељ Димитрије Гинић. Сценограф Миомир Денић. Обнова 20. VI 1936.

Драма – страна

ТЕШКА ВРЕМЕНА, комад у четири чина. Писац Едуар Бурде. Превео Радивој Караџић. Редитељ Емил Надворник. Премијера 24. IX 1935.

ТОВАРИШЧ, комад у четири чина. Писац Жак Девал. Превео Живојин Петровић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 3. X 1935.

ПУТЕМ ЦВЕЋА, комедија у четири чина. Писац Валентин Катајев. Превео Кирил Тарановски. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 10. X 1935.

ЉУБАВ, комад у четири чина. Писац Анри Кистмакерс. Превео Душан Бурза. Редитељ Владета Драгутиновић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 17. VII 1935.

СЕОСКА ЛОЛА, комад у четири слике, с певањем. Писац Еде Тот. Превео и посрбио Стеван Дескашев. Музика Даворина Јенка. Редитељ Драгољуб Гошић. Обнова 1. XII 1935.

ОНА И ЊИХ ТРОЈИЦА, комедија у три чина. Писац Дени Амиел. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 4. XII 1935.

СКАКАВЦИ, комедија у три чина. Писац Стефан Л. Костов. Превео Сениша Пауновић. Редитељ Јосип Кулунџић. Премијера 21. XII 1935.

РУЈ БЛАЗ, драма у пет чинова, у стиховима. Писац Виктор Иго. Превео Андреја Милићевић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 26. XII 1935.

КОРИОЛАН, трагедија у пет чинова, тринаест слика. Писац Виљем Шекспир. Превео др Светислав Стефановић. Редитељ др Ерих Хеџел. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 15. II 1936.

МАРКИЗ ПРИОЛА, комад у три чина. Писац Анри Лавдан. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 11. III 1936.

АЛИЛУЈА, позоришни комад у три чина. Писац Марко Прага. Превели Антун и Винко Кисић. Редитељ Радослав М. Веснић. Премијера 19. III 1936.

СРЕЋА, позоришни комад у три чина. Писац Карен Брамсон. Превео др Душан З. Милачић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Јован Бијелић. Премијера 31. III 1936.

КОНТУШОВКА, комедија у три чина. Писац Аксел Нилсен. Редитељ Емил Надворник. Премијера 7. V 1936.

ЛЕПЕЗА ЛЕДИ ВИНДЕРМИР, комад у четири чина. Писац Оскар Вајлд. Превео Милутин М. Богосављевић. Редитељ Владета Драгутиновић. Конструкција и технички радови инг. Велимир Јовановић. Премијера 23. V 1936.

ГОПСЕК, комад у пет чинова, осам слика. Писац Валтер Хазанклевер, по Оноре де Балзаку. Превео Живојин Петровић. Редитељ др Ерик Хецел. Сценограф Милица Бешевић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 28. V 1936.

ЧАША ВОДЕ или УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ, комедија у пет чинова. Писац Ежен Скриб. Превео Радослав М. Веснић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 18. VI 1936.

Опера – домаћа

БОСАНСКА ЉУБАВ, народна оперета у три чина. Либрето Бранке Худобе. Аутор музике и диригент Алфред Пордес. Редитељ Клемент Клеменчић. Сценограф Ананије Вербицки. Премијера (у корист Удружења глумаца) 31. XII 1935.

Опера – страна

ХОВАНШЧИНА, народна музичка драма у пет чинова. Либрето и музика Модеста Мусоргског. Превео Петар Коњовић. Диригент Иван Брезовшек. Редитељ Александар Улуханов. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 11. X 1935.

ХОФМАНОВЕ ПРИЧЕ, фантастична опера у три чина, с предигром и епилогом. Либрето Жила Барбијеа, по драми Жила Барбијеа и Мишела Кареа. Превео Милоје Милојевић. Музика Жака Офенбаха. Диригент Иван Брезовшек. Редитељ др Ерик Хецел. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Обнова 18. IX 1935.

ДАЛИБОР, опера у три чина, седам слика. Либрето Јозефа Венцига. Превео Станислав Бинички. Музика Беджиха Сметане. Диригент Иван Брезовшек. Редитељ Пујман к.г. Сценограф Јован Бијелић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 27. X 1935.

РОМЕО И ЈУЛИЈА, опера у пет чинова, шест слика. Либрето Жила Барбијеа и Мишела Кареа, по В. Шекспиру. Превео Станислав Бинички. Музика Шарла Гуноа. Диригент Предраг Милошевић. Редитељ Александар Улуханов. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 17. XII 1935.

ФИГАРОВА ЖЕНИДБА, комична опера у четири чина, пет слика. Либрето Лоренца да Понтеа, по Бомаршеу. Превео Александар Бинички. Музика В. А. Моцарта. Диригент Предраг Милошевић. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 5. II 1936.

МИЊОН, опера у три чина. Либрето Жила Барбијеа и Мишела Кареа, по Ј. В. Гетеу. Превели Милан Димовић и Александар Бинички. Музика Амброаза Тома. Диригент Иван Брезовшек. Обнова 13. III 1936.

СЕЗОНА 1936/37.

Драма – домаћа

ПЕЧАЛБАРИ, балканска драма у четири чина, с певањем. Писац Антоније Ђ. Пановић. Музика Јосипа Славенског. Редитељ Радослав М. Веснић. Диригент Предраг Милошевић. Сценограф Миомир Денић. Премијера 3. IX 1936.

ОПЧИЊЕНИ КРАЉ, историјски филм у седам слика. Писац Тодор Манојловић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Владимир Жедрински. Костимографи

Милица Бабић и Павле Васић. Премијера 6. X 1936.

Д-Р, комедија у четири чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Јосип Кулунџић. Премијера 17. XII 1936.

ЛЕДА, комедија једне карневалске ноћи у четири чина. Писац Мирослав Крлежа. Редитељ Емил Надворник. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 18. II 1937.

МИС БЕОГРАД, фељтон у три чина, с променом. Писац и редитељ Петар С. Петровић. Премијера (у корист Потпорне задруге НП) 27. II 1937.

КРАЉЕВИЋ МАРКО, драма у четири чина, с променом. Писац Ђуро Димовић. Редитељ Радослав М. Веснић. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 2. V 1937.

ОТМЕНО ДРУШТВО, комедија у три чина. Писац Љубинка Бобић. Редитељ Анђелко Штимац к.г. Премијера (у корист Удружења глумаца) 8. V 1937.

КОМЕДИЈА УОЧИ ГОСПЕ, истинита и измишљена историја у три чина, четири слике, с певањем. Писци Душан Ј. Секулић и Милош Ш. Јанковић. Редитељ Емил Надворник. Премијера 13. V 1937.

ИМОТСКИ КАДИЈА, трагедија у пет чинова. Писац Никола Т. Ђурић. Редитељ Јован Гец. Сценограф Миомир Денић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 22. VI 1937.

Драма – страна

СЕНЗАЦИОНАЛНИ ПРОЦЕС, комад у три чина. Писац Адбард Ву. Превео Драгослав Илић. Редитељ Емил Надворник. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 12. XI 1936.

МАЈСТОРИ, драма у четири чина. Писац Рачо Стојанов. Превео Синиша Пауновић. Редитељ Хрисан Цанков к.г. Сценограф и костимограф Асен Попов к.г. Премијера 28. XI 1936.

ЖЕНИДБА, комедија у два чина, три слике. Писац Н. В. Гогољ. Превео Јован Максимовић. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Премијера 5. I 1937.

СРЕЋНИ БРАК, позоришни комад у три чина. Писац М. Тригер. Превео Кирил Тарановски. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Премијера 16. I 1937.

ГОСПОЂА ПОМПАДУР, комад у три дела, десет слика. Писац Жан Сарман. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 4. II 1937.

ГРОБ НЕЗНАНОГ ЈУНАКА, комад у три чина. Писац Пол Ренал. Превео Живојин Петровић. Редитељ Владета Драгутиновић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 25. II 1937.

ДОН КАРЛОС, драма у пет чинова, дванаест слика. Писац Фридрих Шилер. Превео Радослав М. Веснић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 13. III 1937.

МАТУРА, комад у три чина. Писац Ладислав Фодор. Превео Радослав М. Веснић. Редитељ Радослав М. Веснић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 18. III 1937.

НА ДНУ, драмске слике у четири чина. Писац Максим Горки. Превела Мага Магазиновић. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Премијера 1. IV 1937.

ЗРЕЛА ЖЕНА, комад у три чина. Писац Дени Амиел. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 23. V 1937.

ЦРВЕНЕ РУЖЕ, комедија у три чина. Писац Алдо де Бенедети. Превео Ј. Атијас. Редитељ Владета Драгутиновић. Премијера 5. VI 1937.

ГОСПОЂА СЕЛБИ, комедија у три чина. Писац Џ. Ст. Ервин. Превео Живојин Петровић. Редитељ Анђелко Штимац к.г. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 11. VI 1937.

Опера – домаћа

ЕРО С ОНОГА СВИЈЕТА, комична опера у три чина. Либрето Милана Беговића. Музика Јакова Готовца. Диригент Алфред Пордес. Редитељ Маргарита Фроман к.г. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 17. IV 1937.

Опера – страна

АНДРЕ ШЕНИЕ, опера у четири чина. Либрето (по Л. Илики) и музика Умберта Ђордана. Превео Миливој Ст. Предић. Диригент Алфред Пордес. Редитељ Јосип Кулунџић. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 1. X 1936.

КАВАЉЕР С РУЖОМ, музичка комедија у три чина. Либрето Хуга фон Хофманстала. Превео Миливој Ст. Предић. Музика Рихарда Штрауса. Диригент Иван Брезовшек. Редитељ др Ерих Хеџел. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 2. I 1937.

ЦАР И ДРВОДЕЉА, комична опера у три чина. Либрето и музика Алберта Лорцинга. Превео Станислав Бинички. Диригент Предраг Милошевић. Редитељ Стефан Бајл к.г. Сценограф Милица Бешевић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 24. V 1937.

Балет – домаћи

ИМБРЕК З НОСОМ, балет у четири слике. Либрето и музика Крешимира Барановића. Редитељ и кореограф Маргарита Фроман. Диригент Алфред Пордес. Сценограф и костимограф Љубо Бабић к.г. Премијера 24. IV 1937.

Балет – страни

РСКАЛО (ШЧЕЛКУНЧИК), балет у два чина, шест слика. Либрето (по Е. Т. А. Хофману) и музика П. И. Чајковског. Редитељ и кореограф Маргарита Фроман. Диригент Предраг Милошевић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 24. IV 1937.

НА КАВКАЗУ, балет у две слике. Музика М. М. Иполитова-Иванова и Рубинштајна. Кореограф Анатолиј Жуковски. Диригент Алфред Пордес. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 29. VI 1937.

ПОЗИВ НА ИГРУ, балет у једној слици. Музика Карла Марије Вебера. Кореограф Анатолије Жуковски. Диригент Алфред Пордес. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 29. VI 1937.

ПОЛОВЕЦКИ ЛОГОР, балет из опере КНЕЗ ИГОР. Музика А. П. Бородина. Кореограф Анатолије Жуковски, по Михаилу Фокину. Диригент Алфред Пордес. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 29. VI 1937.

СЕЗОНА 1937/38.

Драма – домаћа

НАШИ СМО, комедија у три чина. Писац Светислав Предић. Редитељ Јован Гец. Премијера 22. IX 1937.

ПУТУЈУЋЕ ДРУШТВО, комедија у три чина, седам слика, с певањем. Писац Радослав М. Веснић, по Стевану Сремцу. Редитељ Драгољуб Гошић. Сценограф Миомир Денић. Премијера 12. X 1937.

ЕМАНЦИПОВАНА ПОРОДИЦА, комедија у три чина. Писац Милица Јаковљевић (Мир-Јам). Редитељ Милан Стојановић. Премијера (у корист Потпорне задруге особља НП) 6. XI 1937.

ПОКОЈНИК, комедија. Предигра и три чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Радослав М. Веснић. Премијера 18. XI 1937.

КАКО СЕ ОСВАЈАЈУ ЖЕНЕ, шест њих у пет слика. Писац и редитељ Тито Строци к.г. Премијера (у корист Удружења глумаца) 26. XI 1937.

У ЛОГОРУ, драма у три чина. Писац Мирослав Крлежа. Редитељ Хрисан Цанков к.г. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 2. XII 1937.

ВОДА СА ПЛАНИНЕ, драма у четири чина. Писци Радомир Плаовић и Милан Ђоковић. Редитељ Радомир Плаовић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 17. II 1938.

СУМЊИВО ЛИЦЕ, комедија у два чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Јован Гец. Премијера 14. III 1938. (у Годишњаку наведено као обнова).

КЛЕВЕТА, драма у пет слика. Писац Душан С. Николајевић. Редитељ Радомир Плаовић. Сценограф Ананије Вербицки. Премијера 26. V 1938.

БОЖИ ЧОВЕК, три часа са јутрењем и вечерњем. Писац Милан Беговић. Редитељ Мата Милошевић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 15. VI 1938.

Драма – страна

ПАТРИОТА, драма у пет чинова, осам слика. Писац Алфред Нојман. Превео Никола С. Половина. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 7. IX 1937.

ВИКТОРОВА ПОБЕДА, комедија у пет слика. Писац Пол Барабаш. Превео Ка(лман) Месарић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Премијера 18. IX 1937.

НА САНТИ ЛЕДА, комедија у три чина. Писац Виљем Вернер. Превео Јосип Кулунџић. Редитељ Радослав М. Веснић. Премијера 23. IX 1937.

МОЈ СИН МИНИСТАР, комедија у четири чина. Писац Андре Бирабо. Превод и режија Владета Драгутиновић. Премијера 1. X 1937.

ИЗА, КУДА ЋЕШ?... , комад у три чина. Писац Чезаре Вико Лодовичи. Редитељ Милан Стојановић. Сценограф Миомир Денић. Премијера 23. X 1937.

ТРИ СЕСТРЕ, драма у четири чина. Писац А. П. Чехов. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Премијера 2. XI 1937.

ДЕТЕ У БОРБИ, комад у седам слика. Писац Леонард Вегнер. Превео Емил Надворник. Редитељ Хрисан Цанков к.г. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 10. XII 1937.

ПУТНИК БЕЗ ПРТЉАГА, комад у пет слика. Писац Жан Ануј. Превео Радослав М. Веснић. Редитељ Радомир Плаовић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 16. XII 1937.

ИДИОТ, драматизација романа Ф. М. Достојевског. Прерадио Миодраг М. Пешић. Редитељ Тито Строци к.г. Премијера 30. XII 1937.

ВАСА ЖЕЛЕЗНОВА, драма у три чина. Писац Максим Горки. Превео Кирил Тарановски. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Сценограф Миомир Денић.

Премијера 22. I 1938.

СИРАНО ОД БЕРЖЕРАКА, херојска комедија у пет чинова. Писац Едмон Ростан. Превео Милан Димовић. Редитељ др Брана Војновић. Сценограф Младен Јосић. Обнова (поводом 40. годишњице прве представе „Сирана од Бержерака“ у Паризу 1898) 1. II 1938.

ГОСПОЂА СА ЗЕЛЕНИМ РУКАВИЦАМА, комад у три чина. Писац Рене Фошоа. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 22. II 1938.

БЕЛА БОЛЕСТ, комад у дванаест слика. Писац Карел Чапек. Превео Радослав М. Веснић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 12. III 1938.

ДОЋИТЕ ПРВОГ, комедија у три чина, шест слика. Писци Стефан Бекефи и Стела Адорјан. Превео Теодор Скрбић. Редитељ Јуриј Львович Ракитин. Премијера 18. III 1938.

ВИШЕ НЕГО ЉУБАВ, слика из живота у три чина, шест слика. Писац Ладислав Буш-Фекете. Превела др Ирена Стефановић-Фекете. Редитељ Емил Надворник. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 2. IV 1938.

ШТО ЋАВО НЕ МОЖЕ, ЖЕНА МОЖЕ, комедија у три чина. Писац Роман Невјеровић. Превео Кирил Тарановски. Редитељ Јован Гец. Сценограф Миомир Денић. Премијера 9. IV 1938.

СЛОБОДНА ЖЕНА, комад у три чина, четири слике. Писац Дени Амиел. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Миомир Денић. Премијера 27. IV 1938.

СВАДБА КРЕЧИНСКОГ, комедија у три чина. Писац Александар Сухово-Кобиљин. Превео Михаило О. Глушчевић. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Сценограф Миомир Денић. Премијера 12. V 1938.

СРЕЋА С ПРЕПРЕКАМА, комедија у три чина. Писац Жан де Летраз. Превод и режија Милан Стојановић. Сценограф Миомир Денић. Премијера (у корист Потпорне задруге особља Народног позоришта) 19. V 1938.

ТРИДЕСЕТ СЕКУНДИ ЉУБАВИ, комедија у три чина. Писац Алдо де Бенедети. Превео Раде Прегарац. Редитељ Владета Драгутиновић. Сценограф Миомир Денић. Премијера 11. VI 1938.

Опера – страна

ЉУБАВНИ НАПИТАК, комична опера у два чина. Либрето Феличеа Романија. Превео др Никша Стефанини. Музика Гаетана Доницетија. Диригент Предраг Милошевић. Редитељ Лидија Мансветова к.г. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 15. X 1937.

КАТАРИНА ИЗМАЈЛОВА, опера у четири чина, девет слика. Либрето А. Прајса, по Н. С. Љескову. Превео Крешимир Барановић. Музика Дмитрија Шостаковича. Диригент Иван Брезовшек. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 12. XI 1937.

ДОН ЖУАН, комична опера у два чина, девет слика. Либрето Лоренца де Понтеа. Превео Станислав Бинички. Музика В. А. Моцарта. Диригент Предраг Милошевић. Редитељ Тито Строци к.г. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 17. I 1938.

ХОЛАНЂАНИН ЛУТАЛИЦА, романтична опера у три чина. Либрето и музика Рихарда Вагнера. Превео Милан Димовић. Диригент Иван Брезовшек⁹. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Станислав Беложански. Обнова 6. V 1938.

9 Ово је податак из дневне листе; у *Репертоару* С. Цветковића стоји да је диригент Стеван К. Христић.

Балет – домаћи

ЂАВО НА СЕЛУ, балет у три чина, осам слика. Аутори либрета и кореографи Пиа и Пино Млакар. Музика Франа Лотке. Диригент Иван Брезовшек. Сценограф Миомир Денић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 25. III 1938.

Балет – страни¹⁰

АРЛЕКИНАДА, балет у једном чину. Композитор Рикардо Дриго. Кореограф Јелисавета Никољска к.г. Диригент Алфред Пордес. Премијера 30. X 1937.

ХАЈДУЦИ, балет у две слике. Музика Карола Шимановског. Кореограф Јелисавета Никољска к.г. Диригент Алфред Пордес. Премијера 30. X 1937.

СЕЗОНА 1938/39.

Драма – домаћа

НА ЛЕБИМА JEЖА, драма у три чина, седам слика. Писац Стеван Ј. Јаковљевић. Редитељ Драгољуб Гошић. Сценограф Јован Бијелић. Премијера 28. X 1938.

КАПЛАР МИЛОЈЕ, комад у пет чинова, с музиком и певањем. Приредио Бранислав Нушић по Диманоару и Адолфу д' Енерију. (У корист Потпорне задруге неразвијаног техничког особља.) Музика Ивана Пл. Зајца и Станислава Биничког. Редитељ Драгољуб Гошић. Диригент Алфред Пордес. Премијера 5. XII 1938.

ВЛАСТ, први чин недовршене комедије. Писац Бранислав Нушић. Премијера 26. I 1939.

ПОТЕРА, комад из народног живота у осам слика, с певањем. Писци Јанко Веселиновић и Илија Станојевић. Музика Даворина Јенка. Редитељ Драгомир Гошић. Обнова 4. V 1939.

МОЈИ БЕТИЋИ, комедија у три чина. Писци Јован Гец и Владо Мијушковић. Редитељ Јован Гец. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 12. V 1939.

ПАУЦИ, комад у пет слика. Писац Радивој А. Динуловић, по Иву Ћипику. Редитељ Драгољуб Гошић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 20. V 1939.

ЛАЖНИ ЦАР ШЕПАН Ђ. Димовића, премијера 22. јуна 1939.¹¹

Драма – страна

УСЕДЕЛИЦА, комад у три чина. Писац Андре де Пере-Шапи. Превео др Душан З. Милачић. Редитељ Владета Драгутиновић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 28. IX 1938.

МОЛИЈЕР, драма у четири чина, осам слика. Писац Михаил Булгаков. Превела Вера Стојић. Редитељ и сценограф Бојан Ступица. Премијера 20. X 1938.

ДВЕ ЖЕНЕ ЈЕДНОГ ЧОВЕКА, комад у три чина, пет слика. Писац Маргарет Уилер. Превод и режија Владета Драгутиновић. Премијера 10. XI 1938.

КАРЛОВА ТЕТКА, комедија у три чина. Писац Брандон Томас. Превео Јован В. Петровић. Редитељ Милан Стојановић. Обнова 26. XI 1938.

БР. 72, комад у два дела, пролог, међуигра, епилог и десет слика. Писац Франтишек Лангер. Превела Нина Вавра. Редитељ Мата Милошевић. Сценограф Миомир

10 Подаци су са дневних листа и из *Годишњака*, у *Репертоару* нема ове премијере. Оба комада су играна више пута у току те сезоне, не увек заједно.

11 Податак је из *Годишњака* и дневног листа „Политика“ (плакат ове представе није сачуван, а не помиње се ни у Цветковићевом *Репертоару* ни у прегледу драмског репертоара Народног позоришта *Преображење...* Петра Волка).

Денић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 7. XII 1938.

ПАКАО, комад у три чина. Писац Ђулио Чезаре Виола. Превео Емил Надворник. Редитељ Емил Надворник. Сценограф Миомир Денић. Премијера 17. XII 1938.

НИШТА НИЈЕ СЛУЧАЈНО, комедија у три чина, шест слика. Писац Андре Шолт. Превео Теодор Скрбић. Редитељ Јован Гец. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 23. XII 1938.

ПИКВИК, комад у дванаест слика. Писац Јуриј Офросимов, по Чарлсу Дикенсу. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 14. I 1939.

КАД НАПОЛЕОН ВОЛИ (СИРОМАХОВО ЈАГЊЕ), комад у три чина, девет слика. Писац Стефан Цвајг. Превео Живојин Петровић. Редитељ и сценограф Бојан Ступица. Костимограф Милица Бабић. Премијера 7. II 1939.

ШТА КО ТРАЖИ, ТО И НАЂЕ, комедија у три чина. Писац А. Н. Островски. Превео Миодраг М. Пешић. Премијера 22. II 1939.

ВЕРНА СЕНКА, комад у три чина. Писац Дарио Никодими. Превео Август П. Брили. Редитељ Владета Драгутиновић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 14. III 1939.

СЛУГА ДВА ГОСПОДАРА, комедија у два чина, три слике. Писац Карло Голдони. Превео Живојин Петровић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 25. III 1939.

ВОЗ ЗА ВЕНЕЦИЈУ, комедија у три чина. Писци Жорж Бер и Луј Вернеј. Превео Бора Продановић. Редитељ Јован Гец. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 15. IV 1939.

ПОСЛЕДЊИ СПРАТ, комад у девет слика. Писац Алфред Жери. Превео др Душан З. Милачић. Редитељ и сценограф Бојан Ступица. Премијера 26. IV 1939.

ЈУЛИЈА, комад у три чина. Писац Жан Басан. Превео Миливије Р. Петковић. Редитељ Владета Драгутиновић. Премијера 10. VI 1939.

ХОЋУ ДА БУДЕМ ПРЕДСЕДНИК, комедија у три чина. Писац Виктор Ефимију. Превео Милан Стојановић. Редитељ Јован Гец. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 16. VI 1939.

Опера – страна

МОЋ СУДБИНЕ, опера у три чина, девет слика, с прологом. Аутор либрета Франческо М. Пјаве. Обрада Франца Верфла. Музика Ђузепе Вердија. Диригент Иван Брезовшек. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Младен Јосић. Костимограф Милица Бабић. Премијера 7. X 1938.

ЧЕТИРИ ГРУБИЈАНА, комична опера у три чина, четири слике. Либрето Л. Сугана и Ђ. Пицолата, по Карлу Голдонију. Превео др Никша Стефанини. Музика Ермана Волф-Ферарија. Диригент Ловро Матачић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 19. XI 1938.

МРТВЕ ОЧИ, сценска поема у једном чину, с прологом. Либрето Ханса Хајнца Еверса. Превео Александар Бинички. Музика Ежена д'Албера. Диригент Ловро Матачић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Милица Бабић. Премијера 29. IV 1939.

Балет – страни

ФРАНЧЕСКА ДА РИМИНИ, балет у две слике. Либрето по Дантеу. Музика П. И. Чајковски. Кореограф Анатолиј Жуковски, по Дејвиду Лишину. Диригент Ловро Матачић. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Премијера 2. VI 1939.

ЗЛАТНИ ПЕТАО, балет у четири слике, с прологом. Либрето по бајци А. С. Пушкина и опери Ј. В. Бјелског. Музика Н. Римског-Корсакова. Редитељ и кореограф

Анатолиј Жуковски, по Михаилу Фокину. Диригент Алфред Пордес. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 2. VI 1939.

СЕЗОНА 1939/40.

Драма – домаћа

НАРОДНИ ПОСЛАНИК, комедија у три чина. Писац Бранислав Нушић. Редитељ Мата Милошевић. Обнова 16. IX 1939.

ДИРЕКТОР ЧАМПА, комад у пет слика. Писац Јожа Крањц. Редитељ и сценограф Бојан Ступица. Премијера 22. IX 1939.

РАСТАНАК НА МОСТУ, трагикомедија у два чина, с прологом и епилогом. Писци Радомир Плаовић и Милан Ђоковић. Редитељ Радомир Плаовић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 29. IX 1939.

ВЕЧНА МЛАДОСТ, трагикомедија у три чина, четири слике. Писац Павле Шебешћен. Редитељ Емил Надворник. Премијера 16. XII 1939.

ЖЕНИДБА И УДАДБА, весело позорје у три дејства. Писац Јован Стерија Поповић. Прерадио (допунио) Петар С. Петровић. Редитељ Мата Милошевић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 1. III 1940.

ИВАНКА, комад у пет чинова, с музиком, певањем и играњем. Писац и композитор Љубомир Бошњакловић. Редитељ Драгољуб Гошић. Диригент Алфред Пордес. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 23. IV 1940.

ПОРОДИЦА БЛО, комедија у три чина. Писац Љубинка Бобић. Редитељ Мата Милошевић. Сценограф Миомир Денић. Премијера (у корист Удружења глумаца) 24. III 1940.

ЕКВИНОЦИЈО, драма у четири приказа. Писац Иво Војновић. Музика Станислава Биничког. Редитељ и сценограф Бојан Ступица. Диригент Иван Брезовшек. Костимограф Милица Бешевић. Премијера 18. IV 1940.

КАЊОШ МАЦЕДОНОВИЋ, четири чина српске романтике. Писац Мита Димитријевић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 8. VI 1940.

ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА, слика из народног живота у три чина, пет слика, с певањем. Писац Љубинко Петровић. Музика Даворина Јенка. Редитељ Драгољуб Гошић. Диригент Милан Бајшански. Обнова 22. VI 1940.

Драма – страна

УЛИЧНИ СВИРАЧИ, комад у три чина, с музиком и певањем. Писац Паул Шурек. Превео Велимир Живојиновић. Редитељ и сценограф Бојан Ступица. Премијера 27. X 1939.

ГДЕ ЈЕ ИСТИНА, парабола у три чина. Писац Луиђи Пирандело. Превео др Душан З. Милачић. Редитељ Мата Милошевић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 17. XI 1939.

ПИГМАЛИОН, комедија у пет чинова. Писац Бернард Шо. Превео Велибор Јонић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Миомир Денић. Обнова 22. XII 1939.

БОГОЈАВЉЕНСКА НОЋ (ШТО ГОД ХОЋЕТЕ), комедија у пет чинова, дванаест слика. Писац Вилем Шекспир. Превео др Светислав Стефановић. Прерадио др Бранко Гавела. Редитељ др Бранко Гавела к.г. Сценограф Љубо Бабић к.г. Костимограф Инес Шиловић к.г. Премијера 27. XII 1939.

СТРАШНИ РОДИТЕЉИ, комад у три чина. Писац Жан Кокто. Превео др Душан З. Милачић. Редитељ и сценограф Бојан Ступица. Премијера 2. I 1940.

БЕЗ МИРАЗА, драма у четири чина. Писац А. Н. Островски. Превео Миодрог

М. Пешић. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 13. II 1940.

ЈУНАК ПРОТИВ СВОЈЕ ВОЉЕ, комедија у три чина, четири слике, с предигром. Писац Сергије Пуљезе. Превео Дубравко Дујшин. Редитељ Страхинја Петровић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 11. IV 1940.

НОЋНА СМОТРА, комедија у три чина, четири слике. Писац Всеволд Шкваркин. Превела Вера Стојић. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Сценограф и костимограф Миомир Денић. Премијера 30. V 1940.

БУРА, комедија у пет чинова, дванаест слика. Писац Виљем Шекспир. Превео др Светислав Стефановић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 4. VI 1940.

БРАК ИЗ РАЧУНА, комад у три чина. Писац Дени Амиел. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Миомир Денић. Премијера 15. VI 1940.

Опера – домаћа

НИКОЛА ШУБИЋ ЗРИЊСКИ, опера у три чина, осам слика. Либрето Хуга Бадалића, по Т. Кернеру. Музика Ивана пл. Зајца. Диригент Ловро Матачић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Младен Јосић. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 11. XI 1939.

КОШТАНА, опера у три чина, шест слика. Либрето (по Борисаву Станковићу и народној поезији) и музика Петра Коњовића. Диригент Ловро Матачић. Редитељ Мирко Полич. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 29. V 1940.

ЂУРАЋ БРАНКОВИЋ, музичка драма у пет чинова. Либрето Момчила Настасијевића. Музика Светомира Настасијевића. Диригент Ловро Матачић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 12. VI 1940.

Опера – страна

ТУРАНДОТ, лирска драма у три чина, пет слика. Либрето Ђузепе Адамија и Рената Симонија. Превео Тодор Манојловић. Музика Ђакома Пучинија. Диригент и редитељ Ловро Матачић. Сценограф Младен Јосић. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 23. IX 1939.

ДОН ЖУАН, музичка игра у два чина, девет слика. Либрето Лоренца де Понтеа. Превео Станислав Бинички. Музика В. А. Моцарта. Диригент и редитељ Мирко Полич. Сценограф Владимир Жедрински. Костимограф Милица Бабић. Обнова 4. XI 1939.

ФАЛСТАФ, лирска комедија у три чина, шест слика. Либрето Арига Боита, по Виљему Шекспиру. Превео Станислав Бинички. Музика Ђузепе Вердија. Диригент Мирко Полич. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф Младен Јосић. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 26. I 1940.

ОРФЕЈ (ОРФЕЈ И ЕУРИДИКА), опера у три чина, пет слика. Либрето Ранијерија де Калцабиџија. Превео Станислав Бинички. Музика Кристофа Вилибалда Глука. Диригент Ловро Матачић. Редитељ др Ерих Хецел. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 29. II 1940.

ЛУЧИЈА ОД ЛАМЕРМУРА, опера у четири чина. Либрето Салватора Камарана, по Валтеру Скоту. Превео Милоје Милојевић. Музика Гаетана Доницетија. Диригент Мирко Полич. Редитељ Рудолф Ертл. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 29. VI 1940.

Балет – страни

ТАМАРА, балетска легенда у једном чину. Либрето по поеми М. Ј. Љермонтова. Музика М. А. Балакирева. Редитељ и кореограф Борис Романов к.г. Диригент Ловро Матачић. Рецитатор Радомир Плаовић. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 14. X 1939.

БАЛЕРИНА И БАНДИТИ, балет у једном чину. Музика В. А. Моцарта. Редитељ и кореограф Борис Романов к.г. Диригент Ловро Матачић. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 14. X 1939.

БОЛЕРО, шпанска балетска поема. Музика Мориса Равела. Редитељ и кореограф Борис Романов к.г. Диригент Ловро Матачић. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 14. X 1939.

СЕЗОНА 1940/41.

Драма – домаћа

КАД ЈЕ СРЕДА – ПЕТАК ЈЕ, трагикомедија у два чина, с прологом и епилогом. Писци Радомир Плаовић и Милан Ђоковић. Редитељ Радомир Плаовић. Сценограф Станислав Беложански. Премијера 12. X 1940.

НЕОБИЧАН ЧОВЕК, трагикомични догађај у шест слика. Писац Гено Р. Сенечић. Редитељ Емил Надворник. Сценограф Сава Рајковић. Премијера 12. XI 1940.

ДУШАН, МЛАДИ КРАЉ, драмски запис из српске историје у пет виђења. Писац Петар С. Петровић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 31. I 1941.

ЦРНИ И БЕЛИ ЦИГАНИ, комедија у четири чина. Писац (по Живојину Вукадиновићу) и редитељ Јован Гец. Сценограф Станислав Беложански. Премијера (у корист Централног пензионог фонда Удружења глумаца) 22. III 1941.

Драма – страна

ШУМА, комедија у пет чинова. Писац А.Н. Островски. Превео Јован Максимовић. Редитељ Јуриј Љвович Ракитин. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 24. IX 1940.

БУЦА, комедија у три чина. Писац Жан де Летраз. Превод и режија Милан Стојановић. Сценограф Миомир Денић. Премијера 1. X 1940.

АНТОНИЈЕ И АНА, комедија у три чина. Писац Синџон Ервин. Превео др Владета Поповић. Редитељ Владета Драгутиновић. Премијера 4. X 1940.

СУПРУГА, комад у три чина. Писац Јанош Бокаи. Превео Живојин Петровић. Редитељ Милан Стојановић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 7. XI 1940.

ЦВРЧАК НА ОГЊИШТУ, комад у четири чина, с предигром. Писац Р. М. Сушчевич, по Ч. Дикенсу. Превео Петар Драговић Велестовац. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 23. XI 1940.

У ЦВЕТНОЈ ШПАНИЈИ, комад у три чина, с музиком и игром. Писац Хосе Фелиу Кодина. Превод и режија Владета Драгутиновић. Сценограф Миомир Денић. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 25. XII 1940.

СРЕЋНИ ДАНИ, комедија у три чина, четири слике. Писац Клод-Андре Пиже. Превео Рашко В. Димитријевић. Редитељ Мата Милошевић. Сценограф Милица Бешевић. Премијера 22. I 1941.

УЗОРАН МУЖ, комедија у три чина. Писац Авери Хопвуд. Превео др Ранко Младеновић. Редитељ Милан Стојановић. Сценограф Миомир Денић. Обнова 26. II 1941.

НЕВЕРНИЦА, комедија у једном чину, у стиховима. Писац Жорж де Порто-Риш. Превео Драгослав Илић. Редитељ Радомир Плаовић. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 14. III 1941.

РАЗБИЈЕНИ КРЧАГ, весела игра у једном чину. Писац Хајнрих Клајст. Превео Никола С. Половина. Редитељи Вера Греч и Поликарп Павлов. Сценограф и костимограф Владимир Жедрински. Премијера 14. III 1941.

Опера – домаћа

ЖЕНИДБА МИЛОШЕВА (ВИЛИН ВЕО), романтична опера у три чина. Либрето (по спеву Драгутина Ј. Илића) и музика Петра Коњовића. Диригент Мирко Полич. Редитељ др Ерих Хеџел. Сценограф Станислав Беложански. Костимограф Владимир Жедрински. Премијера 11. II 1941.

Опера – страна

ЂОКОНДА, опера у четири чина. Либрето Арига Боита (Тоби Горио). Превела Бранка Бојовић. Музика Амилкареа Понкиелија. Диригент и редитељ Мирко Полич. Сценограф Владимир Загородњук. Костимограф Милица Бешевић. Премијера 13. XI 1940.

Балет – домаћи

ОГАЊ У ПЛАНИНИ, кореографски приказ у две слике. Либрето Анатолија Жуковског, по народној причи. Композитор и диригент Алфред Пордес. Редитељ и кореограф Анатолије Жуковски. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 15. II 1941.

СИМФОНИЈСКО КОЛО, балетска апотеоза. Музика Јакова Готовца. Редитељ и кореограф Анатолије Жуковски. Диригент Ловро Матачић. Сценограф Владимир Жедрински. Премијера 15. II 1941.

ИНДЕКСИ

А

Абу, Едмон 49, 372
Адами, Ђузепе 386
Адамич, Емил 329, 376
Адорјан, Стела 382
Албер, Ежен д' 247, 261, 384
Алеви, Лидовик 372
Александар I Карађорђевић 134, 145, 150, 169, 177, 222
Александар I Обреновић 24, 55, 57, 67, 68, 71, 81, 83
Алигијери, Данте 384
Амиел, Дени 228, 245, 253, 267, 350, 377, 379, 382, 386
Амико, Силвио д' 350, 354
Андрић, Никола 372
Антоан, Андре Пол 374
Антонијевић, Душан 326
Антонијевић, Јован Ђеда 281, 326
Антоновић, Властимир 277
Ануј, Жан 381
Анунцио, Габријел де 100, 106, 336
Аранђеловић, Нада 297, 305
Арто, Антонен 350
Атијас, Јаков 379

Б

Бабић, Јовановић Милица 153, 165, 236, 288, 357, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 386
Бабић, Љубо 380, 385
Бадалић, Иво 179
Бадалић, Хуго 386
Бајић, Исидор 84, 93
Бајнл, Стефан 248, 303, 380
Бајшански, Милан 385
Балакирјев, Милиј 387
Балзак, Оноре де 46, 233, 373, 378
Балканска, Мими 179, 290, 304, 305
Бан, Матија 316, 317, 320
Бандур, Јован 198, 223, 236
Барановић, Крешимир 248, 249, 250, 328, 380, 382
Барабаш, Пол 381
Барбије, Жил 378
Барриер, Теодор 47, 373
Барнај, Лудвиг 98, 115, 117
Барток, Бела 345

Бартоњ, Јан 245, 248, 290, 305
Басан, Жан 261, 384
Басерман, Алберт 303
Бати, Гастон 189, 190, 350
Батушић, Славко 329
Бачвански, Алекса 85, 317, 319, 321, 354
Бах, Јохан Себастијан 348
Беговић, Милан 154, 229, 231, 258, 263, 291, 295, 300, 327, 374, 376, 380, 381
Бекефи, Стефан 382
Белини, Винченцо 100
Беложански, Станислав Сташа 226, 280, 288, 295, 357, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388
Бенедети, Алдо де 379, 382
Бер, Жорж 259, 384
Берг, Албан 291
Бернар, Сара 104, 336, 353
Бернстен, Анри 158, 375
Бетан, Улрих 337
Бетовен, Лудвиг Ван 168, 283, 348
Бешевић, Милица 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 387, 388
Бизе, Жорж 336, 345
Бијелић, Јован 374, 377, 378, 383
Бинички, Александар 378, 384
Бинички, Станислав 48, 74, 82, 83, 89, 315, 372, 374, 378, 380, 382, 383, 385, 386
Бирабо, Андре 381
Бјернсон, Бјернстјерн 43
Бобић, Љубинка 156, 250, 267, 288, 289, 374, 379, 385
Богатинчевић, Павле 279
Богдановић, Милан 265
Богић, Витомир 178, 295, 376
Боглић, Анте 290
Богосављевић, Милутин М. 378
Божиновић, Љубомир 301
Боито, Ариго 386, 388
Бојић, Милутин 328
Бојовић Ковачевић, Бранислава
Бранка 269, 292, 388
Бокаи, Јанош 275, 387
Бомарше, Пјер Огистен Карон де 378

Бор, Хари 306
 Бородин, Александар 166, 380
 Бошковић, Јован 78
 Бошковић, Велимир 294
 Бошковић, Наташа 320
 Бошњаковић, Љубомир 266, 385
 Брамсон, Карен 226, 377
 Бранковић, Лукијан Т. 91
 Брезовшек, Иван 164, 198, 223, 224,
 234, 236, 375, 378, 380, 382, 383, 384,
 385
 Брехт, Бертолт 189
 Брије, Ежен 42, 81, 111, 372, 373
 Брили, Август П. 384
 Брзак, Драгомир 44, 53, 61, 62, 63, 69,
 70, 82, 124, 372, 373
 Брук, Питер 5
 Бугариновић, Меланија 233, 235, 295
 Булгаков, Михаил Афанасијевич 257,
 336, 383
 Бурде, Едуар 225, 299, 377
 Бурза, Душан 377
 Буријан, Емил Франтишек 189, 299,
 335
 Буш-Фекете Ладислав 382

В

Вавра, Нина 383
 Вагнер, Рихард 163, 164, 237, 238,
 261, 283, 305, 308, 338, 339, 340, 343,
 344, 345, 346, 347, 348, 361, 375, 382
 Вазов, Иван 241, 301
 Вајлд, Оскар 233, 378
 Валерштајн, Лотар 355
 Валтер, Бруно 345, 356
 Васиљева, Јања 249, 285
 Васић, Михаило 240, 244
 Васић, Павле 379
 Вебер, Карл Марија 380
 Вега, Лопе де 182, 335
 Вегнер, Леонард 381
 Ведринска, Марија 174
 Величковић, Димитрије 169
 Величковић, Мила 273, 279
 Величковић, Милорад 273
 Велмар-Јанковић, Владимир 232,
 357, 377
 Вељковић, Момир 198, 223, 224, 309

Венциг, Јозеф 378
 Вербецирк, Гизела 173, 300
 Вербицки, Ананије 374, 375, 377, 378,
 381
 Верди, Ђузепе 82, 90, 100, 182, 261,
 268, 336, 384, 386
 Верешчагин, Александар 323
 Верлен, Пол 376
 Верн, Жил 115
 Вернеј, Луј 158, 259, 351, 375, 384
 Вернер, Виљем 158, 251, 375, 381
 Верфл, Франц 384
 Весели, Паула 181
 Веселиновић, Јанко 53, 60, 61, 63, 69,
 70, 82, 124, 383
 Веснић, Радослав М. 137, 198, 225,
 251, 287, 288, 290, 292, 301, 304, 328,
 374, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 382
 Вилијамс, Емлин 307
 Виловић, Ђура 162, 375
 Виола, Ђулио Чезаре 258, 384
 Витезица, Винко 198
 Војиновић, Бранислав 137, 149, 150,
 198, 358, 382
 Војновић, Иво 173, 218, 267, 326, 329,
 361, 385
 Волк, Петар 177, 259, 383
 Волтер, Франсоа-Мари Аруе 338
 Волф-Ферари, Ернано 261, 384
 Волфова, Нома 57
 Врбанић, Анка 277, 279, 291
 Врбник, Иван 251, 361
 Ву, Адбард 379
 Вујић, Јоаким 85, 314, 315, 318, 359
 Вукадиновић, Живојин 387

Г

Гавела, Бранко 154, 265, 385
 Гавриловић, Милорад 42, 57, 61, 63,
 67, 122, 315, 372, 373
 Гете, Јохан Волфганг 46, 182, 343, 378
 Гец, Јован 260, 276, 277, 279, 290, 323,
 379, 381, 382, 383, 384, 387
 Гилгуд, Џон 182
 Гимера, Анхел 42
 Гинић, Димитрије 53, 54, 89, 321, 377
 Глигоријевић, Братољуб 230
 Глигорић, Велибор 358

Глишић, Милован 60, 69, 177
 Глук, Кристоф Вилибалд фон 268, 269, 386
 Глушчевић, Михаило О. 382
 Го, Франсоа Жил Едмонд 102
 Гончаров, Иван Александрович 281
 Гогољ, Николај Васиљевич 44, 241, 243, 379
 Голдони, Карло 52, 101, 259, 384
 Голије, Павел 229, 376
 Горки, Максим 243, 348, 379, 381
 Готовац, Јаков 247, 284, 306, 380, 388
 Гошић, Драгољуб 151, 153, 249, 275, 280, 288, 374, 377, 381, 383, 385
 Гргунова, Милка 55, 117, 317, 319
 Греч, Вера 243, 251, 252, 266, 275, 295, 303, 309, 312, 379, 381, 382, 386, 387, 388
 Гринбанк, Хари 373
 Грол, Милан 41, 216, 315
 Гропиус, Валтер 350
 Гундулић, Иво 306
 Гуно, Шарл 236, 378
 Гуцков, Карл 59

Д

Данте (в. Алигијери Данте)
 Дантон, Жорж Жак 47
 Дворниковић, Јованка 244
 Дебевц, Цирил 355
 Дебиси, Клод 157
 Девал, Жак 156, 225, 299, 375, 377
 Делиб, Лео 268, 283
 Денери, Адолф (в. Енери Адолф д')
 Денић, Миомир 377, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387
 Дескашев, Стеван 377
 Дефо, Данијел 312
 Дикенс, Чарлс 258, 275, 384, 387
 Диманоар, Филип 118, 383
 Дима, Александар Отац 59, 70, 115, 116
 Дима, Александар Син 111, 339
 Димитријевић, Мила 84, 85, 371
 Димитријевић, Мита 150, 151, 267, 374, 385
 Димитријевић, Миша 44, 84, 91, 371
 Димитријевић, Рашко В. 387

Димић, Мила 229, 230, 292, 376
 Димић, Михајило 89, 171, 291
 Димовић, Ђуро 259, 379, 383
 Димовић, Милан 378, 382
 Динуловић, Радивој А. 260, 383
 Динуловић, Светислав 57, 372, 373
 Дјагиљев, Сергеј Павлович 341
 Добриновић, Зорка 373
 Добриновић, Пера 52, 153, 319
 Доде, Алфонс 46, 115
 Докић, Јован 57, 122
 Доницети, Гаетано 268, 382, 386
 Достојевски, Фјодор Михајлович 158, 159, 347, 375, 381
 Драбик, Станислав 174, 175, 305
 Драгашевић, Вељко Ј. 317
 Драгутиновић, Бранко 9, 268, 294, 296

Драгутиновић, Владета 229, 264, 287, 312, 374, 375, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 386, 387
 Драгутиновић, Лавослав 90
 Драговић, Петар Велестовац 387
 Држић, Марин 306
 Дриго, Рикардо 383
 Дрнић, Божидар 153, 169, 291
 Дугалић Недељковић, Десанка Деса 202, 225, 228, 252, 253, 259, 287, 312, 352, 376
 Дузе, Елеонора 106, 111, 117, 337
 Дујшин, Дубравко 300, 386
 Диран, Мишел 157, 374
 Дучић, Јован 329
 Душановић, Милорад 267, 277, 295

Ђ

Ђакоза, Ђузепе 98
 Ђокић, Душан Л. 373
 Ђоковић, Милан 9, 177, 274, 381, 385, 387
 Ђордано, Умберто 237, 245, 380
 Ђорђевић, Јован 26, 38, 75, 76, 77, 78, 84, 317, 319, 320
 Ђорђевић, Малагурска Мара 276, 280
 Ђорђевић, Миљковић Софија Цоца 54, 84
 Ђунђенац, Злата 282
 Ђурић, Никола Т. 379

Е

Еверс, Ханс Хајнц 384
Енери, Адолф д' 117, 383
Ервин, Синџон 273, 387
Ерлих, Јулијус 290
Ертл, Рудолф 198, 238, 269, 290, 359, 386
Есхил 109, 111
Ефтимју, Виктор 261, 384
Ечегарај, Хосе 43

Ж

Жедрински, Владимир 160, 161, 166, 167, 234, 237, 266, 284, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 384, 385, 386, 387, 388
Жералди, Пол 184, 301
Жери, Алфред 259, 384
Живановић, Даница 249
Живановић, Васа Ј. 375
Живановић, Миливоје 240, 254, 255, 265, 328
Живојиновић, Велимир 171, 374, 375, 385
Жуве, Луј 189
Жуковски, Анатолиј 198, 249, 250, 284, 380, 384, 385, 388

З

Загородњук, Владимир 153, 374, 375, 388
Зајц, Иван пл. 268, 383, 386
Запољска, Габриела 281
Зикова, Зденка 303
Златковић, Зора 279
Зонентал, Адолф 117
Зудерман, Херман 43, 49, 106, 119

И

Ибзен, Хенрик 43, 57, 157, 218, 228, 241, 255, 349, 361, 375
Иго, Виктор 43, 47, 59, 63, 110, 111, 227, 326, 373, 377
Илика, Луиђи 380
Илић, Војислав 44, 371, 372
Илић, Даница 309
Илић, Драгослав 137, 143, 171, 375, 379, 388

Илић, Драгутин Јејо 232, 377, 388
Илић, Олга 178
Иличич, Вукашин 57
Иличич, Љубиша 57
Иличич, Фотије 55, 56, 57, 70, 89, 122
Иполитов Иванов, Михаил
Михајлович 248, 380
Ирвинг, Хенри 101, 106
Исаиловић, Михаило 298

Ј

Јаковљевић, Милица (Мир Јам) 253, 381
Јаковљевић, Стеван 257, 383
Јанковић, Драгомир 74
Јанковић, Милош Ш. 245, 379
Јанковић, Станоје 308
Јеврејинов, Николај Николајевич 349, 351
Јевтић, Боривоје 154, 219, 310, 374
Јелушић, Мирко 163, 344
Јенко, Даворин 44, 50, 51, 73, 287, 326, 371, 375, 377, 383, 385
Јовановић, Велимир 236, 378
Јовановић, Анастас 34
Јовановић, Никола Б. 18, 232, 288, 290, 327, 374, 377
Јовановић, Војислав 228, 296
Јовановић, Драгутин 295
Јовановић, Живорад П. 321
Јовановић, Јован Змај 318, 319
Јовановић, Јулка 317
Јовановић, Катарина Катица 163, 234, 246, 292
Јовановић, Лазар 290
Јовановић, Љубиша 297
Јовановић, Милан 34, 36, 85
Јовановић, Милорад 142, 175, 246, 248, 282, 375
Јовановић, Тоша 85, 317, 321
Јовков, Јордан 301, 340
Јонић, Велибор 385
Јосић, Младен 382, 384, 386
Јурењев, Шолта Нела 308, 309

К

Калцабиђи, Ранијери де 386
Камаран, Салваторе 386

Каракаш, Михаил 164, 165, 166
 Карађорђевић, Александар I (в. Александар I Карађорђевић)
 Карађорђевић, Павле 134
 Карађорђевић, Петар II (в. Петар II Карађорђевић)
 Караџић, Вук (в. Стефановић Караџић Вук)
 Караџић, Радивој 377
 Каре, Мишел 378
 Карњев, Михаил Васиљевич 373
 Карузо, Енрико 337
 Катајев, Валентин 218, 225, 377
 Каталинић, Блаженка 240, 249, 256, 328
 Кауфман, Џорџ Сајмон 375
 Кен, Анри 375
 Кернер, Теодор 386
 Кипнис, Александар 305
 Кирсанова, Нина 174, 297
 Кисић, Антун 377
 Кисић, Винко 377
 Кистмакерс, Анри 225, 377
 Клајст, Хајнрих фон 276, 388
 Клабунд (Алфред Хеншке) 327
 Клеменчић, Клемент 378
 Књазев, Борис 137, 149, 150, 168, 198, 376
 Кодина, Хосе Фелиу 275, 387
 Коклен, Ернест (Коклен Млађи) 74
 Коклен, Констан (Коклен Старији) 104, 106, 107, 253
 Кокто, Жан 265, 385
 Коларовић, Димитрије 53, 317
 Коларовић, Љубица 53, 317
 Колацио, Александар 294
 Кон, Геца 24, 47, 124
 Константинова, Бојка 282
 Коњовић, Петар 268, 283, 288, 378, 386, 388
 Копо, Жак 190, 336
 Корбе, Јелена 286
 Кос, Слава 169
 Косић, Васа 310
 Косор, Јосип 154, 218, 329, 374
 Костић, Лаза 53, 56, 81, 83, 104, 153, 218, 361, 374
 Костов, Стефан Л. 158, 228, 375, 377

Кочић, Петар 310
 Крајев, Александар 300
 Крањц, Јожа 385
 Краснопољски, Павел Филимонович 159, 375
 Краус, Грета 299, 328
 Крег, Гордон 350
 Крефт, Братко 341
 Крижај, Јосип 307
 Крижек, Јован 374
 Крипс, Јозеф 262
 Крлежа, Мирослав 251, 300, 303, 305, 322, 361, 379, 381
 Крсмановић, Драгутин 90
 Крстић, Петар Ј. 372, 377
 Кугел, Аркадиј 376
 Кунц, Зинка 295, 305, 307
 Кулунџић, Јосип 153, 154, 155, 156, 158, 171, 225, 236, 312, 341, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381

Л
 Лабиш, Ежен 49, 158, 375
 Лавдан, Анри 229, 377
 Лагри, Антони 119
 Лазић, Радослав 374
 Лангер, Франтишек 256, 383
 Лаубе, Хајнрих 116
 Лаудова, Хорицова Марија 43, 52, 371
 Леметр, Жил 83, 104
 Лери, Макс 374
 Летраз, Жан де 179, 286, 382, 387
 Ликић, Душан 86
 Литвин, Фелија 340
 Лишин, Дејвид 384
 Лодовичи, Чезаре Вико 252, 253, 381
 Лорд, Андре де 100
 Лорцинг, Алберт 248, 380
 Лотка, Фран 172, 173, 262, 294, 383
 Лука, Ђузепе де 216
 Луковић, Бековић Роксанда 233, 290
 Лучев, Иван 375

Љ
 Љермонтов, Михаил Јуријевич 271, 387
 Љесков, Николај Семјонович 382

Љубичић, Љубица 169, 262
Љубичић, Славко 49

М

Магазиновић, Мага 379
Максимовић, Јован 379, 387
Малбашки, Слободан 282
Малер, Густав 335
Малетић, Ана 299
Малетић, Ђорђе 55, 322, 353
Манојловић, Тодор 155, 233, 240, 292, 374, 378, 386
Мансветова, Лидија 382
Марли, Франческо 305
Маријашец, Евгениј 296, 298
Маринковић, Марко 230, 232, 244, 358
Марковац, Злата 264
Марковић, Предраг 313
Мартен, Едуар 158, 375
Мартиновић, Соња 313
Масалитинов, Николај Осипович 158, 159, 301, 375
Маскањи, Пјетро 182
Масне, Жил 164, 375
Матачић, Ловро 198, 223, 224, 284 294, 384, 386, 387, 388
Матош, Антун Густав 179
Матурова, Ружена 57
Машин, Драга 24, 71, 81, 83, 93
Машић, Бранко 241
Мезетова, Анита 169, 247, 269
Мејак, Анри 372
Мејерхољд, Всеволд Емиљевич 332, 333
Мериме, Проспер 308
Мерис, Пол 47, 373
Месарић, Каламан 265, 381
Метерлинк, Морис 350
Мијушковић, Владимир 260, 383
Микулић, Евка 288, 328
Микулић, Невенка 277
Милан I Обреновић 24, 60, 371
Милачић, Душан З. 198, 223, 292, 336, 375, 377, 383, 384, 385
Милбахер, Едита 297
Милисављевић, Мирко 264
Милићевић, Андреја 377

Мило, Матеи 375
Милојевић, Милоје 164, 294, 375, 378, 386
Милошевић, Војислав 287
Милошевић, Даринка Дара 178, 241, 278
Милошевић, Драгољуб 89
Милошевић, Мата 153, 154, 163, 178, 276, 278, 297, 326, 374, 377, 381, 383, 385, 387
Милошевић, Предраг 162, 272, 375, 376, 377, 378, 380, 382
Милутиновић, Добрица 152, 153, 205, 225, 292, 293
Милутиновић, Мило 291
Миљковић, Веља 36, 86, 371
Миљковић, Ђорђевић Софија (в. Ђорђевић Миљковић Софија)
Миржер, Анри 46, 373
Мисе, Алфред де 184, 301, 312, 348
Митровић, Милорад Ј. 49
Михаило Обреновић 23, 76, 318
Мјаснички, Иван Иљич 373
Младеновић, Ранко 171, 198, 387
Млакар, Пиа 172, 173, 262, 283, 286, 294, 309, 383
Млакар, Пино 172, 173, 262, 283, 286, 294, 309, 383
Мозговаја, Евгенија 282
Молијер, Жан Батист Поклен 189, 241, 257, 266, 304, 335, 341
Мокрањац, Стеван 61, 372
Мом, Сомерсет 158, 182, 375
Монгомери, Едвард Пур 158, 375
Мопасан, Ги де 99
Моцарт, Волфганг Амадеус 236, 239, 248, 255, 261, 272, 299, 336, 378, 382, 386, 387
Мурат, Марко 61
Мусоргски, Модест 233, 247, 378

Н

Надворник, Емил 374, 375, 376, 377, 379, 381, 382, 384, 385, 387
Настасијевић, Момчило 270, 386
Настасијевић, Светомир 268, 270, 386
Невјеровић, Роман 382
Недић, Боривоје 219

Немет, Марија 308, 310, 311
 Немиров, Добри 301
 Немирович-Данченко, Владимир 350
 Несторовић, Јован Б. 372, 373
 Нестрој, Јохан 102
 Нигринова, Вела 42, 52, 57, 81
 Никачевић, Светолик 225, 233, 287
 Никодеми, Дарио 259, 384
 Никола I Петровић 104, 214
 Николајевић, Душан 228, 253, 259, 263, 315, 376, 381
 Николић, Андра 375
 Николић, Атанасије 318
 Николић, Божа 290, 291, 295
 Николска, Јелисавета 218, 250, 304, 383
 Нилсен, Аксел 229, 377
 Нинковић Грозано, Корнелија 238, 288, 309
 Нишлић, Димитрије 50, 89
 Новаковић Вукадиновић, Софија 292
 Новаковић, Фран 292
 Новели, Ермете 101
 Нојман, Алфред 381
 Нури, Адолф 336
 Нури-Хаџић, Бахрија 173, 215, 238, 239, 269, 288, 290
 Нучић, Хинко 179
 Нушић, Бранислав 8, 22, 25, 27, 28, 32, 34, 44, 48, 52, 55, 57, 59, 60, 61, 66, 69, 73, 85, 87, 94, 114, 121, 123, 124, 127, 133, 137, 139, 145, 153, 158, 159, 169, 170, 171, 173, 174, 177, 179, 180, 192, 212, 218, 225, 226, 228, 238, 241, 242, 251, 255, 261, 281, 287, 290, 291, 292, 294, 298, 326, 354, 372, 374, 376, 379, 381, 383, 385

О

О'Нил, Јуџин 327
 Обреновић, Александар I (в. Александар I Обреновић)
 Обреновић, Милан I (в. Милан I Обреновић)
 Обреновић, Михаило (в. Михаило Обреновић)
 Овјел, Козмо д' 103
 Одак, Крста 162, 375

Одран, Едмон 100, 113
 Олењина, Марина 168, 249, 295
 Олон, Макс д' 168, 376
 Ољдекоп, Олга 169
 Ондричек, Фрања 93
 Орловић, Милан 310
 Островски, Александар Николајевић 266, 274, 336, 384, 385, 387
 Офенбах, Жак 113, 233, 378
 Офросимов, Јуриј 258, 384

П

Павић, Јосип 329
 Павлов, Поликарп 243, 252, 266, 275, 295, 303, 309, 312, 379, 381, 382, 386, 387, 388
 Павлова, Ана 297
 Павловић, Раја 57, 84
 Паганини, Николо 337
 Пановић, Антоније (Антон Панов) 233, 327, 378
 Паранос, Ана 151, 153, 279
 Пати, Аделина 116
 Паумгартнер, Бернхард 299
 Паунковић, Милош 292
 Пауновић, Синиша 241, 303, 375, 377, 379
 Пере-Шапи, Андре де 256, 383
 Перес, Галдос Бенито 106
 Петар II Карађорђевић 134
 Петипа, Марија Марјусова 104
 Петипа, Маријус 104
 Петковић, Миливоје П. 202, 203, 213
 Петковић, Миливоје Р. 384
 Петровић, Драгутин Драги 288
 Петровић, Живојин 41, 49, 60, 202, 212, 213, 217, 218, 251, 255, 314, 316, 317, 319, 320, 321, 328, 329, 336, 355, 361, 372, 377, 378, 379, 384, 387
 Петровић, Јован 313
 Петровић, Јован В. 383
 Петровић, Љубинко 385
 Петровић, Никола I (в. Никола I Петровић)
 Петровић, Петар Пеција 155, 192, 266, 292, 374
 Петровић Петар С. 155, 156, 218, 250, 275, 291, 374, 379, 385, 387

Петровић, Страхиња 267, 299, 386
 Пешика, Јован Д. 373
 Пешић, Миодрaг М. 381, 384, 385, 386
 Пиже, Клод-Андре 275, 387
 Поцолато, Ђузепе 384
 Пинтеровић, Евгенија 238, 248, 269
 Пиранделло, Луиђи 182, 264, 340, 350, 385
 Пихлер, Милан 238, 239, 269
 Пјаве, Франческо-Марија 384
 Плаовић, Радомир Раша 137, 149, 157, 171, 274, 281, 295, 321, 375, 381, 385, 387, 388
 Покорни, Драгутин 373
 Покорни, Фрањо 25
 Половина, Никола С. 375, 381, 388
 Полонска, Тамара 297
 Полич, Мирко 272, 296, 386, 388
 Пољакова, Јелена 295
 Понкиели, Амилкаре 283, 388
 Понте, Лоренцо де 378, 382, 386
 Попов, Асен 379
 Попова, Лиза 257
 Поповић, Богдан 24
 Поповић, Владета 387
 Поповић, Миленко Ђ. 27, 125
 Поповић, Јован Стерија 36, 48, 49, 85, 266, 316, 318, 385
 Поповић, Марица 153, 198, 240, 242, 279, 288
 Поповић, Милорад Шапчанин 23, 24, 55, 78, 316, 317, 318, 319, 320
 Поповић, Никола 254, 335
 Пордес, Алфред 238, 284, 286, 287, 288, 292, 375, 376, 378, 383, 385, 388
 Порто-Риш, Жорж 111, 112, 276, 388
 Прага, Марко 229, 377
 Прајс, Александар 382
 Прегарц, Ида 252, 259, 336, 337, 344
 Прегарац, Раде 382
 Предић, Милан 198, 223, 224
 Предић, Миливоје Ст. 327, 380
 Предић, Светислав 381
 Предић, Урош 36, 91, 92, 371
 Продановић, Бора 384
 Прокофјев, Сергеј 145, 193
 Протић, Ђура 89, 90

Пујман, Фердинанд 235, 236, 378
 Пуљезе, Серђо 259, 263, 267, 386
 Пучини, Ђакомо 136, 268, 386
 Пушкин, Александар Сергејевич 243, 290, 304, 335, 336, 338, 384

Р

Равел, Морис 345, 387
 Раданчевић Гание, Јоланда 169, 294
 Радев, Маријана 307
 Раденковић, Душан 153, 198, 288, 290, 359
 Радић Ђоковић, Дивна 278, 294, 295
 Рајичић, Љубомир Чврга 258
 Рајковић, Ђура 61, 67, 316
 Рајковић, Сава 387
 Рајнхард, Макс 175, 181, 182, 243
 Ракитин, Јуриј Љвович 225, 274, 296, 298, 312, 328, 375, 377, 378, 379, 381, 382, 384, 385, 387
 Ранковић, Милка 57
 Ранковић, Светислав 57
 Расин, Жан 308
 Ренал, Пол 379
 Ризнић, Надежда 265
 Ријавец, Јосип 173, 282
 Римски-Корсаков Николај 261, 283, 384
 Ристић, Милош 285, 295, 320
 Романи, Феличе 382
 Романов, Борис Георгијевич 271, 387
 Романовић, Живко М. 372
 Роси, Ернесто 109, 110
 Росини, Ђоакино 103, 165, 236
 Ростан, Едмонд 111, 253, 382
 Ротмилер, Марко 288
 Рубинштајн, Антон 248, 380
 Ружић, Димитрије 68
 Ружић, Жарко М. 372
 Ружич Строци, Марија (в. Строци Ружич Марија)
 Рукавина, Фридрих 329
 Руцовић, Богобој 57, 110
 Руцовић, Катица 57

С

Савић, Јоца 56, 105, 292
 Савић, Тонка 91

Сајевић, Ивана 56, 90
 Саливан, Артур 100, 106
 Сандо, Жил 372
 Сарафов, Крста 303
 Сарду, Викторијен 43, 44, 49, 99, 103, 116
 Сарман, Жан 379
 Сахаров, Александар 308
 Сахарова, Клотилда 308
 Секулић, Душан Ј. 245, 379
 Секулић, Љубица 277, 297
 Сен-Санс, Камил 99, 268, 345
 Сенечич, Гено 179, 275, 387
 Сервантес, Мигуел де 103
 Сибелиус, Јан 343, 376
 Сиглигети, Еде 56
 Сидни, Џон 44, 373
 Симић, Милан А. 26, 316, 317
 Симони, Ренато 386
 Сјенкјевич, Хенрик 106
 Скерлић, Јован 23, 47, 373
 Скот, Валтер 386
 Скрбић, Теодор 382, 384
 Скриб, Ежен 232, 378
 Славенски, Јосип 294, 378
 Слатин, Људмила 216
 Сметана, Беджих 235, 378
 Софокле 43
 Спасић, Драга 298
 Спиридоновић, Олга 297, 298
 Сремац, Стеван 69, 72, 124, 251, 372, 381
 Сретеновић, Михаило 72, 372
 Станиславски, Константин Сергејевич 137, 183, 243, 266, 303, 332, 354
 Станковић, Борисав 47, 87, 178, 377, 386
 Станојевић, Илија Чича 5, 36, 53, 317, 321, 371, 377, 383
 Станојевић, Љуба 321, 372
 Старчић, Виктор 244, 328
 Степић, Марија 317
 Степић, Павле 317
 Стефанини, Никша 382, 384
 Стефановић, Караџић Вук 291, 292
 Стефановић, Светислав 377, 385, 386
 Стодола, Иван 227
 Стојанов, Рачо 241, 303, 379

Стојановић, Милан 201, 202, 203, 213, 216, 218, 222, 256, 314, 326, 330, 381, 382, 383, 384, 387
 Стокић, Живана Жанка 142, 156, 198, 212, 277, 290
 Стојановић, Петар 163
 Стојић, Вера 383, 386
 Стојићевећ, Милан 83, 86
 Стојковић, Миливоје Мика 89
 Стравински, Игор Фјодорович 283
 Стравински, Тодор Игњатијевич 90
 Страшимиров, Антон 301
 Стриндберг, Аугуст 43
 Строци, Тито 255, 272, 305, 306, 381, 382
 Строци Ружич, Марија 320
 Ступица, Бојан 383, 384, 385
 Сугана, Луиђи 384
 Судерман, Херман (в. Зудерман Херман)
 Сумбатов, Јужин Александар
 Ивановић 50, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 81, 84, 127, 128, 371
 Сухово-Кобиљин, Александар 382

Т
 Табакова, Цветана 340
 Таиров, Александар 350
 Тамањ, Франческо 336
 Танић, Јован 310
 Тарановски, Кирил 377, 379, 381, 382
 Текић, Ружа 228
 Теодосијевић, Љубица 53
 Тодосић, Зорка 53, 57, 291
 Толер, Ернст 326
 Толстој, Лав Николајевич 326, 336
 Тома, Амброаз 237, 378
 Томас, Брандон 258, 383
 Тот, Еде 377
 Трајковић, Никола 18, 203, 213, 219, 220, 273, 320, 321
 Тригер, Марк 241, 379
 Тудуз, Жорж 375
 Туџић, Срђан 52, 106, 372
 Тургењев, Иван Сергејевич 44, 85, 243, 372

Ћ

Ћипико, Иво 260, 383
Ћирић, Петар 89
Ћоровић, Светозар 56, 89
Ћосић, Бранимир 229, 230, 376

У

Убавкић, Петар 85
Угричић, Јевта 27, 32, 34, 57, 89, 101, 102, 109, 123, 172
Уилер, Маргарет 257, 383
Улуханов, Александар 233, 378
Урбан, Јосип 372
Урбанова, Невенка 274, 295, 328
Урванцов, Лав 217, 336

Ф

Федоров, Николај 374
Фекете Стефановић, Ирена 382
Фелдман, Мирослав 179
Фербер, Една 375
Филиповић, Светозар – Чика Фила 291
Фодор, Ладислав Ласло 241, 327, 379
Фокин, Михаил 380, 385
Фотез, Марко 303, 306
Фошоа, Рене 382
Фрајнд, Марта 7, 17, 26
Фрајтаг, Густав 46
Франс, Анатол 262
Фроман, Максимилиан 172
Фроман, Маргарита 172, 247, 303, 380

Х

Хазанклевер, Валтер 233, 378
Хајдн, Јозеф 336, 339
Хал, Овен 44, 373
Хамсун, Кнут 344
Хауптман, Герхарт 106, 281
Хаџић, Антоније 56, 68, 75, 76, 78, 84
Хет, Душан 287
Хет, Нада 287
Хет, Огњанка 287
Хецел, Ерих 225, 233, 375, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 384, 386, 388
Холотков, Павел 294
Холуб, Карел 288, 289, 291

Хопвуд, Авери 276, 387
Хофман, Ернст Теодор Амадеус Вилхелм 166, 233, 380
Хофманстал, Хуго фон 380
Христић, Стеван 137, 149, 150, 198, 382
Худоба, Бранка 378
Хугел, Аркадиј 168, 376

Ц

Цанкар, Иван 355
Цанков, Хрисан 303, 305, 379, 381
Цвајг, Стефан 258, 343, 384
Цвејић, Жарко 238, 282
Цвејић, Никола 282, 307
Цветић, Марија 54, 55, 56, 57, 122, 371
Цветић, Милош 54, 55, 56, 57, 60, 66, 81, 122, 316, 319, 371
Цветковић, Александар Аца 279
Цветковић, Брана 57, 122
Цветковић, Сава 156, 176, 232, 259, 372, 374, 376, 382, 383

Ч

Чајковски, Петар Илич 136, 250, 261, 320, 380, 384
Чапек, Карел 340, 359, 382
Чаплин, Чарли 182
Чехов, Антон Павлович 91, 186, 251, 348, 381
Чорак, Славенска Миа 179

Џ

Џимић, Добрила 174

Ш

Шајковић, Иван С. 372
Шаљопин, Фјодор 164, 299, 300, 305
Шамберг, Франтишек Фердинанд 49, 372
Шантић, Алекса 56, 310
Шапчанин Милорад (в. Поповић Милорад Шапчанин)
Шарпантје, Густав 268
Шебешћен, Павле 264, 385
Шекспир, Вилијам 46, 59, 66, 67, 70, 71, 95, 97, 99, 106, 107, 110, 115, 143,

178, 180, 182, 186, 189, 225, 226, 265,
267, 307, 334, 338, 340, 351, 353, 377,
378, 385, 386
Шеноа, Аугуст 52, 328
Шеноа, Милан 52, 372
Шест, Осип 229, 232, 376, 377
Шилер, Фридрих 344, 379
Шиловић, Инес 385
Шимановски, Карел 383
Шименц, Марио 169
Шкваркин, Всеволд 157, 267, 374, 386
Шницлер, Артур 100
Шо, Бернард 186, 265, 339, 344, 349,
351, 358, 359, 385
Шолт, Андре 258, 384
Шоповић, Јелена 84
Шостакович, Дмитриј 382
Шпажински, Иполит Васиљевич 101
Шрам, Љерка 43, 50, 52, 57, 71, 88,
371
Штимац, Анђелко 379
Штраус, Оскар 345, 346
Штраус, Рихард 245, 246, 254, 343,
380
Шумска, Марина 296
Шурек, Паул 264, 385

ПРЕДСТАВЕ

А

Аида 292, 308, 310
Ајдук Вељко 317
Алилуја 229, 377
Ана Кристи 327
Аналфабета 226, 238, 376
Андре Шеније 237, 238, 245, 380
Андромаха 308
Антоније и Ана 273, 387
Арлекинада 250, 255, 383

Б

Бабје лето 85, 372
Бадње вече Катице Дегрелове 258, 263
Бал под маскама 250
Балерина и бандити 271, 387
Банка Немо 158, 375
Баханалије 283, 286
Без мираза 266, 385
Без трећег 295, 300
Бела болест 254, 382
Библиотекар 84
Блаженкина заклетва 162
Богојављенска ноћ (Што год хоћете) 265, 385
Боеми 307
Божји човек 254, 381
Болеро 271, 387
Борис Годунов 262, 294
Босанска љубав 238, 287, 288, 378
Бр. 72 256, 281, 383
Брак из рачуна 267, 386
Бура 106, 267, 386
Буца 286, 387

В

Валкира 237, 238, 308, 346
Васа Железна 254, 381
Велика деца 184, 301
Величанствени рогања 218
Верна сенка / Љубав која боли 259, 384
Веселе жене виндзорске 175
Вечера у осам / Понедељак у осам часова 156, 157, 375

Вечити Вавилон 150, 151, 152, 374
Вечна младост 264, 385
Викторова победа 254, 381
Више него љубав 255, 382
Власт 263, 383
Вода са планине 254, 322, 381
Воз за Венецију 259, 384
Волга, Волга 228, 376
Војислављево вече 44, 79, 82, 93, 371, 372
Врачара 287, 375

Г

Галебова стена 72, 372
Где је истина / Шта је истина 264, 385
Гејша 31, 44, 45, 73, 79, 82, 84, 128, 373
Големанов 158, 303, 375
Гопсек 233, 378
Господа Глембајеви 300
Господар рудног поља 259, 263
Господски дом 225, 288, 376
Госпођа с камелијама 57, 111, 115, 339
Госпођа са зеленим рукавицама 254, 382
Госпођа министарка 159, 171, 173, 180, 226, 288, 289, 291, 300, 304
Госпођа Помпадур / Мадам XV 249, 379
Госпођа Селби 250, 379
Гроб Незнаног јунака / Гроб под славолуком 249, 379

Д

Далибор 235, 236, 378
Дама с кемелијама (в. Госпођа с камелијама)
Два цванцика 261
Две жене једног човека 257, 383
Двопрег 158, 375
Деведесет трећа 47, 48, 83, 373
Девојачка клетва 272, 385
Дете у борби 254, 305, 381
Дивља патка 157, 375
Директор Чампа 272, 385
Добри војник Швејк 299
Дођите првог 254, 382

Дон Жуан 255, 261, 272, 382, 386
 Дон Карлос 249, 379
 Дон Кихот 164, 165, 166, 233, 375
 Дон Цезар од Базана 117
 Дора 43
 Дорица плеше 162, 163, 375
 Дорћолска посла 238, 377
 Др / Д-р 241, 242, 281, 290, 292, 379
 Дрвени коњи 157, 374
 Државни непријатељ бр. 3 232, 377
 Дубравка 306
 Дубровачка трилогија 183, 218, 361
 Дундо Мароје 306
 Душан, млади краљ / Млади краљ 275, 387

Ђ
 Ђаво на селу 172, 255, 262, 294, 307, 383
 Ђакон Авакум 72, 83, 372
 Ђидо 50, 53, 63, 66, 83, 321, 326, 327
 Ђоконда 283, 388
 Ђурађ Бранковић 53, 268, 270, 283, 386

Е
 Евгеније Оњегин 290
 Егмонт 46, 49
 Еквиноцио 267, 385
 Елга 281, 286
 Еманципована породица 253, 381
 Ендимион 168, 376
 Еро с онога свијета 247, 248, 301, 307, 380

Ж
 Жар птица 179
 Женидба 44, 84, 241, 249
 Женидба и удадба 266, 385
 Женидба Милошева / Милошева женидба / Вилин вео 282, 283, 388
 Женидба Чарли Чаплина 230, 232, 358, 377
 Женски рат 50
 Живи леш 249, 303
 Живот једног дана 168, 376

З
 За заслуге 290
 Завичај 43
 Задужбина 30
 Закон 373
 Зао дух (Зли дух) 102
 Зелени прстен 312
 Златни петао 261, 384
 Злочин и казна 158, 159, 160, 161, 375
 Зрела жена / Жена у пуној снази 245, 281, 379
 Зулумћар 301

И
 И Лела ће носити капелин 229, 231, 327, 376
 Иванка 266, 281, 385
 Ивкова слава 47, 54, 128, 372
 Игра карата 283, 286
 Идиот 254, 255, 261, 365, 381
 Из албума народних игара 284
 Иза, куда ћеш? 252, 253, 381
 Избирачица 312
Имбрек з носом / Имбрек носоња 248, 249, 250, 303, 380
Имотски кадија 250, 379

Ј
 Јазавац пред судом 179, 310
 Једанаеста заповест 49, 372
 Једва стече зета 49
 Јенуфа 250, 262
 Јулија 261, 267, 384
 Јунак против своје воље 259, 263, 267, 386

К
 Каваљер с ружом 217, 245, 246, 254, 262, 290, 310, 380
 Кавалерија рустикана 268
 Кад је среда – петак је 274, 295, 387
 Кад Наполеон воли (Сиромахово јагње) 258, 384
 Кад падне ноћ 307
 Кад то не сме нико знати 155, 374
 Како се освајају жене 254, 305, 381
 Кањош Мацедоновић 267, 385
 Као пиле у кучинама 373

Каплар Милоје 263, 281, 383
 Карлова тетка 258, 383
 Катарина Измаилова 255, 262, 382
 Катинкини снови 155, 374
 Квочка 178
 Кин 59, 68, 69, 70
 Кир Јања 53, 54, 143, 144, 188, 304, 316
 Кириција Хеншел 106
 Клевета 253, 254, 381
 Кнез Игор 166, 262, 380
 Књегињица и пастирче 229, 230, 376
 Код белог коња 259, 263
 Колевка 42, 81, 372
 Комедија уочи Госпе 245, 379
 Контушовка 229, 328, 358, 377
 Копелија 271, 272
 Корачај кроз живот 175
 Кориолан 70, 106, 225, 226, 334, 377
 Кочије Светог Причешћа 308
 Кошава / Палилула гори 232, 290, 377
 Коштана 41, 47, 87, 128, 178, 238, 268, 288, 290, 292, 301, 304, 305, 377, 386
 Краљ Едип 42, 43
 Краљевић Марко 250, 323, 379
 Крцко Орашчић (в. Шчелкунчик)

Л

Лабудово језеро 305
 Лажни цар Шћепан 383
 Лакме 268, 283
 Леда 249, 303, 379
 Лепа Јелена 79
 Лепеза Леди Виндермир 233, 378
 Луиза 268, 272
 Лук 283, 309
 Лулу 291
 Лумпације вагабунда (в. Зао дух)
 Лучија од Ламермура 268, 386

Љ

Љиљан и Оморика 48
 Љубав 225, 377
 Љубавни напатак 255, 382
 Љубовнаја завист чрез једне ципеле 259, 263

М

Мадам Батерфлај 136, 222, 309, 315, 340
 Мадам Сан Жен 43, 57
 Мајстори 241, 303, 379
 Макбет 307
 Малишани из Конга 312
 Максим Црнојевић 53, 81, 153, 374
 Мамзел Нитуш 53
 Манда Војнић 276, 280, 286
 Манон 283, 286
 Маријанине ћуди 312
 Маркиз Приола 287, 377
 Марусја 373
 Маскота 100
 Матура 241, 327, 379
 Медвед 91
 Међу вуковима 157, 375
 Меркаде 46, 373
 Микадо 54
 Милион мука 218
 Милош Обилић 82
 Мињон 238, 378
 Мис Београд 250, 379
 Мисли (в. Опсесија)
 Михајло Крамер 106
 Мици 300
 Млетачки трговац 84
 Много вике ни за што 46, 49
 Мој син министар 255, 381
 Моји ћетићи (в. Црни и бели Цигани)
 Молијер 257, 383
 Моћ судбине 261, 283, 286, 384
 Мрља што чисти 50
 Мртве очи 261, 307, 384

Н

На дну 243, 379
 На другој обали 202, 228, 352, 376
 На Кавказу 248, 250, 380
 На леђима јежа 257, 383
 На санти леда 250, 251, 381
 Народни посланик 272, 385
 Наша деца 179
 Наши манири 156, 374
 Наши смо 254, 381
 Неверница 276, 278, 388
 Нема Бога – има Бога 154, 329, 374

Немања 54
Необичан човек 275, 387
Ни око шта 84
Никола Шубић Зрињски 268, 386
Ништа није случајно 258, 384
Нов комад 53
Новела од Станца 306
Новинари 46
Ноћна смотра 267, 386

Њ
Њих четворо 281, 286

О
О туђем хлебу 44, 85, 372
Објест живота 229, 376
Огањ у планини 284, 285, 286, 388
Ожалашћена породица 153, 177, 303, 374
Окови 59, 62, 63, 66
Она и њих тројица 228, 377
Опера за три гроша 299
Опсесија 168, 376
Опчињени краљ 233, 238, 240, 378
Општинско дете 256, 263
Орестија 109, 111
Орфеј (Орфеј и Еуридика) 268, 269, 386
Ослобођење Косте Шљуке 155, 291, 292, 304, 374
Отело 46, 49, 59, 64, 66, 67, 68, 250, 354
Отмено друштво 250, 379
Отмица из сараја 261
Охридска легенда 150

П
Пакао 258, 384
Палилула гори (в. Кошава)
Париска сиротиња 266, 272
Пауци 260, 383
Патриота 250, 254, 381
Перионов пут 158, 375
Песник 44, 372
Печалбари 233, 238, 250, 327, 378
Пигмалион 265, 385
Пиквик 258, 384
Писмо 158, 375

Пљусак 188
Под маглом 310
Подвала 153, 177
Подвиг на Суходолини 310
Поезија и проза 48, 49
Позив на игру 250, 380
Покојни Тупинел 79
Покојник 251, 255, 281, 381
Половецки логор 250, 380
Понор 281, 286
Породица Бло 267, 385
Последњи спрат / На последњем спрату 259, 384
Посмртна слава Кнеза Михаила 315
Потера 263, 294, 383
Право на грех 158, 375
Преко мртвих 281, 304
Привремена слобода 157, 374
Пријатељ Фриц 85
Продавница ваздуха 154, 374
Продана невеста 288, 307, 324
Прокоп 372
Пролазници 288, 327
Прометеј 283, 286
Пропаст Содоме 49
Прстен Нибелунга 307
Птичар 79
Пуковник Јелић 327
Пустолов пред вратима 154, 374
Пут око земље 115
Пут око света 171, 177, 290, 374
Путем цвећа 225, 377
Путник без пртљага 254, 381
Путујуће друштво 251, 381
Пучина 48, 87, 372

Р
Радослав 44, 372
Разбијени крчаг 276, 277, 388
Разведимо се / Сипријена 43, 49
Рајнско злато 283, 286
Распикућа 54
Растанак на мосту 272, 385
Растко Немањић 72, 372
Ревизор 54, 243, 244
Ричард III 59, 67, 68, 71
Робинзон не сме умрети 312
Ромео и Јулија (Ђулијета) 236, 340, 378

Рскало (в. Шчелкунчик)

Руј Блаз 43, 59, 61, 63, 66, 67, 110, 227, 377

С

С љубављу се не шали 184, 301

Салома 250

Самсон и Далила 268, 272

Свадба Кречинског 254, 382

Света лаж 52, 372

Свиња 226, 238, 376

Севиљски берберин 164, 165, 236, 307, 338

Сензационални процес 249, 379

Сеоска лола 238, 377

Сиви 312

Силе 229, 230, 267, 376

Симфонијско коло 284, 388

Сипријена(в. Разведимо се)

Сирано де Бержерак 253, 255, 382

Скакавци 228, 377

Слепи миш 250

Слободна жена 253, 382

Слуга двају господара 259, 384

Смешне прециозе 312

Смрт мајке Југовића 173

Смрт Периклова 44, 372

Смрт Стевана Дечанског 48

Сњегурочка 283, 286

Сорочински сајам 247

Срећа 226, 377

Срећа с препрекама 255, 382

Срећа у кући 179

Срећни брак / Срећна жена 241, 379

Срећни дани 275, 387

Страх од радости 84

Страшни родитељи 265, 385

Сумњиво лице 255, 381

Супруга 274, 275, 387

Т

Таис 283, 286

Тајна 158, 375

Тако је морало бити 52, 57, 66, 68, 69, 94

Тако чине све 261

Тамара 271, 387

Танхојзер 163, 164, 305, 375

Тешка времена 225, 299, 377

Товаришч 225, 299, 377

Тодор од Сталаћа 54, 66, 68, 84

Травијата 307

Три мускетара 257, 263

Три сестре 251, 381

Тридесет секунди љубави 254, 382

Трубадур 308, 309

Трули дом 52, 372

Туђе дете 157, 327, 374

Турандот 268, 305, 308, 310, 386

У

У агонији 281, 300

У долини (драма А. Гимора) 42

У долини (опера Д'Албера) 217, 247

У логору 251, 305, 381

У цветној Шпанији 275, 281, 387

Убилац 49, 372

Узорни муж 276, 279, 387

Ујеж 212, 225, 240, 376

Ујка Вања 159

Улични свирачи / Улични музиканти /

Песма са улице 264, 385

УријелАкоста 59, 68

Урошева женидба 178

Уседелица 256, 383

Учене жене 266, 272

Ф

Фалстаф 268, 269, 283, 286, 386

Фауст 309

Федора 44

Фиделио 310, 338

Фигарова женидба 236, 237, 238, 239, 261, 299, 378

Флорентински шешир 49

Франческа да Римини 261, 384

Фромон и Рислер 36, 46

Х

Хајдуци 250, 255, 383

Хамлет 178, 281, 307, 321

ХедаГаблер 309

Хованшчина 233, 235, 378

Холанђанин луталица 255, 262, 283, 286, 382

Хоћу да будем председник / Човек

који је видео смрт 261, 384
Хофманове приче 166, 167, 233, 378

Ц

Цар и дрводеља 248, 303, 380
Цврчак на огњишту 275, 309, 387
Циганин 56
Црвене руже / Два туцета црвених
ружа 250, 281, 379
Црни и бели Цигани / Моји ђетићи
260, 276, 279, 297, 323, 383, 387

Ч

Чај код господина Сенатора 227, 238
Чаробна фула 261, 299
Човек и коб 320
Чаша воде / Узроци и последице 232,
378
Чергашки живот 46, 47, 49, 373
Четири грубијана 261, 384

Џ

Џандрљив муж или која је жена
добра 49

Ш

Шваља 91
Шта ко тражи то и нађе 263, 384
Што ђаво не може, жена може 255,
382
Шчелкунчик/ Рскало / Крцко
Орашчић 136, 249, 250, 303, 380
Шума 274, 387

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР

Светозар Рапајић – „Одраз позоришта у огледалу времена“	5
РЕЧ АУТОРА.....	13
ПРОЛОГ.....	17
I ЧИН – ПОЗОРИШНИ ЛИСТ (1901–1902).....	21
Историјски оквир.....	23
Техничке карактеристике, уређивачка концепција.....	26
Покретање <i>Позоришног листа</i>	26
Техничке карактеристике, садржај, ритам објављивања.....	27
Циљеви и задаци.....	37
Врсте текстова.....	38
О Народном позоришту.....	41
Премијере и представе са текућег репертоара.....	42
Уметници Народног позоришта и гости.....	50
Гостовање кнеза Александра Ивановића Сумбатов-Јужина.....	59
Актуелности.....	72
Полемике.....	73
Из историје Народног позоришта.....	76
Рубрика „Позоришне вести“.....	80
Некролози.....	86
Српска и словенска позоришта.....	88
Позориште у Европи и свету.....	95
Теорија.....	109
„Иза кулиса“	115
Крај објављивања <i>Позоришног листа</i>	123
Преглед.....	126
II ЧИН – ПОЗОРИШНИ ЛИСТ (1934/35).....	131
Историјски оквир.....	133
Техничке карактеристике.....	139
Концепција листа.....	145
О Народном позоришту	147
Планови, акције.....	147
Управа.....	149
Најаве премијера.....	150
Уметници Народног позоришта.....	169
Наши уметници у свету.....	172
Гости.....	174
Одјеци.....	175
Анкета.....	176
Секција за Дунавску бановину.....	178
Позоришта у Југославији.....	179
Позоришта у иностранству.....	180

Позоришна питања.....	185
Преглед.....	191
СЦЕНА (1935–1941).....	195
Историјски оквир.....	197
Издавач, карактеристике, концепција.....	201
Издавач.....	201
Техничке карактеристике.....	205
Концепција.....	214
О Народном позоришту.....	222
Извештаји и планови	222
Управа.....	223
Најаве премијера.....	225
Уметници Народног позоришта.....	287
Гостовања Народног позоришта и у Народном позоришту.....	299
Глумачка школа.....	312
Из историје Народног позоришта.....	314
Остали текстови о Народном позоришту.....	322
Друга домаћа позоришта и уметници.....	326
Инострани уметници и театри.....	330
Фашизми и уметност.....	343
Позоришна питања.....	347
Преглед.....	363
Прилози.....	369
Индекси.....	389

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

792:[655.413:050(497.11)"1901/1941"
655.413:050(497.11)"1901/1941"

СТЕВАНОВИЋ, Јелица, 1962-

Народно позориште у огледалу времена : (листови и часописи
у издању Народног позоришта у Београду). Део 1 / Јелица Стевановић.
- Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 2021 (Шид : Илијанум).
- 410 стр. : илустр. ; 24 cm

"Књига је настала од докт. дисерт. 'Стварање медијске слике Народног
позоришта у Београду сопственим издањима (листова, новина и часописа,
од 1901. до 2008)', коју је ауторка одбранила у јануару 2015. на Фак.
драмских уметности у Београду" --> колофон. - Тираж 300. - Стр. 5-12:
Одраз позоришта у огледалу времена / Светозар Рапајић. - Прилози: стр.
369-388. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Регистри.

ISBN 978-86-80954-11-0

а) Народно позориште (Београд) - Издавачка делатност - Серијске публикације
- 1901-1941

COBISS.SR-ID 54212105

